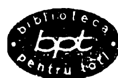

julien green

leviathan

biblioteca
bpt
pentru toţi

Ilustrația copertei : *Damian Petrescu*

julien green

leviathan

ROMAN

TRADUCERE ŞI PREFAŢĂ DE
MODEST MORARIU

1968

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

Acest volum a fost publicat în limba franceză sub titlul

LÉVIATHAN

PREFAȚĂ

Evocînd într-una din scrierile sale autobiografice[1] momente din copilărie, Julien Green consemnează pasiunea cu care desena *„niște personaje goale, bărbați și femei, pe care un călău le gonea din urmă cu lovituri de bici...“* *„Mi se pare*, continuă el, *că mă aruncam pe de-a întregul în desenul meu, și, prin efectul unui soi de halucinații, deveneam eu însumi ceea ce desenam, deveneam cu o bucurie sălbatică ce mă făcea să-mi mușc limba.“* Această amintire și comentariul care o însoțește este o cheie pentru întreaga sa creație. Imaginea metaforică a operei se întregește cu precizarea implicației creatorului, căci între om și operă relația este atît de intimă încît nu numai că nu poate fi ignorată, ci determină sensul exegezei. În ciuda personajelor care trăiesc în paginile sale, literatura lui Julien Green nu este o literatură de observație obiectiv-realistă, ci proiecția unei conștiințe omenești aflate într-o permanentă luptă interioară — o luptă cu profunde semnificații morale, ce reia eternul conflict între bine și rău, nuanțat, desigur, de reacțiile unei sensibilități intelectuale moderne, cum și de convingerile proprii unui scriitor profund credincios. Pentru că, alături de Bernanos, Mauriac, Jouhandeau — în Franța — Julien Green se numără printre reprezentanții marcanți ai romanului creștin, roman care *„după trei secole de*

[1] *Partir avant le jour.*

neputință și prostie, redevine între 1927 și 1940 un roman al timpului său, anunțat cu 80 de ani în urmă de Dostoievski. Arta sa este atunci o artă romanescă nouă, care transformă psihologia obișnuită, creează un «tragic» propriu romanului creștin, și deschide o nouă dimensiune în sensibilitatea romanescă." [1]

Integrarea sa în curentul unei epoci comportă însă unele particularități ce-l singularizează și-l izolează oarecum. Nu vom afla în opera lui nici atitudinea militantă, aristocratic-cavalerească a unui Bernanos, nici intenția de critică socială întemeiată pe o constatare balzaciană a realității, ca în cazul lui Mauriac, sau moralizantă — în sensul elevat — ca în cazul lui Marcel Jouhandeau.

Privind tehnica sa, trebuie să notăm de asemeni o trăsătură ce-l distinge. Neinteresat de inovații, Julien Green folosește formele tradiționale ale romanului, ceea ce, la un prim contact, îi dă un aer oarecum vetust. Originalitatea și modernitatea lui se dezvăluie însă treptat, din conținutul operelor, fapt care îl clasează de altfel printre promotorii romanului numit al condiției umane, rezervîndu-i totodată un loc important în rîndul marilor scriitori contemporani.

Identificîndu-se cu însăși substanța operei sale, Julien Green participă direct, intim, autobiografic (în sensul spiritual), fără detașare obiectivă, la dramele eroilor săi. In existența acestora simțim reflexele unei existențe arhetip, care-i aceea a creatorului însuși. Scriitorul devine astfel propriul său erou multiplicat în ipostazele posibile ale personalității sale; eroii reprezintă figurația unui univers individual: al scriitorului; misiunea lor este să ilustreze ființa sa interioară. Repetatele, insistentele notații din *Jurnalul* ce însoțește și întregește creația sa romanescă, argumentează fără echivoc posibil consonanța dintre om și operă. *„Cine ar bănui, de exemplu,* notează el în 1933 *că de fiece dată cînd descriu în romanele*

---

[1] R. M. Albérès: *Histoire du Roman Moderne,* pp. 274—275, Albin-Michel, 1963.

mele un om nehotărît și sfîșiat, cu mine însumi mă răfuiesc?... Anumite pagini din operele mele sînt o punere sub acuzare a propriei mele ființe." Un interval de două decenii nu modifică această relație. În legătură cu piesa „*L'Ennemi*" (*Dușmanul*), Green afirmă: „*Această piesă este experiența unei mari părți din viața mea și mă aflu într-însa pe de-a-ntregul, dar asta-i adevărat în tot ce scriu eu* (15 august 1953). Și, cîteva zile mai tîrziu: „*Trebuie să-mi scriu romanele și piesele pentru a descoperi ceea ce se petrece în mine*" (24 august). Dintr-altă notație, desprindem: „*Un roman pe care-l începi, aventura ce-o reprezintă această nouă experiență a lumii exterioare; această călătorie în noi înșine de asemeni*" (29 martie 1957). Mărturisiri asemănătoare apar și în romane, puse pe seama unor personaje menite, în mod evident, să exprime propriile sale gînduri; Jeanne, romanciera din *Varouna*, notează în jurnalul (!) ei: „*Să scrii un roman, ce aventură! El* (romancierul, n.n.) *povestește propria sa istorie și-și joacă lui însuși farsa obiectivității, dovedindu-se ori foarte novice, ori foarte prost, căci niciodată nu izbutim să ieșim din noi înșine.*"

Juxtapunerea notațiilor de ordin personal din *Jurnalul* lui Green la replicile, atitudinile, gîndurile eroilor săi fictivi aduce la rîndu-i o abundentă argumentare.

„*Marele meu păcat va fi fost acela de-a nu fi vrut să accept condiția umană*", notează Julien Green în *Jurnal* (16 februarie 1949).

Pe acest refuz se întemeiază întreaga sa creație; el îi determină viziunea, constituie mobilul tuturor conflictelor, orientează reacțiile eroilor săi și-l încorporează pe el însuși în acea mare familie de scriitori contemporani anunțați de gîndirea lui Kierkegaard, Berdiaef, Unamuno, Chestov, și pentru care existența este o experiență esențialmente tragică.

Între scriitor și lume există un divorț declarat și sentimentul tragic al operei sale rezultă din acest divorț. Realitatea lumii și realitatea propriei noastre ființe sînt termenii unui antagonism ireductibil. Conștiința acestui antagonism se transmite

de la un roman la altul, ca o temă reluată în variaţiuni multiple, neschimbată în esenţă: *„Mă regăsesc în prezenţa aceloraşi probleme care mă zbuciumau la vîrsta de opt ani. Valul se umflă, se rostogoleşte şi se sparge, apoi se formează din nou şi se năpusteşte pentru a se sparge iar pe prundişul ţărmului, în acelaşi loc“* (29 ianuarie 1939). Iar cu doisprezece ani mai tîrziu: *„Mă plictiseşte faptul că mă învîrt în cerc, chiar dacă cercul se lărgeşte“* (1 ianuarie 1951).

Pe acest sentiment tragic al existenţei se organizează toate motivele operei lui Julien Green, printr-o dialectică firească ce le înlănţuie între ele în raporturi de cauzalitate reciprocă.

Romanul *Léviathan* reprezintă una dintre creaţiile de bază ale scriitorului şi ilustrează motivele specific greeniene, pe care vom încerca să le enunţăm prin referiri la ansamblul operei romaneşti şi autobiografice.

Clasificîndu-i pe eroii lui Green, Gaëtan Picon[1] îi împarte în două grupuri distincte şi opuse: „sufletele moarte“ şi „sufletele vii“. O exemplificare ne oferă chiar romanul *Léviathan*: pe de o parte doamna Londe, domnul Grosgeorge, toţi clienţii restaurantului Londe — structuri comune, îndeplinind funcţia unor catalizatori; dincolo, Guéret, Angèle, doamna Grosgeorge — protagoniştii care declanşează conflictul, îl susţin şi-i suportă deznodămîntul. Clasificarea poate fi urmărită în toate celelalte romane, la fel de net delimitată.

„...nişte personaje goale, bărbaţi şi femei, pe care un călău le gonea din urmă cu lovituri de bici...“ Această imagine se impune ca un laitmotiv figurat în întreaga operă greeniană. Imaginea care obseda copilul de altădată exprimă exact condiţia tuturor eroilor săi de mai tîrziu şi relaţia lor de atroce subordonare faţă de forţa necruţătoare ce-i mînă din urmă — întruchipare barbară şi intransigentă a însăşi divinităţii, văzută

---

[1] Gaëtan Picon: *Panorama de la Nouvelle Littérature Française*, p. 97, Gallimard, 1960.

prin optica înfricoşată a puritanismului. Guéret, Angèle, doamna Grosgorge din *Léviatan*, Adrienne Mesurat din romanul cu acelaşi nume, Emily din *Mont-Cinère*, Elisabeth din *Minuit (Miezul nopţii)*, Daniel O'Donovan din *Le voyageur sur la terre (Călătorul pe pămînt)*, Manuel din *Le Visionnaire (Vizionarul)*, Philippe din *Epaves (Epave)*, Joseph Day din *Moïra*, Wilfred din *Si j'étais vous (Dacă aş fi tu)*, locotenentul Wicziewski din piesa *Sud* şi aşa mai departe, se identifică acestor personaje vulnerabile, dezarmate, mînate din urmă de voinţa unui destin inexorabil, zvîrcolindu-se în ele însele şi în afara lor, pentru a se pierde în cele din urmă în neantul morţii, al nebuniei. Totu-i parcă dinainte calculat şi voinţa lor omenească este anihilată de aceea a destinului pe care îl poartă în ei odată veniţi pe lume, şi-i marchează: *„...acest chip care nu era al unui copil şi care purta ca printr-o anticipaţie semnele unei vieţi dificile şi chinuite"* (Emily).

Destinul este primul dintre motivele greeniene. El constituie ceea ce numeşte R. M. Albérès [1], referindu-se la romanul creştin, „sensul secund", introdus de Dostoievski, şi modifică actele umane conform unei logici diferite de logica curentă, şi incomprehensibilă. *„Am înţeles*, constată Jeanne *(Varouna) că sîntem orbi şi surzi, că venim din noapte pentru a ne întoarce în noapte fără să înţelegem ceva din destinul nostru."*

Destinul dictează impulsul tuturor eroilor lui Green. Nici un act nu rezultă dintr-o alegere; toate se produc spontan, dictate din umbrele misteriosului lor suflet şi nesupuse unui prealabil examen critic. Voinţa se dovedeşte neputincioasă şi eventualele ei rebeliuni sînt imediat reprimate. Pe corabia surprinsă de furtună, copilul Hoël *(Varouna)* striga izbind din picior: *„Tată... de ce nu ne salvezi, pentru că stă în puterea ta? Valurile sînt ale tale, vîntul e al tău. Porunceşte-le să tacă! În aceeaşi clipă un val îl pălmui şi el căzu pe spate."*

Gestul funest al Adriennei Mesurat pare impus: *„...fără să ştie în ce fel, ca şi cum ar fi fost aruncată în beznă de o*

---

[1] Gaëtan Picon: *Panorama de la Nouvelle Littérature Française*, p. 273, Gallimard, 1960.

forță irezistibilă, ea se năpusti spre scară; cu toată greutatea ei izbi umerii tatălui său care pierdu echilibrul și se prăbuși înainte...". Uciderea Moïrei de către Joseph Day este imprevizibilă pînă în clipa cînd se produce. Dar și atunci cînd își presimt actele fatale, eroii lui Green nu și le pot reprima, devenind pionii neputincioși ai puterii care îi domină. Stăpînit de gîndul crimei, povestitorul din *Les clefs de la mort (Cheile morții)* constată: „*Sînt străin de această furie care face ca mîinile mele să tremure, care-mi înfierbîntă obrajii... Ea este aici, din ce în ce mai imperioasă, urlă ca un demon; va trebui să mă supun și s-o ascult, să lovesc dacă îmi va cere să lovesc, să-i îngădui să se elibereze... Sînt carnea unei ființe nevăzute care nu îngăduie să-i rezist; ea strigă.*" Adeseori, intenția de-a opune o voință propriului lor destin nici nu există, fapt care se motivează printr-o vocație structurală a aservirii: „*Mergeam docil oriunde mă trimitea domnișoara Berthe,* spune Manuel, *fericit ca totdeauna să ascult de-o voință mai puternică decît a mea*". După ce faptele se consumă, primii nedumeriți sînt cei care le-au comis. Reamintindu-și crima, Guéret nu izbutește să stabilească relația dintre el și asasin: „*I se părea că dacă ar fi fost prins ar fi ispășit crima altuia. Era ca și cum și-ar fi comis nelegiuirea într-o criză de somnambulism... Din această cauză nu simțea nici o remușcare... Poate fi sufletul tras la răspundere pentru ceea ce făptuiește brațul, pentru ceea ce rostește gura? De ce n-ar exista și momente cînd se produce un divorț între actele omului și voința sa? Poate că uneori slujim unor forțe necunoscute nouă, care profită de faptul că sîntem orbiți de furie și ni se substituie și ne dictează gîndurile.*"

Aparența voluntară a doamnei Grosgeorge se dovedește tot atît de șubredă, trădînd în cele din urmă același suflet dezarmat și zvîrcolindu-se zadarnic: „*Desigur, ea înțelegea prea bine că nimic nu mai poate fi modificat... Ceva fatal ordona toate gesturile sale, aproape toate gîndurile... Această senzație de a fi prada unei forțe capricioase ce n-o slăbea o clipă: era o jucărie a voinței care stăpînește lumea, și libertatea ei nu*

era decît o bătaie de joc." În fața neputinței constatate, ea se întreabă, expunînd indirect convingerea scriitorului: *„care-i ajutorul adus vreodată de rațiune în momentele de răscruce ale vieții?"* Conștiința lașității sale funciare în cazul lui Philippe rămîne ineficientă, și el fiind *„ca toată lumea"*, *„un sclav al hazardului"*. Singura lui speranță este de-a regăsi același stigmat în fiul său — speranță de sclav care, neputînd să-și modifice condiția, vrea totul dimensionat pe măsurile sale morale. Angèlei *„viața îi apărea în mod obscur ca un fel de sorți, ceva bun sau rău, după cum ți-e norocul, dar oricum irevocabil"*.

E firesc, așadar, ca această constrîngere a destinului să se lege de ideea de captivitate; viața ca închisoare este un alt motiv din registrul greenian.

Nicăieri aservirea individului la destinul său nu pare mai inexorabilă, mai copleșitoare ca în orașele de provincie, unde viața are puține secrete și pulsul ei este ușor perceptibil, unde totul urmează ritualul silnic al unor acte prestabilite. De aceea, poate, acesta-i și cadrul preferat, aproape exclusiv al romanelor lui Green. Intensitatea dramatică cu care îl descrie în lumini palide și tenebroase, fără sclipiri solare, cu multă noapte, depășește o simplă preferință de romancier care și-a ales o anume zonă de observație (recuzita lui fiind în genere destul de restrînsă), pentru a deveni o metaforă a lumii ca închisoare: *„Există ceva cumplit în aceste existențe de provincie unde nimic nu pare să se schimbe, unde totul păstrează aceeași înfățișare, oricare ar fi modificările profunde ale sufletului. Nimic nu se observă în afară de angoasă, de speranță și iubire, și inima bate misterios pînă la moarte, fără ca cineva să fi îndrăznit o singură dată să culeagă mușcatele vineri în loc de sîmbătă, sau să facă înconjurul orașului la ora unsprezece dimineața mai degrabă decît la cinci după amiază."* *(Adrienne Mesurat).*

Și eroii lui Julien Green au conștiința acestei claustrări forțate: *„Într-adevăr, viața ei se petrecea ca în interiorul unei*

cutiuțe", constată Elisabeth *(Minuit)*; după convorbirile sale cu doamna Legras (din familia tipologică a doamnei Londe), Adrienne Mesurat pleca întotdeauna cu *„un fel de nostalgie a libertății ce-i era foarte penibilă"*.

Spațiul în care se mișcă toți acești oameni este un spațiu închis, drumurile pe care rătăcesc nu duc nicăieri. În reveria sa dureroasă, doamna Grosgeorge are impresia că toate lucrurile din jurul ei *„alcătuiesc o lume pe care fusese gata s-o părăsească și care o ținea captivă"*. Și meditează amar: *„Pînă la moarte, va trebui să se trezească dimineața și să-și reia viața de unde o lăsase; nu i se va ierta nici o singură zi"*. Zadarnic va aspira la rîndu-i Angèle să afle *„un loc care să-i îngăduie să se lipsească de toți acești oameni..."* (clienții restaurantului Londe). În salonul casei Grosgeorge, unde-l meditează pe micul André, Guéret gîndește: *„O foaie subțire de sticlă îl desparte de aerul rece și aspru, de strigătele vîntului printre copaci; un simplu geam, dar și atît e de ajuns ca să se simtă prizonier."*

Sosește însă un moment cînd această captivitate, într-o soartă și un cadru dat, devine insuportabilă, cînd ieșirea se impune imperioasă și irezistibilă, cînd zidurile trebuie dărîmate, căci divorțul între realitate și aspirațiile profunde ale omului nu se mai poate soluționa decît printr-un act de revoltă — revoltă care, vai! este și ea înscrisă în ordinea destinului chiar dacă oamenii nu-și dau seama.

Înainte ca Germaine, sora Adriennei Mesurat, să abandoneze casa părintească, Julien Green comentează: *„Așa-i făcută inima omenească. Ea lasă să se scurgă ani în șir și nu se gîndește o clipă să se răscoale împotriva sorții sale, apoi vine un moment cînd simte dintr-o dată că nu mai poate și trebuie să schimbe totul pe loc și se teme să nu piardă totul dacă amînă cu o singură zi această hotărîre de care nici habar nu avea în ajun."* Dar faptul că Germaine izbutește să iasă e un caz izolat, personajul fiind de altfel episodic.

Notînd impulsul către revoltă al personajelor lui Green trebuie să constatăm că aceasta nu-i lipsește nici Angèlei, nici doamnei Grosgeorge, că apare de asemeni la Manuel, la Emily și la alții, dar, repet, el intră în ordinea destinului; în unele cazuri e doar zvîrcolirea victimei neputincioase; alteori, epilogat printr-un act violent, nu face decît să împlinească pe deplin destinul.

„*Nu-i oare ciudat faptul că sînt cu însumi?*" se întreabă Hélène Lombard (*Varouna*); „*De ce nu sînt ca toată lumea?*" se întreabă O'Donovan; „*De ce are parte de atîtea dificultăți în timp ce alții duc o existență atît de calmă în aparență?*" se întreabă Emily și-și răspunde singură: „*Pentru că nu-i ca ceilalți*"; „*...De ce soarta o alesese tocmai pe ea ca s-o facă să sufere... De ce tocmai pe ea?*" se întreabă Elisabeth... ș.a.m.d. Perplexitatea în fața propriei lor existențe și totodată conștiința că aparțin unei categorii umane deosebite produc o înstrăinare a eroului greenian de lumea exterioară. Închisoarea vieții îl desolidarizează de „ceilalți" închizîndu-l și mai mult în el însuși și-n destinul său.

Izolați de restul lumii, acești oameni călătoresc în propriul lor deșert, inaccesibili pentru ceilalți, străini. Alcătuirea lor structurală nu le îngăduie nici iubirea, la care aspira de altfel. Profund egocentrici, ei reduc orice relație cu cei din jur la o luare în posesie. De aici permanenta lor neîmplinire, izolarea lor iremediabilă. Lipsiți de darul comunicării, nu ajung niciodată la acel climat de reciprocitate afectuoasă care face iubirea posibilă. S-ar părea că ființa spre care țintește fervoarea lor nu-i interesează în entitatea ei obiectivă ci numai ca un mediu propice, grație căruia să-și poată descărca energia pasională. Imposibilitatea de a stabili contacte cu „ceilalți" și cu lumea înconjurătoare naște imensa lor singurătate morală, „*izolarea în care se află cu toții*", după cum constată Jeanne (*Varouna*). „*Nimic n-avea priză asupră-i; nu se temea de nimic și nimic n-o atrăgea*" pe Adrienne; Hélène Lombard este „*uimită în sinea ei de lucrurile ce păreau fi-*

rești în ochii tuturor" ; Philippe se caută fără încetare *„altundeva decît în prezent"* ; despre Guéret, doamna Grosgeorge constata că *„locul lui nu e nicăieri"* ; iar ea însăși trăiește clipe cînd *„ideea că-i străină de lume i se impunea cu atîta putere încît, timp de cîteva clipe lucrurile pămîntești pierdeau brusc orice importanță"*.

Motivul „înstrăinării" este obsedant de altfel în toată literatura secolului nostru și își găsește în eroul lui Camus — Meursault — cea mai strălucită întrupare. Il cităm intenționat, căci oferă exemplul cel mai opus. Spirit declarat ireligios, Camus demonstra că prin luciditate înstrăinarea nu duce neapărat la refuzul existenței și al valorilor ei posibile, ci doar la acela al convențiilor. In pragul executării, Meursault e gata să retrăiască totul, să accepte *„tandra indiferență a lumii"* ca și strigătele spectatorilor, cu condiția să fie cît mai mulți. Pentru că, păgîn, străinul camusian nu acceptă transcendența, în timp ce străinul greenian, conștient sau nu, aspiră la ea, vede într-însa suprema eliberare.

Singurătatea în această lume străină generează în consecință refuzul realului. *„Urăsc lumea"*, afirma Joseph Day ; *„La ce bun să trăiești ?"*, se întreabă Emily. Adrienne, ca și doamna Grosgeorge ajunge să urască pînă și camera și obiectele înconjurătoare, iar Jeanne meditează : *„Dacă am fi rezonabili, ne-am închide în ora prezentă, ca într-o odaie cu două ieșiri ale căror uși ne-am păzi să le deschidem, cea care duce spre trecut, ca și cea care privește viitorul"*.

•

De vreme ce evadarea în afara lor nu-i posibilă, eroii lui Green vor încerca o evadare înlăuntrul lor folosind acea migrație interioară care-i visul, reveria, imaginea lumii cum ar trebui să fie, — singurul refugiu din această viață care-i *„o serie de obișnuințe, de gesturi îndeplinite în momente fixe"*. Desigur că propensiunea spre visare caracteristică eroului greenian este în același timp și o formă de revoltă. Strînsa reciprocitate care există în dialectica motivelor greeniene face

imposibilă însă tratarea lor în limite exacte; ele se înlănțuie răspunzîndu-și unul altuia, se suprapun, se contopesc.

Refuzul realului prin vis se nuanțează desigur în raport cu posibilitățile emotive și intelectuale ale personajului, de la aspirația spre o realitate imediată dar modificată, pînă la contemplația spirituală pe care o preconizează domnul Edme (*Minuit*) în straniul conac Fontfroide. Există așadar o gradație, o ierarhie a reveriei. Emily, pe care o *„înclinație naturală o purta spre reverie"*, se visează proprietara independentă a domeniului Mont-Cinère; pentru Angèle visul înseamnă toți cei pe care îi privea de pe marginea drumului sau prin crăpătura oblonului, soldații care se întorc de la manevre, pavagiul care își îndeplinește umila meserie ca un zeu; Guéret își închipuie un paradis pe măsura poftelor sale senzuale, intangibil însă, ca fructele lui Tantal, prin vrerea ostilă a destinului care i-a rezervat alt drum, al suferinței: *„Există desigur pe lumea asta livezi înverzite, păduri în care poți să te ascunzi, femei tinere și frumoase care l-ar fi iubit poate..."* Exasperat între idealul visat și realul silnic, el va divorța de această lume înșelătoare ce stîrnește doar poftele noastre și refuză să le împlinească. Comparația dintre posibil și real dă un gust de paradis și de infern acestei existențe care-i ca o oază cu ape amare sub îmbietoarele lor sclipiri.

Tendința spre reverie, pe măsură ce devine mai acuzată, produce un straniu fenomen de pierdere a realității și personajele lui Green ajung la un moment dat să se miște în realitate într-o stare de semi-somnambulie: *„Adrienne nu răspunse. I se părea că în această încăpere pe care o cunoștea atît de bine, se strecura ceva necunoscut. O schimbare de nedefinit avea loc; era o impresie analogă celei pe care o ai în vis, cînd locuri pe care nu le-ai văzut niciodată par familiare... Nu aspectul cunoscut al lucrurilor o izbea ci caracterul lor straniu și depărtat."* Realul își pierde astfel semnificațiile obiective, îndreptîndu-l pe eroul din *L'Autre sommeil (Celălalt somn)* să presupună că: *„...toată această viață care se agită în jurul nostru nu-i decît un vis, un alt somn care nu ne închide ochii,*

ci ne face să visăm cu ei deschişi.“ Răsfrîntă asupra subiectului, această confuzie produce stranii fenomene de dezintegrare a personalităţii: *„In noaptea aceea şi în noaptea următoare, povesteşte O'Donovan, am avut de mai multe ori acelaşi vis. Dormeam adînc, dar vedeam lucrurile din jurul meu tot atît de bine ca şi cum aş fi fost treaz... Auzeam respiraţia egală a unui om care doarme: era propria-mi respiraţie, şi mă vedeam în patul meu, printr-o inexplicabilă dedublare.“*

Reconstituind imaginar viaţa din Castelul Negreterre şi integrîndu-se în ficţiunea sa, Manuel îşi creează o suprarealitate ce-l absoarbe total, răscumpără lungi zile de suferinţă, menţine iluziile copilăriei: *„Era un joc pueril la care mă dedam pe vremuri împreună cu Marie Thérèse... de atunci ea a crescut şi văd cu spaimă cum devine rezonabilă în timp ce eu rămîn copil şi caut să înşel odioasa încetineală a vieţii visînd ceea ce ar putea fi“*. Marie Thérèse, structură opusă, terestră, „suflet mort“ în fond, este termenul ce situează vizionarul în raport cu „ceilalţi“, uneori contaminîndu-i chiar şi făcîndu-i să se întrebe dacă într-adevăr nu-i acesta sensul existenţei, *„dacă «vizionarul», la urma urmei, nu aruncă asupra acestui pămînt o privire mai ascuţită decît a noastră şi dacă, în această lume ce se scaldă în invizibil, nălucirile dorinţei şi ale morţii n-au tot atîta sens ca şi realităţile noastre iluzorii“*. Astfel, în progresia ierarhică a reveriei, visul dobîndeşte semnificaţii extraterestre, devine apel metafizic: *„Visurile noastre, într-adevăr, nu-s decît fragmentele unui mare mesaj care nu ne parvine în întregime niciodată“ (Varouna).*

În *Minuit* se afirmă chiar soluţia utopică a unei „morale universale“ bazate pe contemplarea spirituală prin meditaţie şi somn a *„tărîmurilor veşnic calme ale fericirii supranaturale“*. Conacul Fontfroide e decretat de domnul Edme *„adevăratul refugiu împotriva spaimelor acestei vieţi, fortăreaţa sufletului, unde ura nu pătrunde de loc, unde orice teamă se risipeşte, unde spiritul aruncă istovitoarea povară a minciunii şi iluziilor“*.

Refuzul realului, reacţie atît de comună eroilor lui Green nu e totuşi aprioric şi nici total atîta vreme cît destinul nu le-a demonstrat pe deplin incompatibilitatea ce trebuie să rezulte din confruntarea dorinţelor lor cu realitatea şi încă mai pot avea iluzia unei alegeri posibile. Strigînd unei lumi care în cele din urmă nu le va răspunde, ei mai păstrează, pînă în clipa cînd vor nega definitiv această lume, dorinţa de-a i se integra. *„Oh! să fii fericit!"*, exclamă Guéret şi această aspiraţie la fericire este generală. *„De ce nu-i fericită?"*, se întreabă Adrienne — şi atîta vreme cît cineva poate să-şi pună această întrebare înseamnă că mai crede într-o fericire posibilă. Reamintindu-şi de soldaţii care treceau pe drum, Angèle se gîndeşte că unul singur dintre ei ar fi putut s-o facă fericită pe toată viaţa. Aparent frigida doamnă Grosgeorge rătăceşte şi ea în aşteptarea nemărturisită a lui Guéret, *„transportată la gîndul unei fericiri posibile"*; Manuel mărturiseşte în însemnările sale dorinţa arzătoare de-a fi fericit şi chiar puritanul intransigent Joseph Day are momente de euforie şi de împăcare, cînd ai spune că destinul lui violent se odihneşte, îngăduindu-i să se bucure pur şi simplu de faptul că există: *„David, strigă el, nu simţi cîteodată că eşti fericit, fericit fără să ştii de ce. Pe mine mă cuprinde atunci pofta să rîd, cum rîd copiii, fără un motiv anume"*. Jeanne scrie la rîndu-i: *„O fericire profundă şi supranaturală însufleţea universul şi-mi simţeam fiinţa contopindu-se în plenitudinea acestei bucurii."*

Cerînd din nou mărturia scriitorului, desprindem din *Jurnal*: *„Cum să exprim frumuseţea lumii? Sînt zile cînd sînt copleşit ca de-o uriaşă povară. Ea mă farmecă sub toate aspectele"* (26 mai 1943).

Asemenea fervoare vădeşte o vocaţie a fericirii, dorinţa unei împăcări cu lumea. Şi totuşi convieţuirea se dovedeşte cu neputinţă. Refuzul nu vine însă din partea lumii din afară, care, indiferentă de sine, poate accepta toate semnele ce i se pun, ci din partea eroilor. Pentru că nu pot realiza în primul rînd

o convieţuire cu ei înşişi. Refuzul lumii se întemeiază pe refuzul progresiv al propriului lor eu. In esenţă, destinul lor advers — închisoarea lor — este în ei înşişi, rezultînd din incompatibilitatea dintre trupul tiranizat de pofte lumeşti şi sufletul obsedat de puritate absolută.

Structurile rudimentare, încă mai pot suprapune vocaţia purităţii unei împliniri imediate. Terestră, Angèle nu visează decît să scape din condiţia umilitoare pe care trebuie s-o suporte la restaurantul Londe; Moïra, îi scrie prietenei sale Céline: *„Dar eu nu sînt tîrfa pe care o credeţi cu toţii. M-am săturat să fiu o maşină de plăceri."* Iubirea, în cazul lor, ar fi un mijloc de ieşire din mizeria morală, de împăcare cu lumea. La o calitate intelectuală superioară şi complexă, la o sensibilitate mai elevată, intransigenţele sporesc. Carnea devine o lamentabilă povară, pe cît de greu de suportat, pe atît de obsedantă. Privirea introspectivă este de-o asprime jansenistă: *„De vreme ce fac o confesiune,* notează Manuel, *prefer să mărturisesc adevărul în amănuntele sale cele mai umilitoare".* Intr-o convorbire cu David, puritanul Joseph Day îşi constată cu groază impuritatea: *„Sînt pierdut. Astă-noapte, adineaori, am dobîndit această încertitudine. Habar n-ai de tot ce-i păcătos în mine, impur. Nici eu însumi nu ştiam. Mi-am dat seama brusc. A fost ca o revelaţie şi m-a apucat frica..."* Şi altundeva: *„De ce trebuie ca în iubirea dintre fiinţe să existe păcatul?"* Chinuit de obsesia păcatului el are conştiinţa dualităţii care sfîşie propria sa fiinţă: *„Am cîteodată impresia că sînt separat de carnea mea, ca şi cum ar exista în mine două persoane, una care ar suferi şi cealaltă care ar privi-o suferind".* In fiinţa Moïrei, el vrea să ucidă poftele chinuitoare ale propriului său trup. Oricît de paradoxal ar părea, crima lui e în acelaşi timp o sinucidere — fizică — necesară unităţii sale morale, căci suprema lui aspiraţie este sfinţenia: *„Aş fi vrut să fiu un sfînt precum sfinţii primelor timpuri".*

Scriitorul, ale cărui mărturisiri personale le vom invoca din nou, explică reacţiile eroilor săi. Le vom transcrie ca atare, comentariile fiind inutile:

1938 (23 iunie): *„Ceea ce constituie fondul tristeții mele, cred că nimeni nu bănuiește. Cum să spun? E imposibil de spus și pare ridicol. Am s-o spun totuși. Aș fi vrut să fiu un sfînt. Asta-i tot. Nu pot să adaug nimic acestui cuvînt. O mare parte din viața mea nu-mi seamănă. Simt cu acuitate că trec alături de cel care aș fi vrut să fiu, și, într-un fel oarecare, el există, e aici undeva, și-i trist, și tristețea lui este a mea".*

1942 (4 aprilie): *„Sufletul este împotmolit în carne".*

1943 (16 ianuarie): *„Toată tinerețea mea am fost obsedat de ideea unei lumi ideale în care preocupările de ordin sexual să nu existe..."*

1949 (26 februarie): *„Adevărul la care ajung după ani și ani de luptă și meditație, este că urăsc instinctul sexual".*

1949 (19 noiembrie): *„Adineaori mă gîndeam că dacă n-ar fi existat în viața mea dificultăți, dacă n-aș fi dominat de această foame carnală de nestăpînit, aș fi făcut o operă cu totul diferită. Mai bună? Nu știu. Cărțile mele sînt niște cărți de prizonier care visează libertatea... Romanul pe care-l scriu e un prelung strigăt de mînie împotriva instinctului."*

1963: „Eram furios descoperind că nu sînt sfînt. Prea multe fierbeau în mine, prea multe dorințe ale căror violențe mă alarmau" (Cuvînt înainte la *Pamfletul împotriva catolicilor din Franța).*

Dualitatea dramatică a personajelor ilustrează dualitatea scriitorului. Ca și eroii săi, Julien Green e obsedat de ideea păcatului carnal. În ciuda admirației sale adesea mărturisită pentru frumusețea trupului omenesc, el nu-l poate disocia de ideea păcatului și din acest motiv pacea interioară a personajelor sale, împăcarea lor cu lumea este imposibilă.

Conștiința acestei dualități, opoziția maniheistă între materie și aspirațiile metafizice ale spiritului este mecanismul ce declanșează tragedia eroilor lui Julien Green, ilustrînd totodată fondul profund creștin al gîndirii sale. La început *„omul și nevasta lui erau goi și nu le era rușine"*, se spune în *Geneză*; apoi, după ce șarpele i-a ispitit, *„li s-au deschis ochii la amîndoi, au cunoscut că erau goi, au cusut laolaltă*

frunze de smochini și și-au făcut șorțuri din ele". Aceste două momente biblice rezumă în esență concepția creștină a păcatului care, de două milenii, sfîșie conștiința omenească, distruge unitatea armonioasă a idealului antic. Toată existența dramatică a eroilor lui Green se constituie pe disocierea materiei de spirit.

Dar există și în viața lor o epocă de puritate edenică: a copilăriei. Și la Green, ca și la foarte mulți scriitori contemporani, găsim același ochi deschis către copilărie. Paradisul ei pierdut, a cărui imagine persistă în adîncul ființei omenești este un termen de raportare în conștiința maturului.

„Toată copilăria mea renaște într-un fel de nimb de fericire" notează cu nostalgie scriitorul *(Jurnal*, 19 mai 1934) și această nostalgie împrăștie ample rezonanțe în paginile sale de ficțiune romanescă. Despre Angèle se spune că *„dădea impresia ciudată a unei făpturi pe care viața ar fi maturizat-o prea degrabă și care mai păstrează în adîncul sufletului, ca pe o comoară tainică și de ea însăși neștiută, pîcla și incertitudinile copilăriei"*.

Manuel, după cum citam mai sus, constată cu spaimă că Marie Thérèse devine rezonabilă, cu alte cuvinte acceptă viața, în timp ce el rămîne copil; povestitorul din *L'Autre sommeil (Somnul celălalt)* declara la rîndu-i: *„...aud chemările copilăriei mele"*; din *Epave* desprindem următorul paragraf cu privire la Henriette, soția lui Philippe: *„...realitatea se pierdea în mirajul în care se mișca și respira imensa fericire a primilor ani... Nu trebuia decît să închidă ochii și regăsea, pornind pe drumul misterios deschis în fața ei, tot ce-i luase viața, jucăriile cu care nu mai știa ce s-a întîmplat, casa dărîmată..."*

Voința de posesie, care-i atributul esențial, și fatal, al maturității îl împiedică pe eroul greenian să mai accepte viața ca un miracol de care să se bucure cu inocență și, în același timp, nu-i suficientă pentru a neutraliza amintirea inocenței pierdute.

Singura şansă de-a o regăsi, singura eliberare posibilă, ultimul, supremul refugiu spre care se va năpusti cu frenezie este moartea.

Referinţele de jurnal se impun din nou: „...*dincolo de toate ideile pe care mi le-am făcut despre moarte, e aceasta, care-i o rămăşiţă de copilărie, şi-anume că, în definitiv, moartea e cea mai frumoasă dintre toate ţările depărtate*" (13 februarie 1934); sau: „...*Trebuie să ne gîndim cu speranţă şi tărie la moarte, la marea ţară luminoasă ce se întinde dincolo de poarta cea neagră* (8 decembrie 1937).

Şi iarăşi corul eroilor săi care răspunde: „...*Viaţa*, declara castelana imaginată din Manuel, *este o iluzie, şi marca realitate e moartea*"; „*Sînt momente*, spune la rîndu-i Joseph Day, *cînd aş vrea să mor imediat ca să merg în cer*"; „*Ideea morţii străbătu spiritul ei* (e vorba de Adrienne Mesurat), *dar n-o emoţionă*" ş.a.m.d., Guéret însuşi, atît de robit fiinţei sale de carne, e fascinat de chemarea neantului: „*Firmamentul îi apăru deodată, ca şi cum ar fi pătruns în odaie şi-ar fi umplut-o cu stelele şi noaptea sa... Brusc, ceva îi înteţi bătăile inimii, un elan confuz spre nesfîrşirea tăcută ce-l chema la ea... După zgomotul de cuvinte omeneşti, cîtă pace în adîncimea acestui cer negru!*"

Spirit profund religios, Julien Green exprimă un punct de vedere creştin asupra condiţiei umane. A-l constata, nu înseamnă a adera. Dar cunoaşterea lui este obligatorie, cu atît mai mult cu cît se exprimă într-o creaţie cu puternice contingenţe în literatura epocii noastre, de la un Kafka la Camus. Ceea ce vedem în ansamblul operei sale este o amplă autobiografie morală contemporană; ceea ce reţinem este aspiraţia nobilă şi patetică către o unitate morală a unui suflet torturat de obsesia spiritualităţii absolute.

MODEST MORARIU

TABEL CRONOLOGIC

Urmărind viața și opera lui Julien Green, consemnăm, paralel, cîteva din aparițiile mai importante ale literaturii moderne și contemporane pentru a sugera climatul în care evoluează scriitorul și a puncta cu nume familiare cititorului unele direcții dominante: apariția și dezvoltarea sentimentului tragic (Dostoievski, F. Nietzsche, H. Ibsen, K. Hamsun, G. D'Annunzio, M. de Unamuno, G. Papini, G. K. Chesterton); literatura de acțiune și de exaltare a instinctului vital (E. Psichari, A. Malraux, A. de Saint-Exupéry, H. de Montherlant, G. Sorel, E. Jünger, D. H. Lawrence, G. Giono, A. Gide); literatura de analiză a vieții interioare și a personalității umane (J. Joyce, R. Musil, M. Proust, A. Gide, L. Pirandello, G. Duhamel); literatura tragicului creștin (G. Bernanos, P. Claudel, Fr. Mauriac, G. Greene, Pär Lagerkvist); literatura de observație realistă (R. M. du Gard, L. Rebreanu, J. Galsworthy); literatura filozofică și eseul (H. Bergson, Ortega y Gasset, O. Spengler, M. de Unamuno, E. M. Cioran); literatura absurdului (F. Kafka, A. Camus, D. Buzzati, E. Ionescu, S. Beckett); noile tendințe (M. Butor).

*

1880 Dostoievski : *Frații Karamazov.*
1881 H. Ibsen : *Strigoii.*
1885 F. Nietzsche : *Așa vorbit-a Zarathustra.*
1894 G. D'Annunzio : *Triumful morții.*

1900 La 6 septembrie se naște la Paris Julien Hartridge Green. Părinții săi, — Mr. și Mss. Edward Moon Green — sînt americani de origine scoțiană și irlandeză, stabiliți în Franța în 1895. Scriitorul este al șaptelea copil rămas în viață (un frate, Charles, apoi cinci surori).

1900 S. Freud : *Interpretarea viselor.*
1902 A. Gide : *Imoralistul.*
1905 Miguel de Unamuno : *Viața lui Don Quijote.*
1906 Giovanni Papini : *Tragicul cotidian.*
Georges Sorel : *Reflecții despre violență.*
John Galsworthy : *Forsyte Saga.*
1911 Henri Bergson : *Intuiția filozofică.*
1913 Miguel de Unamuno : *Sentimentul tragic al vieții.*
Marcel Proust : *Swan.*
Ernest Psichari : *Apelul armelor.*

1914 Moartea subită a doamnei Green, mama scriitorului (27 decembrie).

1916 John Green se convertește la catolicism (30 aprilie). Cu puțin timp în urmă, tatăl lui abjurase de asemeni protestantismul, dar fără a-l pune la curent pe fiul său. Surorile sale Mary și Eleonore trecuseră și ele la catolicism.

Pär Legerkvist : *Angoasă.*

1917—1919 Voluntar în armata franceză, începînd din primăvara anului 1917, Julien Green participă, întîi ca soldat de ambulanță, la operațiunile militare din timpul primului război mondial.

1918 Oswald Spengler : *Declinul Occidentului.*

1919 Julien Green pleacă în S.U.A. (17 septembrie).

1919—1921 Julien Green student la Universitatea din Virginia.

1920 Georges Duhamel : *Aventurile lui Salavin.*
Henri Bergson : *Energia spirituală.*
Jean Giono : *Să-mi rămînă bucuria.*
Liviu Rebreanu : *Ion.*

1922 Julien Green se întoarce la Paris unde se stabilește. În decursul anilor ce urmează întreprinde o serie de călătorii, în special în S.U.A.

1922 James Joyce : *Ulisse.*
Roger Martin du Gard : *Familia Thibauld.*
Henri de Montherlant : *Visul.*
Ernest Jünger : *Lupta cu viața interioară.*
1924 Pamphlet contre les catholiques de France (Pamflet împotriva catolicilor din Franța), apărut în *Revue des Pamphlétaires* din Dijon (număr unic din 15 octombrie) sub pseudonimul Théophile Delaporte. Același text este reeditat în 1963, cu o prefață de Jacques Maritain și un cuvînt înainte de Julien Green.
1925 Franz Kafka : *Procesul.*
Miguel de Unamuno : *Agonia creștinismului.*
Ortega y Gasset : *Dezumanizarea artei.*

1926 *Mont-Cinère*, roman.

François Mauriac : *Deșertul iubirii.*
André Malraux : *Tentațiunea Occidentului.*
Georges Bernanos : *Sub soarele satanei.*
Luigi Pirandello : *Unul, nici unul, o sută de mii.*

1927 *Adrienne Mesurat*, roman.

Georges Bernanos : *Impostura.*
Henri de Montherlant : *La fîntînile dorinței.*

1928 *Léviathan*, roman.

André Malraux : *Cuceritorii.*
D. H. Lawrence : *Amantul doamnei Chatterley.*
1929 Antoine de Saint-Exupéry : *Curier sud.*
Georges Bernanos : *Bucuria.*
Graham Greene : *Omul și el însuși.*

1930 *Le voyageur sur la terre (Călătorul pe pămînt), Les clefs de la mort (Cheile morții), Christine, Léviathan*, nuvele.

1930 André Malraux : *Calea regală.*
Robert Musil : *Omul fără calități.*

1931 *L'Autre sommeil (Somnul celălalt)*, roman.
1932 *Epaves (Epave)*, roman.
Antoine de Saint-Exupéry : *Zbor de noapte.*
L. F. Céline : *Călătorie la capătul nopții.*
François Mauriac : *Cuibul de vipere.*
1933 André Malraux : *Condiția umană.*
Pär Lagerkvist : *Călăul.*

1934 *Le Visionnaire (Vizionarul)*, roman.
1935 Henri de Montherlant : *Serviciu inutil.*

1936 *Minuit (Miezul nopții)*, roman.

Georges Bernanos : *Jurnalul unui preot de țară.*
François Mauriac : *Îngerii morții.*
Ernst Jünger : *Jocuri africane.*

1937 *Journal I*, cuprinzînd perioada 1928—1934, iar în continuare textul *Les Pays Lointains (Țările îndepărtate)*, roman neterminat.

Jean Paul Sartre : *Greața.*
Georges Bernanos : *Marile cimitire sub lună.*
Graham Greene : *Stînca din Brighton.*

1939 În urma unei crize religioase, Julien Green revine la catolicism, de care se depărtase începînd din anul 1924. *Journal II*, cuprinzînd perioada 1935—1939.

Antoine de Saint-Exupéry : *Pămîntul oamenilor.*

1940 Începînd din luna iulie, Julien Green se află în S.U.A., înrolat în armata americană (pînă în 1942, cînd începe să lucreze la Serviciul militar de informații).

Varouna, roman.
Dino Buzzati : *Desertul tătarilor.*

1942 *Memories of happy days (Amintiri din zile fericite).*

Albert Camus : *Mitul lui Sisif.*
Albert Camus : *Străinul.*

1945 Începînd din luna septembrie, Julien Green se stabilește din nou la Paris.

Jean Paul Sartre : *Drumurile libertății.*

1946 *Journal III*, cuprinzînd perioada 1940—1943.

1947 *Si j'étais vous (Dacă aş fi tu...)*, roman.

Albert Camus : *Ciuma.*
Samuel Becket : *Murphy.*

1949 *Journal IV*, cuprinzînd perioada 1943—1945.

E. M. Cioran : *Manual de descompunere.*
1950 *Moïra*, roman.

Eugen Ionescu : *Cîntăreaţa cheală.*

1951 *Journal V*, cuprinzînd perioada 1946—1950.

Camillo José Cela : *Stupul.*
1952 Eugen Ionescu : *Scaunele.*

1953 *Sud*, piesă în trei acte.

1954 *L'Ennemi (Duşmanul)*, piesă în trei acte şi patru tablouri.

1955 *Journal VI*, cuprinzînd perioada 1950—1954.

1956 *Le Malfaiteur (Răufăcătorul)*, roman.

1956 *L'Ombre (Umbra)*, piesă în trei acte.

E. M. Cioran : *Tentaţiunea de-a exista.*
1957 Michel Butor : *Modificarea.*
L. Durrel : *Justine.*

1958 *Le bel aujourd'hui (Frumosul azi) — Journal VII*, cuprinzînd perioada 1954—1958.

1960 *Chaque homme dans sa nuit (Fiecare om în noaptea lui)*, roman.

1961 *Journal* (1928—1958).

1963 *Partir avant le jour (Plecare în zori)*, autobiografie.

1964 *Mille chemins ouverts (O mie de drumuri deschise)*, autobiografie.

1966 I se acordă marele premiu național pentru literatură *(Grand Prix national des Lettres)*.

1967 *Journal II — Vers l'Invisible (Spre invizibil)* cuprinzînd anii 1958—1967.

M.M.

PARTEA ÎNTÎI

I

Ajuns la pasarela căii ferate, se opri şi chibzui. „Ce atîta grabă? gîndi el. Oricum ajung prea devreme. Va fi doar cinci şi jumătate. Şi ce fac? Mă duc la cafenea, mai aştept o jumătate de oră. Şi după aia?"

Ultimele cuvinte le spuse cu voce tare, dădu din cap în semn de împotrivire, ca şi cum n-ar fi ţinut cîtuşi de puţin să afle răspunsul la întrebarea pe care şi-o punea. O clipă rămase nemişcat, adus de spate, cu mîna pe rampa de fier, apoi urcă fără grabă şi se sprijini în coate pe balustradă. Din locul unde se afla, la vreo trei sute de metri în faţă, zărea gara, o clădire mică şi banală de cărămidă, apoi un lung bulevard străjuit de platani, care ducea de la gară spre oraş. Cîteva vile răzleţe scoteau la iveală, ici-colo, acoperişul lor de ardezie din fundul unor grădini împodobite cu peluze şi tufişuri. Două rînduri nesfîrşite de tei se înălţau de-a dreapta şi de-a stînga căii ferate, peste care păreau că veghează.

Cuprinse cu privirea întregul peisaj, după care scoase ceasul şi-l examină îndelung, cu aerul concentrat al unui om care săvîrşeşte un lucru cu gîndul aiurea. Era tînăr încă, dar avea în înfăţişare acel ceva amar

și veșted, care se observă de obicei la oamenii măcinați de griji prea de timpuriu. Fața-i era plină, palidă, iar moliciunea cărnii prevestea niște obraji bugezi și ridurile adînci care desenează, pe la patruzeci de ani, un soi de rîs tăcut în jurul gurii. Ochii, de un cenușiu deschis, se lipeau stăruitor de lucrurile pe care le examinau. Nasul lătăreț și cărnos, buzele groase trădau un om lipsit de voință, dar îndrăgindu-și confortul și tabieturile și capabil de oarecare tărie în cazul că ar fi fost nevoit să și le apere. Era ras cu multă grijă, foarte curat îmbrăcat într-un costum gri închis, cu cravată neagră și, naivă cochetărie, o batistă de mătase mov ieșind pe jumătate din buzunarul de la piept al hainei.

Timp de cîteva minute, rămase nemișcat, atent să nu tulbure tăcerea adîncă ce domnea în jur. După-amiaza scurtă de toamnă era pe sfîrșite și cerul începea să prindă un colorit trandafiriu.

Se îndreptă în cele din urmă, izbi cu pumnul în balustradă cu aerul unui om care încheie o meditație, și, pornind iar, coborî scara ce-l duse pînă la drum, de cealaltă parte a căii ferate. Înalt, cu o înfățișare viguroasă, ai fi spus că se rușinează de statura și de forța sa, căci umbla cu capul plecat și nițel adus de spate. Își freca într-una mîinile și mergea cu pasul acela măsurat și grăbit care trădează uneori desfășurarea unui gînd obsedant, ca și cum ceva din frămîntările sufletului ar molipsi trupul și i-ar imprima un ritm anume. Urmîndu-și astfel drumul, ajunse la grilajul unei mari proprietăți împresurate de arbori falnici. O vastă pajiște ovală se întindea, printre aleile șerpuite, în fața unui mic castel clădit în stilul foarte la modă acum patruzeci de ani. Fîntîni arteziene, peșteri în miniatură, straturi de flori în forme de blazon desăvîrșeau impresia de mare bogăție pusă în slujba unor mari ambiții. Pe o plă-

cuţă de email, prinsă de grilaj, erau înscrise de-a curmezişul, cu majuscule, cuvintele: *Mon Idée.*

Înfăţişarea acestei locuinţe reţinu o clipă atenţia bărbatului care se plimba şi-i smulse un oftat. Se depărtă cu greu de ea şi-o luă înapoi pe acelaşi drum, îndreptîndu-se din nou spre pasarelă. Se mai uită o dată la ceas şi, brusc înfricoşat de gîndul că va întîrzia după ce nu ştiuse cum să-şi omoare timpul, o rupse la fugă.

Felinarele se aprindeau unul cîte unul în timp ce el o apuca pe strada principală a oraşului. Gîfîia puţin, pentru că alergase, şi, în ciuda vîntului destul de răcoros, îşi ţinea pălăria în mînă. Ajuns în dreptul bisericii, o apucă pe-o străduţă la dreapta şi intră într-o cafenea din care se revărsa o lumină galbenă pe pavajul şoselei. Îşi roti privirile prin salon şi constată mulţumit că e singur; chiar şi chelnerul lipsea. Fără să mai stea pe gînduri, se aşeză la o masă ce ocupa jumătatea unei ferestre; intrarea lui fusese atît de discretă, încît nu-l observase nimeni şi trebui să ciocănească cu degetul în marmora albă ca să vină cineva care să-l servească.

Acum se afla în faţa unui pahar de cafea al cărei miros şi gust se amestecau, împreună cu multe alte lucruri mărunte, în aventura banală şi tristă în care era prins de vreo cîteva săptămîni. Din cînd în cînd îşi apropia faţa de geam cu o nelinişte încă nepotolită de obişnuinţă. Privirea sa cuprindea astfel două prăvălii situate chiar în faţa cafenelei, de cealaltă parte a străzii. Una din ele nu i se părea demnă de interes, aşa că nici nu se uita la ea decît întîmplător: era o brutărie în vitrina căreia puteau fi văzute două pîini lungi, cîntărind fiecare cam patru livre şi sprijinite de-o bară de aramă în aşa fel încît să atragă atenţia asupra lor, dar pesemne că era prea tîrziu ca să mai vină vreun client, căci becul

de gaz ce atîrna din tavan abia mai licărea cu o lumină albăstrie. Cealaltă prăvălie, zugrăvită într-un verde de migdală, proiecta în noapte o lumină crudă şi puternică ce părea să pună stăpînire pe toată strada. O firmă cu litere de-o şchioapă se întindea pe toată lăţimea uşii de sticlă, informînd trecătorii că doamna văduvă Ernest Brod, spălătoreasă (rufărie şi lenjerie fină), este proprietara acestui local ; şi, într-adevăr, vreo cinci-şase cămăşi bărbăteşti, rînduite în vitrină, ademeneau privirea cu suprafeţele lor sclipitoare de rufărie proaspăt scrobită. O perdea groasă, prinsă într-o vergea metalică îngrădea vitrina cu pliurile sale albe ascunzînd astfel interiorul prăvăliei, dar un murmur continuu trăda însufleţirea ce domnea acolo. Din cînd în cînd, un cap se ivea pe neaşteptate deasupra perdelei şi arunca o privire în stradă, după care dispărea imediat. Atunci bărbatul tresărea de parcă l-ar fi strigat cineva pe nume. La un moment dat, uşa spălătoriei se deschise brusc şi auzi o voce ascuţită care striga ceva, apoi nişte hohote de rîs în chip de răspuns. Acest zgomot, care-i lovi auzul, îl tulbură ; un val de sînge îi aprinse obrajii şi-şi lipi fruntea de geam, dar atît de lacom să vadă ce se petrece în interiorul prăvăliei, încît totul i se înceţoşă în faţa ochilor. Apucă să vadă numai un cearceaf atîrnat pe-o frînghie şi fu izbit de albeaţa lui, apoi un braţ de femeie, gol pînă-n cot, ce se ivise aproape automat ca să închidă uşa.

Renunţă să mai pîndească prăvălia şi puse capul în piept. Toată încordarea zugrăvită pe faţa lui lăsa acum locul unei amărăciuni care-l îmbătrînea. Cu un suspin de oboseală ciocăni în masă, puse cîteva monede lîngă paharul golit pe jumătate doar şi se ridică. Pendula neagră de pe perete bătu orele şase.

In clipa aceea apăru şi chelnerul. Era un tînăr spelb, cu privirea piezişă. Se uită la pendulă şi zîmbi cu subînţeles, văzînd clientul care se plimba nervos prin cafenea.

— Incă puţin, spuse el vîrînd monedele în buzunar. După şase, şase şi zece nu-i chip să le mai ţii acolo.

Bărbatul se răsuci spre chelner şi se sprijini de o masă.

— Eşti sigur? făcu el.

Şi adăugă cu o voce cam răguşită şi forţată:

— Le cunoşti cumva?

— Ba bine că nu, răspunse chelnerul şi zîmbi ridicînd din umeri. Se vede că sînteţi venit de curînd în oraşul nostru.

— Ce te face să crezi? întrebă bărbatul cu un aer nemulţumit.

— Pentru că aici toată lumea e convinsă că pînă şi cea mai răsărită dintre ele nu merită nici măcar un brînci în gîrlă.

Chicoti batjocoritor, dar, cînd constată că gluma lui nu se bucură de prea mult succes, se opri şi continuă pe un ton confidenţial şi grav, ştergînd între timp masa cu o cîrpă:

— Păcat că sînteţi aşa grăbit. V-aş mai fi putut da unele amănunte.

Bărbatul făcu un vădit efort pentru a se stăpîni şi se apropie puţin de chelner.

— Şi, mă rog, ce fel de amănunte ai putea să-mi dai?

Chelnerul se aşeză pe marginea mesei.

— Dacă vă interesează cumva cea mai mare dintre ele, începu el rînjind, aia care duce rufele în oraş, vă sfătuiesc să fiţi cu ochii-n patru; e-o parşivă şi-o hoaţă ce nu s-a mai văzut.

Rostind aceste cuvinte, se uită cu coada ochiului pe fereastră și prezentă astfel interlocutorului său un profil prelung, viclean și iscoditor.

— Dar celelalte ? făcu bărbatul cu nerăbdare.

— Celelalte ? Păi nu mai e decît una, în afară de patroană și de fetița care ajută la căratul rufelor. Vă interesează fetița ? întrebă chelnerul, gata să izbucnească în rîs.

— Ce fetiță ? Cine vorbește de fetiță ? Ce știu eu cîte sînt acolo ?

Tonul pe care spusese aceste cuvinte trebuie să-l fi surprins pe chelner, căci făcu ochi mari și rămase mut o clipă.

— Dacă-i ailaltă, reluă el, atunci e vorba de Angèle. Maică-sa a murit anul trecut.

Fu întrerupt de un gest al bărbatului, care tocmai observase pe cineva ieșind din spălătorie.

II

Din nou se afla pe drumul ce ducea spre pasarelă. Luna încă nu răsărise și era întuneric beznă, dar privirea lui deslușea pata palà pe care o făcea în noapte bluza albă a fetei. Grăbi pasul și curînd ajunse atît de aproape de ea încît îi desluși brațele și gîtul, goale. Ea îl simți și se opri din mers ; se opri și el.

— Mergi prea repede, îi spuse ea pe un ton iritat. Dacă se nimerește cineva pe-aici, mîine toată lumea o să știe că m-ai urmărit. Lasă-mă s-o iau înainte.

Rămase o clipă locului, aşteptînd desigur un răspuns, dar el tăcea descumpănit între dorinţa de-a alerga spre dînsa şi teama de-a n-o indispune. O auzi continuîndu-şi drumul, dar n-o urmă imediat, lăsînd, cu fiecare secundă, să crească distanţa dintre ei.

Îi venea greu să dea această dovadă de supunere. Se hotărî să numere pînă la treizeci înainte de-a porni iar, apoi zgomotul paşilor ei descrescu atît de neaşteptat încît, cuprins de o subită nelinişte, se întrebă dacă n-are cumva de gînd să fugă sau să se ascundă ca să-şi bată joc de el. Totuşi nu se urni din loc şi, în amărăciunea acestui minut, gustă dintr-o dată plăcerea stranie pe care o descoperi cîteodată cînd îţi înăbuşi un elan.

Îi veni un gînd ciudat. Cine-l oprea să urce iar spre oraş, să se întoarcă acasă? Printr-un capriciu caracteristic firilor melancolice se şi văzu făcîndu-şi în ciudă, întorcînd spatele acestei fete tinere ai cărei paşi se pierdeau acum în tăcere, şi îşi închipui că se întoarce în odaia din care tristeţea şi dorinţa îl izgoniseră de dimineaţă. În succesiunea acestor imagini exista ceva atît de imperios încît se simţi tulburat. Ar avea într-adevăr tăria să renunţe la aventură, dacă ar vrea? Dar de unde mai răsărise această idee absurdă? Era şi momentul să-şi pună astfel de întrebări, tocmai acuma cînd fata se miră probabil că nu-l mai aude în urma ei! Avu impresia că i se întunecaseră o clipă minţile şi că brusc şi le-a recăpătat, şi porni în goană, cu inima strînsă de teama că a aşteptat prea mult, că nu va mai găsi pe nimeni pe drum.

Bocănitul propriilor săi paşi îi răsuna în cap ca nişte pumni în tîmplă. Alergă mai repede şi-o ajunse în cîteva secunde. Ea păru supărată.

— Ai merita să plec, îi spuse. Ţi-am spus doar, la pasarelă.

Cu faţa foarte aproape de obrazul fetei, el gîfîia. Privirea sa lacomă îi desluşi în umbră obrajii albi şi ochii. Rîse uşurat.

— Credeam că ai fugit, explică el cu vocea gîfîită. Am alergat.

Ea ridică din umeri.

— Ţineai chiar atît de mult la întîlnirea asta?

— Cum, dumneata nu crezi? spuse apucîndu-i degetele; va să zică n-o să mă crezi niciodată?

Ea îşi eliberă mîna cu o smucitură şi înaintă cîţiva paşi.

— Să nu stăm aci, îi spuse. Ţi-am explicat doar că-i periculos.

O urmă grăbit; mergeau tăcuţi. În preajma pasarelei, o apucă iar de mînă, autoritar, şi-i spuse:

— Ce trebuie să fac ca să fiu pe placul dumitale, ca să fii drăguţă cu mine?

Răspunzîndu-i, vocea ei se îmblînzi:

— Nu ştiu. Asta trebuie s-o afli dumneata singur.

Bărbatul rămase tăcut. La un moment dat, îi strînse puţin încheietura mîinii.

— Spune-mi, de ce ţi-e frică să nu te vadă cineva?

— Asta-i bună, n-am nici un chef să afle lumea că-mi dau întîlniri, răspunse ea pe nerăsuflate.

— Întîlniri cu mine? făcu el înfuriat.

— Da, cu dumneata.

— Cu alţii nu contează, nu-i aşa? Cu mine ţi-e ruşine, sigur.

Fata ridică spre el nişte ochi plini de uimire şi de mîine. Ajunseseră în faţa unui felinar şi se opriră brusc, ca şi cum pata aceea mare de lumină i-ar fi reţinut.

— Cu alţii? Ce vrei să spui?

Privirea cu care îl fulgeră, îl descumpăni ; se făcu roşu.

— Vreau să spun că nu vrei să se ştie că ai întîlniri cu mine.

— Păi de ce ?

— Nu eu trebuie să-ţi răspund. Ştii dumneata mai bine.

— Ce ştiu eu ce-i în capul dumitale ? Spune-mi ce rost au toate întrebările astea, altfel plec numaidecît. N-am venit să mă cert cu dumneata.

El oftă, copleşit de propria-i stîngăcie:

— Nu pleca. Am greşit.

— Tot ce se poate, făcu ea cu dispreţ. Dacă m-ai adus aici ca să-mi faci o scenă, îţi garantez că altă dată n-am să-ţi mai dau ocazia.

El puse capul în piept şi rosti cu blîndeţe :

— Dacă vrei să nu ne vadă cineva, hai să plecăm de aici. Să traversăm pasarela.

— Şi unde ai vrea să mergem ? întrebă ea fără să facă un pas.

Bărbatul o privi înainte de a-i răspunde, încercînd să ghicească în ce fel vor fi primite cuvintele sale ; un surîs temător i se ivi pe buze.

— Vroiam să te invit să cinezi cu mine.

Ea rîse.

— Să cinez cu dumneata ? Şi unde, mă rog ?

— La Lorges.

— Nici nu mă gîndesc. E prea departe.

— Am lua trenul. E unul care trece peste cinci minute.

Dar ea scutură din cap.

— Dacă-ţi spun că n-am de gînd să cinez cu dumneata !

— De ce ?

— Asta mă priveşte.

— Eşti grăbită să te întorci în oraş ? Deseară nu ieşi ?

— N-am să-ţi răspund, spuse ea acru. Adineauri aveai de gînd să-mi vorbeşti. Spune ce ai de spus şi lasă-mă să plec acasă.

— Nu pot să-ţi vorbesc aici, în lumina asta. Hai să mergem de cealaltă parte a pasarelei, nu vrei ? imploră el.

Ea acceptă s-o ia de mînă, nu fără să arate, prin-tr-un oftat, că-i face o favoare pe care va trebui s-o ţină minte. Nici unul nu scoase o vorbă cît traversară pasarela.

— Sper, cel puţin, că nu ţi-e frică de mine, spuse el cu voioşie prefăcută.

— Aş, de unde. Pui nişte întrebări foarte caraghioase !

— De vreme ce nu ţi-e frică, înseamnă că te simţi bine cu mine, aşa-i ?

Într-o licărire de bun-simţ, îşi dădu seama că vorbeşte aşa numai pentru că nu ştie ce să spună, şi că prin asemenea cuvinte stupide pierde toată simpatia fetei. De ce o silea să-i răspundă : „Nu, nu mă simt bine cu dumneata" ? Continuă cu însufleţire :

— Dar asta nu contează. Singura mea dorinţă e ca dumneata să fii mulţumită; fericită, înţelegi ?

Ea nu răspunse.

— Uite, continuă el, scotocind într-unul din buzunarele vestei, ţi-am adus un cadou. Mă gîndeam să ţi-l dau mai tîrziu, dar dacă eşti atît de grăbită... Un inel. Poftim.

— Un inel, repetă ea curioasă. Oh ! e drăguţ.

Vru să-l ia, dar el prevăzuse gestul şi păstră bijuteria între degetul mare şi arătător. Era un inel subţire de argint, împodobit cu un mic safir.

— Măcar lasă-mă să ţi-l pun eu în deget.

Ea se încruntă de nerăbdare.

— Dacă ţii neapărat.

Se apropie atunci şi-i luă mîna, dar tremura atît de tare că nu reuşi să-i vîre inelul în deget.

„Ar trebui s-o apuc de braţ, s-o strîng la piept, îşi spuse înspăimîntat de propria stîngăcie. Acum, poate că ar accepta. Mai tîrziu n-o să mai vrea."

Şi brusc, deznădăjduit, izbucni:

— Ia inelul şi puneţi-l singură în deget.

Mirată de tonul său, ea ridică ochii. Desigur că fu cuprinsă de o oarecare înduioşare văzînd toată durerea întipărită pe-o faţă din care pierise pînă şi lumina dorinţei şi care nu mai vădea în clipa aceea decît o nesfîrşită oboseală.

— Eşti un om ciudat, spuse trecîndu-şi inelul pe degetul mic. S-ar zice că te supără faptul că eşti cu mine.

El ridică descurajat din umeri.

— Văd eu bine că niciodată n-ai să mă iubeşti, spuse în cele din urmă.

Fata nu răspunse şi el îi fu recunoscător pentru această tăcere, crudă, fără îndoială, dar nu atît de sfîşietoare ca vorbele ei. Traversară din nou pasarela, ajungînd la marginea oraşului fără să fi schimbat o vorbă. Totuşi, în clipa cînd trebui să-l părăsească, ea îi aruncă un surîs şi-i spuse: „Pe mîine".

O emoţie violentă, în care se amestecau şi bucurie şi tristeţe, îl împiedică să-i mulţumească, dar o urmări cu privirea pînă ce dispăru.

III

La o distanţă de vreo şase sute de metri, şi chiar în clipa cînd avea loc această convorbire, doamna Georges Londe medita în faţa oglinzii, aşteptînd să

se facă ora cînd intra de obicei în sufragerie. Această intrare comporta un întreg ceremonial, ce nu se săvîrşea fără oarecari pregătiri, căci, deşi nu mai era tînără, doamna Londe nu renunţase la cochetăria tinereţii şi-n ruptul capului n-ar fi acceptat să apară în faţa clienţilor înainte de-a fi acordat frumuseţii sale, de mult ofilite, generoase încurajări cu pudră şi ruj.

Stătea pe scaun, într-o odăiţă improvizată între două uşi, ce părea să servească în acelaşi timp şi drept oficiu şi drept budoar. Într-adevăr, puteai vedea acolo, lipită de perete, o servantă albă, iar sub becul de gaz care cobora din tavan, o măsuţă de toaletă vopsită într-un roz ţipător şi împodobită cu o oglindă ovală ce reflecta de vreo trei, patru minute o faţă imobilă, cu ochii scrutători.

Ce gînduri însufleţeau această femeie? Nu părea nici fericită, nici nefericită. Niţel aplecată în faţă, cu mîinile proptite molatec în şolduri, stătea în atitudinea unei persoane care urmăreşte un spectacol. Privirea încordată cobora de pe fruntea îngustă, încadrată de bucle brune, la gura autoritară, cu colţurile căzute (un zîmbet bine studiat corecta în public acest defect). După care, înconjurul feţei odată încheiat, ochii se aţintiră asupra ochilor oglindiţi; după insistenţa şi chiar răutatea pe care o puneau în acest examen, ai fi spus că vor să străpungă pupilele negre în care lumina arunca două puncte galbene. Din cînd în cînd pleoapele clipeau, nişte pleoape grele, încercănate de insomnii, care dezvăluiau întotdeauna aceeaşi privire sumbră şi dezaprobatoare.

Era îmbrăcată în tafta neagră, cu bustul strîns într-o bluză care îi fereca gîtul pînă sub bărbie, dar lăsa libere, sub nişte volănaşe de dantelă, încheieturile rotunde şi grăsulii ale mîinilor. Un ametist pe

inelarul drept, o broşă la gît vădeau o oarecare preocupare pentru eleganţă, dar cele patru sau cinci cîrpituri grosolane ale stofei în jurul taliei trădau vremuri grele şi o strîmtorare prost ascunsă. Rozul măsuţei de toaletă oferea un strident contrast cu sărăcia jalnică a boarfelor de pe dînsa, cu duritatea feţei ; era ca o notă veselă într-un tablou ursuz, aruncată în batjocură parcă, sau cu intenţia de-a accentua aciditatea coloritului şi energia crudă a desenului.

Bătaia ceasului o trezi pe doamna Londe din propria-i contemplare. Se îndreptă din şale, dar nu se ridică pînă cînd, în tăcerea odăiţei, nu răsunară toate cele şapte lovituri. Un surîs îi lumină trăsăturile şi-i aprinse în ochi o neaşteptată însufleţire. Ca şi cum, destrămîndu-se o vrajă, s-ar fi trezit dintr-un somn magic şi ar fi început să trăiască iar. Îşi netezi conciul cu un gest grăbit şi, după o ultimă privire în oglindă, se îndreptă spre uşa ce da în sufragerie.

Totuşi, înainte de-a intra se aplecă în faţa unui paravan aşezat chiar lîngă uşă, lipind un ochi pe locul unde catifeaua roşie fusese ruptă. Putea vedea astfel cine-i în restaurant, exact ca un regizor care studiază componenţa sălii prin gaura din cortină. Rămase aşa o bucată de vreme, arcuită din şale, cu genunchii uşor îndoiţi, nemişcată ca o fiară gata să se năpustească. Din cînd în cînd, înăbuşind un suspin, răsucea puţin capul, apoi, nemulţumită de cele văzute cu ochiul stîng, încredinţa ochiului drept o anchetă suplimentară şi-l plasa la înălţimea spărturii pe care o mai lărgea cu vîrful degetului.

Îşi părăsi în cele din urmă postul de pîndă şi intră în sală. N-o despărţeau decît trei paşi de un soi de pupitru cocoţat pe-o estradă, în spatele căruia se aşeza în fiecare seară. De la această înălţime, domina o încăpere vastă, îngustă şi lungă în care se aliniau două rînduri de cîte şase măsuţe trase la pe-

rete. În mijlocul unei alei astfel formate, se afla o masă ovală, destul de mare pentru ca în jurul ei să poată sta comod o duzină de clienţi. Atunci cînd doamna Londe scotocea cu privirea mai departe, dincolo de imensul buchet de plante de iarnă ce trona pe masa comună, zărea strada prin uşa de sticlă pe care propriul său nume se înscria de-a-ndoaselea.

Îşi încrucişă mîinile pe marmora pupitrului. Abia bătuse ora şapte, aşa că sala era goală deocamdată, dar doamna Londe se afla la post pentru a da, într-un fel, un exemplu de punctualitate clienţilor. Ştiau prea bine că, după ora şapte şi un sfert, friptura în sînge se usucă, legumele se răsfierb. Nu lipsea desigur nici inscripţia de pe perete, care anunţa orele de masă, ceea ce nu împiedica însă pe nimeni să întîrzie. De nerăbdare, doamna Londe scoase un oftat zgomotos şi murmură :

— De ce n-or fi sosind odată ? cu vocea obosită a spectatorului care se văicăreşte : „De ce nu începe odată ?" în faţa cortinei lăsate.

Ştia prea bine, totuşi, că aşa se întîmplă seară de seară. În fiecare zi, orele şapte şi ceva o prindeau la pîndă în spatele paravanului, un obicei superstiţios dobîndit din ziua cînd doi clienţi sosiseră pe nepusă masă, înainte ca ea să-şi fi făcut obişnuita intrare. Trebuia apoi să se perpelească aşa un sfert de ceas, timp în care, neavînd ce face, mîinile sale mutau de douăzeci de ori la rînd bucheţelul de flori ce împodobea pupitrul şi voluminosul registru negru pe care îl tot închidea şi deschidea cu un gest din ce în ce mai repezit. Nu ştia să aştepte. Niciodată nu ştiuse ce înseamnă să-ţi pui răbdarea la încercare. Dar, de vreme ce clienţii întîrzie totdeauna un sfert de ceas, de ce nu schimbă în definitiv ora cinei ?

Pesemne că tocmai asta era şi întrebarea la care îşi răspundea în sinea ei, bufnind cu registrul în placa

de marmură. Era cazul să mai lungească oare cu cincisprezece minute o zi şi-aşa îngrozitor de lungă ? Nu. De vreme ce-a spus o dată că restaurantul se deschide la amiaza şi la ora şapte, amiaza şi ora şapte o găseau acolo, sus, la pupitrul ei.

În cele din urmă, exasperată, se aplecă în direcţia odăiţei în care cu cîteva minute în urmă îşi pusese toaleta la punct, şi strigă : „Grégoire !" O voce depărtată răspunse : „Aici sînt !" şi se auzi o uşă deschizîndu-se.

— Adu supa ! porunci doamna Londe, fără să mai aştepte ca persoana chemată să intre în salon.

Acest ordin era ultima ei resursă, metoda pe care o folosea cînd simţea că o cuprinde deznădejdea. I se părea că astfel „aduce clientul", cum spunea ea. Pentru că remarcase deseori că apariţia chelnerului coincide cu aceea a domnului Goncelin, negustorul de cereale, care mînca zilnic la ea şi care, de obicei, îşi făcea intrarea în restaurant primul. Dar tremura la gîndul că într-o bună zi această vrăjitorie va rămîne fără efect, că şi negustorul de cereale va întîrzia ca toţi ceilalţi, iar ea îşi va pierde astfel credinţa. De aceea n-o aplica decît atunci cînd ajungea, într-adevăr, la capătul răbdării.

Îşi cuprinse faţa în palme şi, cu coatele pe pupitru, ascultă zgomotul paşilor ce se auzea din fundul bucătăriei. Ai fi spus că oferă astfel drept jertfă cerului chinul acestui ultim şi crud minut de aşteptare. Era de prisos să mai îndemne chelnerul să se grăbească ; singura lui dorinţă era să scape cît mai degrabă şi s-o şteargă în oraş. Pe de altă parte, faptul că domnul Goncelin va sosi ori nu va sosi la timp, nu depindea de voinţa ei. Nu-i rămînea, prin urmare, decît să lase lucrurile să se desfăşoare de la sine.

La un moment dat, doamna Londe îşi depărtă mîinile şi privi drept înainte. Uşa tocmai se deschisese şi

cineva intrase în restaurant. Dar nu era negustorul de cereale, era un bărbat pe care nu-l văzuse niciodată în viaţa ei şi care se aşeză la o masă, după ce îşi scosese pălăria. Nici nu-i venea să-şi creadă ochilor, într-atît era de sigură că domnul Goncelin va fi primul care va trece pragul restaurantului, şi, foarte emoţionată de surpriză, îl examină pe necunoscut cu atîta insistenţă încît acesta, la rîndul său, ridică privirea şi se uită la doamna Londe, ca şi cum ar fi aşteptat să-i spună ceva ; apoi, la tăcerea şi la îmbujorarea ei subită, puse capul în piept şi-şi despături şervetul.

Doamna Londe se simţi cam ruşinată de uimirea ce i se zugrăvise pe faţă şi-şi spuse că domnul acela trebuie să-şi fi închipuit că-i o proastă, dar tulburarea sa nu fusese chiar atît de mare încît să nu poată înregistra pe loc o sumedenie de amănunte din ţinuta şi fizionomia străinului, iar ochiul ei exersat, de provincială, văzuse destule ca să aibă din ce broda tot soiul de reflecţii. Pentru a-şi răscumpăra stîngăcia de adineaori, afectă un aer nepăsător şi mai mută o dată din loc registrul de conturi, vaza cu flori. Necunoscutul era destul de bine îmbrăcat. De unde o fi venind ? Voiajor comercial nu putea fi : ştia prea bine cum trebuie să arate persoanele care se îndeletnicesc cu această profesiune ; nu se putea înşela. Şi-apoi, bărbatul care intrase n-avea nici pardesiu, nici valiză, dar nici localnic nu părea să fie, dacă nu cumva — şi la acest gînd inima ei zvîcni —, nu-i vorba de vreun nou sosit la Lorges sau la Chanteilles. Tot aşa, cu patru ani în urmă, doi domni din Orléans se stabiliseră la Chanteilles şi ea îşi reaminti că atunci cînd i-a văzut pentru prima oară în restaurant a încercat exact aceeaşi emoţie, căci, printr-o ciudăţenie a întîmplării, nu aflase de sosirea lor, tocmai ea care de obicei era la curent cu tot ce se întîmplă şi înaintea tuturor. Pentru femeile din categoria doamnei Londe, roabe ale curio-

zităţii, e tot atît de umilitor să se lase depăşite de evenimente ca şi pentru un paznic de far faptul că nu observă trecerea unui vapor.

În cele din urmă, după cîteva minute de proastă dispoziţie, ce se trăda prin repetatele mutări în stînga şi-n dreapta a micului vas cu flori, îşi reveni treptat din indignarea pe care o încerca împotriva propriei persoane şi, încrucişînd iar mîinile pe marginea pupitrului, înălţă capul şi aţinti asupra străinului o privire stăruitoare. Era îmbrăcat într-un costum gri ; o batistă mov îi atîrna din buzunarul de la piept. Din cînd în cînd pleca ochii, ducînd cu un aer distrat bucăţele de pîine la gură. Dar, în mintea doamnei Londe, străinul care intrase nu era un banal voiajor comercial venit să-şi omoare o jumătate de ceas la masa unui restaurant, ci o persoană despre care nu ştia absolut nimic şi care, tocmai din acest motiv, prezenta un interes excepţional. Nu lipsea mult ca să-l considere un inamic, pentru simplul fapt că ştia despre sine mii de lucruri de care ea habar n-avea. Numele, profesiunea, viaţa lui, erau tot atîtea secrete pe care ar fi vrut să i le smulgă. Înfăţişarea morocănoasă, pe care i-o remarcase de altfel, tăcerea dispreţuitoare nu erau cumva o sfidare la adresa curiozităţii ei ? Sigur că da, văzuse destui clienţi care s-au aşezat la masa de acolo dar toţi, da, aproape toţi au salutat-o intrînd, i-au adresat un surîs, un cuvînt amabil, chiar şi cei care n-o cunoşteau. În acest fel îi venea mai la îndemînă să strecoare tot soiul de întrebări în cursul convorbirii ce se putea înfiripa cînd se prezentau la casă, pentru a-şi plăti consumaţia.

Pentru că ăsta era obiceiul la restaurantul Londe. La sfîrşitul mesei, chelnerul distribuia notele de plată, aşa cum se procedează în general, dar numai doamna Londe personal încasa costul consumaţiei. Procedeul prezenta nenumărate avantaje. Stînd cocoţată pe tro-

nul ei, doamnei Londe îi venea mai la îndemînă să surîdă, să descoase, şi, dacă era cu putinţă, să seducă. Manierele sale erau mieroase şi voit nobile, împărţea vorbe goale ca o regină şi dădea restul cu un aer de mare generozitate. Toate aceste liberalităţi făţarnice nu dădeau greş aproape niciodată, instinctul călăuzind-o admirabil pe această femeie mistuită de dorinţa de-a fi pe placul tuturor numai pentru ca să afle cît mai multe.

Fără să fie înzestrată cu fineţea ce se atribuie îndeobşte sexului său, ştia în schimb de minune să aleagă vorba cea mai potrivită, să facă totul pentru a obţine bunăvoinţa clientului, smulgîndu-i în acelaşi timp promisiunea unei reveniri. Acesta era scopul spre care năzuiau toate eforturile ei în ziua cînd îşi făcea apariţia un nou-sosit. Pentru a-şi desăvîrşi investigaţiile, se bizuia pe preţurile moderate cît şi pe anumite înlesniri înşelătoare de plată. Altă diferenţă, e drept, între localul său şi cele din Paris : aici, de exemplu, puteai să-ţi deschizi un cont, ca la băcan sau ca la farmacie ; şi, după o experienţă de doisprezece ani, doamna Londe ştia că cineva care îi datorează zece, cinci, sau numai trei mese e un om pierdut, cu alte cuvinte, un client definitiv cîştigat.

Dar cum să ispiteşti un om care nici nu se uită la tine şi pentru care, zău aşa, s-ar zice că nici nu exişti. Şi ce l-o fi apucat pe imbecilul ăsta să-şi mănînce pîinea fără să aştepte supa ? La ce dracu s-o fi gîndind ? Pentru dînsa n-are ochi ? Sau se preface că n-o vede ? Oare nu simte pe frunte, pe umeri privirea dură ce nu-l slăbeşte o clipă ? Cum în cele din urmă îşi regăsise prezenţa de spirit, vru să-şi întipărească pe faţă, în ochi, toată autoritatea de care se simţea capabilă. Ce folos ? Se vedea limpede că bărbatul e foarte departe de restaurantul Londe şi se gîndeşte la lucruri cu totul deosebite. Strînse pumnul

pe registru. Oare o să vorbească pînă la urmă, sau nu? După ce-o să termine pîinea, o să mai ceară alta?

Între timp, străinul părea că habar n-are de iritarea ce strîngea inima patroanei. În amărăciunea acestui eşec, doamna Londe fu cît pe ce să nu observe intrarea negustorului de cereale, care îi adresă un salut cum nu se mai obişnuieşte decît în provincie, scoţîndu-şi pălăria cu un gest larg, în doi timpi. Ea dădu din cap şi spuse cu o voce niţel tremurată de ciudă:

— Bună seara, domnule Goncelin.

Şi chelnerului care intra, aducînd supa, îi porunci tăios:

— Serveşte pe domnul din fund!

Ce n-ar fi dat să-i ştie numele, să poată spune:

— Du supa la domnu' Cutare! Are tren la ora cutare.

În locul acestor cuvinte, adăugă spumegînd de furie, exasperată de propria-i ignoranţă şi de faţa uluită a chelnerului:

— Dar du-te odată, fir-ar să fie! Nu vezi că-şi mănîncă toată pîinea?

Între timp clienţii începuseră să sosească aproape unul după altul şi uşa se închidea numai cît să se deschidă iar în secunda următoare. Toţi cei care intrau o salutau pe patroană cu o jovialitate amestecată cu respect, iar ea la rîndu-i împărţea saluturile în stînga şi-n dreapta, ca o regină din fundul caleştii, măgulită de atenţiile de care se bucură, din ce în ce mai împăcată şi mai consolată.

În zgomotul scaunelor mutate din loc, cei zece sau doisprezece clienţi care intraseră se aşezau la masă. Cu toţii, judecînd după promptitudinea cu care îşi ocupau locurile, erau nişte obişnuiţi ai restaurantului şi conversaţiile înfiripate umpleau salonul cu un zumzet profund şi îndărătnic, de stup. Doi chelneri cu şorţuri albe se învîrteau în jurul mesei şi serveau supa.

În mijlocul zarvei de voci şi de veselă, doamna Londe simţea că-i creşte inima la loc. În aşteptarea acestui minut trăia. Toate spinările încovoiate şi capetele aplecate în faţa sa, şi, oarecum, la picioarele sale, îi ofereau un spectacol în care s-ar fi spus că vede un semn de supunere. Îşi numără clienţii în surdină : zece la masa comună şi unul, singur cuc, la măsuţa de lîngă uşă. Ah ! dar ce mai contează ăsta acum ! Adineaori o scotea din sărite fiindcă prezenţa lui, în salonul pustiu, părea o sfidare dar, de vreme ce la masa comună toate locurile sînt ocupate, el dispare acolo, în cotlonul lui.

Doamna Londe închise pe jumătate ochii pentru a savura mai bine rumoarea ce urca spre dînsa. În hărmălaia veselă a cinei deslușea intonaţiile profunde ale domnului Goncelin, care se lăuda că a făcut o afacere bună, vocea piţigăiată a pipernicitului domn Pariset, care trăncănea despre politică, precum şi vocea gîngavă a domnului Léon, care-i răspundea. Domnul Morestel se certa ca de obicei cu Blondeau-fiul, iar domnul Trept, foarte apreciat pentru darul său de povestitor, istorisea o nesfîrşită întîmplare a cărei eroină era domnişoara Clarafond, proprietăreasa lui. Ascultîndu-i, doamna Londe clătină din cap cu multă îngăduinţă : îi cunoştea bine pe toţi, cunoştea ocupaţiile, micile aventuri, necazurile, datoriile şi averea fiecăruia. Nici un moment din viaţa lor nu putea să-i scape, căci ştia cum să-i descoase atunci cînd se prezentau la casă, în aşa fel încît unii îi furnizau amănunte despre ceilalţi. Într-adevăr, o bună parte din prestigiul ei depindea de informaţiile pe care le obţinea. Nimeni ca doamna Londe nu-şi putea aminti mai multe scandaluri, mai multe ticăloşii. Memoria ei înregistra totul şi nimic nu i se părea lipsit de importanţă printre zecile de amănunte pe care le spicuia

zilnic din stînga şi din dreapta; totul putea folosi la ceva.

Redeschise ochii după un timp şi se îndreptă de spate. Îi venise o idee. Îşi aminti că, dimineaţă chiar, aflase despre voiajul unuia dintre clienţi într-un oraş vecin, şi ca să se arate la curent cu tot ce se întîmplă, ca să arate că ea *ştia*, izbucni pe neaşteptate, cu o voce sonoră, acoperind murmurul celor de la masă:

— Pariez că, ieri dimineaţă, domnul Trept a fost la Champicourt, unde şi-a cumpărat o pălărie nouă.

Urmă un moment de tăcere; toate capetele se răsuciră în direcţia ei, apoi mătăhălosul domn Trept exclamă, revenindu-şi din uimire:

— Chiar aşa-i, doamnă Londe. Să vrea omul să vă ascundă ceva, şi nu ştiu, zău, dac-ar reuşi.

Domnii din jurul mesei izbucniră în rîs îndreptîndu-şi privirile spre cuierul în care atîrna, printre *meloanele* obosite şi decolorate, un *melon* de culoare mai închisă, ce părea că se ruşinează de fraţii săi. Timp de un minut, doamna Londe se simţi mai fericită ca oricînd şi, la auzul acestei măgulitoare explozii de rîs, înflori ca o plantă la lumina soarelui. Întredeschise registrul negru, prefăcîndu-se că citeşte ceva, cu o înfăţişare indiferentă, dar în piept inima îi tresălta de bucurie. De astă dată a văzut-o, a auzit-o şi cabotinul ăla din fundul salonului! Înregistrase privirea lui intrigată. Afla şi el acum, probabil, cu ce patroană are de-a face; o femeie dintr-o bucată, care ştie să strunească oamenii şi care, pe deasupra, are nişte ochi de şoim... Şi, mulţumită, împinse niţel mai spre dreapta vaza de flori, cu gestul triumfător al jucătorului de şah care, mutînd o piesă, a izbutit să compromită victoria adversarului.

Desigur că nu se putea încă mîndri că a cîştigat partida, dar era evident că vorbele ei şi-au atins ţinta. Necunoscutul părea să-şi revină brusc în fire şi ridică

spre doamna Londe privirea buimacă şi neliniştită a omului trezit din somn pe neaşteptate. Ea nu-şi mai încăpea în piele de bucurie constatînd această stupoare ce-o răzbuna pentru propria-i înfăţişare jalnică de adineaori. Venise momentul să atace ; nu trebuia să-i lase inamicului răgazul de-a-şi recîştiga poziţia. Cum unul din chelneri tocmai trecea prin dreptul ei, doamna Londe se aplecă un pic într-o parte şi-i spuse repede :

— Lasă castronul ăla şi du-te de-l întreabă pe domnu' din fund dacă nu vrea să-i rezervăm locul şi tacîmul. Ai grijă să fii amabil; e clar ?

Nici n-apucă bine chelnerul s-o pornească într-acolo, că ea avu sentimentul că a comis o gafă şi fu pe punctul de a-l chema înapoi. Cum naiba o să se descurce un bădăran ca Grégoire ? Poate că ar fi fost mai bine dacă ar fi aşteptat ca necunoscutul să vină să-şi achite nota la casă. Dar individul o deruta. Totuşi, era ceva care o împiedică să intervină : vroia să vadă ce-o să se întîmple, vroia să ştie numaidecît. O curiozitate nestăpînită, furioasă, o mîna spre acest om şi, de cîteva secunde, nu-l vedea decît pe el, retras acolo într-un ungher parcă anume ca să se deosebească de restul clienţilor şi să-i atragă atenţia. În definitiv, de ce se aşezase departe de ceilalţi, dacă nu anume ca să se amuze pe socoteala ei ?

I se părea că şi chelnerul vrea să-i facă în ciudă abia trăgîndu-şi picioarele şi ocolind alene masa comună. Întinse gîtul ca să urmărească această călătorie care nu se mai sfîrşea odată şi se îndreptă un pic, incapabilă să-şi stăpînească nerăbdarea. Cînd, în sfîrşit, Grégoire ajunse la masa de lîngă uşă, ciuli urechile ca să prindă cuvintele rostite, dar degeaba ; totuşi, nu presimţi nimic bun văzînd expresia uluită ce se zugrăvise pe faţa necunoscutului şi murmură de cîteva ori, cu voce furioasă : „Idiotul ! Idiotul !“ fără a lăsa să se înţeleagă limpede căruia din cei doi i se cuvenea epi-

tetul. Înţelese că străinul cere să i se repete întrebarea, şi-l văzu apoi înălţînd din umeri în semn de ignoranţă. De ruşine, închise ochii şi nu-i redeschise decît în clipa cînd Grégoire se află din nou în faţa ei.

— Ei bine, ce ţi-a spus ?

— A spus că aşteaptă să termine masa, şi spune el după aia.

— Cred şi eu, drăguţă, exclamă doamna Londe, anume ca să fie auzită, domnu' are perfectă dreptate că nu vrea să-şi dea părerea despre mîncare, înainte de-a fi gustat dintr-însa. Te-am trimis eu să-l plictiseşti acuma cu întrebările tale ?

Şi adăugă printre dinţi, pe un ton ameninţător :

— Lasă vorba ! Hai, cară-te la bucătărie, imbecilule !

Apucînd să audă finalul acestei scene, clienţii amuţiseră şi se uitau înmărmuriţi la patroană. Ea îi fulgeră cu privirea.

— Doriţi ceva, domnilor ? îi întrebă răstit ; pîine, apă ?

Ca să-şi verse furia pe cineva, se adresă la întîmplare unuia dintre ei, întocmai ca o învăţătoare care se repede la un şcolar leneş, şi izbucni :

— Ce nu vă convine, domnule Pinsot ? Nu vă place supa ? Ştiţi dumneavoastră alte restaurante unde se găteşte mai gustos ?

Îşi încrucişă braţele şi afectă o înfăţişare calmă, dar nu se mai putea stăpîni şi vocea îi tremura.

— Da, da, alte restaurante, continuă ea, unde se poate mînca mai ieftin şi cu înlesniri de plată mai avantajoase, nu-i aşa ? Aflaţi, domnule Pinsot, că-mi datoraţi pînă acum şase mese. V-am spus eu, o dată măcar, să lichidaţi contul ?

Domnul Pinsot, un tînăr gălbejit şi sărăcăcios îmbrăcat, îşi trecu degetul peste lentilele aburite, de căl-

dură și de supă, ale lornionului; apoi dădu să se ridice de pe scaun, se răzgîndi și rămase așezat.

— Nu, îngăimă.

— Nu ! repetă doamna Londe. Păi sigur, domnule Pinsot, eu nu obișnuiesc să-mi sîcîi clienții.

Cuvintele ei căzură într-o tăcere de biserică; nici un murmur nu se auzi de la masa comună peste care plutea privirea dominatoare a patroanei. Prin ce minune izbutea să-i țină la respect pe cei unsprezece meseni care, în fața ei, coborau privirile ca niște școlari vinovați ? Ce fel de joc subtil juca ea cu dînșii pentru ca nici unul să nu se încumete să crîcnească atunci cînd îi muștruluia ? Multe conturi restante cumpărau fără îndoială supunerea lor.

Doamna Londe savură un timp consternarea pe care o provocase; nările i se umflară. Observase că necunoscutul o privea și-și dădu seama că reflectează la cele auzite. Strînse pleoapele, vrînd parcă să închidă în ea spectacolul acestui triumf și să-l contemple în voie.

După cîteva secunde de ezitare, mesenii se examinară pe furiș, plecînd capul cu un aer vinovat, apoi, o bună bucată de vreme, nu se mai auzi decît zgomotul cu care își sorbeau ultimele linguri de supă.

Cina se sfîrși într-o atmosferă funebră. Îngrijorarea îi împiedica pe domnii aflați în jurul mesei să-și reia conversația pe tonul obișnuit, iar cuvintele schimbate cu voce scăzută aveau acum ceva timid și forțat. Era o seară pierdută. Ghiceai cum, printr-o înțelegere mută, se străduiesc să scurteze o masă care nu le mai făcea de loc plăcere.

Cocoțată pe estrada sa, patroana își plimba privirile pe mutrele lor dezamăgite, înregistrînd între timp felurile de mîncare aduse în tăcere. Cu fața împietrită, părea un tiran care meditează la opera lui pustiitoare. Totuși, privirea i se întuneca. Era sigură

că va cîştiga partida ; instinctul a sfătuit-o bine ; intuise în necunoscutul care cina în fundul salonului o ființă slabă şi nefericită, hăituită de cineva sau de ceva, şi puterea autorității sale va fi destul pentru a-l sili să vină spre dînsa. Poate că el nu ştia încă, dar era sigură că aşa se va întîmpla. Era sigură că aşa se va întîmpla şi, în clipa aceea, personajul o lăsa indiferentă ; de altfel acest simplu fapt era un semn de biruință căci, printr-un straniu capriciu al firii sale, de îndată ce se simțea stăpînă pe pradă, prada înceta s-o mai ispitească un timp. Pentru a-şi reînnoi plăcerea, trebuia ca liniştea să-i fie din nou amenințată şi să poată savura astfel, prin luptă, gustul triumfului ; într-un cuvînt, era necesar ca prada să se zvîrcolească şi să încerce să-i scape. De aici şi disprețul doamnei Londe pentru clienții săi. N-avea ce face cu supunerea lor, nu le gusta ascultarea decît în măsura în care lupta s-o obțină şi s-o păstreze.

De ani de zile aceşti oameni veneau să mănînce la picioarele ei şi îi strunea ca pe nişte copii, îi muştruluia într-una, dar, cu toate că nu se putea lipsi de spectacolul sclaviei lor morale, sufletul ei, nesatisfăcut, redescoperea neantul în însăşi victoria obținută. Era, într-adevăr, înzestrată cu ceea ce la ființele instinctive ține loc de inteligență : o profundă intuiție a oamenilor şi a lucrurilor, ce-i otrăvea fericirea, fără a-i da în schimb puterea de a renunța la ea, şi asta îi provoca nişte crize de melancolie care-i măcinau lent întreaga existență.

Oare necunoscutul, care zăbovea acuma cojind un fruct, merita osteneala pe care şi-o dăduse pentru a-l supune ? Asta-i viața ce i-a fost hărăzită ? Să pîndească oamenii care intră în restaurant şi să-i împiedice să meargă altundeva ? Şi-o voce pe care ar fi vrut s-o înăbuşe, răspundea din lăuntrul ei : „Da, asta-i viața ta : să porunceşti unor oameni prea slabi pentru a ți

se împotrivi, să le vorbeşti aspru, ca un ofiţer cu soldaţii. Moartea, întîmplările vieţii o să-ţi mai răpească unul sau doi dintre ei, pînă ce, într-o bună zi, te va lua şi pe tine. Şi-atunci restaurantul va fi închis, lucrurile tale vor fi risipite ; lumea va mai pomeni din cînd în cînd numele doamnei Londe, aceea la care se mînca atît de ieftin, apoi amintirea ta va pieri din toate memoriile, şi faptul că ai existat nu va însemna nimic."

Oftă adînc. De ce oare se simţea brusc atît de tristă ? Nu se bucura de consideraţia tuturor localnicilor, nu era respectată, temută chiar ? Ce-şi mai dorea ? Clienţii care se ridicau unul cîte unul şi se îndreptau spre casă fie pentru a-şi achita nota, fie pentru a cere o nouă păsuire, o abătură de la gîndurile astea. Îşi reveni în fire şi trăsăturile i se înăspriră iar ; meseria o acapară din nou cu trup şi suflet. Domnul Goncelin nu plăteşte nici astăzi ? Va să zică, ţine cu tot dinadinsul să-şi sporească datoriile ? O uşoară încruntare din sprîncene pentru a indica gravitatea situaţiei ; o clipă doar, cît să-l treacă la catastif pe domnul Goncelin. Nici domnul Blondeau nu plăteşte ? În regulă, domnu' Blondeau, dar fiţi atent ! o clipă şi pentru domnul Blondeau. Urma domnul Léon care plătea. Un zîmbet pentru domnul Léon. Şi domnul Gorche ? Să fie într-un ceas bun ! Patru mese în total, fără vin, nu-i aşa ? (Fără vin din cauza binecunoscutei infirmităţi a domnului Gorche. Doamna Londe era la curent.) Zîmbet pentru domnul Gorche.

Domnul ? Era noul client. Îi întindea nota. Cu o imperceptibilă mişcare a mîinii, apucă hîrtia şi clătină din cap fără să ridice ochii.

— V-a explicat chelnerul, nu-i aşa ? îl întrebă blînd.

— Da, doamnă, vreau să plătesc.

— Păi tot o să mai veniţi la noi, aşa că pun nota deoparte.

— Dar nu ştiu dacă am să mai vin.

Cuvintele lui străpunseră ca un cuţit inima doamnei Londe. Ridică ochii şi-l examină fără să poată scoate o vorbă. E oare cu putinţă să se fi înşelat? Individul ăsta are să-i scape totuşi? Dar avea un aer atît de sfios, şi adineaori se simţea atît de sigură de el! Şi totul din vina imbecilului de Grégoire, care fără îndoială că n-a fost destul de amabil. Ar fi trebuit să-i explice chiar ea acestui domn care-s obiceiurile casei (necunoscutul redevenea domn prin faptul că îi rezista). Şi ruşinea de-a suferi un refuz în faţa întregii sale clientele ridică tot sîngele în obrajii doamnei Londe. Dacă necunoscutul ar fi avut măcar o valiză, toată lumea ar fi priceput, ce dracu', că-i un simplu călător în trecere prin Lorges, dar era limpede că locuieşte prin apropiere, de vreme ce-i fără pardesiu. Vanitatea rănită îi provoca acestei femei o cumplită suferinţă şi, timp de o secundă, crezu că nu-şi va putea stăpîni ciuda şi va izbucni, cînd o inspiraţie neaşteptată îi reînvie curajul. Îşi plimbă încet privirile asupra clienţilor care urmăreau scena şi, încurajată de laşitatea ce se citea pe feţele lor, luă nota înmînată de necunoscut şi-o rupse în patru. Apoi, proclamă tare şi răspicat:

— Aici, regula generală, prima masă a unui obişnuit e gratis.

Îşi privi din nou clienţii, vrînd parcă să stîrnească protestele lor. Nici unul nu crîcni, deşi toţi erau cît se poate de convinşi că îşi plătiseră prima consumaţie la doamna Londe. Uluiţi, înfricoşaţi de gîndul că i-ar putea displace, amuţiseră. Mînaţi de un impuls instinctiv, se apropiară ceva mai mult unii de alţii, înghesuindu-l pe necunoscutul care tăcea. Atenţia patroanei se îndreptă asupra acestuia.

— Sper, urmă pe un ton ferm, că domnul n-o să-mi refuze plăcerea de a-i oferi prima cină aici.

Profitînd apoi de surpriza străinului şi de consimţămîntul tacit pe care i-l citea în adîncul ochilor, îşi stăpîni emoţia (cum ar proceda dacă, după toate astea, i-ar refuza darul ?) şi deschizînd brusc registrul, i-l prezentă, apăsînd cu degetul în capul unei pagini albe. În felul acesta nu trebuia să-l întrebe cum îl cheamă, dovedind public o ignoranţă pentru care suferea oricum destul.

— Dacă domnul binevoieşte să semneze aici, făcu ea fără să poată ascunde un tremur uşor al vocii.

Gîtlejul îi era uscat. Necunoscutul luă creionul. De ce n-o fi semnînd odată ? Nu cumva are de gînd s-o facă iar de rîs în prezenţa întregei clientele ? În definitiv, individul ăsta care îi ţine piept începuse s-o plictisească. Dacă nu semnează, îl pălmuieşte.

După o clipă de ezitare, necunoscutul declară.

— Da, dar nu ştiu cînd am să pot reveni.

Apoi ridică ochii şi păru să caute în privirea patroanei soluţia acestei dificultăţi. Timp de cîteva secunde se examinară în tăcere. Pe faţa bărbatului era întipărită o expresie plină de tristeţe şi de oboseală. În definitiv, ce vroiau toţi aceşti oameni adunaţi în jurul său, şi femeia asta care părea să-l mănînce din ochi ? Avu impresia că este un inculpat la tribunal, şi-o gloată de martori depun în faţa judecătorului împotriva lui.

— E destul să ştiu că domnul va reveni într-o bună zi, răspunse doamna Londe printre dinţi.

Intimidat probabil de tonul pe care fuseseră spuse aceste cuvinte, necunoscutul lăsă nasul în jos şi semnă. Patroana întoarse numaidecît registrul şi aruncă o privire lacomă pe semnătură :

— Pe curînd, domnule Guéret, spuse cu un semn din cap.

Şi, redobîndindu-şi toată forţa şi insolenţa, rosti cu voce tăioasă, atît pentru plăcerea de a-şi bruftui supuşii cît şi pentru a-i da noului client o idee despre puterea sa :

— Hai, domnii mei, gata cu vorba. În cinci minute să văd salonul gol. N-am timp de pierdut. Următorul !

Se cuibări plină de ifos pe taburet şi, cu un gest biruitor, împinse mica vază de cositor spre stînga. Cîştigase partida.

IV

În timp ce închidea în urma sa uşa restaurantului, Guéret îşi reaminti un gînd ce-l obseda de ani de zile, în clipele de mare zbucium : „Asta-i destinul, destinul meu". Şi constatarea îl liniştea. Reacţiona la fel ca orice fiinţă slabă, care se linişteşte cînd îşi dă seama că soarta ei se află în mîinile unei forţe superioare, chiar dacă trebuie să sufere din această cauză, chiar dacă trebuie să-şi piardă viaţa. De acum înainte nu va mai fi silit să hotărască nimic ; bune sau rele, evenimentele se vor produce de la sine. Se va întoarce, de vreme ce această femeie stăruie să se întoarcă la ea. Vedea aici un semn, dovada unei voinţe misterioase care îi călăuzeşte existenţa.

În aceeaşi dimineaţă, strîngînd în buzunar inelul pe care-l păstra pentru Angèle, simţise cum îl cuprinde brusc o bucurie prostească. Şi dacă ar reuşi, la urma urmei ? Pînă atunci nu crezuse că ar fi cu putinţă ; într-adevăr, cînd dorea cu prea multă ardoare un lucru, era sigur că nu-l va obţine niciodată ; aşa îl învăţase viaţa dar, o clipă, fără să aibă vreun motiv,

crezuse într-un succes posibil, își spusese: „Chiar dacă nu mă va iubi își va da seama că sufăr prea mult". Și astfel, nesfîrșitele sale ceasuri de neliniște se răscumpărară în clipa cînd fericirea părea să-i surîdă.

Acuma, odată cu căderea nopții, pomenindu-se iar singur și descurajat își aminti iluzia de dimineață și scutură din cap. La sfîrșitul unei zile ca asta, avea sentimentul că ani în șir se scurseseră în cîteva ceasuri și că îmbătrînise fără veste. În asemenea clipe lacrimile îl podideau brusc și se gîndea la tinerețea pe care timpul i-o fura. Toate jalnicele-i aventuri de pînă atunci dobîndeau în ochii lui aceeași înfățișare plină de tristețe și monotonie. Printr-un impuls firesc, se revedea așa cum fusese altădată, cu zece, cincisprezece ani în urmă, cu inima grea de dorințe, beat de promisiunile unei lumi ce i se dezvăluia puțin cîte puțin. Dar ce era de fapt această lume întrezărită într-un vis fermecător? Ce-i mai rămînea din încîntarea din adolescență? În amintirile ce reînviau, nu mai afla decît amărăciunea primelor înfrîngeri, mizeriile unei realități avare, scîrba pentru vorbele, gesturile, banii dați și primiți în tăcere; apoi căsătoria, rănile și ranchiunele acumulate, răbdarea cheltuită pentru a trăi zi de zi cu o ființă de care, de multe ori, era sătul pînă peste cap, otrăvirea treptată a întregii vieți.

Se opri și se rezemă de zidul unei case. De vreme ce trecutul îi dădea asemenea chezășii de nenoroc, ce lucru bun mai spera de la viitor? Ce rost avea să-și spună că peste un an, peste doi, va fi, poate, fericit? Oare nu era la fel de nătîng ca pe vremea cînd mai aștepta un destin generos și plin de bucurii? Și peste zece ani, cincisprezece ani, bătrîn și dezamăgit, n-o să se vaite cum se vaită astăzi pentru naivitatea lui de altădată?

Pe strada pustie, cu ferestrele stinse, vîntul sufla trist, cu un murmur ce aducea a voce omenească, se oprea fără veste, ca cineva care, tot povestind, a pierdut şirul întîmplărilor. Nu putea fi mai mult de ora nouă, dar în orăşelele pierdute ca Lorges, noaptea nu-i supusă profanării la care o condamnă marile capitale, orbind-o cu luminile lor, aşa că Paul Guéret ajunse pe întuneric la şoseaua ce ducea spre Chanteilles.

Cum traversa pasarela căii ferate nu-şi putu stăpîni un oftat. Se stabilise aici doar de-o lună şi iată-l covîrşit de toate cele văzute. Chiar şi în acest peisaj nou, unde crezuse că îşi va uita plictisul, măcar o bucată de vreme, cîteva zile i-au fost de ajuns pentru a se regăsi cel din totdeauna. Şi puse mîna pe rampă, chiar pe locul unde îşi amintea că o pusese şi Angèle. Atîta suferinţă din cauza unei fiinţe pe care într-o zi are s-o uite aşa cum a uitat multe altele şi are s-o părăsească pentru a-şi purta aiurea povara dorinţelor, veşnic aceleaşi dorinţe, — ce destin respingător ! Încerca să-şi amintească exact faţa ei ; chiar astă-seară o examinase cu o curiozitate arzătoare, vrînd să compenseze parcă timiditatea gurii şi-a mîinilor prin îndrăzneala privirii ; şi totuşi nu izbutea s-o vadă ; zadarnic închidea ochii, trăsăturile Angèlei şi scăpau, şi dacă nu trăsăturile, cel puţin ceea ce le însufleţea, acel ceva care te face să recunoşti un om de la prima vedere. Căci, gîndindu-se bine, îşi amintea conturul nasului, al buzelor, ba chiar şi expresia ochilor, dar viaţa lipsea din portretul pe care îl schiţa din memorie şi, cu toate că rămînea în preajma lui, obrazul ei ...gea de el, ca un nume ce-ţi sună în minte şi nu ...uşeşti să-l recompui în silabe.

„Nici n-o cunosc bine, va să zică, îşi mărturisi el. Atunci cum pot spune că o iubesc atît de mult ?" Dacă mîine ar fi s-o revadă, cu greu ar putea s-o re-

cunoască din prima clipă, și ea și-ar redobîndi treptat adevărata sa înfățișare în ochii lui. Printr-o îndelungată obișnuință a inimii, Guéret își descoperea în aceste capricii ale amintirii, în joaca asta a unui chip care se arată și piere rînd pe rînd, toată profunzimea dorinței.

Cînd ajunse pe strada unde locuia, înălță capul și se încruntă văzînd lumină la fereastra camerei lui. Sperase că va putea merge imediat la culcare și va dormi, cînd colo îl aștepta o femeie pe care n-o iubea și care avea să-i pună tot soiul de întrebări plicticoase, întrebări pe care se credea îndreptățită să i le pună pentru faptul că-i nevasta lui. O clipă se gîndi să rămînă afară, să se plimbe pe cîmp pînă cînd lumina ce-l pîndea ca un ochi deschis se va stinge ; dar nevoia de somn, nevoia de a-și uita chinul îl făcu să se răzgîndească repede. Intră în casă și urcă scara.

Ea tocmai făcea curățenie prin cameră și împingea scaunele la perete. Era o femeie înaltă și încă tînără, destul de urîtă în ciuda unei aparențe robuste și sănătoase ce putea să placă. Privind-o, te gîndeai la o țărancă pe care orașul a învățat-o să-și disprețuiască broboada, basmaua și fusta de catifea, și care, vrînd să se îmbrace ca o cucoană, nu reușește să se dezbare de preferința ei pentru veșmintele negre. Fața îi era umbrită de pălăria pe care încă nu și-o scosese. Forma viguroasă a sînilor se accentua sub țesătura lucioasă a bluzei, iar fusta de serj îi strîngea șoldurile și se lărgea abia la genunchi.

— Ai sosit, spuse ea întorcîndu-se.

El își agăță pălăria în cuier și se așeză la masa rotundă din mijlocul camerei.

— Da, răspunse Guéret, fără s-o privească, și despături un ziar aflat la îndemînă, dar privirile îi lunecau de la un paragraf la altul și nu zăboveau la nici una din știrile de *ultimă oră*. Cît îl apăsa acest minut,

cum îl ura! Ceva îl silea să observe toate gesturile soţiei şi, fără voia lui, încerca să ghicească ce are de gînd să-i spună. O văzu ezitînd un moment, cu mîna pe speteaza unui scaun, gata, fără îndoială, să-l întrebe ceva; într-un tîrziu îşi scoase pălăria.

— Nu mă întrebi ce-am făcut, pe unde am umblat? spuse apoi, aşezîndu-se în faţa lui.

El luă înfăţişarea unui om pe care îl întrerupi din lectură.

— Bun, şi ce-i cu asta?

— Pe tine nu te interesează faptul că am fost la magazin?

— Ţi-au dat banii? întrebă el.

Ea încuviinţă din cap. Trăsăturile greoaie şi prea înghesuite-îi dădeau un aer cam nătîng, corectat oarecum de tristeţea întipărită pe toată faţa. Guéret nu se putu abţine să nu compare în gînd această faţă cu cea a Angèlei şi se întrebă ce forţă, ce prejudecată îl împiedică să se ridice numaidecît şi să-i spună adevărul, să-i explice că, în timp ce stă cu ea de vorbă, toate gîndurile sale zboară la alta, că inima şi sufletul lui o ocolesc şi fug de ea.

— Mai bine mai tîrziu decît niciodată, spuse maşinal.

— Şi tu?

Ochii ei albaştri îl fixau cu o insistenţă supărătoare şi i se părea că încearcă să-l silească astfel la un răspuns. Pe vremuri, ochii ei îi plăceau, le admira culoarea azurie, forma migdalată şi flăcăruia jucăuşă pe care o vedea aprinzîndu-se în fiece clipă, dar acum, privirea încă tînără pe-o faţă îmbătrînită i se părea o bătaie de joc. „Chiar şi ce-i frumos într-însa nu face decît să-i accentueze urîţenia", gîndi. Şi răspunse răstit:

— Am primit banii pentru lecţii, ca de obicei.

— Cînd ai de gînd să ceri o majorare?

— O majorare ? repetă el lăsînd ziarul pe genunchi. Asta-i tot ce știi tu să spui. Cum îți închipui că am să cer o majorare după trei săptămîni ?

— Sînt mai mult de trei săptămîni, Paul. Noi am sosit aici în august.

El ridică din umeri.

— Ești un copil, asta-i. Pînă în aprilie sau mai, nu cer nimic.

— N-o să ne putem descurca la iarnă. Te-ai gîndit cît ne-a costat mutarea ?

El o privi drept în față și întrebă :

— De fapt, ce vrei tu, Marie ? E vina mea că nu sîntem bogați ? Ai poate impresia că nu muncesc destul ?

— Dimpotrivă, cred că muncești destul, dar că oamenii aceia, care-s bogați, nu te plătesc așa cum ar trebui.

— Tu nu pricepi cînd îți explic că o majorare nu se cere după cîteva săptămîni ? O majorare nu înseamnă un cadou. Trebuie să aștepți cel puțin șase luni.

— Ar fi trebuit să ceri mai mult de la bun început.

— Să admitem că n-am procedat bine. Ești mulțumită ? Oricum e prea tîrziu să cer mai mult. Prea tîrziu și prea devreme.

— Faci cum vrei, răspunse ea.

Își luă pălăria, se ridică și ieși din cameră. Trecură cîteva minute. Guéret binecuvîntă acest răgaz de singurătate ce-i îngăduia să reia firul reveriei și să-și imagineze o sumedenie de lucruri imposibile, altă viață, toată fericirea refuzată. N-a fost destul de energic cu Angèle, ar fi trebuit să-i ofere bani, imediat, în loc să se lase tîrît de impulsul inimii și să n-aibă nici măcar curajul să-i vorbească, s-o atingă. Probabil că l-ar fi refuzat, dar, atunci, ar fi știut cum să procedeze. Incertitudinea îl exaspera. Ce poate fi mai ridicol decît să-i faci curte, o curte de îndrăgostit, unei fete care nu

rîvnea, probabil, decît la bani. Probabil? Sigur! Brusc, fu convins că Angèle ar fi primit bani. Care fată săracă n-ar face la fel? Aşa se explica faptul că a acceptat o întîlnire pe stradă, că nu i-a acordat nimic altceva. Aştepta să-i ofere bani, s-o cumpere. Iar el i-a dăruit un inel, un inel caraghios de fetiţă, furat de la nevastă-sa. Era tot ce găsise drept cadou. Avusese şi scrupule de delicateţe, imbecilul, cînd ar fi trebuit să scoată portofelul şi să numere bancnote. Şi ea a luat inelul mai mult în silă şi a plecat aproape imediat, plină de dispreţ, fără îndoială. Bine a făcut.

— Nu vreau să te chinuieşti din cauza asta, spuse Marie, care tocmai intra în cameră. O scoatem noi la capăt, chiar dacă ar trebui să facem un împrumut.

Guéret se întoarse brusc la sunetul vocii ei şi-şi privi soţia cu un aer sumbru. Simplitatea acestei fiinţe îl uimi. De ani de zile trăia în preajma lui fără să-i bănuiască măcar gîndurile. Nu văzuse nimic, nu ghicise nimic; nimeni nu-i spusese nimic. Cosea de dimineaţă pînă seara şi o dată pe săptămînă pleca la Paris, la magazin, de unde îşi încasa banii pentru munca făcută. La asta se reducea toată viaţa ei şi el ştia. Nici o dorinţă, nici o nelinişte nu-i tulburase vreodată inima calmă, seninătatea ceasurilor de trudă. Din cînd în cînd, e drept, se căznea să afle cum se vor rezolva anumite probleme băneşti, dar placiditatea firească învingea repede.

Fericirea ei se justifica prin sărăcia în care fusese crescută, dar era o fericire monotonă şi fără elanuri, al cărei spectacol îl irita pe Guéret, pentru că ştia că se bazează doar pe naivitate. Uneori avea impresia că în locul eternei blîndeţi ar fi preferat acreala unei femei geloase şi detesta umilinţa cu care îi accepta futiile, purtarea supusă, bunătatea ei, pînă şi bunătatea pe care îşi închipuia că o desluşeşte în fiecare gest.

— Nu mă chinuiesc, spuse obosit. O să-ţi închipui acum cine ştie ce. Ai închis obloanele ?

O clipă ea îl privi atent, sprijinindu-se cu mîinile de masă, ca şi cum s-ar fi căznit să înţeleagă ceea ce nu vrea să-i spună. El nu putu să-i susţină privirea.

— Lasă-mă, ce-ai cu mine, reluă cu un gest plictisit. Azi am muncit mult; vreau să mă odihnesc. Nu mă mai întreba atîta. Du-te şi închide obloanele.

Ea se ridică fără o vorbă şi ducîndu-se la fereastră, o deschise larg. Bolta cerului apăru dintr-o dată, ca şi cum ar fi năvălit în cameră şi-ar fi umplut-o cu stelele şi cu noaptea. În ciuda tristeţii care-l stăpînea, bărbatul întoarse capul şi privi ; brusc, ceva îi înteţi bătăile inimii, un elan confuz spre nesfîrşirea mută, ce părea să-l cheme. Cîtă pace în adîncul cerului negru, după toată zarva cuvintelor omeneşti !

„Ah ! Să fii fericit !", gîndi ca şi cum niciodată, pînă atunci, n-ar fi simţit puterea acestor cuvinte.

Unul după altul, obloanele se închiseră la loc.

V

Avea impresia că ştie de cînd lumea această încăpere somptuoasă, cu perdele de catifea, cu covoare groase, căci anumite ceasuri de plictiseală par lungi cît o viaţă întreagă şi-aici se plictisea mai cumplit ca nicăieri. Cîteodată, cînd nu mai putea rezista, privirea lui evada din manual, pentru a rătăci de-a lungul pereţilor încărcaţi cu tablouri. Le examina cu atenţie, înregistra toate detaliile pe care le ştia pe dinafară, dar se căznea să descopere ceva nou. Vocea copilului îi ajungea la urechi nedesluşită şi depărtată, ca prin vis ;

o toropeală îi apăsa blînd pleoapele ce se închideau, capul ce se înclina spre piept, apoi se dezmeticea înspăimîntat de gîndul că pe neașteptate l-ar putea auzi pe elevul său exclamînd: „Uite că doarme! Domnul Guéret a adormit!" Și-atunci, dacă s-ar întîmpla una ca asta, doamna Grosgeorge, care se afla întotdeauna prin apropiere, care îl spiona — era convins de acest lucru —, ar da buzna, așa cum are obiceiul, și l-ar izgoni.

În dimineața aceea ploua cu găleata și rafale de vînt despuiau grădina dimprejurul vilei cu un fel de bucurie sălbatică, scuturînd tufișurile, secerînd florile, odioasele begonii ce desenau în colțul peluzelor monograma proprietarilor. Șuvoaie de apă brăzdau nisipul. Peste tot acest prăpăd, teii zbuciumau brațe neputincioase. Guéret arunca priviri furișe pe fereastră. Vijelia naturii oferea un contrast atît de izbitor cu mediocritatea greoaie din încăperea în care se afla închis! O placă subțire de sticlă îl despărțea de aerul rece și aspru de afară, de vuietul vîntului printre copaci; un simplu geam era de ajuns ca să se simtă prizonier. Dar admițînd că și-ar redobîndi pe neașteptate libertatea, ce-ar face? Răspunsul la întrebare nu întîrzie; ar alerga pe strada Boiangiilor, unde lucrează la ora asta Angèle. Bineînțeles. Și-acolo ce-ar face ca s-o vadă, să-i vorbească? Se gîndi o bucată de vreme, dar nu găsi nici un răspuns. Din cafeneaua unde se instala cîteodată, vizavi de spălătorie, n-o putea zări decît în clipa cînd ieșea; era exact momentul cînd își pierdea capul, nu mai știa pe ce lume se află, teama că n-o va vedea pe Angèle îl făcea să n-o mai recunoască printre tovarășele sale. Vedea ca prin ceață trei fete tinere care treceau rîzînd prin fața cafenelei și, două secunde mai tîrziu, totul pierea. Ce legi cumplite guvernează universul! Cu siguranță că există pe lume livezi înverzite, păduri unde te poți

ascunde fără urmă, femei tinere şi frumoase care poate că l-ar fi iubit dar o lege haină izola fiinţele, închidea uşile, se amuza împingînd pe-o stradă pe cei care pe strada învecinată şi-ar fi găsit fericirea, făcea ca unii să se fi născut cu cîţiva ani prea devreme, iar alţii prea tîrziu. Gîndul că fericirea, fericirea lui există undeva şi el nu ştie unde, îl înnebunea făcîndu-l să alerge după fiecare fată ivită în cale. Parcă era un idiot cu ochii legaţi, care se joacă de-a baba-oarba şi aude strigîndu-i-se la ureche : Aici ! acolo ! mai departe ! Şi dă ocol, o ia ba la stînga, ba la dreapta, caraghios şi buimac, pe zi ce trece mai bătrîn şi mai dezamăgit. În schimb, alţii au parte de toate noroacele, care le pică din cer, pentru simplul motiv, pare-se, că nu le caută. Poate că şi copilul care-şi bîlbîie acum lecţia de istorie va ajunge unul dintr-ăştia, într-o bună zi. În primul rînd era bogat.

Acest gînd stîrni în sufletul lui Guéret un val de ură. Se aplecă spre capul blond al băieţaşului, adulmecînd mirosul de carne şi de păr tuns scurt ca un gazon. Îl apucă o poftă nebună să-l pălmuiască pentru a se desfăta apoi cu surpriza şi cu spaima lui. Copilul era bogat, iar el sărac şi, pentru că era sărac, trebuia să-i asculte vocea gîngavă, s-o corecteze cu blîndeţe la fiecare greşeală, în loc să alerge la Angèle, să-i dea bani şi să-şi astîmpere patima ce-i frigea inima. Ce Dumnezeu feroce îngrămădise deoparte aurul şi de cealaltă poftele ? E un joc, o glumă proastă ?

În timp ce reflecta la toate acestea, uşa se deschise brusc, şi doamna Grosgeorge îşi făcu apariţia. Intră cu paşi tiptili şi repezi şi se îndreptă spre masa la care învăţa copilul. Faţa impasibilă a acestei femei te împiedica să-i dai o vîrstă pentru că, deşi n-avea nici un rid, te mira totuşi faptul că n-are. Asta se datora, fără îndoială, privirii sale de-o extraordinară duritate ; ochii negri, bănuitori, cu o sclipire aproape metalică

erau, într-adevăr, nişte ochi de bătrînă, dar avea un nas fin şi drept, gura mică şi frumoasă, deşi cam cărnoasă, pometii înalţi şi, întinsă pe aceste trăsături delicate, o piele albă ce-şi păstra aparenţa catifelată, putînd să deruteze chiar şi ochiul pătrunzător al unei duşmance. Era lesne să-ţi dai seama că-i înzestrată cu o putere de rezistenţă deosebită care nu se trăda numai în cuvinte şi gesturi, ci prin întreaga sa atitudine, chiar şi prin felul reţinut de-a respira ; s-ar fi spus că-şi urăşte plămînii pentru faptul că o constrîng să facă acest lucru. Era înaltă, zveltă dar bine legată, îmbrăcată cu o bluză de dantelă galbenă şi-o fustă de stofă maron. Părul negru încărunţea la tîmple fără ca ea să-şi fi dat osteneala să-l vopsească, dar, în schimb, era foarte îngrijit coafat.

— Mai e puţin pînă se termină ora, domnule Guéret. Un bun prilej pentru a-mi face o idee despre metoda dumitale pedagogică. Fireşte, veţi proceda amîndoi ca şi cum nici n-aş fi de faţă.

Se instală într-un jilţ din fundul salonului, picior peste picior, cu mîinile împreunate pe una din rezemătorile scaunului în atitudinea unei persoane care aşteaptă. Copilul aruncă o privire înfricoşată spre profesor ; acesta se uită întîi la elevul său, apoi la doamna Grosgeorge, după care luă iar loc.

— Ce trebuie să fac ? şuşoti copilul ; o cunoştea destul de bine pe mama sa, pentru a-şi da seama că vizita ei nu prevesteşte nimic bun.

— Păi, dragul meu, rosti Guéret cu o voce în care se căznea să imprime şi autoritate şi blîndeţe, citeşte pînă la capăt lecţia de istorie.

— Mai sînt numai trei rînduri, domnule.

— Citeşte cînd îţi spun.

Copilul se aplecă asupra cărţii şi bîigui o frază din care nu se înţelegea o iotă.

— Acum închide cartea, ordonă Guéret, şi spune-mi ce-ai reţinut din această lectură.

— ...reţinut din această lectură, repetă copilul.

Era un băieţaş blond şi firav, iar faţa sa palidă pălise şi mai mult de groaza unei eventuale palme ; o puzderie de pistrui îi constelau nasul minuscul. Timp de o clipă, băiatul rămase cu gura căscată ; zăpăceala îl molipsi şi pe profesor. Roşind, Guéret începu să-i vorbească pe un ton răbdător şi totodată agasat care, de obicei, bagă copiii în sperieţi.

— Te întreb ce-ai reţinut din lectura de adineaori, cu ce impresie ai rămas, ce părere ai despre...

Tăcere. Guéret se uită pe furiş la doamna Grosgeorge, dar ea parcă împietrise. Imobilitatea acestei femei i se păru mai cumplită decît o izbucnire de furie şi broboane de sudoare începură să i se prelingă pe frunte.

— Hai, spune-mi, dragul meu, relua el cu o voce forţată al cărei timbru i se păru hidos, despre cine-i vorba în această povestire ?

— Poftim ?... Despre rege.

— Bine ! Foarte bine ! Despre care rege ? Ludovic al XI-lea, Ludovic al XII-lea ?

— Ludovic al XI-lea.

Fără a-l slăbi din ochi pe Guéret, băiatul întinse braţul sub masă şi-şi scărpină pulpa.

— Aşa, excelent ! Şi... ce i-au făcut ei ? întrebă prosteşte profesorul.

— L-au închis într-o cuşcă.

Urmă o secundă de consternare în timpul căreia Guéret nu mai ştiu ce să spună. Sigur că nici el nu pusese bine întrebarea, dar cum se făcea oare că de îndată ce apărea doamna Grosgeorge totul începea să meargă anapoda ? De la începutul acestei scene ea nu schiţase nici cea mai mică mişcare, asculta doar cu un fel de ferocitate politicoasă, aşteptînd urmarea.

— Gîndeşte-te la ceea ce spui, făcu Guéret cu o voce aspriță de frică. Doar ştii că Ludovic al XI-lea n-a fost niciodată închis într-o cuşcă. Dimpotrivă el este regele care... hai, spune mai departe. Ludovic al XI-lea este regele care...

— Nu ştiu! izbucni copilul înspăimîntat.

Şi începu să scîncească privind spre maică-sa peste speteaza scaunului. Doamna Grosgeorge tresări. Guéret schiță un gest vag în direcția copilului, după care se ridică în picioare. Pentru a spori parcă dinadins zăpăceala pendula bătu de unsprezece.

— André, făcu doamna Grosgeorge, te previn că ai putea primi o palmă pentru toată gălăgia asta. E interesul dumitale să încetezi imediat, altfel ai să te convingi că nu glumesc.

Copilul îşi vîrî pumnii în gură ca să înăbuşe țipetele pe care nu şi le mai putea stăpîni şi imploră din ochi ajutorul profesorului, dar Guéret amuțise, neştiind ce să spună pentru a atenua această scenă penibilă. Stătea în picioare, cu spatele spre fereastră şi, timp de cîteva secunde, înlemni, cu palma desfăcută pe piept, cu aerul unui om care vrea să se dezvinovățească, apoi îşi dădu brusc seama cît de ridicol e gestul său şi, roşind, lăsă mîna jos.

— Sînt dezolat, doamnă, bîigui el.

— Domnule Guéret, începu doamna Grosgeorge, fără să lase impresia că ar fi auzit cuvintele lui, mi-am propus ca anul viitor să-l înscriu pe fiul meu la un colegiu. Crezi că va fi capabil să se prezinte la examenul de admitere pentru clasa a şasea? Gîndeşte-te. Nu spune da numai ca să-mi faci plăcere. Gîndeşte-te bine.

Vocea ei avea o blîndețe stranie, din care răzbătea ceva amenințător şi Guéret trebui să lungească puțin gîtul ca să prindă sensul cuvintelor, căci buzele doamnei Grosgeorge abia se mişcau rostindu-le. Era im-

posibil să citeşti ceva în trăsăturile ce păreau incapabile să exprime o emoţie omenească ; cu toate acestea, ochii fixau oamenii şi obiectele cu o forţă şi-o concentrare ce aprindea un fel de văpaie în priviri. Îl cerceta pe profesor fără să-i ocolească faţa în care tulburarea şi ruşinea pompau valuri de sînge ; ai fi spus că încearcă să ghicească răspunsul la întrebarea sa chiar în creierul acestui om umilit, sub fruntea pe care vedea sclipind sudoarea. Savură un moment plăcerea spectacolului, ţinîndu-şi răsuflarea în nări, ca un animal în călduri, apoi se îndreptă puţin şi fără zgomot, îşi frecă palmele.

— Doamnă, răspunse Guéret, care luase gestul ei drept un semn de nerăbdare, cred că după cîteva luni de eforturi susţinute, fiul dumneavoastră se va putea prezenta la examenele de clasa a şasea.

— Asta-i şi părerea noastră, domnule Guéret, răspunse ea răsucind uşor capul cu oarecare cochetărie. Vă gîndiţi, desigur, la patru sau cinci luni de muncă susţinută...

— Întocmai, doamnă, patru sau cinci luni sînt de-ajuns.

— Patru sau cinci luni de muncă susţinută, reluă ea, sub îndrumarea unui profesor priceput, cu tragere de inimă... Sîntem şi-acum de aceeaşi părere, domnule Guéret...

— Dar... evident, doamnă.

— Un profesor care se preocupă de elevul său, ştie să-l facă să înţeleagă ceea ce învaţă... gîndim în continuare la fel, nu-i aşa ?

— Dar desigur, doamnă.

— Aşadar, un profesor care nu-şi zăpăceşte elevul cu întrebări absurde, ci pregăteşte cu grijă, acasă, lecţia pe care o va preda a doua zi ; pe scurt, domnule Guéret, ceea ce numesc eu un om conştiincios, care-şi

înţelege datoria şi-o respectă. Doriţi să-mi spuneţi ceva?

El scutură din cap. Chiar dacă ar fi vrut să vorbească n-ar fi putut de ruşine.

— Bun, continuă ea, aşteptaţi-vă la vizite frecvente din partea mea, domnule Guéret. André!

Copilul se răsuci spre maică-sa.

— Vino aici cînd te chem, făcu doamna Grosgeorge cu vocea ei egală. N-ai să înveţi niciodată să asculţi imediat?

André făcu un efort violent pentru a se stăpîni şi, coborînd de pe scaun, se îndreptă spre colţul salonului unde doamna Grosgeorge aştepta neclintită ca o statuie. Era un băiat pipernicit, îmbrăcat într-un jerseu bleumarin care-i strîngea pieptul îngust şi braţele plăpînde. Picioarele goale ieşeau dintr-un pantalon de serj mult prea larg. Umbla tîrşind picioarele, ca şi cum ar fi ţinut cu tot dinadinsul să zbîrlească perii roşii şi violeţi ai covorului.

— De cîte ori ţi-am spus să nu mai tîrăşti picioarele? îl întrebă doamna Grosgeorge cînd André ajunse în faţa ei. Vino mai aproape.

Pusese ambele mîini pe braţele jilţului şi examina atent copilul care îi ocolea privirea şi-şi muşca buzele.

— Înainte de a te pedepsi, spuse blînd, e drept să-ţi explic de ce sînt nevoită s-o fac. În primul rînd, ai citit îngrozitor lecţia de istorie. Nu articulezi cuvintele. Apoi, nu-ţi dai silinţa să pricepi şi să reţii ceea ce citeşti. Rezultatul: şi după lecţie eşti la fel de ignorant ca şi înainte, pierzi vremea de pomană şi iroseşti banii tatălui tău. În al doilea rînd, nu vrei să te dezberi de obiceiul de a zbîrli covorul cînd umbli. Nu plînge, n-are rost. Capul sus şi uită-te la mine.

Rostind aceste cuvinte strînse puţin din dinţi şi-şi pironi privirile în ochii băiatului. Apoi, cu coatele lipite, înălţă antebraţul drept aruncîndu-l cît mai în

urmă cu putință. Rămase așa timp de-o secundă fără să-i tresară vreun mușchi și, pe neașteptate, după ce se răsucise imperceptibil spre dreapta, ca și cum ar fi vrut să-și ia puțin avînt, îl izbi drept în față cu forța și brutalitatea unei mașini. André se cutremură, gîfîind de groază, și începu să urle. Cu toate acestea maică-sa nu-l slăbea din ochi; părea că n-aude țipetele lui și cerceta obrazul pe care urma trandafirie a mîinii pălea treptat. Un licăr straniu i se aprinsese în pupile, o expresie hulpavă și voluptoasă ce-i transfigura fața bătrînă și frumoasă, reîntinerind-o parcă. În clipa aceea spiritul ei era atît de absorbit de ceea ce vedea încît nimic nu-i mai putea abate atenția de la urma întipărită de degetele sale. Probabil că n-ar fi întors capul chiar dacă ar fi strigat cineva: „Foc!" în spatele ei.

Guéret urmări scena paralizat de groază. Simțea dorința de-a lua copilul în brațe, dar numai gîndul unei asemenea îndrăzneli i se părea o enormitate. Toată ființa doamnei Grosgeorge iradia atîta forță și voință, viciul îi dădea în clipa aceea o autoritate atît de neînduplecată, încît Guéret nu se încumetă s-o înfrunte deschis, așa cum n-ar fi îndrăznit să smulgă prada unei fiare, și rămase mut, contemplînd fără voie copilul care plecase capul și dădea îndărăt împleticindu-se sub privirea cumplită cu care îl urmărea mama sa.

Urmară cîteva secunde de tăcere tulburată numai de sclncetele băiețașului după care, brusc, ca și cum s-ar fi destrămat un farmec ce-i reda libertatea, doamna Grosgeorge tresări și ridică ochii spre profesor.

— Ei bine, spuse ea tăios, e trecut de unsprezece, domnule Guéret, nu văd ce vă mai poate reține aici.

Se ridică rostind aceste cuvinte și se îndreptă spre ușă. Guéret, care încremenise în loc, putu să remarce,

în clipa cînd trecea prin fața lui, delicatețea profilului ferm și grațios; numai obrazul ușor îmbujorat trăda o oarecare emoție; după ureche, dedesubtul unei șuvițe de păr cărunt, una din balenele ce-i susțineau gulerul înalt pătrundea ușor în carnea albă a cefei, scobind o gropiță. El încercă dintr-o dată un sentiment confuz, în care se amestecau deopotrivă admirația cu scîrba și, luîndu-și cartea și hîrtiile, o urmă pe doamna Grosgeorge în anticameră.

Ajuns în grădină, o clipă mai tîrziu, își dădu seama că fusese atît de tulburat încît a uitat să-i spună la revedere.

VI

Camera cu tavanul scund și-o fereastră îngustă, restaurantul doamnei Londe, cafeneaua mică și pustie, vila familiei Grosgeorge, iată cele patru puncte cardinale ale noii sale existențe. Mai erau de asemenea străzile și drumurile, străzile de-a lungul cărora o urmărea temător pe femeia aceea, drumurile nocturne unde îi vorbea, unde o implora. Ele îi îngăduiau să umble din colț în colț prin închisoarea sa.

Mai erau și cele două rîuri ce cuprindeau într-o singură îmbrățișare orășelele învecinate cu Lorges și Chanteilles. Purtau niște nume așa cum știe să născocească uneori spiritul popular. Unul se tîra lînced printre trestii, zăbovind pe sub vechile ziduri ce împrejmuiau Lorges și trebuia să privești apele Somnorosului cu multă atenție pentru a le percepe scurgerea. Celălalt, venind mai din sus, străbătea orașul Chanteilles rostogolind un șuvoi zglobiu și clocotitor; se

numea Sprintenul şi boteza cu numele său un bulevard nu prea lung ce-i străjuia cursul de la o înălţime de vreo cinci, şase metri. Plimbarea pe acest bulevard era ocupaţia de căpetenie a locuitorilor din Chanteilles în timpul după-amiezelor dumihicale şi trebuia să fie foarte urît afară ca să renunţe la distracţia lor. Chiar şi cei din Lorges veneau să se amestece din cînd în cînd în grupurile care se plimbau cu pasul acela domol, prielnic discuţiilor, şi, geloşi, se aplecau peste parapet cu o nepăsare prefăcută. Dar, în timpul săptăminii, această parte a oraşului era destul de puţin umblată, întreaga activitate din Chanteilles concentrîndu-se în jurul Pieţei-Tîrgului. De aceea, în după-amiezile senine de octombrie cînd vîntul bătea mai molcom, era o plăcere să te aşezi pe sub teii promenadei şi să visezi ascultînd vuietul neîntrerupt al rîului atît de grăbit să sosească şi să fugă apoi mai departe.

Guéret se trînti pe-o bancă nu departe de parapet. O briză uşoară adia murmurînd printre ramuri, deasupra capului, şi el simţea pe mîini mîngîierea blîndă a soarelui tomnatec. Pe cerul palid păsările scoteau ţipete care sunau ca un rămas-bun. Văzduhul era străveziu, privirile răzbăteau lesne pînă departe şi desluşeau, dincolo de casele de pe celălalt mal, un drum mărginit de cîmpuri negre şi livezi despuiate, apoi acoperişurile albastre şi cenuşii din Lorges, îngrămădite pe străduţele dimprejurul zidurilor dărăpănate ale bisericii Saint-Jude. Somnorosul nu se vedea, se ascundea în dosul meterezelor, dar un şir de sălcii trăda şerpuirea lenevoasă a cursului său. Mai departe, peste alte cîmpuri şi întinse fînaţuri jilave, un şir de coline bondoace cu fruntea însorită surîdeau în lumină, albe ca nişte faleze.

Timp de cîteva minute, contemplă acest peisaj fericit şi senin, atît de nepotrivit cu tristeţea şi neliniştea

ce-i sfîşiau sufletul. Era prea bătrîn pentru a-şi domoli suferinţa cu speranţe deşarte, şi se simţea de altfel şi prea obosit. După ani şi ani de aventuri, de dezamăgiri, de nemulţumiri, vine clipa cînd sufletul nu mai rezistă şi refuză să dea ascultare trupului, să-l urmeze în ruşinea sa. Desigur fata îi scrisese, îi fixase o întîlnire în acest loc, dar el nu venise decît din laşitate, dintr-o slăbiciune, şi pentru a nu-şi reproşa mai tîrziu cu regret faptul că a pierdut ocazia ce i se oferea ; era convins că Angèle nu-l vrea şi se dispreţuia pentru faptul că se află totuşi acolo, pe banca indicată de ea. Cu toate astea, acum ar fi fost incapabil să plece ; ştia şi asta.

Despături încă o dată biletul pe care-l păstra în căuşul palmei, şi-l citi.

„*Nu mai ai chef să mă vezi?* întreba ea. *Dar ce ţi-am făcut? Mîine cînd voi duce lenjeria la vila* Mon Idée, *am să fac un ocol prin bulevard. Aşteaptă-mă acolo pe prima bancă la ora două. Angèle.*"

Obraznica! Cum porunceşte! „*Aşteaptă-mă acolo...*" Şi uite c-o aştepta pe locul indicat. Duse biletul la gură şi-l umezi cu buzele. „Măcar braţele să i le-apuc", gîndi Guéret turbînd de furii. Braţele ei rotunde şi pietroase, braţele ei prea albe, ce-i îngăduiau, îi porunceau să-şi închipuie trupul. Un val de căldură îi năvăli în obraji şi, cuprins de un fel de ameţeală, închise ochii. Vuietul apei se amesteca laolaltă cu zbîrnîitul ce-i răsuna în cap. „Veşnic, părea să-i şoptească rîul, toată viaţa la fel, toată viaţa."

De trei zile n-o văzuse, din seara cînd a vorbit cu ea pe drum. Cum de-a rezistat? Habar n-avea. Parcă poţi şti cum trece timpul cînd suferi astfel?

Apăru, un sfert de oră mai tîrziu, ducînd un coş imens, pe care îl purta însă cu multă uşurinţă. Frumuseţea are în mod firesc un aer triumfător. E gravă şi maiestuoasă în orice gest. La apropierea ei, ceva

amuţeşte în inima bărbaţilor. Văzînd-o pe Angèle venind spre dînsul, Guéret nu mai găsi cuvintele pe care şi le pregătise dinainte. Chipul desăvîrşit, trupul acela, înaintînd cu nobleţe, striveau tot universul din jur. O sorbea din ochi. Era îmbrăcată cu o bluză ce-i lăsa la vedere gîtul şi braţele. Peste fustă purta un şorţ alb. Jocul miraculos al cutelor cu umbra desena sub pînză contururile torsului, ale membrelor. Şi, dintr-o dată, inima îi fu năpădită de-o bucurie mai învolburată şi mai năvalnică decît rîul ce se rostogolea spre ocean. Uită totul, suferinţele, ranchiunele ; parcă o vedea pentru prima oară, albă, învăluită în lumini şi se cutremură la gîndul că ar fi putut să nu vină.

Ea surîdea.

— Nu mai sta aşa de ţeapăn, îi spuse venind spre dînsul. Ai să atragi atenţia asupra noastră. Hai să mergem pe chei.

Porniră împreună spre scara îngustă de piatră ce cobora spre rîu. Ajunşi pe chei, Angèle aruncă o privire în jur vrînd să se încredinţeze că sînt singuri.

Guéret o privi în tăcere.

— Eşti un om foarte sucit ! constată ea înăbuşindu-şi rîsul. Îmi închipuiam că-ţi face plăcere să te întîlneşti cu mine.

Vuietul apei acoperea aproape cuvintele rostite cu jumătate voce. Întrebă mai tare :

— Nu-mi spui nimic ?

Stătea în faţa lui, mai tînără şi mai fragedă decît îndrăznise el să şi-o închipuie vreodată în nălucirile impure ale singurătăţii. O dată sau de două ori, ea îşi trecu mîna pe frunte îndreptînd o şuviţă de păr castaniu, pe care vîntul îndărătnic i-o zbîrlea mereu. Guéret ar fi dorit să rîdă şi s-o ia de mînă, dar firea lui bănuitoare îi reteză pe loc orice elan. Uitase oare indiferenţa acestei fete, cruzimea ei ? Poate că n-a venit la întîlnire decît ca să-şi bată joc de înfăţişarea

sa mohorîtă, de frazele de amorez pe care avea să i le îndruge.

— De ce-ai venit?

Fără să răspundă, Angèle îi examină o clipă fața împietrită de gînduri și neîncredere. Strălucirea luminii îl silea să plece capul, dar n-o slăbea de loc din privire. Fu izbită de trăsăturile lui schimbate și de amărăciunea pe care o descoperea în ele.

— Ce întrebare! exclamă în cele din urmă Angèle cu reproș în voce. Vrei să plec?

Guéret fu pe punctul de-a spune: „Da". Realizase dintr-o dată inutilitatea acestei întîlniri, inutilitatea întregii sale existențe; și desperarea ce-l invada îi smulse un suspin. Ridică brațele și le lăsă apoi să cadă de-a lungul trupului.

— Voi fi atît de nefericit, după ce vei pleca, spuse el. Și totuși ce-aș avea de regretat? Nimic, dumneata nu-mi dai nimic.

— Ai spus o dată că ți-e destul să mă vezi, spuse ea cu cochetărie naivă.

Guéret întoarse capul.

— Am devenit mai pretențios, desigur, făcu el fără s-o privească.

Nici nu rostise bine aceste vorbe că le găsi imprudente și ridicole și se temu ca Angèle să nu le fi auzit, dar ea îi luă mîna și-i spuse cu voioșie prefăcută:

— Nu ești de loc rezonabil, zău.

Atingerea ei îl stingheri, aproape că-i stîrni repulsie. Faptul că fata îi dădea astfel mîna i se părea prea deosebit de ceea ce-și imaginase, prea simplu. Și-apoi, carnea ei n-avea căldura la care se aștepta, ceea ce-l dezamăgi și-l încîntă în același timp. Se gîndea că mai mult decît atîta nu va obține, desigur, niciodată.

— Mai bine să nu dai mîna cu mine dacă asta nu înseamnă nimic pentru dumneata, spuse, fără să vrea, cu voce aspră.

— Cum, exclamă ea, lăsîndu-i mîna, eu sînt bună şi-ţi dau o întîlnire, iar dumneata vorbeşti aşa cu mine!

Guéret căzu brusc în prada unei furii nestăpînite.

— Întîlnire, repetă el, asta numeşti dumneata o întîlnire : un sfert de ceas de conversaţie în mijlocul drumului sau pe malul apei ? Şi celorlalţi ? Lor ce le dai ? Nu cumva se mulţumesc şi ei doar cu atît ?

Ea păli.

— Ceilalţi, şopti. Care ceilalţi ?

Guéret n-o auzi, dar văzu mişcarea buzelor. De ruşine că a jignit o roşi, dar încercă să ia o atitudine sigură pe el, înfundîndu-şi pumnii în buzunarele hainei. Se simţea atît de urît în lumina care-i pălmuia obrajii, încît ar fi vrut s-o rupă la fugă, să urce iar scara de piatră. Totuşi, ceva îl reţinu.

— Ceilalţi..., bîigui fără să ştie bine ce spune, mai bogaţi decît mine.

În fundul buzunarului degetele mototoleau bancnota pe care o pusese acolo cu puţin în urmă, stăpînit de ideea fixă că e mai bine să-i ofere bani în loc s-o plictisească cu rugăminţi prea insistente. Ceva îl împingea să facă acest gest, în nici un caz voinţa de-a cumpăra amabilitatea fetei, ci numai dorinţa josnică de-a insulta o făptură de la care pierduse speranţa de-a mai obţine vreo favoare. Vrînd parcă să-i demonstreze cît de puţin se sinchiseşte de el, Angèle părea şi mai frumoasă, în picioare pe malul rîului care umplea tăcerea cu vuiet. El privi cu ură chipul pe care memoria îl reţinea atît de greu ; îi scăpa, i se refuza pînă şi acel reflex al frumuseţii pe care îl păstrează amintirea.

Ea vorbi înainte ca el să fi apucat să scoată mîna din buzunar.

— De vreme ce gîndeşti aşa, spuse cu ochi sclipitori de mînie, nu-mi rămîne decît să plec.

— Unde te duci ? întrebă Guéret făcînd un gest în direcţia ei.

Dar Angèle nu răspunse. Săltă puţin coşul pe braţ şi, întorcîndu-i spatele, se depărtă. Nu făcu nimic pentru ca s-o reţină şi-o urmări cu privirea de-a lungul cheiului, pe sub zidul bulevardului, pînă la scara unui pod aflat la vreo două sute de metri. I se părea că fiecare pas ce măreşte distanţa dintre ei îi uşurează inima. Îşi redobîndi calmul, era aproape bucuros. Se îndreptă spre scara pe care o coborîseră împreună şi se aşeză pe-o treaptă.

— Aşa-i mai bine, rosti cu voce tare.

Pronunţînd aceste cuvinte, duse ambele mîini la piept, ca şi cum ar fi vrut să-şi smulgă vesta, cămaşa de pe el. Cunoştea semnele prevestitoare ale durerii asemenea marinarului care presimte furtuna ascunsă în văzduh. Apăsarea neaşteptată ce-l frîngea în două, neputinţa de-a respira liber — ştia ce înţeles trebuie să dea acestor prevestiri. Cum de-şi putuse închipui o singură clipă că va fi eliberat de suferinţele sale, de el însuşi ? Şi brusc se ridică şi alergă spre locul unde se aflase la plecarea Angèlei. Privirea lui urmări malul pînă la pod. Nu mai era acolo, apucase să traverseze rîul şi să dispară în timp ce el, aşezat pe treptele scării, se bucura că n-o mai are în faţa ochilor. E nebun ? Ce folos că-şi sfîşie pieptul acuma şi-i caută urmele, gemînd numele ei ? Probabil că nu există pe lumea asta un singur bărbat care să se fi comportat cu atîta lipsă de sînge rece şi atît de prosteşte într-o împrejurare asemănătoare. La neajunsurile fireşti ale vîrstei mai adăuga şi comportarea ridicolă a tinereţii. Cu minte de copil şi faţa zbîrcită vroia să cucerească o fată în floarea frumuseţii. Şi, în ciuda lacrimilor de furie şi de tristeţe ce i se prelingeau pe obraji, izbucni în rîs gîndindu-se la toată deşertăciunea aventurii sale.

— Bolnavă. Da. Dar, dragul meu, n-ai să-mi spui acum că eşti trist din cauza asta. Lasă politeţurile cu mine. Ştiu că soţia mea are un caracter dificil, cusurgiu. Cred că prezenţa ei te scoate din sărite. E rea, ia spune? Haide, ce atîtea mofturi! Doar nu-ţi închipui că am să-i raportez convorbirea noastră?

Guéret zîmbi în silă. Se simţea cam stingherit de comportarea zeflemistă a acestui personaj rotofei, dar şi ce uşurare să afle că în acea zi mama micului André nu va asista la lecţie! Stătea în picioare, cu cartea în mînă, în faţa domnului Grosgeorge care se instalase într-un jilţ. Proprietarul vilei *Mon Idée* îşi purta cei şaizeci de ani ai săi cu bonomia ce apare odată cu vîrsta, atunci cînd sănătatea nu se împotriveşte peste măsură; părul alb îi mai acoperea capul deasupra urechilor şi-a cefei, dar lăsa dezgolită o frunte roză, abia ridată, şi tot creştetul ţestei. Trăsăturile feţei erau greoaie, gura mare şi cu buze groase, falca puternică. Nasul cărnos şi coroiat imprima profilului ceva voluntar şi sălbatic, ce se dezminţea însă în privirea ochilor căprui. Era îmbrăcat într-un costum de vînătoare dintr-un postav cenuşiu dar un papion cu picăţele, demn de o ţinută ceva mai îngrijită, trăgea o linie groasă şi neagră dedesubtul bărbiei sale duble vrînd să marcheze parcă o limită.

— Dar ia loc, spuse el. Doar ai şi dumneata dreptul să mai răsufli un pic, ce naiba! Fii sigur că André n-o să refuze o mică pauză.

André, care stătea aşezat la masă, întoarse către tatăl său o faţă de copil viclean şi rîse cu palma la gură. Clipindu-i complice profesorului său, lunecă de pe scaun şi se instală la fereastră. Totul trăda în această făptură firavă şi pipernicită un copil din pă-

rinţi prea bătrîni: umerii căzuţi, încheieturile plăpînde ale mîinilor şi liniştea lui de om mare, grijuliu să nu facă prea mult zgomot.

Domnul Grosgeorge arătă cu bărbia spre fiul său şi spuse cu jumătate voce:

— Sărăcuţul! I-ar prinde foarte bine să stea în aer liber, să facă sporturi violente, dar maică-sa nici nu vrea să audă. Eh! maică-sa!... Dar ia loc, dragă.

Guéret puse cartea pe masă şi se instală pe un scaun, în faţa domnului Grosgeorge.

— Ai să zici că sînt prea curios, continuă plecînd capul pe umăr, dar de cît timp eşti aici? Mi s-a spus că ai locuit la Paris înainte de-a veni la Chanteilles. Păi, fir-ar să fie, să laşi Parisul pentru un oraş de provincie! Ai avut ceva încurcături băneşti care te-au silit să pleci?

Întreba cu aerul sigur de sine al omului bogat căruia banul îi dă dreptul să interogheze fără jenă un oarecare sărăntoc.

— Da, domnule, nişte încurcături financiare.

— Şi ai vrea să-ţi faci un rost aici, ca preceptor? De ce nu, la urma urmei? Ia spune, domnule Guéret, eşti însurat?

— Însurat, da, domnule.

— Şi soţia dumitale te mai ajută şi ea, se vede asta. Foarte bine, foarte onorabil. Dar cu ce se ocupă?

— E angajata unui magazin de lenjerie din Paris. Lucrează aici şi, o dată pe săptămînă, merge la Paris unde livrează comenzile.

— O însoţeşti şi dumneata?

— Eu, domnule? Niciodată.

— Văd că nu eşti un gelos, dragă Guéret. Haide! nu te speria, zic şi eu aşa, în glumă. Parcă eu nu ştiu ce înseamnă căsnicia?

Un hohot scurt de rîs îi scutură umerii. Aşteptă un moment, ca şi cum ar fi vrut să-i îngăduie lui Guéret

să strecoare şi el o vorbă; apoi, constatînd că profesorul n-are nimic de spus, continuă cu vocea lui graseiată şi puţin repezită:

— Bine, bine. Dar, ia spune, aşa-i că te plictiseşti aici, după ce ai trăit la Paris?

— Da, se-ntîmplă să mă şi plictisesc, răspunse Guéret după o uşoară ezitare.

Domnul Grosgeorge întinse picioarele şi le încrucişă.

— Ai vreun necaz, cumva?

— Eu, domnule? Dar... nu, n-aş putea spune...

— Ei, scumpule, făcu bătrînul printre dinţi, dac-aş avea eu anii dumitale...

Schimbă poziţia picioarelor, rămînînd cu privirea aţintită în ochii fugari ai profesorului. Cîteva secunde se scurseră într-o tăcere pe care Guéret nu îndrăznea s-o rupă.

— Ei, drace! exclamă în cele din urmă domnul Grosgeorge, ca şi cum ar fi încheiat o cugetare. Nu vreau să-ţi dau sfaturi, dar totuşi, gîndul că dumneata te plictiseşti aici mă lasă cam visător. Cît despre mine, slavă Domnului, eu am ştiut să mă bucur de tinereţe. Îţi garantez că la anii dumitale nu mă plictiseam de loc. În fine, să lăsăm asta.

Şi, ridicîndu-se în picioare, se îndreptă spre fundul încăperii.

— Vrei să vii un pic? Ce zici de tablouaşul ăsta?

Cînd Guéret fu lîngă dînsul, domnul Grosgeorge îl apucă de braţ.

— Aşează-te aici, ceva mai dintr-o parte. Şi-acum, o părere sinceră, da? Trebuie să-ţi spun că m-a costat vreo şapte sutare, săptămîna trecută la Paris. Nu-i cine ştie cît... azi dimineaţă mi l-au trimis.

— Şapte sute de franci!

— Dragul meu, dar nu te lăsa orbit de o cifră. Spune-mi părerea dumitale despre tablou. N-are importanţă cît a costat, în fond. Frumuseţea n-are preţ.

Şi-apoi, ce naiba! Un Chacornac?!...

În jurul unui gheridon, ce dispărea sub o dantelă somptuoasă, trei prelaţi înveşmîntaţi în satin stacojiu încheiau un dineu cu mîncăruri alese al căror contur putea fi văzut pe nişte platouri de aur. Pe covorul roşu, într-o frapieră de argint, se răcea o butelie de şampanie în timp ce unul dintre convivi, cel mai gras din tot grupul, ridica o cupă de cristal întorcîndu-se către tovarăşii săi de zaiafet. Altul se pregătea să răspundă la urarea ce i se făcea, fără îndoială, căci îi zîmbea celui care toasta, turnîndu-şi el însuşi de băut. Gestul apărea imprudent în ochii celui de al treilea ecleziast care, temîndu-se probabil de o clipă de neatenţie din partea vecinului său, îi atingea braţul cu vîrful degetelor, şi, cu o înfăţişare speriată, părea să-i spună că ar trebui să bage de seamă să nu verse vinul din cupă. În fine, un ultim detaliu ce desăvîrşea această compoziţie plină de bonomie şi preţiozitate, o pisică albă care se răsfăţa cu graţie la picioarele prelaţilor, jucîndu-se cu o stridie. Acesta era subiectul tabloului pe care domnul Grosgeorge îl supunea admiraţiei profesorului. Guéret încruntă sprîncenele o clipă şi-şi plimbă privirile de sus în jos asupra operei de artă.

— Foarte drăguţ, spuse el în cele din urmă.

— Drăguţ! repetă iritat domnul Grosgeorge. Asta-i tot ce poţi să-mi spui? Iubitule, dar uită-te puţin cu un ochi de artist. Culorile astea calde, vii şi totuşi armonioase, nu-ţi spun nimic? Vermionul sutanelor răspunzînd albului din faţa de masă, albul care cheamă la rîndul său roşul întunecat al covorului, ce zici, cîntă, nu-i aşa? Şi pisica, acest adorabil animal aruncat acolo în josul tabloului, ca o semnătură? Şi-apoi, ah, drace! ia examinează detaliul dantelei. Îţi vine s-o iei în mînă. Uite aici, şi aici...

Degetul lui scurt şi ascuţit urmărea drăgăstos rozetele de fir reproduse de artist cu o scrupuloasă fidelitate. Guéret se apleca, subit interesat. Este oare cu putinţă să existe pe lume oameni care găsesc o plăcere pictînd feţe de masă de dantelă şi cardinali la chef, în timp ce pentru el toate astea aveau atît de puţină importanţă? I se părea că dorinţa violentă ce-l hărţuieşte fără să-i lase o clipă de răgaz trebuie să fie universală, şi să frămînte zi şi noapte întreaga omenire. Tot ce nu era legat de Angèle îl lăsa buimac. Mai lesne şi-ar fi închipuit întreg oraşul înamorat de această femeie, decît trei persoane indiferente de soarta ei. Visînd astfel, nici nu bănuia că domnul Grosgeorge îl examinează de cîteva clipe, cu ochii mijiţi, cu buzele umede.

— Dragul meu, făcu bătrînul cu o voce blîndă, la care profesorul tresări totuşi, n-ai să pretinzi că nu te gîndeşti acum la ceva anume. Dumneata eşti un melancolic, se vede cît de colo...

Îi puse mîna pe braţ.

— Îţi pasă de Chacornacul meu cum îi pasă lui Chacornac de dumneata. Nu te speria; să ştii că nu-ţi port pică. Adineaori, cînd mi-ai spus că te plictiseşti la Chanteilles, am făcut cîteva mici reflecţii în sinea mea. „Dumnezeule mare, îmi spuneam, la vîrsta lui plictiseala nu poate avea decît o singură cauză..."

Tonul pe care pronunţă aceste cuvinte îl lămuri pe Guéret ce înţeles trebuie să le dea.

— ...o singură cauză, reluă bătrînul cu insistenţă. Da, sigur, dragul meu, nu te scandaliza. La asta se rezumă toată viaţa. Este eterna preocupare a tuturora.

Vocea lui căpătă un accent teatral:

— Ascultă natura, dragul meu, buna, exigenta natură. Îţi închipui că n-am ajuns să te cunosc niţel? Scumpule, am să-ţi spun ceva care s-ar putea să te şocheze; cu-atît mai rău, e spre binele dumitale. Află

că deunăzi, în timp ce mă plimbam pe lîngă gară, zăresc o femeie îmbrăcată în negru, destul de înaltă... în fine, n-am să m-apuc să ți-o descriu acum : persoana care era cu mine mi-a spus că-i soția *dumitale*. Ei bine, dragul meu, excelentul meu prieten, ascultă-mă bine. Am șaizeci și doi de ani și-o oarecare experiență de viață. Ți-o spun verde, nu-i femeia care-ți trebuie dumitale !

— Domnule ! exclamă Guéret uluit.

— Stop ! făcu Grosgeorge autoritar. Lasă-mă să termin. Cînd spun că nu-i femeia care-ți trebuie dumitale, înțeleg printr-asta femeia pe care ți-o hărăzea natura. Fără îndoială că doamna Guéret are suflet bun, e muncitoare, dornică să-ți facă pe plac. Se vede numaidecît, ce naiba ! Dar asta-i tot ce ceri dumneata de la ea ? Seara, cînd te întorci acasă, după o zi de muncă și de plictiseli, o găsești pe doamna Guéret frumoasă, ispititoare ? Asta-i foarte important, dragul meu. Gîndește-te că anii zboară. Nu-ți pregăti de pe acum o bătrînețe plină de regrete.

— Dar, domnule, făcu Guéret cu efort, de ce-mi vorbiți astfel ?

— De ce ? Mai bine întreabă, dragul meu, de ce mă înfurii cînd văd cum îți irosești tinerețea. Ești îngrozitor de nefericit, asta sare-n ochi. Și-ți închipui că nu te înțeleg, că sînt prea bătrîn ca să te înțeleg ? Dragul meu, vrei să-ți fac o mărturisire ? Ai văzut-o pe soția mea. Scade-i douăzeci de ani, imaginează-ți chipul cel mai delicat, cel mai nostim cu putință... După o lună de zile, mi se zbîrlea părul numai cînd o vedeam. Și era totuși frumoasă dar, asta-i viața, ce vrei, natura nu mi-o hărăzise mie și eu am înțeles prea tîrziu. Oh ! fii sigur că după aia mi-am scos pîrleala, și nu regret de loc, îți garantez, dar în sfîrșit, ce naiba ! Trebuie să fim cinstiți cu noi înșine și să știm să ne luăm partea ce ni se cuvine ; într-un cuvînt : să

ştim ce vrem ; asta-i totul, să ştim ce vrem. Am sau nu un pic de dreptate ? Ia spune dacă am pus degetul pe rană ! Scumpule, hai, spune ceva. Eşti aici...

— Ei bine, da, şopti Guéret plecînd capul. Nu v-aţi înşelat.

Rostind aceste cuvinte se simţi uşurat şi totodată furios, dar nu îndrăzni să ridice privirile spre domnul Grosgeorge. Bătrînul aşteptă să treacă vreo cîteva secunde, apoi reluă cu o voce mai caldă, pe care bucuria triumfului o făcea să tremure puţin.

— Sărman prieten nefericit ! Bănuiam de mult. Cînd te-am văzut prima oară, mi-am şi spus : „Iată un flăcău la mare ananghie". Îmi făceai impresia unui om care strigă după ajutor, numai că nu strigai, asta-i tot. Pricepi ? Dragul meu, dragul meu !

Cuprins de un subit acces de voioşie, ridică mîinile spre cer. Plăcerea de-a fi smuls un secret, o mărturisire, îl năuci o clipă şi nu găsi imediat cuvintele pe care le căuta pentru a-şi exprima gîndurile.

— Viaţa te aşteaptă cu braţe larg deschise, reluă coborînd tonul ca şi cum ar fi vrut să-i împărtăşească o taină. Ah ! să am eu anii dumitale ! Mii de draci, doar n-ai să-mi spui că-n tot acest Chanteilles nu există o femeie care să nu te intereseze. Poate-ţi închipui că în provincie bărbaţii n-au aventuri.

Faţa i se încreţi. Îl privi pe profesor drept în ochi.

— Dacă n-ar fi vorba decît de mine, dragă Guéret, eu, care-ţi vorbesc. Îţi imaginezi cumva că, dacă-s bătrîn, n-am şi eu viaţa mea sentimentală ? Dă-mi voie să rîd ! Totul a început chiar aici, în vila *Mon Idée*, aproape sub ochii nevestii-mi. Persoana despre care-ţi vorbesc are optsprezece anişori. Optsprezece anişori ! Şi ce ten, ce păr ! Şi fată bună pe deasupra ! Bineînţeles, un bănuţ din cînd în cînd uşurează relaţiile dar, cum spuneam şi adineaori, frumuseţea n-are preţ, nu-i aşa ? O văd de două, trei ori pe săptămînă,

asta de mai bine de-o lună... Să nu-ţi închipui, dragul meu, că-i o tîrfă. Nici vorbă. Îi fac mici cadouri, ca unei persoane căreia îi port de grijă pentru că se află la strîmtoare, iar ea îmi dovedeşte, în schimb, recunoştinţa. O mai invit să cineze uneori cu mine. Tot ce-mi cere e să fiu discret. Oh ! cît despre asta...

— Discret...

— Păi sigur că da, dragul meu. Ce cap ai făcut ! Nu te simţi bine ?

— Ba da.

— Ia hai şi-ascultă scrisorica pe care mi-a trimis-o azi dimineaţă.

Scoase din buzunar un bilet pe care îl despături cu grijă şi-l ţinu foarte aproape de faţă, ca şi cum ar fi vrut să-l atingă cu buzele.

— *„Dacă aţi avea plăcere să mă vedeţi mîine seară,* începu domnul Grosgeorge, şi se întrerupse pentru a explica : mîine, adică azi... *la ora nouă şi jumătate... la ora nouă şi jumătate lîngă...“* Ah ! văd că n-am s-o scot la capăt fără ochelari.

Şi punînd hîrtia pe masă, începu să scotocească prin buzunarele hainei. Guéret contemplă o clipă această faţă de bătrîn însufleţită de poftă. Avea impresia că simţurile sale slăbesc rînd pe rînd. De vreo cîteva secunde, un zbîrnîit îi umplea urechile împiedicîndu-l să audă tot ce-i spunea domnul Grosgeorge. Nu prinsese decît începutul scrisorii, dar cele cîteva cuvinte îl izbiseră, şi-un fel de ecou misterios i le repeta neobosit, undeva în fundul creierului. *„Dacă aţi avea plăcere să mă vedeţi mîine seară la ora nouă şi jumătate...“* Brusc avu impresia că în încăpere s-a făcut întuneric, aşa cum se întîmplă cînd un nour acoperă faţa soarelui. Domnul Grosgeorge tot nu reuşea să-şi găsească lornionul. Nerăbdarea îi scobea colţurile gurii, buzele sale pofticioase se subţiau şi luceau. Era tot ce mai putea desluşi Guéret în noaptea ce se înălţa

în jurul său : gura aceea care se strîngea şi se umfla rînd pe rînd, nerăbdătoare şi crudă, chinuită de-o foame pe care viaţa nu va reuşi s-o astîmpere niciodată. Şi, brusc, ochii îi căzură pe scrisoare. Îşi redobîndi subit toată luciditatea ; în rîndurile scrise cu creionul, grăbite şi stîngace, recunoscu scrisul Angelei.

VIII

Se instalase ca de obicei lîngă fereastră şi-şi arunca adeseori privirile asupra pieţei triunghiulare pe care o mătura vîntul. Casa ei era ultima din oraş. Dincolo de şirul de copaci gazonul năpîrlit cobora pînă pe malul Somnorosului şi-aceasta era priveliştea pe care o vedea zilnic. Pavajul rotunjit al şoselei, cei doisprezece tei în aşa fel plantaţi încît să formeze un unghi, apoi apa aproape nemişcată a rîului şi, în sfîrşit, tăcerea adîncă de după-amiază, totul sfîrşea prin a da acestui peisaj caracterul puţin visător şi îngîndurat al locurilor unde călătorul nu poposeşte niciodată. Acolo natura are ceva imposibil de definit ; copacii nu sînt ca ceilalţi copaci şi cerul, dincolo de nouri, parcă ascunde un gînd tăinuit ce molipseşte cu misterul său zidurile caselor, apa fluviului, şi le învăluie într-o atmosferă de complicitate sinistră.

— La ora asta rar să mai zăreşti vreun plimbăreţ, glăsui o fetiţă aşezată la picioarele doamnei Londe un taburet scund pe care şi-l pusese lîngă fereastră.

Să fi avut vreo doisprezece ani ; îmbrăcată într-un şorţ de alpaca, îşi lipea de geam fruntea îndărătnică, ţinînd cu mîna mică şi murdară perdeaua de tul pe care timpul şi praful o îngălbeniseră. Patroana exa-

mină un moment profilul încordat al fetiței, uitătura ei malițioasă de școlăriță căreia nimic nu-i scapă.

— Plimbăreții, repetă ea alene, îți place să te uiți la ei, fetițo?

— Sigur că-mi place, răspunse copilul fără să ridice capul.

— Îți place să vezi fețe noi, așa-i? o interogă doamna Londe.

— Îmi place chiar și-atunci cînd îi recunosc pe aceia pe care i-am mai văzut.

— Mare șmecheră mi-ești! Întotdeauna cu răspunsul pe buze, spuse doamna Londe.

Oftă o dată, se uită și ea pe fereastră ca și cum ar fi vrut să se încredințeze că fiecare copac se află pe locul știut, și scoase din poală un ciorap vechi în care își înfundă mîna.

— O gaură, constată cu jumătate voce. Cum dracu reușesc să rup așa de repede ciorapii, tocmai eu, care umblu atît de puțin?

Și, înarmîndu-se cu un ac și-o ciupercă de lemn violet, începu să cîrpească gaura descoperită. Minute lungi se scurseră într-o tăcere deplină. Fetița arunca priviri iscoditoare cînd într-o parte cînd într-alta, cu totul absorbită de rolul ei de pîndar, și-i vedeai cozile scurte și țepene fluturînd, ca și cum o mînă invizibilă ar fi tras de ele pentru a-i suci capul spre dreapta și spre stînga. Cu fruntea aplecată pe ciorapul găurit, doamna Londe se cufundase într-o meditație ce se vădea din ce în ce mai concentrată, deși activitatea degetelor sale nu se resimțea cîtuși de puțin; ridica și cobora acul în același ritm răbdător și uniform.

Încăperea în care se petrecea această scenă era lungă și scundă. Un pat uriaș de mahon ocupa un colț întreg între o ușă galbenă și-un gigantic dulap de nuc. Pe pereți, tapetul de hîrtie ponosită scotea la iveală, pe alocuri — acolo unde nu-l jegoșise ume-

zeala — suprafețe mari de-o culoare dubioasă, nici roșu, nici violet, brăzdate cu dungi gălbui. Cîteva mici preșuri rotunde sau dreptunghiulare acopereau ici-colo lespezile pardoselii ce emanau un frig glacial. Un foc anemic mai îndulcea puțin temperatura camerei, în preajma șemineului, aproape de locul unde era așezată doamna Londe ; de aceea, femeia ținea picioarele pe un încălzitor și-și trăsese pe mîini niște mitene negre. Cîteva pernițe de creton, strecurate în fundul berjerei, îi sprijineau mijlocul și-o ajutau să se țină drept. Era îmbrăcată în serj negru, căci rochia de tafta o păstra numai pentru ora cinei, iar pe umerii înfrigurați își aruncase o pelerină scurtă de lînă cenușie.

— Nu ți-e frig ? întrebă ea trezindu-se brusc din reverie și examinînd picioarele goale ale fetiței.

— Nu, doamnă Londe, răspunse aceasta zglobiu.

— Tu nu trebuie să-mi zici doamna Londe, fetițo. Ți-am spus doar. N-a mai trecut nimeni ?

— Nimeni. Dar dumneavoastră nu vă uitați pe fereastră ?

— Mă gîndeam și eu la ale mele, fetițo, murmură patroana. O clipă de neatenție și-i destul ca cineva să străbată piața fără s-apuc să-l mai zăresc.

— Dar cum ați vrea să vă zic ?

— Păi... ți-am spus doar : tanti, de exemplu.

— De ce : de exemplu ?

Urmă o tăcere. Doamna Londe părea să nu fi auzit. Brusc, porunci :

— Zi-mi tanti ! Și cu asta, basta !

Copilul își încrucișă mîinile pe piciorul stîng și începu să se legene înainte și înapoi cu un aer nemulțumit. Era o fetiță drăgălașă în ciuda palorii excesive ce-i sporea strălucirea ochilor negri. Tonul aspru pe care îi vorbise adineaori doamna Londe o cam jignise, dar mîhnirea ei se risipi repede. Zărind un ghem

de lînă ce se rostogolise sub berjeră, îl ridică de jos şi-l întinse patroanei, ca şi cum ar fi dorit să încheie mica lor ceartă printr-un act de politeţe.

— Oh ! mulţumesc, făcu doamna Londe pe un ton binevoitor. Eşti o fetiţă bună, adăugă mîngîind-o pe obraz cu vîrful degetelor. Ia spune-mi, ce-i răspunzi tu maică-ti cînd te întreabă ce faci aici la mine ?

— De obicei nu întreabă nimic.

— De obicei ? Va să zică tot te-a întrebat din cînd în cînd ? Ce i-ai spus ?

— I-am spus că mă trimiteţi să vă fac diferite comisioane...

— Asta-i adevărat. Ai fost după cafea, alaltăieri.

— ...că vă ajut la cîrpitul rufăriei.

— Bun. Maică-ta e o femeie de ispravă, fetiţo. Să-i spui că-ţi port de grijă şi am de gînd să te folosesc şi-n restaurant, cînd ai să fii mai mare. E mulţumită cu simbria pe care ţi-o dau ?

— A zis, într-o zi, că-n altă parte precis n-aş cîştiga mai mult.

— Ca să nu mai vorbim că în altă parte te-ai speti muncind. Sigur nu ţi-e frig, fetiţo ? Nu vreau să te îmbolnăveşti aici. Cred că dacă aş umbla cu pulpele goale ca tine... În sfîrşit, eşti tînără şi voinică. Te-ai îmbrăcat bine, măcar ? Ţi-ai pus ceva pe piept, ceva mai călduros ?

— Flanela.

— Flanela. Sînt flanele şi flanele, micuţo. Ia să vedem.

Şi, aplecîndu-se în faţă, strecură două degete prin despicătura şorţului negru. Fetiţa chicoti şi dădu să se depărteze, dar expresia gravă a doamnei Londe o convinse să stea cuminte. Fruntea patroanei se posomorî brusc ; strînse buzele.

— Eram sigură, spuse, după cîteva secunde de cercetare minuţioasă. O cămăşuică de aţică subţire ca

hîrtia, cu alte cuvinte nimic. Ce te-a apucat să te fîţîi aşa ?

— Mă gîdilaţi, făcu fetiţa, izbucnind în rîs.

Doamna Londe scoase brusc mîna şi se trase îndărăt ; o roşeaţă subită îi coloră obrajii.

— Va să zică eu te gîdil ! repetă cu indignare. Obrăznicătură mică ! Acum eşti în stare să spui poate că te gîdil, nu ?

— Nu.

— Slavă Domnului ! Ştii de ce am vîrît mîna sub şorţul tău ? Ca să văd dacă n-ar trebui să pui pe tine ceva călduros, ceva de lînă, mai ca lumea. Ţi-aş fi dat eu, scumpo. Şi dacă nu eşti mulţumită la mine, poţi să te cari de aici, ştii ? Dacă vreau, pot să găsesc regimente de puştance ca tine, chiar aici, în Lorges. N-are rost să boceşti, domnişoară !

— N-am spus că nu sînt mulţumită la dumneavoastră, răspunse copilul printre lacrimi.

— Dar păreai să gîndeşti aşa. Şi-ţi interzic să mă contrazici. Hai şterge-o ! Pe ziua de azi ţi-am văzut destul mutra.

Ultimele cuvinte le rosti cu asprime, dar cu o voce forţată, ce tremura puţin.

— Ce mai aştepţi ? întrebă văzînd că fetiţa se uită la ea cu o înfăţişare mîhnită şi nu se clinteşte. Ţi-am spus s-o ştergi.

— Dar ce v-am făcut eu, tanti ? întrebă copilul.

— Mucoasă îndărătnică, strigă doamna Londe, cu o privire crîncenă. Tot nu vrei să m-asculţi ?

Pe neaşteptate, fu cuprinsă de o mînie violentă. De ruşine că i-a fost frică de un copil, tot sîngele îi năvăli în obraji, ca şi cum ar fi pălmuit-o cineva. Se ridică pe jumătate din fotoliu împingînd cu piciorul încălzitorul ce lunecă pe lespezi cu un hîrşîit ascuţit. Pe faţa ei congestionată, pupilele negre scînteiau sub sprîncenele stufoase. Abia apucase să pună jos un

picior, că fetița înspăimîntată o și zbughi din cameră. Victorioasă, doamna Londe se așeză din nou.

— Ei poftim, murmură întărîtată la culme. Ce pui de năpîrcă! Asta ar fi în stare să mă sugrume pentru doi gologani.

Întinse un picior și trase încălzitorul, îl așeză pe locul obișnuit, după care își văzu iar de ciorap; degetele ezitară puțin căutînd acul rătăcit printre firele de lînă; în fine, după ce mai pufni o dată sau de două ori, se simți mai liniștită. Aruncă o privire prin cameră și se apucă din nou de treabă.

Cineva ciocăni în ușă.

— Iar ai apărut, Fernande? întrebă doamna Londe.

— Nu-i Fernande, spuse Angèle intrînd.

Puse coșul pe masă și continuă imediat:

— Nu te așteptai să mă vezi la ora asta, tanti.

— Tu ești oricînd binevenită, scumpa mea, făcu patroana punînd ciorapul deoparte. Te-ai gîndit în legătură cu domnul Blondeau?

— Mîine îți dau răspunsul, spuse Angèle netezind șuvițele de păr ce-i cădeau pe frunte.

— Mîine! De trei zile mă tot bate la cap, draga mea. Și azi e joi. Fii sigură că deseară iar o să mă întrebe ce-ai hotărît, și pe unde scot cămașa? Nu uita că așteaptă cam de multișor. Azi e ultimul termen.

— Știu.

Se așeză în fața doamnei Londe și-și înclină capul brun. Pe obrajii îmbujorați de vînt și, fără îndoială, de-o emoție prost stăpînită, genele coborîte desenau două lungi arcuri negre, adăugînd feței sale tinere farmecul unei expresii gînditoare și melancolice. Niciodată nu păruse mai frumoasă ca în lumina aceea blîndă de după-amiază de toamnă. Linia gîtului păstra încă gingășia copilărească; o anumită stîngăcie în gesturi dădea impresia ciudată a unei făpturi pe care viața a maturizat-o prea repede și care mai

păstrează în adîncul sufletului, ca pe-o comoară tainică și de ea însăși neștiută, pîcla și incertitudinile copilăriei. Dar gura era fermă și gravă iar ochii, atunci cînd se ridicau, descopereau o privire inteligentă care nu șovăie și înțelege imediat. Își împreună mîinile pe genunchi.

— Știi ! reluă doamna Londe. Nu-i destul să știi, trebuie să și răspunzi. Nu pricep de ce-mi faci atîtea greutăți. Domnul Blondeau e un client bun. Ultima dată cînd a ieșit cu tine a fost foarte drăguț, așa mi-ai spus. Apropo, trebuie să-ți vorbesc despre noul meu client.

— Noul tău client ?

— Da. Ce-ai pățit ?

— Nimic, tanti. Ce să pățesc ?

— Ei bine, acest domn a venit joia trecută, cum știi, și deseară trebuie să vină iar. Firește că m-am gîndit la tine.

— La mine ?

— Sigur că da, la tine. Zău, astăzi parcă ți-aș spune numai lucruri neobișnuite. Ce nu merge ?

— Dar nu-i nimic, nimic, te-asigur.

— E un domn foarte bine, foarte corect, nițel cam rezervat. M-am gîndit că deseară chiar aș putea aranja ceva pentru duminecă, pe data de opt. La începutul cinei vii să-mi spui ceva, cît să te faci văzută. Cînd vei ieși cu dînsul, va trebui să-l descoși un pic. Vreau să știu mai multe despre el. Întîi și întîi ce caută aici. Degeaba am tot întrebat în stînga și-n dreapta, diavolul ăsta nu se spovedește nimănui. Tot ce-am putut descoperi este că-i însurat.

Doamna Londe nu observa că fata pălește și continuă, ca o palavragioaică ce se îmbată cu sunetul propriilor sale cuvinte.

— Trebuie să recunoști și tu că-i într-adevăr ciudat să te îngropi la Chanteilles, după ce ai trăit la Paris.

Dar, ca să revenim la domnul Blondeau, vreau să te întreb ceva. Ce-i cu verişoara aia bătrînă din Lot-et-Garonne ? E-adevărată toată povestea asta ?

— Nici eu nu ştiu mai mult ca tine. Într-adevăr, mi-a spus el într-o zi ceva despre această domnişoară Bourgeron.

— Bourgeron, făcu doamna Londe, ca şi cum era pe punctul de-a rosti şi ea acest nume, odată cu Angèle. Ştiam că o cheamă aşa. O fi bogată, femeia asta ?

— Crede-mă că habar n-am.

— Va trebui să afli, draga mea. Îţi spun asta pentru că domnul Blondeau şi-a cumpărat de curînd un pardesiu nou. Încă nu l-ai văzut. Culoarea e îngrozitoare, dar stofa-i bună, precis că nu şi-a făcut el din leafă asemenea pardesiu. Îţi dai şi tu seama că banii pe care-i primeşte domnul Blondeau de la agenţia Walter abia i-ajung să-şi ducă zilele. Pe de altă parte, ţi-a făcut cadou zece franci, în septembrie. De unde bani ? M-am gîndit atunci la rubedenia aia din Lot-et-Garonne, dar vorba-i de ce i-o fi trimeţînd ? Un împrumut ? un dar ? Oricum, cred că nu-ţi închipui că i-aş fi promis domnului Blondeau că vei ieşi cu el duminecă, dacă pardesiul n-ar fi oferit o serioasă garanţie.

— Ai promis fără să mă întrebi şi pe mine ?

— Asta-i acum ! Păi dacă aş sta să te tot întreb ori de cîte ori se prezintă o ocazie, n-am mai hotărî niciodată. Îţi spun doar, sînt sigură că a primit nişte bani.

— Nu mă priveşte. Nu ies cu el duminecă.

— Ce face ? Ieşi cu altcineva ?

— Nu, nu ies cu nimeni.

— Cu nimeni ? Eşti nebună, sau ce ?

— Nu, nu-s de loc nebună. Spun că n-am chef să ies duminecă.

— Dar ce ai cu domnul Blondeau ? E foarte drăguţ.

— N-are decît să fie foarte drăguț, dar mie-mi face greață.

— Mă rog ! Dacă domnul Blondeau îți face greață, atunci ia-l pe domnul Guéret.

— Domnul Gué... Nu. Nici Blondeau și nici oricare altul, îți repet că nu ies cu nimeni.

Se ridicase în picioare pentru a rosti ultimele cuvinte și făcu vreo cîțiva pași prin cameră, cu un aer hotărît, ceea ce o împiedică pe patroană să-i răspundă pe loc.

— Ia te uită ! spuse în fine doamna Londe. Ce te-a apucat ? Asta ai venit să-mi spui ?

— Și asta, făcu Angèle întorcîndu-se spre dînsa.

— Felicitările mele, reluă doamna Londe stăpînindu-se. Dacă și urmarea-i la fel, o să petrecem de minune. Nu că aș fi curioasă, dar pot să știu și eu cu ce bani te-ai gîndit să trăiești ? O să-ți plătească văduva Brod chiria ?

— Chiria, repetă Angèle sprijinindu-se de masă. Dar am odaia...

Tăcu și se uită la doamna Londe.

— Așa, scumpo, făcu aceasta, zi-nainte. Odaia pe care doamna Londe mi-o... mi-o ce ? mi-o împrumută. Dar dacă doamna Londe îmi spune să-mi iau tălpășița chiar astă-seară...

— Tanti, doar n-ai de gînd...

— Ce știi tu ce-am eu de gînd ?

— Totuși, n-ai să mă arunci în stradă, pentru că n-am chef să ies duminecă ?

— Și ce m-ar împiedica ? Te-ai gîndit la paguba pe care mi-o faci refuzînd să ieși cu clienții mei ?

— Tanti, vreau să-ți spun ceva. Poate că ar fi trebuit să-ți mărturisesc mai de mult proiectele mele. Da, caut altă meserie. Ce vrei ? Asta de acuma mă obosește și nu cîștig mai nimic. În spălătoria aia te

sufoci, şi-apoi, veşnic să apeşi pe maşina de călcat... Scurt, caut altceva.

— Altceva ? Ce anume ?

— O slujbă mai uşoară şi din care să cîştig mai mult. Uite, mă gîndeam să intru fată în casă.

— Fată în casă la Grosgeorge, de exemplu.

— De ce rîzi de mine, tanti ? Cu domnul Grosgeorge ar fi imposibil, doar ştii şi tu.

— Asta nu mă lămureşte de ce nu poţi ieşi duminecă.

— Păi tocmai, vreau să găsesc o slujbă ca să mă pot lipsi de toţi aceşti oameni, de domnul Grosgeorge ca şi de imbecilul ăla, de Blondeau...

— Tu... ce ? strigă doamna Londe sărind în picioare. Eşti nebună ? Să mă laşi cu clientela în braţe ?

Albă ca varul, se apropie de Angèle care o aştepta fără să se clintească.

— Uiţi că eu te-am crescut, făcu ea.

— Crescut ca şi pe micuţa Fernande, răspunse fata, ceva mai dîrz.

— Acum zici că o cresc pe Fernande ?

— Păi sigur. O înveţi să-ţi spună „tanti", ca pe mine la vîrsta ei.

— Şi ce-i cu asta ?

— Este, pentru că va termina şi ea ca mine : o vei servi într-o zi clienţilor tăi.

— Eu te servesc clienţilor mei ? Eu ? Ai înnebunit că vorbeşti aşa ? Nu mai pricep nimic din tot ce-mi îndrugi, fetiţo.

— Aha ! Şi seara cînd mă-ntorc şi intri la mine în odaie ca să mă-ntrebi cît am primit de la domnul Blondeau, cît am primit de la domnul Goncelin, poate nici atunci nu pricepi de ce-mi dau bani ?

— Nu-i treaba mea să te supraveghez. Ceea ce se petrece între tine şi aceşti domni nu mă priveşte.

— Zău ! Tot ce te interesează, nu-i aşa, e să-mi storci informaţii despre ei ca să-ţi dai apoi ifose, jos, în restaurant...

— Asta-i nemaipomenit... Dacă-ţi pun din cînd în cînd o întrebare o fac doar ca să ştiu cine-mi intră în casă. Pricepi ? Eu nu ofer aici ospitalitate oricui. Trebuie să fiu la curent...

— Şi puţin îţi pasă cît mă costă pe mine, aşa-i ? Poate că nu ştii ce fac cu mine ? şi pe unde mă duc ? pe unde mă duc ?

Doamna Londe păli.

— Ţi-am spus că nu-i treaba mea să te mai supraveghez. Eşti destul de mare... Asemenea lucruri nu mă privesc.

— Ei bine, prefer să plec cu orice preţ, spuse fata. Nu vreau să mai rămîn în casa asta mîrşavă.

— Taci ! Taci, n-auzi ?

— Dacă te apropii de mine, ţip ! Da, chiar astă-seară îmi fac geamantanul. Ah ! nu mai mi-e frică de tine, ştii ? O să vedem noi ce-ai să faci cînd nu vei mai avea pe nimeni care să-ţi spioneze clienţii, hoaşcă ticăloasă !

Făcu o mişcare spre uşă, dar doamna Londe se înfipse în faţa ei şi-o măsură cu mîinile în şold :

— Nu-ţi fă iluzii, fetiţo, spuse ea cu voce dură şi calmă, am pe cineva care te va înlocui de minune, cineva care a şi început să aibă căutare.

— Cine ? întrebă fără să vrea Angèle.

Doamna Londe nu răspunse imediat ; privirile sale rămîneau pironite în ochii fetei.

— Fernande, spuse ea în cele din urmă.

— Fernande ! Îndrăzneşti să dai pe mîna acestor bărbaţi un copil de treisprezece ani ?

— Auzi vorbă ! Să le-o dau pe mînă ! Aceşti domni au amabilitatea s-o ia pe Fernande cu ei la plimbare. Le-o dau în grijă, asta-i tot. Părinţii sînt la curent.

Eu n-am nimic de ascuns, iar micuţa e foarte mulţumită.

— Şi cît primeşti, ai? Cît cîştigi de pe urma Férnandei?

— Cît cîştig? Dar drept cine mă iei, neruşinato? Află că mama Fĕrnandei este încîntată de tot ce fac pentru fata ei. De altfel dacă s-ar afla aci de faţă, de mult ţi-ar fi cîrpit o palmă, ca să te-nveţi minte să fii respectuoasă cu mine.

Angèle roşi brusc, ca şi cum ar fi primit într-adevăr pomenita palmă, şi-o clipă fu gata să răspundă dar se abţinu şi spuse doar :

— Mă duc, lasă-mă să trec.

— Ei bine, nu, strigă doamna Londe cu toată hotărîrea de care era în stare. Şi, rostind aceste cuvinte, degetele ei se încleştară pe mîna Angèlei. N-am să-ţi dau voie să mergi pe calea pierzaniei! Şi-n primul rînd unde ai să te duci?

Angèle se zbătea.

— Lasă-mă. Vreau să plec.

— Să pleci, unde? Poftim, îţi dau drumul. Vrei să-ţi faci geamantanul? Geamantanul e al meu. Îţi închipui cumva c-o să te primească la hotel cu bocceluţa în mînă? Căci îţi interzic să te-atingi de geamantanul meu! Măi fetiţo, tu mi-ascunzi ceva. Nu zi nu.

— Nu-i adevărat.

— Tu mi-ascunzi ceva. De mult ar fi trebuit să-mi dau eu seama. Cînd te-am văzut intrînd cu aerul tău buimac şi rîzînd nervos, imediat am avut oareşcari bănuieli. În viaţa ta s-a petrecut ceva. Ce anume?

Din desperare, din oboseală, fata fu cît pe ce să se predea şi să răspundă, cînd, dintr-o dată avu sentimentul confuz că o ameninţă o primejdie şi, înşfăcînd coşul de rufe, se trase îndărăt spre uşă. De spaimă îşi redobîndi energia.

— Lasă-mă-n pace, izbucni ea enervată. Dacă ai să te amesteci în treburi care nu te privesc, plec imediat. Degeaba vorbeşti, din ziua cînd voi pleca, ai să-ţi pierzi toţi clienţii.

— Ce! strigă doamna Londe repezindu-se la Angèle. Îndrăzneşti să ameninţi, mucoasă neobrăzată!

Angèle însă deschisese deja uşa şi plecase.

Prima pornire a patroanei fu să alerge după Angèle şi s-o lovească, dar în afară de faptul că picioarele sale greoaie nu i-ar fi îngăduit o urmărire pe scări şi-apoi pe stradă, chibzui că-i mai bine ca această mică ceartă de familie să n-ajungă în gura lumii. Se mulţumi aşadar să deschidă fereastra şi s-o urmărească cu o privire furioasă pe tînăra fată, care traversa piaţa în fugă. „Secătură, gîndi ea închizînd fereastra la loc, secătură."

Împinse brutal fotoliul şi taburetul ce-i stăteau în cale şi făcu vreo cîţiva paşi spre pat. Fără îndoială că fata avea dreptate; clienţii nu vor consimţi niciodată să se lipsească de suplimentul oferit de doamna Londe, acum, după ce-i prinseseră gustul. Şi nici nu-i adevărat că ar fi cerut-o pe Fernande. Ei la Angèle rîvneau, Angèle cu chipul ei drăgălaş, cu aerul acela de fată bună. Secătura. De trei luni încoace i s-a urcat la cap de atîtea complimente.

Patroana se aşeză pe marginea patului şi gemu, gîndindu-se la vremurile nu prea depărtate, cînd Angèle se arăta atît de ascultătoare, atît de supusă. În serile de duminecă, şi uneori în cursul săptămînii chiar, venea să-i raporteze tot ce aflase despre unii şi alţii, cu o fidelitate naivă, ce nu deosebea întotdeauna fleacurile de lucrurile esenţiale. Aşa îşi astîmpăra doamna Londe setea neîndurătoare a curiozităţii ce-o devora veşnic. N-ar fi putut concepe să trăiască printre nişte necunoscuţi. La început vedea în fiecare nou-venit un duşman care trebuia răpus şi stăpînit,

fapt ce-i provoca o emoție chinuitoare și voluptuoasă în același timp, comparabilă doar cu nerăbdarea dragostei. Își domina clienții printr-o cunoaștere amănunțită a vieții lor mărunte de zi cu zi. Pasiunea ei amplifica totul. Acolo unde o curiozitate mai anemică ar fi descoperit numai oase, ea se înfrupta ca la un ospăț regesc. Nimic nu i se părea mediocru. Arzînd să afle totul, orice devenea în ochii ei o pradă bună și proveniența unei cravate o interesa în aceeași măsură ca și originea unei averi, căci lăcomia nu alege.

Dar, printr-un soi de joc feroce, natura refuzase acestei femei facultățile divinatorii pe care părea că i le datorează, mărginindu-se s-o dea pradă unuia dintre cele mai imperioase instincte din lume, fără a-i pune la dispoziție și mijloace pentru a-l potoli. Singura însușire ce fusese acordată doamnei Londe era aceea de a ghici nu un secret, ci prezența unui secret. Presimțea întotdeauna misterul pe care singură n-ar fi izbutit să-l dezlege niciodată. Asta părea o ironie a sorții căci, într-o obscuritate deplină, ar fi avut parte, dacă nu de fericire, cel puțin de liniștea ignoranței. Dar pasiunii sale nu-i era niciodată îngăduit să ațipească. O voce suna veșnic în urechile acestei nenorocite : „Acolo, îi striga vocea, e ceva. Ce-o fi ? Oare de ce-i trist acest om bogat ? Dar ăstălalt, de ce nu s-o fi îmbrăcînd decît în haine de aceeași culoare ? Domnul Cutare sosește întotdeauna la restaurant cu trei minute mai tîrziu decît ceilalți, de ce ? De ce ?"

Astfel de întrebări se nășteau în mintea ei în fiece minut și-o torturau. Începea să creadă că lumea se ascunde de ea. O cuprindea atunci o ură generală împotriva tuturor oamenilor, și, ca să-și redobîndească o clipă liniștea, era nevoie ca Angèle să-i aducă un răspuns la multiplele enigme presărate în calea sa de dimineața pînă seara. Dar răspunsurile o dezamăgeau

întotdeauna, fără îndoială pentru că nu exista nici o proporţie între pasiunea cu care dorea să le cunoască şi plăcerea pe care i-o aduceau. „Atîta tot ?" gîndea ea. Şi, în taină, îi purta pică Angèlei pentru că nu i-a încredinţat magnifica recoltă de secrete la care încă mai spera. La cincizeci şi ceva de ani, şi avînd o îndelungată experienţă a curiozităţii, încă nu pricepuse că ţelul patimii sale nu-i să transforme necunoscutul în cunoscut, ci să caute necunoscutul în sine, să trăiască în preajma lui. Poate că, privînd-o de intuiţia acordată îndeobşte femeilor, natura încerca să-i dea de înţeles tocmai acest lucru.

Şi, totuşi, cîrtiţa asta vroia să vadă şi nu se putea lipsi de ajutorul Angèlei, căci tînăra, mai puţin profundă decît persoana pe care o numea „tanti", avea toate calităţile necesare pentru a predispune bărbaţii la confidenţe. Doamna Londe o crescuse la fel cum o creştea şi pe micuţa Férnande, dar Angèle greşea atribuindu-i dorinţe lucrative, căci patroana nu era de loc avară. O singură pasiune de persoană e destul. Fără îndoială, se întîmpla să-i ceară Angèlei o parte din cîştig, dar asta rareori şi numai atunci cînd nu izbutea s-o scoată la capăt pînă la sfîrşitul lunii. În schimb, îi oferea fetei o odaie, destul de sărăcăcioasă — e drept — şi aproape toate mesele ; aşa se face că dispunea de argumente convingătoare de îndată ce Angèle aducea vorba de plecare. Unde va găsi mîncare pe gratis ? Pat pe gratis ?

Asemenea certuri între doamna Londe şi Angèle izbucniseră de multe ori pînă atunci, deoarece fata devenea pe zi ce trece mai nevricoasă ; totuşi, niciodată încă nu se încumetase să-şi înfrunte patroana cu o sinceritate atît de brutală şi să-i reproşeze monstruosul ei cusur. De altfel, cînd i-a vorbit doamnei Londe despre curiozitatea sa, nu numai că a contrariat-o, dar a uluit-o chiar. „Curioasă, gîndea patroana

cu un amestec de uimire şi indignare, scîrba asta mică mă face curioasă! Dar eu sînt obligată să cunosc oamenii care-mi intră în restaurant. Şi adăugă în sinea ei, cu acea artă a mistificării pe care o deţine şi omul cel mai umil de îndată ce-i vorba să se mintă pe el însuşi: Dacă aş fi într-adevăr curioasă, aş căuta să aflu şi ce face dumneaei cu clienţii."

— Dar asta nu mă priveşte, rosti tare, cu un fel de emfază în glas, ca şi cum ar fi depus mărturie în faţa unui tribunal.

Ştia foarte bine, căci frecventase şi ea la tinereţe locuri de felul celor unde o duceau clienţii săi pe Angèle; imaginaţia sa era liniştită şi instinctul o avertiza că-i mai prudent să nu intre în amănuntele acestor relaţii din care ştia esenţialul. Atîta vreme cît se făcea că habar n-are nu putea, aşa credea ea, s-o tragă nimeni la răspundere. Totuşi, duminica, ziua cînd aveau loc ceea ce numea cu o expresie castă, ieşirile Angèlei, era nervoasă şi agitată pînă la întoarcerea fetei. Se gîndea, cu un inexplicabil sentiment de apăsare, la familiarităţile pe care desigur că trebuie să le îndure nepoata sa. Zadarnic îşi repeta: „În fond, ce mă interesează pe mine toate astea?" Îşi regăsea liniştea abia în clipa cînd o auzea pe Angèle urcînd spre odaia ei.

Şi-acum, la rîndu-i, Angèle îi tăinuia ceva; singura persoană pe care îşi închipuia că o cunoaşte bine îi scăpa printre degete, ca toate celelalte. Faptul i se păru atît de nedrept încît fu ispitită să nici nu-i dea crezare.

„Vrea să-mi facă doar în ciudă, îşi spuse ea. Tocmai mie să-mi facă în ciudă! Dar cu ce i-am greşit eu? Am crescut-o. S-a înfruptat din pîinea mea şi-a dormit în casa mea ani de zile."

Un rîs tăcut o scutură o clipă şi-şi promise în gînd să-i cîrpească Angèlei o straşnică pereche de palme,

dar își aminti brusc privirea și vocea fetei, și-o cuprinse deznădejdea.

— De ce n-am supravegheat-o mai îndeaproape ? gemu cu voce tare. E sigur, s-a întîmplat ceva în viața ei. Iar acuma, uite că-mi scapă. Și numai eu sînt vinovată ; numai eu.

Violența supărării îi schimonosi trăsăturile și-o sili să se ridice și s-o pornească prin cameră, de parcă n-ar fi știut ce să facă cu propriul său trup. Cîteva lacrimi îi tremurau în ochii negri dîndu-le o strălucire de smalț. Avu dintr-o dată viziunea înfricoșătoare a unei vieți însingurate, a nesfîrșitelor seri de neliniște ce-o așteaptă. Cum putuse vorbi cu atîta ușurință de plecarea Angèlei ? Nu și-a dat seama ce spune ? Mai bine moartea. Da, mai bine să dispară decît să vadă cum clienții o părăsesc unul cîte unul, ducînd cu ei secretele pe care le deslușea pecetluite pe chipurile lor, în gesturile lor, parcă și-n veșminte. Cine îi va reține de acum încolo ? Se gîndi la Fernande. Aș, nici pomeneală ! Niciodată nu vor face confidențe altcuiva decît unei persoane mai mature, și-apoi, oricum, Fernande e încă prea crudă. Va să zică, s-a terminat cu restaurantul Londe. Va ajunge să asiste la dezamăgirea, apoi, la nemulțumirea generală a clienților. Dorința stranie de-a pune vîrf umilirii sale, de a-și sfîșia inima, o sili să-și imagineze figura domnului Blondeau cînd îl va anunța că Angèle nu se mai întoarce, figura domnului Goncelin și cele ale domnilor Pariset și Trépt. Și-apoi, glasurile lor, le și auzea glasurile plîngărețe, furioase, rugătoare. Capul îi vîjîia. Se și vedea sus la pupitru, cu degetele încleștate pe mica vază de cositor, palidă, în picioare, explicînd, explicînd într-una.

Își cuprinse în palme fața înfierbîntată de emoție și rușine. Trebuia să împiedice cu orice preț plecarea

Angèlei. Dacă ar reuşi să descopere măcar de ce vrea s-o părăsească !

— În orice caz, aici va rămîne, rosti doamna Londe cu voce tunătoare, făcînd un gest poruncitor. Dar ce mi-o fi ascunzînd ?

Se aşeză, apoi, imediat, se sculă iar în picioare.

— Totuşi trebuie să ştiu, gemu, reluîndu-şi cursa neobosită prin cameră. Nu-i drept să nu-mi spună nimic. Oare ce este ? Ce-o fi ?

Deasupra patului, se afla un Hristos de metal, răstignit pe-o cruce de pluş. Doamna Londe se opri brusc în faţa lui şi-l contemplă cu privirea absorbită de gîndurile ce-i rătăceau aiurea. Şi, dintr-o dată, îl văzu. Cu capul căzut pe umăr, cu ochii închişi, părea obosit de spectacolul pe care i-l oferea această femeie, de tot zbuciumul ei.

— Ce-o fi ? repetă ca şi cum s-ar fi adresat divinităţii. Ce-mi ascunde fetiţa asta ?

Trecură cîteva minute fără ca doamna Londe să facă vreo mişcare ; propria-i nefericire o cufundase într-o meditaţie plină de fervoare, graţie căreia redobîndi un oarecare calm, cel puţin aparent. Judecînd după ridurile adînc scobite pe faţă ghiceai că gîndurile o tîrîseră în hăuri adînci de tristeţe prin care se pierdea. În spatele ei cerul pălea treptat şi-o dîră trandafirie deasupra acoperişurilor anunţa vreme frumoasă pentru ziua următoare. Razele asfinţitului năvăleau pe fereastră, scăpărau pe lespezi şi defilau agale pe pereţi. Această explozie de lumină o readuse pe doamna Londe la realitate. Oftă o dată şi, cu inima plină de jale, îşi împreună mîinile. Lacrimi pe care nu le mai putea stăpîni se prelingeau de-o parte şi de alta a nasului ei cărnos şi solemn.

— Dacă pleacă Angèle... murmură.

Dar vocea i se frînse, şi nu mai izbuti să încheie fraza. Cu capul plecat făcu cei cîţiva paşi de la pat

la fotoliu şi de la fotoliu spre mijlocul camerei, avînd aerul unui drumeţ rătăcit într-o pădure.

— Dumnezeule, s-a făcut tîrziu ! exclamă la un moment dat, auzind paşii chelnerului care cobora scara spre bucătărie. Peste trei sferturi de oră se serveşte cina.

Cu mîinile răsucite la spate îşi dezbumbă fusta ce lunecă uşor de-a lungul şoldurilor vînjoase. Era timpul să-şi facă toaleta de seară şi să-şi pună rochia de tafta rezervată pentru cină. Dar inima i se rupea de atîta amărăciune şi plîngea cu lacrimi fierbinţi, în picioare sub lumina fastuoasă a amurgului, îmbrăcată numai cu o bluză de serj ofilit şi juponul de bumbac cenuşiu ce-i lăsa la vedere gleznele hidoase de femeie bătrînă.

IX

După ce traversă piaţa, Angèle o apucă pe-un drum ce ocolea oraşul Lorges urmînd cursul fluviului, pentru a se îndrepta apoi spre Chanteilles. De obicei, cînd se întîmpla să apuce cîteva minute de răgaz la sfîrşitul zilei, profita de ocazie şi trăgea o raită prin oraş pentru a da bună seara unora şi altora, căci nu-i plăcea singurătatea, şi cele cîteva cuvinte banale de prietenie schimbate cu vecinii o mai înviorau. Ca toate fiinţele care, datorită înfăţişării lor atrăgătoare, s-au obişnuit cu bunăvoinţa şi complimentele celor din jur, Angèle simţise de timpuriu nevoia de-a se şti anturată, de-a vedea feţe surîzătoare şi mîini întinse la apropierea ei. Fără îndoială, nu ignora faptul că-i judecată aspru şi că multe persoane care i se adresau cu bunăvoinţă atunci cînd le întîlnea n-o cruţau de

loc în convorbirile lor, dar asta o lăsa oarecum indiferentă. Se mulțumea cu o aparență de cordialitate. Liniștea ei depindea de buna dispoziție exterioară a celor pe care îi vedea zilnic. Un cuvînt răstit, o față îmbufnată o dureau și-i provocau o adîncă întristare. Așa se explica probabil faptul că cedase atît de ușor bărbaților care o urmăriseră și o curtaseră încă pe vremea cînd avea șaisprezece ani. Tacit aprobată de doamna Londe și, pe de altă parte, împinsă de dorința de a fi drăguță și fată bună, acceptase placidă cînd pe unul, cînd pe altul, fericită de atențiile și de lingușirile cu care era răsfățată. Faima astfel dobîndită n-o incomoda, căci asemenea tuturor firilor slabe, nici nu-și imagina că s-ar putea și altfel. Viața i se înfățișa în mod obscur ca un fel de *sorț*, ceva bun sau rău, după cum ți-e norocul, însă oricum irevocabil. Nici nu-i trecea prin cap ideea că s-ar fi putut înșela.

În seara aceea, primul ei impuls era să fugă cît mai departe de Lorges, evitînd astfel prezența doamnei Londe; totuși, cum trecea prin fața bisericii Saint-Jude, nu rezistă ispitei de-a intra. Pe jumătate gotică, pe jumătate romanică și reîntinerită în secolul al șaptesprezecelea, Saint-Jude era una din acele biserici care mor trist în uitare, aproape totdeauna pustii, dar unde generații de credincioși au lăsat parcă amintirea fervoarei lor. Cînd pătrunse în pronaos umbrele năpădiseră deja corul și coloanele corinthice alternînd cu ogivele abia se mai deslușeau. Se așeză chiar lîngă intrare și răsuflă puțin, privind în jur.

Fără să fie evlavioasă, îi plăcea să se odihnească în această biserică. Toată credința ei se mărginea la recitarea unei scurte rugăciuni, din cînd în cînd, cu sentimentul confuz că în acest fel nu se angajează la cine știe ce și nici rău nu prinde. De asemeni, nu-i plăcea să-i audă pe clienții mătușii sale făcînd glume

pe socoteala preotului; asta era tot, ceremoniile o plictiseau.

După cearta cu doamna Londe încerca nevoia să stea nemişcată, să cugete la ceea ce spusese şi auzise. În cap îi vîjîia încă vocea furioasă a patroanei. Era pentru prima oară în existenţa ei monotonă cînd îi fusese dat să vadă atîta mînie dezlănţuită scăpărînd în ochii unei fiinţe omeneşti. Spectacolul o răvăşise. Ca şi cum o mînă puternică şi imperioasă ar fi scuturat-o din senin şi-ar fi trezit-o dintr-un somn îndelungat. Ani de-a rîndul crezuse în complimentele bărbaţilor şi în alintările miorlăite ale doamnei Londe, nu-şi îngăduise să pună la îndoială sinceritatea vorbelor bune şi-a zîmbetelor ce i se adresau şi iată că, pe neaşteptate, constata un adevăr, vedea o femeie care de frică îşi pierduse capul, care se ridica în picioare, pufnea, se zbătea şi-o apuca de mîini, încercînd s-o împiedice să plece. Ea însăşi era atît de înfricoşată încît, la un sfert de oră după această scenă, inima îi mai zvîcnea cu violenţă şi nu-şi putea relua ritmul obişnuit.

Încercînd să-şi revină în fire, recită un *Ave Maria*, dar gîndurile ce-o hărţuiau se dovedeau mai puternice decît vorbele rugăciunii şi buzele se mişcau fără ca sufletul să-şi fi recăpătat liniştea. Prima întîlnire cu Guéret avusese loc pe-o stradă din Chanteilles, către sfîrşitul după-amiezii. O urmărise o bucată de vreme, după care a acostat-o şi i-a vorbit, dar atît de repezit, încît la început credea că-i furios. Avea impresia că se grăbeşte să-i spună ceva şi să plece. Nu pomenise de bani, o întrebase doar cînd ar putea s-o revadă şi ea îi acordase o întîlnire, dar călcîndu-şi pe inimă, căci individul avea un fel ciudat de-a articula cuvintele, ca şi cum l-ar fi strîns cineva de gît, şi-i ocolea privirile ori de cîte ori se uita la el. Totuşi, o anumită curiozitate o împingea spre dînsul. Fără

îndoială, fusese decepţionată că nu i-a oferit nimic, decepţionată dar surprinsă, şi-n cele din urmă curiozitatea s-a dovedit mai puternică decît decepţia. Venise oare la întîlnire numai pentru faptul că o intriga ? Nu-l găsea de loc frumos cu faţa lui zbuciumată, cu trăsăturile supte şi ofilite, iar umerii săi largi dar încovoiaţi o înspăimîntau fără să-şi poată explica de ce ; avea înfăţişarea unui hamal sau a unui răufăcător care vrea să se ascundă. Nu-şi scosese nici o singură dată măcar mîinile din buzunarele pardesiului gri ce-i cădea mult peste genunchi şi, cu toate acestea, Angèle avea impresia că în tot timpul convorbirii lor o ţinuse de braţe, de încheieturile mîinilor ; probabil pentru că le privise atît de stăruitor, căci niciodată nu ridica ochii.

Oricum, ea venise la întîlnire. Dar de vreme ce o înfricoşa, de ce-i indicase un loc dosnic, pe înserat ? Cine s-ar aventura vreodată în preajma pasarelei după apusul soarelui ? Îşi aminti că Guéret propusese drumul spre pasarelă, iar ea a spus da, fără să stea mult pe gînduri, numai să scape de el. Cînd sosi, Guéret se afla deja acolo şi se porni să-i vorbească, iar ea, înfricoşată, grăbise pasul chipurile să nu fie văzută cu un bărbat. Vroia să cîştige timp, deşi fiecare pas îi depărta tot mai mult de oraş şi de casele locuite. O clipă se gîndi s-o rupă la fugă şi să se ascundă într-un desiş. Dar dacă o găseşte ? Citise o sumedenie de poveşti cu femei asasinate în pădure ! Auzea cum alerga în urma ei. Cu inima zvîcnind, se opri şi i se adresă cu o voce fermă, aşa cum vorbeşti cu un animal furios pe care vrei să-l intimidezi.

În preajma pasarelei o ajunsese din urmă şi-i vorbise spumegînd de furie, cum se şi aştepta de altfel, dar l-a înfruntat ascunzîndu-şi spaima sub masca mîniei, şi, spre marea-i surpriză el şi-a cerut iertare. Au traversat apoi pasarela, iar pe drum, dincolo de

calea ferată, i-a oferit un inel şi-n clipa aceea şi-a spus că-i nebună de vreme ce i-a fost frică de un asemenea bicisnic. Plină de dispreţ pentru acest bărbat cu privirile îngenuncheate, i-a acceptat darul, inelul pe care se căznea să i-l treacă pe deget. Căci o apucase de braţ, asta nu mai era o nălucire, vedea pe braţul ei rotund, atît de rotund şi-atît de alb, o mînă imensă şi noduroasă ce tremura ; dar, oricît de puternică şi urîtă era această mînă, ea nu mai simţea decît milă pentru gesturile lui stîngace şi, enervată, i-a luat inelul, un obiect fără valoare, se vedea cît de colo, şi şi l-a trecut ea însăşi pe deget.

„Ce deosebire, gîndea Angèle, faţă de clienţii lui tanti !" Ăştia nu pierdeau vremea cu temeri caraghioase ; ştiau exact momentul cînd trebuie să-i plătească pentru farmecele obţinute. E adevărat că, astăzi, are de-a face cu un străin, dar cum poate fi cineva atît de naiv, atît de bleg ? Timiditatea acestui bărbat o molipsea şi-o stînjenea ; nu era obişnuită cu această tăcere, cu o atitudine atît de prevenitoare şi de supusă. Fără îndoială că nu-şi făcea nici o iluzie în ce priveşte scopul urmărit de el, dar, printr-un monstruos capriciu al firii, simţea că e o hotărîtă să-i refuze totul numai pentru că n-o dispreţuia.

S-au mai întîlnit o dată. Chiar ea îi scrisese, căci avea impresia că Guéret întîrzie dinadins să-i mai ceară o întîlnire, căutînd probabil s-o uite şi să se vindece de patima lui. Acum, cînd n-o mai înfricoşa, vroia să se joace cu dînsul, să audă cam ce-ar fi în stare să spună unei femei un tip de genul lui, să vadă ce mutre face. Nerăbdarea, tristeţea, furia bărbatului îi făceau plăcere. Era o adevărată desfătare să-ţi păstrezi calmul în prezenţa unei fiinţe atît de adînc tulburate ; într-adevăr, suferinţa lui nu putea fi pusă la îndoială, şi-această suferinţă n-o lăsa nepăsătoare, ba dimpotrivă, o emoţiona ; uneori chiar,

cuprinsă de un neașteptat elan de milă, simțea dorința să-i ia mîinile între ale ei, să-l mîngîie pe frunte, numai să vadă cum îi vindecă rana și îi apare bucuria în priviri. Ciudat era însă faptul că întotdeauna își reprima acest elan ; poate că se temea de toate plictiselile ce s-ar fi iscat apoi din impulsul ei generos. O favoare ar determina altă favoare, și-așa mai departe, pentru ca în cele din urmă să cedeze dorinței lui Guéret, dar ea n-avea de loc poftă să-i cedeze. Și-apoi risca să fie zărită. De exemplu, în ziua cînd s-au întîlnit a treia oară, în josul bulevardului, ar fi fost de ajuns să treacă cineva în clipa cînd ea îi întindea mîinile, și un ceas mai tîrziu tot orașul ar fi vuit. Nu-i convenea de loc ca lumea să afle de mica ei aventură : îi era rușine de acest bărbat.

Îi era rușine și tocmai de aceea fixa întîlniri după apusul soarelui, sau, ca ultima oară, într-un loc neumblat de pe malul fluviului. Părea atît de mare și de lălîu în pardesiul acela prea larg și fața lui prelungă și tristă ar fi stîrnit desigur rîsetele glumeților. Sigur că lumea s-ar fi putut mira că o fată ca Angèle mai face atîtea nazuri ; destul să arunci o privire în restaurantul Londe, într-o seară cînd clienții se aflau în păr acolo, ca să vezi că domnii cărora le acorda favorurile nu sînt nici mai arătoși, nici mai bine făcuți decît bărbatul față de care se arăta atît de neînduplecată. Dar trupurile lor jalnice, fețele pe care era pecetluită prostia o lăsau indiferentă. Clienții doamnei Londe arătau așa de cînd lumea, găsea Angèle, și nici nu și-i putea închipui altcum, făceau parte din viața ei ca și zidurile caselor văzute zilnic, ca și malurile Somnorosului și platanii chirciți de pe marginea promenadei. Cu Guéret era altceva ; el reprezenta, presupunînd că ea și-ar fi dat seama, elementul hazardului. Tocmai de aceea îi purta pică în taină pentru că nu-i frumos ; o umilea faptul că nu-i mai

tînăr, mai bogat, că are mîinile mari, manşetele cam soioase şi un aer veşnic temător. Va să zică, asta-i tot ce merită ea ? Cu cîtă bucurie s-ar fi avîntat într-o aventură romantică împreună cu un băiat de vîrsta ei, dezgheţat, cu o înfăţişare simpatică ! Şi-n schimb... Hotărît, soarta îşi bate joc de dînsa.

Şi totuşi se simţea obligată să-l revadă pe acest bărbat, oricît de mică i-ar fi fost satisfacţia ; era ca jucătorul care refuză să abandoneze partida începută şi-o continuă, chiar dacă se alege doar cu plictiseala, dornic să afle cum se va încheia. Şi-apoi, n-a mers prea departe pentru a mai da acum îndărăt ? Nu-i poate spune că nu mai vrea să stea de vorbă cu el după ce ea însăşi îi dăduse întîlnire.

În acest fel, amestec de logică falsă şi de capriciu, îşi inventa tot soiul de motive pentru a-l reîntîlni. Guéret apărea într-un moment cînd aproape totul începea să-i inspire numai dezgust ; obişnuinţa nu izbutea s-o convingă să accepte cu dragă inimă ordinea impusă existenţei sale : munca la spălătorie, ieşirile cu clienţii doamnei Londe şi vizitele clandestine pe la diverşi bărbaţi din oraş. În anumite ceasuri de singurătate, noaptea — cînd era prea cald şi nu putea dormi — ziua — cînd era prea obosită ca să iasă la plimbare —, Angèle îşi întrezărea viitorul ca un lanţ nesfîrşit de săptămîni asemănătoare, sau deosebindu-se între ele doar prin diferite boli şi nefericiri. Şi, cum era cam prăpăstioasă şi vedea totul în negru, îşi punea o groază de întrebări ce rămîneau întotdeauna fără de răspuns. Unde s-ar duce dacă „tanti" Londe ar muri sau clientela restaurantului, mîrşavă sursă de venituri, s-ar risipi ? Ce s-ar face dacă — aşa cum a păţit doamna Pellatane, măcelăreasa — ar rămîne desfigurată de pe urma unui erizipel ? Pentru măcelăreasă, faptul n-avea cine ştie ce însemnătate,

dar pentru dînsa, Dumnezeule mare! Era în joc însăşi pîinea ei cea de toate zilele.

Or, iată că un bărbat, un necunoscut, venea spre dînsa. Nu era ca ceilalţi, ca bădăranii de la restaurantul Londe care o rîvneau, o plăteau şi după aceea nici nu se mai gîndeau la ea, ci un îndrăgostit, da, un bărbat care o respectă, imbecilul, care-i oferă şi-un biet inel, ca unei logodnice, şi nici nu pomeneşte de bani. Tot cugetînd astfel, un sentiment straniu se furişă în inima ei. Nu-l iubea pe bietul Guéret, pentru că nu era nici frumos, nici tînăr, nici bogat. Totuşi vroia să-l vadă. De exemplu, acum, în biserică, simţea lipsa lui. Ar fi vrut să fie împreună, undeva pe un drum oarecare, să-i audă vocea gravă şi niţel surdă, o voce din care răzbătea uneori ceva sălbatic. În faţa lui se simţea frumoasă, puternică şi fericită, ea, atît de mică pe lîngă acest bărbat înalt şi vînjos care, cu toate astea, pleca capul sub privirea ei.

Dar pentru a se purta astfel cu dînsa nu trebuia să ştie care-i adevărul şi s-o ia drept o persoană mai puţin uşuratică decît era în realitate. Noroc că ea nu se afişa ca femeile alea cu părul prea galben, pe care le vedeai dînd tîrcoale pe bulevardul Sprintenului, noaptea între unsprezece şi douăsprezece; nici nu se farda, nici nu se ţinea după bărbaţi; şi-apoi, ce poate fi comun între dînsa şi creaturile alea hidoase? Nici cele mai otrăvite limbi din Chanteilles n-ar fi confundat-o cu nenorocitele alea. Are doar un aer atît de rezervat, atît de feciorelnic. Aşa se înşelase şi Guéret, e limpede. Dar dacă ar afla într-o zi că şi ea are un tarif, ca toate damele din Chanteilles, ce-ar spune? Cu siguranţă că purtarea lui ar fi alta. Cine îşi face probleme cu o tîrfă pe care poate s-o cumpere primul venit?

Angèle oftă şi-şi împreună mîinile. Dar ea nu-i o tîrfă pe care poate s-o cumpere primul venit. Do-

vadă că a refuzat să iasă cu domnul Blondeau. Numai că uneori fusese prea slabă de înger, cedase multora pentru că „tanti-sa" o tot îmboldise din urmă, pentru că doar aşa putea cumpăra bunăvoinţa celor din jur. Dar ce bucurie aflase vreodată în aceste triste consimţiri? Nici una. Ieşirile cu domnii din restaurant o copleşeau de plictiseală şi, deseori, de scîrbă căci nu erau nici frumoşi, nici tineri clienţii doamnei Londe. Şi totuşi existau desigur pe lumea asta mulţi tineri frumoşi dar parcă era un făcut: în restaurantul Londe nu-şi dădeau întîlnire decît nişte sărăntoci şi pocitanii. Intr-o zi, cu vreun an în urmă, văzuse un regiment de infanterie care se întorcea de la manevre spre cantonament. Sute de soldaţi tineri defilaseră prin faţa ei. Stătea la un colţ de stradă, niţel speriată văzîndu-i de-atît de aproape, stînjenită de ceea ce îi spuneau mulţi dintre ei, dar neîndrăznind şi nevrînd să fugă. Ce minute stranii trăise! Erau unii care i se păreau atît de chipeşi şi de veseli, cu chipiele lor roşii trase pe ochi şi mantalele pline de praf, încît simpla amintire a acestui spectacol îi înfierbînta obrajii. Scena asta i se înfăţişa ca o imagine şi-un rezumat al propriei sale vieţi: se afla la marginea unui drum, nemişcată, în timp ce coloanele de bărbaţi puternici şi voioşi se perindau prin faţa ei, iar ea, printr-o misterioasă orînduire a lucrurilor, nu putea face nici un gest ca să-i reţină. Trebuia să vadă cum dispare toată această mulţime de flăcăi din care unul singur, poate, ar fi făcut-o fericită pe toată viaţa. Ca şi cum cineva i-ar fi spus: „Uită-te după ei. Drumul lor duce spre alte oraşe, unde îi aşteaptă iubitele lor — pentru că trebuie să ştii că băieţii ăştia nu se dau îndărăt de la dragoste şi femeile nu li se prea împotrivesc — dar uite, ei trec şi nici unul nu-i al tău."

Şi, de atunci, ori de cîte ori vreunul din clienţii restaurantului îi propunea să iasă împreună, amintirea acestor clipe crude îi revenea în minte, parcă anume ca să-şi bată joc de dorinţele ei. Erau totuşi la Chanteilles o mulţime de băieţi tineri pe care biata fată îi sorbea din ochi cînd îi vedea pe drum. Dar îi lipsea, fără îndoială, curajul, căci instinctul o îndemna să se ascundă cînd o priveau ceva mai stăruitor, dîndu-le astfel impresia că se ţine mîndră şi nu catadixeşte să stea cu ei de vorbă. Şi-apoi, nici ei nu păreau să-i dea prea multă atenţie pentru că niciodată n-o urmăreau. Ajungea să creadă că nu-i chiar atît de frumoasă pe cît îşi închipuie, sau cel puţin că frumuseţea nu-i destul dacă nu-şi întregeşte farmecul cu anume insolenţă şi trufie în privire şi-n umblet. Desigur, nu-i lipsea insolenţa cînd era vorba de domnul Blondeau, de exemplu, care uneori se zgîrcea la consumaţii, sau de domnul Grosgeorge, cînd îşi închipuia că are dreptul să i se adreseze ca unei slujnice numai pentru că-i bogat. Dar, primul un slăbănog şi celălalt sexagenar, nu reprezentau ei oare tot ce se poate închipui mai jalnic şi mai demn de dispreţ ? Aştia erau bărbaţii care o complimentau de obicei pentru chipul, pentru înfăţişarea ei. La naiba ! Oricare slută nu prea năzuroasă ar fi cules aceleaşi omagii. Ce încredere să ai atunci în linguşirile unor asemenea amărîţi ? În ziua cînd cineva de vîrsta ei, un bărbat voinic şi chipeş îi va vorbi, o va implora, în ziua aceea, poate, se va convinge că-i într-adevăr drăguţă. Dar cît de urîtă şi de umilă se simţea deocamdată sub privirile celor pe care ar fi vrut să-i iubească ! Îşi amintea de o după-amiază de vară, o după-amiază cumplită pe care şi-o petrecuse la fereastra odăii, în dosul obloanelor, fiindcă pe piaţeta triunghiulară din faţa casei, nişte lucrători reparau şoseaua şi privindu-l pe unul din ei, un băiat cu

gîtul şi braţele goale, înmărmurise de admiraţie ca în faţa unei minuni. Parcă şi ceilalţi îi recunoşteau superioritatea, rezervîndu-i misiunea cea mai nobilă într-un fel, căci el stătea în genunchi şi nu făcea decît să aşeze cuburile de piatră pe care i le înmînau; din cînd în cînd, se muta din loc printr-o uşoară zvîcnitură din şolduri, rămînînd aşezat însă pe călcîie, cu pieptul bombat, şi părea un prinţ căruia vasalii i-aduc daruri.

Şi anii zburau fără s-o vindece de asemenea amintiri şi fără să aline rana dureroasă pe care i-o lăsau în suflet. Era o ființă de care nimeni n-are nevoie; frumoşii săi ochi limpezi, obrajii fragezi erau o momeală bună să ademenească doar nişte căzături bătrîne sau bărbaţii trecuţi şi nevolnici care nu cutezau să se adreseze altundeva. Ea întruchipa dezmăţul slăbănogilor, păcatul bicisnicilor. Ah! ce bocet ar fi răcnit spre ceruri, dacă ar fi fost credincioasă! Dar putea oare să-şi îngăduie să facă mofturi? Şi iată că un bărbat vine astăzi la ea, nu chiar atît de hidos ca ceilalţi, pentru că o iubeşte şi pentru că îi vorbeşte cu respectul sfielnic pe care ea însăşi îl poartă în adîncul inimii tuturor acelora pe care îi priveşte de pe marginea drumului sau printr-o crăpătură de oblon. Cît de bine înţelegea acum tremurul ce agita mîna lui atunci cînd îi atinsese braţul! Putea respinge un om de care aceeaşi suferinţă o lega prin atîtea fire?

Şi, cu sufletul tulburat de astfel de gînduri, se ridică. Oare nu-i asta fericirea, la urma urmei, iubirea, de oriunde ar fi venit? Şi chiar dacă această iubire nu-i chiar ceea ce visase în singurătatea ei zbuciumată, are dreptul să dispreţuiască darul misterios care i se oferea? Refuzul iubirii nu-i va aduce oare ghinion, ei care nu se gîndea decît la iubire? Cu o mînă pe scăunelul de rugăciune privi în jur, înfricoşată de gîndul surprizelor pe care viaţa i le re-

zervă, poate. Oare nu exista nici un mijloc de-a înduplеca tristețile viitoare? Doar ăsta-i și rostul rugăciunilor, nu? Făcu la repezeală o cruce, fără multă convingere. I se părea că înțelege dintr-o dată că viața nu face de două ori același dar, că puținul pe care ți-l dă trebuie apucat cu lăcomie. Și imaginația ei întunecată de asemenea gînduri îi înfățișa viața ca pe-o făptură capricioasă și cumplită, un tiran cu care nu-i cuminte să te tîrguiești. Noaptea cădea acum din ce în ce mai repede. În vechea biserică năpădită de umbre hîrșîitul unui scaun împins, pasul unui trecător pe stradă, sunetele cele mai obișnuite dobîndeau un timbru nefiresc. Liniștea creștea luînd în stăpînire bolta adîncă, corul, capelele în care atîtea femei nefericite intraseră să afle un pic de odihnă și să-și aline durerile povestindu-le cerului.

Înaintă cîțiva pași în pronaos, întorcîndu-se cu spatele la altar. O urmă de tămîie mai plutea prin aer și ea îi sorbi mireasma cu o voluptate melancolică; parfumul încărcat cu amintiri din copilărie îi stîrni brusc regretul pentru o seamă de lucruri de care nu avusese parte. Pe vremuri, cînd era mică, își închipuia paradisul ca o livadă nesfîrșită sub un cer primăvăratic; boschete înflorite spărgeau monotonia acestei imense întinderi abia vălurite; și, ici-colo, hore de copii, cîntînd. Așa își imagina veșnica bucurie a sufletului unit întru Domnul; și-acuma încă, deși dorințele ce-i chinuiau tinerețea erau foarte departe de aspirațiile ei de fetiță, încă o mai bîntuia amintirea acestei naive plăsmuiri. Se întreba confuz dacă fericirea nu înseamnă tocmai iluziile copilăriei, cînd sufletul plutește molcom, furat de dulceața reveriilor, fără ca rațiunea, încă plăpîndă, să poată umbri desfătătoarele cărări pe care rătăcește închipuirea.

Pornind spre ieşire, Angèle se gîndi brusc la Guéret, la vocea lui cînd aspră, cînd umilă. Dacă ar afla vreodată că ea se vînduse altora, multora, cum i-ar vorbi în ziua aceea ? Era cu putinţă ca aici, la Chanteilles, unde lumea trăncăneşte vrute şi nevrute, nimeni să nu-l fi pus încă la curent ? Şi dacă, scîrbit, o va părăsi ori va refuza s-o mai vadă ? Roşi la gîndul acestei umilinţe şi împinse uşa. Zău, mai are vreun rost să pierzi un sfert de ceas într-o biserică, pentru a ieşi apoi în halul ăsta, cu inima plină de mînie şi deznădejde ?

X

De astă dată nu trebui să-şi aleagă singur locul : în timp ce-şi agăţa pălăria în cuier, un chelner veni să-l anunţe că are un tacîm la masa comună, aşa că se aşeză acolo, între domnul Morestel şi tînărul Blondeau, întrerupînd astfel o discuţie foarte aprinsă, deşi în surdină, pe teme politice. Toate locurile erau ocupate. Din timiditate, Guéret afectă o oarecare dezinvoltură, şi, despăturind şervetul, tuşi o dată sau de două ori. Dar, dacă toţi domnii din jurul mesei ar fi avut ocazia să-l vadă, cu cinci minute mai devreme, în umbra micii pieţe, nehotărît, înspăimîntat ca un răufăcător, răzgîndindu-se de douăzeci de ori înainte de a intra, nu s-ar fi amuzat oare de aerele lui, cum şi de privirile sfidătoare pe care le arunca vecinilor ? Ei da, părea să spună el, am întîrziat. Nu vă place ? Îmi pare rău. Într-adevăr, Guéret bănuia ce prestigiu îi conferă cele două minute de întîrziere. Dobîndea astfel gloria primejdioasă de-a o fi bravat pe doamna

Londe, care nu ştia de glumă cînd era vorba de punctualitate. Dar doamna Londe nu părea mînioasă. Dimpotrivă, îi zîmbea şi înclina capul în direcţia lui cu un aer de condescendenţă regală.

— Drace, exclamă Blondeau cu jumătate voce, domnul se bucură de bunăvoinţa patroanei !

— Asta voiam să zic şi eu, interveni Morestel, plin de admiraţie ; încă nu s-a pomenit să întîrzie cineva şi ea să nu spună nimic.

— În fond, remarcă un client pe care Guéret nu-l putea vedea pentru că se afla în dosul unei imense plante de iarnă, de vreme ce domnul nu-i de pe aici, nici nu e de mirare că nu cunoaşte obiceiurile casei.

— Prînzul la douăsprezece, cina la şapte, spuse domnul Morestel aplecîndu-se către Guéret, ca şi cum i-ar fi împărtăşit o taină.

— Mulţumesc, domnule.

— Cu plăcere.

Urmă o scurtă pauză în timpul căreia ultimele urme de supă dispărură din farfurii într-un sorbit zgomotos, după care mesenii îşi reluară discuţiile, nici prea tare nici prea încet, pe tonul obişnuit şi respectat cu străşnicie în restaurantul Londe.

— Văd, spuse Morestel, ştergîndu-şi buzele, şi cu privirea întoarsă către Guéret, că nu sînteţi, cum s-ar spune, un obişnuit cotidian.

— Într-adevăr, răspunse Guéret, ştiţi, nu pot veni decît o dată pe săptămînă.

Vorbea în silă cu acest personaj a cărui înfăţişare îi displăcea, dar pe de altă parte ţinea să afle anumite lucruri şi ocazia era prielnică. Îşi examină vecinul cu o uitătură furişă. Era un tînăr cu umeri înguşti, îmbrăcat într-un costum de serj albastru, atît de purtat încît prinsese lustru. Ai fi spus că pe faţa lui gălbejită de blond subalimentat, zbîrciturile premature găsesc o adevărată plăcere să brăzdeze în lung

şi-n lat carnea fleaşcă. Gura, mult prea mică şi încoronată cu tuleie galbene, aproape că n-avea buze, din care cauză, ori de cîte ori se deschidea pentru a vorbi, urmau o serie de schimonoseli fioroase. Lentilele groase ale ochelarilor ascundeau privirea obraznică şi totodată sfioasă a ochilor albaştri, dar toată urîciunea morală a individului părea că se rezumă într-un nas pe care natura îl ascuţise în chip de plisc, un nas ciudat, umil, gata să se plece sub lovituri, singura porţiune din această figură jalnică prin care sîngele părea să circule totuşi.

— Dacă-mi permiteţi să vă pun şi eu o întrebare, veniţi zilnic aici ?

— Zilnic de doi ani şi jumătate. Ca să zic aşa, sînt unul din cei mai buni şi mai vechi clienţi ai doamnei Londe.

— Unul din cei mai vechi ? îi luă vorba un personaj care părea că nici nu ascultă. Sîntem doi aici care vă întrecem cu cîte şase şi opt luni, domnule Morestel.

— Dacă-i vorba de vechime, nu mi-e frică de nimeni, interveni vecinul din dreapta domnului Blondeau. Întrebaţi-o pe doamna Londe dacă nu mi-a servit chiar ea în persoană prima cină. Şi cînd zic că servea chiar doamna Londe în persoană, asta înseamnă vreo trei ani şi mai bine.

Aceste cuvinte fuseseră rostite cu o voce ursuză şi tărăgănată, avînd un puternic accent provincial, de un bărbat ai cărui umeri puternici şi pîntec voluminos aproape că dispăreau sub şervetul înnodat după ceafă. Părul negru şi cîrlionţat îi cădea pe frunte şi se prelungea într-o pereche de favoriţi de-a lungul obrajilor brăzdaţi de vinişoare roşii. Vorbea măsurînd cu priviri duşmănoase pe mesenii aşezaţi în faţa lui:

— Bineînţeles, domnule Borges, răspunse domnul din spatele plantei, nu fără oarecare acreală în voce.

La dumneata mă şi gîndeam cînd îi explicam domnului Morestel că, la drept vorbind, nu-i chiar unul din cei mai vechi clienţi ai doamnei Londe. Totuşi, să fim exacţi şi să mai scădem vreo patru luni din cei trei ani ai dumitale.

Şi depărtă mîinile cu un gest de orator, rotind o privire plină de siguranţă, ca şi cum ar fi vrut să-şi încurajeze vecinii să-l susţină.

Guéret întrezări un profil ascuţit şi răutăcios, în care bucuria triumfului aprindea un soi de inteligenţă.

— Patru luni ? repetă domnul Trépt, un tînăr gras şi foarte palid care se afla la celălalt capăt al mesei.

Avea o voce piţigăiată şi toată lumea se răsuci spre dînsul cu o expresie curioasă şi indignată, căci vorbise prea tare. Totuşi, întrebarea lui fusese aşteptată şi pricinui o mare uşurare ; nici unul dintre vecinii domnului Borges nu s-ar fi încumetat să indispună un personaj atît de violent ca negustorul de păsări, dar acest mucos era nou venit ; cît priveşte pe domnul Palisson, cel care-l apostrofase pe domnul Borges din spatele plantei, el îşi dobîndise o asemenea faimă pentru tupeul său, încît însuşi domnul Borges admitea că poate spune tot ce-i trece prin cap. Se povestea pe seama lui că fusese actor, cîndva, în nu se ştie ce trupă. Era elementul extremist în acest parlament de imbecili.

— Zic patru luni, domnule Morestel, reluă el. Dar dumneata eşti nou aici şi n-ai de unde şti, dacă nu ţi s-a spus între timp, că domnul Borges a lipsit anul trecut patru luni încheiate, ceea ce reduce lunile sale de prezenţă la treizeci şi două, adică doi ani şi opt luni.

— Mă plictiseşti cu socotelile astea, izbucni furios domnul Borges. Ce-i vina mea că am avut congestia asta pulmonară care m-a trîntit la pat şase săptămîni,

plus alte şase de convalescenţă, şi asta în dauna afacerilor, mele, domnule dat-dracului ?

— Congestie pulmonară ? Zi mai bine scurt, damblaua aia, i-o întoarse Palisson cu voce glacială. Ar fi mai aproape de adevăr.

— Care, ce dambla ?! tună Borges ridicîndu-se pe jumătate, vînăt la faţă. Niciodată n-am avut aşa ceva, şi cine zice, ăla minte cu neruşinare.

Aici vocea îndepărtată a doamnei Londe se înălţă din fundul încăperii :

— Mai încet, domnii mei, mai încet. Aţi uitat unde vă aflaţi ?

Toate privirile se îndreptară spre patroană. Din cauza înălţimii pupitrului nu i se vedeau decît capul imobil şi umerii vînjoşi, dar, printr-un gest nevăzut al mîinilor sale, buchetelul de gălbenele se mută brusc de la dreapta la stînga.

— E de rău cînd mută florile, murmură Morestel la urechea lui Guéret.

Tăcerea mai domni vreo cîteva secunde. Chelnerul făcea înconjurul mesei cu paşi de lup şi servea friptura. Domnul Borges se aşezase la loc. Cîteva broboane de sudoare îi călătoreau agale prin cutele frunţii şi se uneau de-a lungul nasului mic şi scurt, lustruindu-l. Furia reţinută îi înnegrea pupilele, dîndu-i o expresie sălbatică şi deznădăjduită ce-ar fi stîrnit mila unor inimi ceva mai simţitoare decît ale vecinilor săi. Cînd i se prezentă tava cu friptură înfipse furculiţa într-un antricot, cu o ferocitate care stîrni zîmbete, şi asta risipi neliniştea pricinuită de cuvintele doamnei Londe.

— Eram de faţă cînd a avut faimoasa lui congestie, suflă Morestel. Curios. Întotdeauna a susţinut că a fost ceva la plămîni, cică l-ar fi tras un curent şi d-aia, dar domnul Palisson e farmacist şi-ţi dai seama şi dumneata că nu-l îmbrobodeşti aşa uşor. Din cînd

în cînd îi mai amintește domnului Borges de congestia lui. Vrea să se răzbune că n-a cumpărat de la el medicamentele. Mare minune dacă n-o să-i mai provoace una, grăsanului ăsta.

— Bietul om, făcu Guéret scîrbit de atîta răutate.

Morestel holbă nişte ochi miraţi.

— Crezi ? Nu-l cunoşti pe moş Borges. Dacă nu i-ar fi frică de jandarmi, de mult îi făcea el de petrecanie lui Palisson.

Domnul Blondeau prinsese ultimele cuvinte, deşi fuseseră rostite cu voce scăzută, şi-şi schimonosi gura sprea Guéret spunînd, în aşa fel încît să nu fie auzit de domnul Borges, vecinul din dreapta :

— Dacă vrei să crape de necaz, întreabă-l numai cîte păsări a vîndut anul trecut la tîrgul de la Pont-Emiliard. N-ai idee ce amuzant e !

Duse numaidecît paharul la gură, vrînd parcă să înşele atenţia domnului Borges care devenise brusc bănuitor, şi bău vreo patru, cinci înghiţituri de apă cu un aer nevinovat.

— Hai, mişcă mai iute ! strigă deodată doamna Londe spre chelner. Vezi doar că toată lumea aşteaptă salata. Lasă şniţelele alea şi adu fuga salata. Mai repede, scumpule, mai repede !

— Aha, făcu Morestel, ţi-am spus eu bine că iese cu scandal.

Ceea ce o irita atît de mult pe patroană era faptul că se simţea izolată. Îşi dădea seama că la masa comună se petrece o dramă, dar nu izbutea să prindă nici un cuvînt care s-o lămurească despre ce-i vorba. Ar fi vrut să se arunce ea însăşi în prăpastia de ură pe care o domina de la înălţimea pupitrului, să-i exploreze adîncurile, cavernele, să ştie, ah ! să ştie ! „Ce tot sporovăiesc acolo ? gîndea. De ce-o fi avînd domnul Borges faţa atît de răvăşită ? Şi ce le tot spune domnul Guéret vecinilor săi ? Încrucişă braţele pe

piept şi închise cu durere ochii. O să afle Angèle duminecă despre ce-i vorba, îşi spuse, în chip de consolare. Da, dar o să-mi povestească oare ?" Şi suferinţa doamnei Londe reîncepu.

— Nici o grijă, continuă Morestel tăindu-şi bucata de friptură, află ea despre ce-i vorba de la aia mică.

Guéret auzi aceste cuvinte, dar ezită o clipă înainte de-a pune întrebarea ce-l frămînta încă de la începutul cinei. Simţea un nod în gît. Adineaori, plimbîndu-se pe lîngă biserica Saint-Jude, o zărise pe Angèle ; alerga şi el o urmărise. A văzut-o intrînd apoi în restaurant, traversînd salonul şi dispărînd după paravanul din fund. De ce nu i-a spus niciodată că o cunoaşte pe doamna Londe ?

— Cine, aia mică ? întrebă el după o clipă de tăcere.

— Angèle, ce naiba, răspunse Morestel cu gura plină.

Urmă o nouă tăcere.

— Dumneata nu-ţi termini cotletul ? întrebă pe neaşteptate Morestel.

Guéret făcu semn că nu.

— Poate că mi-l cedezi mie, atunci ? Mulţumesc, mulţumesc frumos. Şi-apoi, reluă el mai binevoitor, ca şi cum bucata de friptură dăruită merita ceva în schimb, nici n-ar fi de mirare să n-o cunoşti pe aia mică. Aşa-i spunem noi nepoatei doamnei Londe.

— Poftim ?

— Da, mi se pare nostim că nu eşti la curent, ştii ? Noi o cunoaştem aici de cînd lumea, ca să zic aşa. De altfel, eu cu ea ne şi tutuim.

— După cîte văd, am impresia că vecinul dumitale îţi îndrugă tot soiul de gogoşi, interveni Blondeau. Auzindu-l, ai zice că-i cine ştie ce... mare crai.

— Un Don Juan, strecură domnul Palisson.

Morestel lăsă nasul în jos. Blondeau zîmbi. Borges, care nu prinsese nimic din această convorbire, dar vedea înfățișarea descumpănită a lui Morestel, își înăbuși rîsul în șervet.

— Ce-i drept, e drept, însă, explică Blondeau cu gestul cuiva care ține o floare între degetul mare și arătător, într-adevăr, Angèle nu-i de loc sălbatică.

Blondeau avea o față rotundă și zîmbăreață, cu pielea strălucitoare și bine întinsă pe un strat de grăsime. Gura, întotdeauna nițel căscată, era mică și cărnoasă și, după cum îi jucau ochii în cap, se vedea limpede că-i foarte mîndru de focul lor întunecat și de genele stufoase. Părul uns cu briantină răspîndea un miros grețos de violete și de usuc. Toată mica lui făptură dolofană umfla hainele de serj negru și era alcătuită numai din rotunjimi.

— Totu-i, continuă dîndu-și ifose, să găsești cuvîntul potrivit.

— Ia mai slăbește-mă, dom'le, îl întrerupse Palisson cu dispreț în glas. La una ca asta orice cuvînt se potrivește, dacă ai cîțiva franci în palmă.

— Cu excepția zilelor cînd trimite farmaciștii la plimbare, răspunse Blondeau, furios de rectificarea lui Palisson.

— Dacă de mine-i vorba, replică acesta, am onoarea să-ți spun că minți, scumpe Blondeau. Chiar ea mi-a propus să ieșim dumineca trecută, și află matale că am refuzat eu.

În clipa aceea Borges sări cu gura.

— Nu-i adevărat, spuse el într-o răbufnire de bucurie sălbatică, ea a refuzat, ea, nu dumneata, și pe bună dreptate, zău că da; e destul să te vadă omul și pricepe numaidecît.

Un murmur de voci străbătu masa. Cu fața brusc îngălbenită de un val de furie, Palisson se ridică pe jumătate și întinse degetul pe deasupra plantei.

— Şi-am refuzat, continuă el, pentru că o femeie de care te-ai atins dumneata îmi taie orice poftă, domnule Borges, orice poftă! Şi dacă-mi dai voie să-ţi dau un sfat, un sfat prietenesc, domnule Borges, e să fii atent cu femeile. Cu tenul dumitale, cu gîtul dumitale...

— Domnilor, vorbiţi nepermis de tare, strigă doamna Londe după ce trăsese zadarnic cu urechea. Era exasperată că nu-şi poate da seama nici măcar de ce se ceartă şi, la un moment dat, fu gata să întrebe de-a dreptul motivul zarvei ale cărei ecouri le auzea stins, ca un vuiet de furtună depărtată. Vocea ei potoli murmurele, dar se dovedi neputincioasă pentru a-l domoli pe Palisson, care nici nu întoarse capul şi continuă cu degetul aţintit spre Borges.

— Cu gîtul dumitale, domnule Borges, dacă aş fi în locul dumitale, mi-ar fi frică.

Şi se aşeză din nou. O linişte îngrozită fu singurul comentariu la cuvintele sale, ca şi cum, dintr-o dată, însăşi moartea s-ar fi aşezat la masa comună. Borges rămase cu gura căscată, bolovănindu-şi ochii fără să poată articula o silabă şi căutînd o încurajare în privirile vecinilor săi, dar ei întorceau capul şi păreau jenaţi de spectacolul deznădejdii sale.

— În sfîrşit! exclamă doamna Londe cu aerul cuiva care a dobîndit o grea victorie.

Şi-ar fi tăiat un deget numai să afle ce-a spus Palisson, dar îşi stăpîni cu tristeţe pornirea neaşteptată ce-o îmboldea să-şi interogheze clienţii, vărsîndu-şi tot necazul pe chelner:

— Hai, adu fuga compotul, băiete! De cîteva zile te-ai lăsat pe tînjeală. Fii atent!-Ştii că mie asta nu-mi place.

Tăcerea se prelungi timp de cîteva secunde; nu se auzea decît hîrşîitul cuţitelor ce rîcîiau ultimele fi-

ricele de carne de pe osul cotletelor, apoi unul din meseni suspină şi vecinul său îndrăzni o remarcă la care cineva răspunse numaidecît ; conversaţia îşi reluă firul.

— În orice caz, fata asta se poate lăuda că a stîrnit destulă zîzanie la masa noastră, îi şopti Morestel lui Guéret. Femeile sînt de-o perfidie nemaipomenită.

Era încă plouat din cauza afrontului pe care a trebuit să-l înghită cu puţin înainte, şi se consola trecînd la generalizări, dar Guéret nu-i răspunse imediat. Încrucişase mîinile, vrînd parcă să-şi stăpînească emoţia violentă care-l făcea să tremure. În sfîrşit, îşi descleştă buzele aplecîndu-se către Morestel, dar fără să-l privească :

— Spune-mi, fata asta a fost cu toată lumea ?

— Cu toată lumea de aici ? Sigur că da, şopti Morestel. Începînd cu Palisson, de care nu mai vrea s-audă şi pînă la Blondeau, cu care urmează să iasă duminecă. Dar să nu discutăm prea tare chestia asta. Destul s-aduci vorba despre capitolul priorităţilor că imediat sar să-şi scoată ochii. Şi-aşa se uită doamna Londe destul de chiorîş la noi.

— Şi ce-i de făcut ca să ieşi cu ea, cum zici dumneata, domnule Morestel ?

— Simplu. Te duci la doamna Londe şi-o rogi să te înscrie pe listă pentru o duminecă oarecare. Fireşte că-i dai un acont, dar n-o să-ţi pară rău, fii sigur. La prima vedere zici că-i prea crudă. Are un fel al ei de-a fi care te poate înşela, în fond, e mai dată dracului decît oricare damă din Chanteilles. Nişte ochi de înger, ştii, şi cînd colo... S-ar zice că nu prea eşti încîntat de ce-ţi spun. Dar eu vreau să-ţi fac doar un serviciu.

— Mulţumesc, domnule Morestel. Zici că iese cu domnul Blondeau ? Cine-i domnu' Blondeau ?

— Mai încet. Vecinul dumitale din stînga.

— Şi dacă n-am chef să aştept pînă trece rîndul domnului Blondeau, ce crezi ? Tot doamna Londe poate să aranjeze ?

— Păi nu ştiu. Aşa ceva nu s-a mai întîmplat pînă acum. Du-te şi întreab-o chiar dumneata pe patroană. Şi dă-mi drumul ! Mă doare cînd mă strîngi aşa.

— Scuză-mă, domnule Morestel, nici nu ştiu la ce mă gîndeam. Vrei cumva porţia mea de compot ? Ia-o. Şi uite, hai să terminăm împreună carafa mea de vin, că dumneata văd că nu mai ai. Ştii, nu mi-e foame în seara asta, dar ţin foarte mult să ciocnesc un pahar cu dumneata, domnule Morestel.

XI

Să aştepte. N-avea încotro, deşi simţea cum toată fiinţa lui clocoteşte parcă de nerăbdare. De cîteva săptămîni încoace, sufletul său nu mai afla o clipă de odihnă ; nu se mai oprea, nu se mai abătea de la căile sterpe pe care îl mîna dorinţa. O foame veşnică îl mistuia, dar, în ciuda tuturor suferinţelor îndurate, orice ar fi putut să-i astîmpere această foame îi făcea silă. Ce însemnătate puteau să mai aibă mărunţele nelinişti ale vieţii pe lîngă crunta realitate a chinului său ?

N-avea de gînd să doarmă, dar se făcuse noapte şi era mai bine să profite de răcoare, de tăcere. Putea cel puţin să se lase în voia durerii, căci simţea nevoia de a-şi scormoni rana, de-a se chinui, de-a se otrăvi cu propriile sale unghii, de vreme ce tot nu se putea vindeca. La ce bun să fugi de un rău ce

stăpîneşte deopotrivă şi trupul şi sufletul. E mai uşor să nu i te împotriveşti şi să laşi dezastrul să se împlinească pe de-a-ntregul.

Mai bine de o oră, rămăsese culcat, cu pleoapele fierbinţi, cu capul atît de greu şi de obosit încît de vreo cîteva ori avusese impresia că-i gata să se prăbuşească în somn, dar undeva, în străfundul creierului, un gînd veghea, ca o flacără pe care nici o suflare n-o poate stinge. Pe întuneric, desluşea în faţa lui o suprafaţă lungă şi albă ce părea că tremură uşor, peretele, apoi o pată neagră, uşa. Într-o zi va trece pragul acestei uşi şi nu se va mai întoarce în această cameră unde a suferit atît de mult. Va fi mort, atunci, sau viu ? Şi dacă va fi viu, încotro va pleca ? Ce i s-ar putea întîmpla mai bun sau mai rău decît ceea ce aflase pînă acum ? Nu-i oare cumplit să fii astfel exilat în cunoaşterea prezentului doar, să nu ştii dacă viitorul îţi va agrava sau alina durerile ? Stranie parcimonie a timpului care drămuieşte suferinţele noastre pe ore şi zile, pentru a ni le administra apoi, puţin cîte puţin, şi cum n-ar vrea să ne ucidă prea repede.

Cuverturile îl ardeau, deşi simţea aerul rece pe faţă şi pe umeri. Se ridică şi bîjbîi pe masa rotundă din mijlocul camerei după cana cu apă, pe care nevastă-sa i-o lăsa acolo în fiecare seară, dar mîinile lui nerăbdătoare n-o găsiră numaidecît şi fu nevoit să întredeschidă obloanele ca să vadă. Afară era senin ; în lumina aspră şi rece care se furişa prin crăpătura obloanelor, camera dobîndea un aspect ciudat. Ai fi spus că cele trei scaune din jurul mesei, servanta, duşumeaua, totul zace într-un somn de nedescris, într-atît de adîncă era nemişcarea nopţii. Era ceasul cînd marile dureri amorţesc, cînd grijile adorm, cînd bolnavul cade într-un fel de toropeală dulce şi-şi reîmprospătează puterile pentru noi suferinţe. Aerul

tăcea. Probabil că nici în Lorges şi nici în Chanteilles nu exista om care să nu guste acest minut de pace, iar el sta acolo în picioare, cu trupul jilav de febră, ca un blestemat care n-are dreptul la odihnă. Şi îşi închipuia sute de oameni adormiţi, bătrîni ghemotociţi în fundul patului, bărbaţi pe spate, cu mîinile de-a lungul trupului, ca nişte morţi, şi fete tinere cu carnea fragedă şi albă, cu răsuflarea voluptuoasă, o întreagă lume inertă gravitînd spre luminile zilei.

Şi pe ea o vedea : era întinsă puţin de-a curmezişul patului, cu capul pe spate, oferindu-şi pieptul spre crimă sau iubire, în timp ce braţele, ridicate ca nişte aripi, dispăreau în talazul negru al părului greu. Dormea ca o moartă. În vine sîngele-şi domolise goana şi nu-i mai îmbujora obrajii. Dacă, într-o noapte, cineva ar ucide-o, aşa ar fi găsit apoi, dar despuiată, şi braţele, părul, i-ar atîrna la pămînt ; dacă cineva ar strînge-o, pînă ar izgoni pentru vecie tot aerul din plămînii ei, ar avea aceeaşi faţă palidă, aceeaşi gură întredeschisă care n-ar mai putea striga.

Cum o ura ! Alaltăseară încă, gîndindu-se la mîinile, la urechile ei de fetiţă, căzuse pradă unei subite înduioşări ; amintirile ce-l năpădeau în singurătate aveau ceva prietenos şi consolator ; era ca şi cum ea însăşi ar fi venit să-l întrebe în şoaptă : „De ce suferi atît ?" Dar acuma, cînd adevărul ieşise la lumină, acuma cînd ştia că a fost a tuturor şi nu i se refuza decît lui, avea impresia că inima lui e neîncăpătoare pentru toată ura vărsată acolo de această femeie. Şi-o ura cu atît mai mult cu cît simţea că nimic pe lume nu-l va putea izbăvi vreodată de dragostea sa. Cînd iubeşti pe cineva renunţi pentru totdeauna la orice libertate ; dorinţa se poate stinge, pasiunea poate muri cu desăvîrşire, dar în adîncul inimii rămîne ceva inalienabil, ceva ce poate fi dat, dar niciodată luat înapoi. Cel care iubeşte şi-a vîndut sufletul şi zadarnic încearcă ura să

ia loc iubirii ; aparţinem pînă la moarte celor pe care i-am iubit. Guéret înţelegea acest lucru. Presimţea instinctiv înfăţişarea ciudată pe care o va dobîndi în ochii săi Angèle peste zece, peste douăzeci de ani şi veşnica sa dependenţă viitoare, şi sclavia amintirii. Toată viaţa, de-acum înainte, spiritul, inima, poate chiar şi simţurile sale vor rămîne subjugate unei femei în faţa căreia apăruse drept un caraghios şi care desigur că-şi bate joc de el şi de tot respectul lui.

Dar odată cu această revoltă împotriva iubirii, dorinţa crescuse. Uneori, în zvîrcolirile furiei, i se impunea brusc gîndul suferinţelor pe care trebuie să le îndure, şi-atunci îl sfîşia nevoia de-a supune, de-a face rău la rîndu-i. Ce bună e violenţa ! Cu cîtă bucurie ar fi îngenuncheat-o pe femeia care-l umilise ! I se părea că o vigoare proaspătă îi furnică braţele pînă-n buricele degetelor ; şi mîinile, ca două făpturi însufleţite de o viaţă proprie, se închideau, se deschideau, se încrucişau necontenit, fericite şi dornice să acţioneze.

Pe măsură ce se gîndea la ea se petrecea un fenomen ciudat. Ore întregi uita cum arată la faţă. Sigur, îşi amintea forma nasului, buzele strălucitoare, despicate ca un fruct, dar nu izbutea să-i reconstituie faţa ca pe-o faţă vie pe care s-o poată recunoaşte ; şi-apoi, dintr-o dată, îi apărea dinaintea ochilor cu o claritate năucitoare, era acolo cu părul ce-i mîngîia fruntea, cu expresia aceea misterioasă din adîncul ochilor negri în care se desluşea parcă o sfidare şi, totodată, o rugă. Suspina, dădea din cap, şi fiecare mişcare părea să-i adauge podoaba unui farmec miraculos, ca şi cum, lucrînd spre propria-i desăvîrşire, frumuseţea ei creştea clipă de clipă pînă ce-l îmbăta. Şi el strîngea pleoapele ca să închidă mai bine în adîncul lui cumplita şi dulcea imagine ; neînduplecată şi vicleană, ea şovăia o clipă şi-apoi, brusc, pierea. N-o mai vedea, zadarnic

îi repeta numele, își strîngea capul în mîini pentru a reînvia această nălucire, totul se sfîrșise. Nu mai era acolo.

Chinuit de neliniște, Guéret ocoli masa de cîteva ori și căzu în genunchi. Poate că dacă l-ar vedea așa i s-ar face milă de el. De ce să sufere atîta vreme ? Devenea mai bun astfel ? Mai bun ! Toată ființa lui era numai violență și lăcomie. Copleșit de tristețe căzu pe dușumea cît era de lung, între pat și masă. De ce nu moare ? Cît trebuie să sufere un om ca să moară odată, să-i crape inima ? Cu cîteva ceasuri mai devreme, urmînd sfatul primit, vorbise cu doamna Londe. Ea a luat cele două piese de cinci franci pe care i le oferea și i-a promis că *va aranja* cu Angèle. Îl cuprinsese o mare bucurie, o bucurie hidoasă care l-a purtat din stradă în stradă, pînă la rîu, și-și amintea cum, pradă delirului, s-a trîntit pe mal, cu fața în iarbă, ascultîndu-și în liniștea nopții respirația gîfîită.

A rămas așa o jumătate de ceas, poate mai mult. Dar cum de i se preschimbase bucuria în desperare ? Se vedea în drum spre casă, mai trist și mai copleșit ca înainte. Oare de ce, așa din senin, soarta lui fusese legată de cea a unei femei întîlnite întîmplător pe stradă ? Ce fel de legi smintite orînduiesc viața oamenilor ? Și de vreme ce-o urăște, de ce nu fuge de ea ? Iar dacă nu-l leagă decît dorința, de ce nu se bucură că viața *aranjează* lucrurile atît de ușor ?

Se ridică de jos și bău un pahar cu apă. Camera soției sale era larg deschisă. Prin ușa, înțepenită cu un scaun, adia un curent ușor de aer în care simțeai parcă trecerea unei făpturi nevăzute. Mînat de-o subită curiozitate se apropie de ușă și-și privi soția dormind. Zdrobită de oboseală, nenorocita zăcea țeapănă ca un mort ; întinsă pe-o dungă, cu un braț sub trup, celălalt atîrnînd în afara patului, avea înfățișarea unui om căzut parcă în fundul unei prăpăstii. Lumina slabă

trăda o faţă din care pierise orice urmă de tinereţe. Pe frunte, pe obrajii bugezi, anii se încrustaseră pentru totdeauna; zbîrcituri biruitoare scoteau şi mai mult la iveală defecţele trăsăturilor, amărăciunea buzelor, oboseala pleoapelor. Se uita la ea şi gîndea: „Niciodată n-am iubit-o". Simţind parcă apăsarea privirii sale aspre şi nedrepte, ea făcu prin somn un gest cu mîna şi respiră mai adînc.

Guéret nu clinti. O plăcere ciudată îl ţintuia locului, plăcera de-a examina această femeie şi de-a constata distanţa, din an în an mai mare, ce-l despărţea de ea. Nimic nu-i plăcea, nici chipul, nici trupul, nici dragostea ei. Era umilă în prezenţa lui dar el prefera, în locul acestei smerenii, dispreţul şi cruzimea Angèlei; îl iubea fără să-i bănuiască trădările şi totuşi ignoranţa şi naivitatea ei nu-i stîrneau decît dispreţ. Şi, de fiecare dată, se întreba, cu aceeaşi uimire, cum de-a putut s-o ia de nevastă. Viaţa îi jucase o festă şi cu acest prilej. Fără îndoială, pe vremuri, fusese drăguţă; îşi amintea încă faţa ei pură, acum răvăşită de griji, trupul alb şi proaspăt, istovit acum de muncă. Ar fi trebuit totuşi să prevadă că-şi va pierde repede orice farmec, că şase ani vor fi mult prea destul ca să facă dintr-însa o femeie urîtă şi plicticoasă. Părul de pe tîmplă era cărunt. Chiar şi-n lumina tulbure a lunii strălucea ca o bucată de metal. Privind această jalnică perucă se gîndi la pletele ce curgeau pe perna Angèlei, ca nişte prelungi văpăi negre şi-l cuprinse atîta groază de existenţa lui, atîta scîrbă de el însuşi şi de lume, încît se întoarse în camera sa, ascunzîndu-şi faţa în palme. I se părea că în clipa aceea a atins extrema limită a tristeţii: sigur, mai putea suferi şi-n viitor, dar mai mult decît atît i se părea cu neputinţă.

După ce chibzui un moment, se îmbrăcă şi ieşi în stradă. Tocmai bătuse ora două. Ce-l apucase? Oare

în ajun ar fi putut bănui că în zorii zilei următoare va alerga astfel razna pe străzi ? De unde atîta liniște în inima lui, așa din senin ? Mișcarea, aerul rece pe care îl simțea în obraji îl făceau să se simtă aproape fericit. Odată cu hotărîrea luată, prindea iar gust de viață. Suferă din cauza acestei femei ? Atunci se va duce la dînsa. Doar ea nu-i vrea moartea, nu ? O să-i explice că, dacă nu-l va iubi, se va arunca în apă, în valurile Somnorosului care curge chiar în preajma restaurantului, căci acolo are s-o vadă, chiar în camera ei. O să sune, o să-i deschidă. Totul era cît se poate de firesc, și el a trebuit să se perpelească trei zile ca să priceapă atîta lucru. Să i se adreseze Angèlei în mijlocul drumului, să-i ofere bani, să-i ceară o întîlnire nu era destul de simplu, nu era ceea ce prevăzuse și-i rezervase această divinitate ascunsă care se numește viață. Acum știa ce-o să se întîmple : o să pătrundă în odaia Angèlei, chiar noaptea asta, peste cinci minute, și-o să-i vorbească, o s-o apuce de brațe, o s-o silească să-l asculte.

Alerga repede și fără zgomot. O stradă, apoi alta îl purtau tot mai jos, spre mica piață de lîngă rîu. I se părea că și străzile aleargă odată cu dînsul, că-l poartă, că și-l pasează una alteia, cum fac jucătorii cu mingea. Asta pe care coboară acum e mai povîrnită decît celelalte. Cu cinci ore mai devreme, urcase pe aici, cu spinarea încovoiată sub o cumplită povară. Acum, i se părea că fiecare pas îl împinge înainte, aproape fără voie. În cele din urmă se pomeni în mica piață, ca și cum l-ar fi aruncat acolo cineva.

La început nu recunoscu nimic, nici platanii, nici banca de piatră pe care se așeză, nici casa ce-l aștepta. În lumina stranie a lunii totul își pierduse culoarea ; frunza copacului era pală ca și tencuiala zidului ; ardezia acoperișului părea tot atît de albă ca și pavajul. Acolo unde domnea umbra, aceasta era atît

de adîncă şi de neagră de parcă nimicise tot ce ascundea privirilor. Ai fi spus că ţipenie de om nu s-a oprit vreodată în piaţa aceea, că tăcerea şi nemişcarea lucrurilor vin din veşnicie.

Examină casa cu luare-aminte. Avea două etaje şi prezenta cea mai banală faţadă cu putinţă: la parter ferestrele lungi ale restaurantului, ascunse în dosul unui oblon metalic, apoi alte şase ferestre egal distribuite la ambele etaje; toate obloanele închise. În spatele uneia din ferestrele acelea exista Angèle. Aflase că doarme la primul etaj, în colţul dinspre nord al casei. Întinsă în pat, respira acolo şi nici nu bănuia că însăşi răsuflarea ei poate pricinui atîta suferinţă unei fiinţe omeneşti. Se răsuceşte desigur prin somn, eliberîndu-şi braţul de sub povara trupului, cu capul greu de vise, iar noaptea avară tăinuieşte toate aceste mişcări ce l-ar fi făcut fericit pe bietul Guéret. Degeaba are trupul frumos şi gîtul rotund şi alb, şi umerii strălucitori. La ora aceea cînd lumina nu-i scălda obrajii, putea fi şi urîtă, putea chiar să nici nu existe pe lume.

Guéret traversă piaţa în fugă. Propriile sale gînduri îl înnebuneau. Îl apucă o furie năprasnică împotriva întunericului şi-a zidurilor, împotriva tuturor obstacolelor care-i ascundeau iubirea. La un moment dat fu gata să sune, dar se răzgîndi numaidecît. Primul etaj nu era prea înalt. Oblonul metalic ce proteja fereastra restaurantului avea o margine lată de vreo cîţiva centimetri. Puse acolo piciorul, şi lipi o mînă pe suprafaţa lui, încercînd să apuce cu cealaltă colţul uşii, dar îşi pierdu echilibrul şi trebui să sară îndărăt, căci altminteri ar fi căzut.

De nerăbdare, de emoţie gîfîia puţin. Examină faţada casei, peretele neted, fără vreo ieşitură de care să se agaţe. Din nou se gîndi să sune, şi din nou se răzgîndi ca şi prima dată. După ce chibzui cîteva

clipe, culese o piatră şi-o zvîrli în oblon ; îşi dădu numaidecît seama că a comis un gest nesăbuit. Nu trebuia să atragă atenţia Angèlei ; trebuia s-o ia prin surprindere. De asta nici nu sunase adineaori ; instinctul îl prevenise. Şi, înspăimîntat că a pierdut astfel orice sorţi de izbîndă, se ascunse sub copaci, hotărît să nu clintească în caz că cineva ar deschide fereastra.

Totuşi, zgomotul pietrei în oblon fusese prea slab, desigur, pentru ca s-o trezească pe Angèle, şi cîteva minute se scurseră fără ca fereastra să se deschidă. Între timp se gîndi ce-ar trebui să facă. Din locul unde se afla, primul etaj părea foarte aproape de sol. Şi-un copil s-ar fi putut căţăra pînă sus ; totul era să găseşti o metodă cît mai simplă. Nici nu era nevoie de forţă, ci numai de răbdare. Forţă avea destulă, şi-o va folosi cînd va trebui să deschidă obloanele de lemn din exterior.

Se întoarse la oblonul metalic şi ridică braţele ca să măsoare distanţa ce-l separa de ţintă. Cu mîinile întinse, cu degetele cît mai alungite cu putinţă, aproape că atingea partea de sus a ferestrei de la parter. O diferenţă de vreo trei sau patru centimetri îl împiedica să ocupe o poziţie mai bună, căci, dacă sărea să apuce marginea superioară a ferestrei, pierdea în schimb forţa necesară pentru a se menţine acolo, avîntul săriturii descleştîndu-i degetele. Totuşi încercă, dar nici a doua oară nu izbuti.

Simţi atunci cum îl muşcă ceva de inimă, o mînie neaşteptată, fără gesturi şi fără strigăte, ce-l doborî la pămînt. Ar fi preferat să moară decît să nu ajungă la fereastra aceea ; mai bine să-şi sfarme ţeasta de caldarîm şi să lase să i se scurgă acolo, odată cu sîngele, şi viaţa lui nenorocită. Dar un fel de zvîcnet îl puse brusc pe picioare. Să fii acolo, doar la cîţiva metri de Angèle şi să nu izbuteşti să escaladezi un zid, să des-

chizi niște obloane, și să pui astfel mîna pe ea, s-o răpești. Simți cum un șuvoi de turbare și de violență îi inunda parcă trupul, și alergă iar spre platani. Se ascunse în umbra lor ca o jivină rănită și întărîtată, și ținu sfat cu el însuși.

O clipă mai tîrziu ieși iar la lumină, năpustindu-se asupra casei ca asupra unui dușman. Trei salturi erau destul ca să-și atingă țelul, și fu cît pe ce să reușească. Puterea care ne vine, nu se știe de unde, cînd a noastră nu-i de ajuns, această putere păru să-l înalțe de pe sol și să-l agațe de oblonul metalic, în așa fel încît depăși cu pieptul marginea pe care adineori n-o putuse apuca. Dacă ar fi fost cu brațele ridicate, mîinile lui s-ar fi prins chiar de obloanele pe care vroia să le deschidă, dar n-avusese destulă prezență de spirit. Timp de două sau trei secunde rămase acolo, cu brațele și picioarele desfăcute, cu palmele lipite de piatră, țintuit locului doar prin puterea voinței, asemenea marilor păsări de noapte care, fascinate de un zid prea alb și atrase fără voia lor, se lipesc de el, ca și cum ar vrea să se îmbete cu hîda lui strălucire. Apoi se desprinse brusc și căzu iar.

Orbit de furie, începu să sară fără să-și mai ia avînt, cramponîndu-se cu orice preț de suprafața ingrată ce nu-i oferea nimic de care să se agațe decît fie prea sus, fie prea jos, zgîriind cu unghiile piatra și fierul. De cîteva ori izbuti să se țină în picioare pe muchea de jos a ferestrei de la parter, dar la asta se mărginea tot succesul său ; întindea zadarnic brațele în dreapta și-n stînga pentru a găsi o asperitate, o scobitură, ceva de care să se poată ține ; totul părea anume calculat de un arhitect prevăzător, în așa fel încît să zădărnicească asemenea încercări.

Se așeză pe caldarîm și se odihni puțin. Și totuși nu-i cine știe ce să te cațeri pînă la primul etaj al unei case ; e posibil oare ca toată puterea mîinilor

sale să nu-i ajute la nimic? Se gîndi atunci să caute ceva ce i-ar putea folosi drept treaptă. Un cub mare de piatră ca cele văzute chiar de dimineață pe marginea unei străzi în reparație. Dar nu vroia să părăsească mica piață; i se părea că doar acolo se va decide soarta sa și că, îndepărtîndu-se de restaurant, pierde orice sorți de izbîndă. Va pătrunde în odaia de la etajul întîi pînă-n zorii zilei sau niciodată, căci niciodată nu va mai simți voința frenetică ce-l arunca asupra perdelei de fier; odată cu ziua vor reveni și scrupulele, și ezitările. Trebuia să profite de starea de halucinație în care trăia de cîteva ceasuri, să folosească faptul cu totul neobișnuit că se afla acolo, încercînd să pătrundă tîlhărește într-o casă. Ce-i păsa ce va spune lumea despre el? Avea impresia că toată existența sa e concentrată în minutele acelea care treceau atît de repede. Cu ce bucurie s-ar năpusti în odaia în care doarme Angèle! Ar mai îndrăzni ea oare să-i reziste, să-l mintă, să-l amăgească cu vorbe cum făcuse pe drum?

După ce se odihni puțin se ridică și încleștîndu-și mîinile pe pervazul ușii, ca și cum ar fi vrut să tragă spre el toată casa, puse piciorul stîng în colțul de jos, la cîțiva centimetri de sol. La început crezu că nu se va putea menține; senzația că zidul îl respinge și că trebuie să lupte împotriva lui aproape că-l făcu să dea drumul; sîngele îi năvălea sub unghii și-i ardea carnea, dar încet-încet coatele i se înălțau. Toată forța trupului său voinic se concentra în încheieturile mîinilor ce tremurau din pricina efortului. Acum, nu mai putea da îndărăt, însăși viața sa era în joc; o căzătură pe spate însemna moarte sigură. Ridică piciorul stîng și puse dreptul într-o poziție simetrică. Capul îi vuia; toate vinele gîtului zvîcneau și se umflau. Cînd ajunse cu coatele la înălțimea feței, își propti bine picioarele de pervaz, înălțînd bustul cît mai sus cu putință.

Fruntea, apoi nasul şi gura depăşeau partea superioară a uşii. Dădu capul pe spate şi puse bărbia pe muchea subţire de piatră, un nou punct de sprijin ce-i îngăduia să dispună de mîna stîngă timp de o secundă, cît s-apuce colţul de sus al pervazului. Asta îl sili să se arunce cu tot trupul în lături, ca să nu piardă echilibrul, şi să se aşeze în diagonală cu ambele picioare proptite în uşă şi atingîndu-se. Capul reveni la înălţimea la care fusese înainte de a-şi fi cucerit noua poziţie. Simţi că îl cuprinde disperarea şi fu gata să abandoneze orice metodă ; era ceva care i se împotrivea. Îşi dădu totuşi seama că îndrăznind n-are decît de cîştigat şi, smucindu-se brusc, duse mîna dreaptă lîngă mîna stîngă. Picioarele părăsiră brusc pervazul, şi-o clipă se legănă, spînzurat de degete mai aproape de sol ca niciodată de la începutul acestei ascensiuni.

Ameţelile şi oboseala îi învăluiau capul într-un fel de pîclă. Puţin cîte puţin, puterea i se scurgea din mîinile ce tremurau de cumplita lor povară ; peste zece sau cincisprezece secunde vor slobozi prada, buza subţire de piatră de care încă mai erau încleştate. Gîndi : „Dacă dau drumul, n-o voi vedea“. Printr-un fel de salt fără avînt, ridică genunchii izbindu-i de canatul uşii. Inima îi bătea din ce în ce mai tare, cu un zgomot ce părea să fie pasul unei fiinţe nevăzute, călcînd pe pieptul său. Tot trupul i se încordă. Îndoi coatele şi puse iar picioarele de-o parte şi de alta a pervazului. Oboseala îi întindea muşchii, gata parcă să-i sfîrtece. Torsul, ridicat prin mişcarea braţelor, se înălţa iar. Deodată, scoase un strigăt şi, proptindu-se cu toate puterile în vîrful picioarelor, aruncă mîinile în sus, le lipi de zidul de deasupra uşii, şi se înălţă. Palmele îi sîngerau, zdrelite de piatră ; simţi lemnul trosnind sub apăsarea ghetelor şi-şi dădu seama că va luneca. Totuşi, mai făcu un efort şi îndoi în aşa

fel picioarele încît să se sprijine doar în vîrful degetelor mari ; avu senzaţia că un cuţit îi străpunge carnea, durerea era atît de ascuţită încît îi smulse un geamăt ; aproape imediat picioarele izbiră uşa, părăsindu-şi poziţia ; dar nu căzu : degetele sale apucaseră barele ferestrei.

Timp de cîteva clipe se legănă, stîlcit, cu mîinile năclăite de sîngele ce se prelingea de-a lungul încheieturilor. Oricum, această inactivitate era un fel de odihnă care-i îngădui să se dezmeticească. Acum, că atinsese fereastra iar mîinile sale se încleştaseră cu nădejde de vergele, putea folosi picioarele după plac fără teamă că-şi va pierde echilibrul. Un minut mai tîrziu, căţărîndu-se pe uşă cu tălpile şi genunchii, izbuti să stea în picioare pe marginea ei, cu mîinile pe bara de sprijin a ferestrei. Dar nu era fereastra Angèlei. Răsuflă un pic şi, eliberîndu-şi doar mîna stîngă, o porni pe muchea superioară a ferestrei mari ce ocupa tot parterul. Pînă la ferestrele de la etajul întîi erau vreo doi metri. Întinse cît putu braţele, ţinînd în continuare cu mîna dreaptă bara de sprijin a ferestrei pe care o părăsise, iar cu stînga pipăind zidul. Muchea pe care pusese tălpile era ceva mai îngustă decît latul pingelei ; destul pentru a-l susţine. Înaintă astfel, pe nesimţite, cu trupul lipit de piatră, fără să respire, fără să gîndească. În sfîrşit, simţi sub degete bara de sprijin a ferestrei şi-o apucă. Apoi desfăcu mîna dreaptă, aducînd-o lîngă cea stîngă.

Acum, împingînd cu umărul în crăpătura dintre obloane se căznea să învingă această ultimă rezistenţă şi să forţeze micul ivăr de fier. Dar cedă lemnul. După două sau trei apăsări, din ce în ce mai violente, unul din obloane se sfărîmă cu un trosnet ce răsună în tăcere ca o rafală de împuşcături.

Căzu în interiorul casei şi se rostogoli pe duşumea. Sîngele îi vîjîia în cap ; răsuflă o clipă şi se ri-

dură în picioare, uluit de reuşita sa, abia îndrăznind să-şi îndrepte ochii asupra odăii şi-a mobilelor pe care şi le imaginase de atîtea ori. Odată cu el se strecurau în încăpere şi primele licăriri ale zorilor, luminînd pereţii murdari şi preşurile uzate. Văzu atunci că odaia e pustie şi patul nedesfăcut.

Minutul decisiv trecuse. O clipă destinul a şovăit, nemaiştiind cum să se poarte cu el, abandonîndu-l voinţei sale oarbe, apoi drumul s-a căscat din nou în faţa acestui om ; o mînă hotărîtă îl împingea iar înainte şi halucinaţia nopţii lua sfîrşit.

Întins în pat, Guéret se înecase parcă în mireasma trupului absent, recunoştea locul unde trebuie să-şi fi pus ea capul şi-şi afunda obrazul, buzele, ochii, mîngîind cu palmele însîngerate aşternutul şi perna plina de viaţă graţie parfumului care-l îmbăta.

Pe coridor se auzeau paşi apropiindu-se şi depărtîndu-se. O uşă se deschise şi se închise la loc. O voce întrebă : „Ce s-a-ntîmplat ? Cine-i ?" Şi încurajată de tăcere, începu să strige : „Ajutor !"

O ascultă fără să înţeleagă, aşa cum asculţi o voce care te trezeşte dintr-un somn adînc. În cele din urmă vocea se apropie şi se auzi foarte aproape de uşă. Era doamna Londe care striga ; spaima îi pusese un nod în gît, totuşi striga din ce în ce mai tare ; la un moment dat o chemă pe Angèle.

O clipă mai tîrziu, Guéret se ridică în capul oaselor, smulse faţa de pernă şi-o îndesă în buzunarul hainei. Apoi sări în picioare şi făcu vreo cîţiva paşi prin odaie. Privirile sale rătăceau de la un obiect la altul, de la patul de fier ce trosnise sub povara sa, la oglinjoara ce-i răsfrîngea faţa răvăşită. Văzu pereţii pătaţi de igrasie, cele două scaune de paie de lîngă uşă, masa ce nu mai avea sertar. O să ia cu el şi amintirea acestei odăi în care viaţa l-a adus pentru ca să-l

trădeze aşa cum luase şi rufa pe care se răsfiraseră pletele Angèlei.

În timp ce încăleca bara de sprijin a ferestrei, cineva izbi în uşă de cîteva ori; apoi uşa s-a deschis dar, între timp el îşi dăduse drumul căzînd ca o ghiulea la piciorul zidului. De unde se afla auzi exclamaţiile doamnei Londe, care intra în odaia goală şi descoperea patul însîngerat. Era destul să se aplece pe fereastră ca să-l vadă. Se ridică în ciuda unui junghi în coaste, cu care se alesese din cădere, şi-o porni de-a lungul casei, pînă la colţul străzii. Acolo se opri să-şi tragă răsuflarea. De spaimă şi pentru a înăbuşi parcă horcăitul respiraţiei îşi înfundă obrajii în faţa de pernă furată. Parfumul ei îl năucea; închise ochii şi un noian de amintiri îl năpădi. Atîtea lucruri se adunaseră în viaţa sa din clipa cînd o întîlnise pe Angèle, lucruri mărunte, dar care prin plenitudinea lor i-ar fi umplut, pare-se, ani îndelungi de suferinţă.

Deodată, se trezi la realitate şi redeschise ochii. De sus de la fereastră, doamna Londe striga şi, din locul unde se afla, Guéret putea vedea lumina galbenă răspîndită de lampa din mîna ei. Vîrî iar faţa de pernă în buzunar şi-şi încheie haina, ca cineva care se pregăteşte s-o rupă la fugă. Vocea doamnei Londe, pe care groaza o umfla şi-o contraota rînd pe rînd, arunca în noapte cuvinte cumplite: „Angèle a dispărut! A fost asasinată! Totu-i lac de sînge! Am auzit un om aici. Ucigaşul!"

Guéret se uita în dreapta şi-n stînga, şovăind. În dreapta avea oraşul, care la aceste strigăte se va trezi. In stînga fluviul şi cîmpia, dar dacă o apuca spre stînga risca să fie zărit şi recunoscut de doamna Londe. Porni spre dreapta, urcînd strada în goană. La o fereastră se şi aprinsese lumina, cîteva voci se chemau de la o casă la alta, dar nimeni nu ieşea afară încă; aveau să mai treacă vreo cîteva minute

pînă să se încumete careva. Se strecură de-a lungul zidurilor, cu genunchii moi, cu coşul pieptului strivit într-o strînsoare ce nu-l slăbea o clipă. Inima i se zbătea ca o ființă înnebunită de groază care se izbeşte de zidurile unei temnițe şi încearcă să scape. Niciodată nu i-a fost atît de frică. Şi dacă asasinatul de care este acuzat, adică uciderea Angèlei, s-a făptuit aievea ? În fond ce-ar fi făcut dacă ar fi găsit-o pe tînăra femeie în pat ? Probabil că i-ar fi retezat beregata ca să se răzbune, s-o silească să tacă, şi mîinile lui ar fi ca şi acum, fierbinți şi grele, mînjite de sînge.

Traversă şi se năpusti spre stînga, într-o străduță dosnică unde strigătele doamnei Londe nu-l mai ajungeau, dar nu îndrăzni să se oprească. Se mai tîrî vreo douăzeci de metri pomenindu-se în cele din urmă pe o stradă ce ducea spre fluviu şi pe care o ştia bine pentru că pe acolo o urmărise pe Angèle. În plină zi, doamna Londe l-ar fi văzut, dar noaptea era încă destul de întunecoasă pentru a putea risca şi, adunîndu-şi puterile, o rupse iar la fugă. Pe o parte a străzii se alinia un şir de căsuțe scunde, pe cealaltă se înălța zidul antrepozitului de cărbuni. Îşi urmă drumul pe lîngă zid, dar, odată ajuns în capul străzii, şovăi. Strigătele se auzeau din nou, deslușit. Se uită în stînga, nu văzu nimic şi-o apucă brusc spre dreapta.

Strada era largă şi pavată cu pietre sonore ce răsunau sub paşi. Ajunse la taluzul ce-o despărțea de rîu şi alergă prin iarbă, pe sub platanii ce însoțeau Somnorosul în lenevoasa lui călătorie prin oraş. Odată ajuns la ultimul din şirul acela de arbori chirciți, va fi salvat. Într-adevăr, de acolo începea o pădure stufoasă în care se putea ascunde.

Cerul se limpezea treptat, o licărire mohorîtă şi palidă scotea din umbră ultimele case din oraş, ce mărgineau partea dreaptă a drumului, apoi începu să

picure roua. Să fi fost ora patru. Fără a se opri din mers, Guéret întinse mîinile fierbinți spre picurii de răcoare ce sticleau în aerul cenușiu. Carnea lui vlăguită nu mai simțea oboseala. După un anume grad de epuizare picioarele devin insensibile și acționează automat căci voința nu mai are puterea să le comande. Dacă ar fi trebuit să mărșăluiască așa încă o oră, chiar mai mult, ar fi făcut-o.

La marginea pădurii se poticni de-o ramură uscată și, trîntindu-se pe pămîntul acoperit de frunze, adormi aproape numaidecît.

XII

Pe la ora zece se trezi și ieși din ascunzătoare. Din nou se afla pe străzile orașului, îndreptîndu-se de astă dată chiar spre casele pe care noaptea trecută le evitase. Vîntul care sufla îi uscă hainele ; umbla năuc, cu pumnii strînși de frică să nu-și redeschidă rănile, cu părul vîlvoi, cu trupul ars de-o febră ce-i congestiona obrajii. Un singur gînd îl obseda : s-o găsească pe Angèle. O dată ce intrase în această aventură, trebuia s-o ducă pînă la capăt. Nu se putea ca noaptea cumplită — în care îndurase atîtea — să fie doar un coșmar fără sens. Soarta îi datora o recompensă ; undeva, în timp, trebuie să existe un ceas, un minut care s-o răscumpere.

Niște oameni trecură pe lîngă el. Nu-i văzu și nu le răspunse la salut. Se va duce chiar la restaurant să afle unde-i Angèle. Puțin îi păsa ce-o să-și închipuie lumea despre ținuta sa, despre mîinile sale negre de sînge ; nici nu se sinchisea de bănuielile pe care

le va stîrni. N-au dreptul să-l aresteze numai pentru că umblă cu părul vîlvoi şi are mîinile stîlcite. Dar dacă Angèle a păţit într-adevăr ceva, dacă a fost asasinată noaptea trecută ? Dacă a murit ?

Dacă a murit ? La acest gînd se opri locului, ca şi cum, pe neaşteptate, o mînă invizibilă i-ar fi tras un pumn în piept. Îşi repeta întrebarea cu glas tare, fără groază, fără emoţie, uimit doar că rosteşte nişte cuvinte stranii al căror înţeles e greu de prins ; şi porni iar, grăbind pasul. N-are dreptul să moară înainte ca el s-o fi strîns în braţe ; era a lui ; viaţa i-o dăduse, voinţa misterioasă care orînduieşte destinele noastre, acea forţă care stăpîneşte lumea i-o dăduse pe această femeie. Era a lui pentru că o iubea şi suferise pentru dînsa.

Ajuns pe bulevardul Somnorosului, grăbi pasul pentru a trece neobservat pe lîngă un grup de cinci sau şase femei care sporovăiau sub platani. Zări piaţa şi înfăţişarea ei îi dădu bătăi de inimă. În faţa lui o femeie mergea în aceeaşi direcţie. O depăşi, dar ea alergă după el şi-i puse mîna pe braţ.

— Ce-i cu dumneata ? îl întrebă.

Era Angèle.

Ea repetă :

— Ce-i cu dumneata ? Unde mergi ?

Cu dosul palmei, Angèle îndepărtă o şuviţă de păr căzută pe frunte. Ochii i se măriseră şi străluceau. Guéret se uită o secundă la ea, apoi o apucă de braţ cu un gest convulsiv.

— Unde ai fost astă-noapte ?

— Am găsit o cameră la spălătorie, răspunse ea. Va să zică dumneata ai intrat la noi, aseară ? În cazul ăsta nu trebuie să umbli pe străzi. Întoarce-te repede acasă. Dă-mi drumul.

— Nu.

— Hai să plecăm de aici. Vezi doar că trece lume.
— Nu te las să pleci. Vino cu mine.
— Măcar dă-mi drumul. De vreme ce eu însumi vreau să vorbesc cu dumneata... Altfel ai fi trecut pe lîngă mine fără să mă vezi.
— Spune-mi de ce vrei să vorbeşti cu mine.
— Nu pot să-ţi spun dacă nu-mi dai drumul. Uite că vin nişte oameni şi se uită la noi. Hai să plecăm de-aici.
— Merg oriunde vrei, dar nu-ţi dau drumul.
Ea se întoarse cu spatele la restaurant şi-o porni spre pădurice. Braţul captiv îi atîrna de-a lungul trupului.
— Nu ţi-e teamă că strig după ajutor ? îl întrebă.
— Nu, nu mi-e teamă.
— Ascultă, spuse ea o clipă mai tîrziu, trebuie să te întorci acasă şi să te schimbi. Hainele-ţi sînt complet sfîşiate. Vom trezi bănuieli dacă ne vede lumea aşa.
— Şi-atunci ai să vii cu mine ?
— Nu, nu pot ieşi în oraş cu dumneata.
— De ce nu ?
— Dă-mi drumul, imploră ea, dă-mi drumul, odată. Am să-ţi povestesc totul mai tîrziu.
— Unde ai fost astă-noapte ?
— Ţi-am spus doar : la spălătorie.
— Nu-i adevărat. Cu cine ai fost ?
— Nu striga aşa, uite că trece lume pe stradă.
Tăcură o clipă, apoi el reluă ceva mai încet, fără s-o privească :
— Spune-mi doar cu cine ai fost.
— Cu nimeni.
— Ştiu că te-ai vîndut tuturor de aici. Cu cine ai fost ? Cu domnul Blondeau ?
Ea izbucni în lacrimi şi încercă să se elibereze, dar Guéret o ţinea strîns.

— Ai fost cu cineva, continuă el. Cu cine? Nu cumva cu domnul Grosgeorge?

Întrebarea rămase fără răspuns. Cîtva timp își continuară drumul în tăcere, apoi el întrebă iar, scuturîndu-i mîna:

— Spune! Cu el ai fost?

— Nici cu el, nici cu altul. Am fost singură. Nu vroiam să dorm la doamna Londe. Eram sigură că va veni să-mi vorbească despre domnul Blondeau.

— Ai promis că ieși cu el duminică?

— N-am promis nimic. Dimpotrivă, am spus că nu.

— Minți. Chiar el mi-a spus că așa v-ați înțeles.

— Nu-i adevărat. Și dă-mi drumul odată; și așa sînt destul de nefericită. Lasă-mă cînd îți spun. Mă doare.

El trăgea de ea din răsputeri, silind-o să iasă din drum și să urce taluzul.

— Dacă tot ți-e frică să nu ne vadă cineva, o s-o luăm pe malul apei.

Tonul pe care rostise aceste cuvinte și privirea ce le însoțea o înspăimîntară pe Angèle; avu dintr-o dată impresia că taluzul pe care era silită să urce o desparte de viață. Din nou se gîndi să strige: *Ajutor!* dar Guéret părea să fi citit această intenție în ochii ei, căci țintuind-o cu privirea spuse:

— Aici, eu sînt cel mai tare. Dacă strigi mă arunc în apă cu dumneata în brațe și ne înecăm amîndoi.

— Vai, spuse Angèle, stăpînindu-și emoția, nici nu mă gîndesc să strig.

— De ce spui: vai?!

— Pentru că te văd într-un hal... Parcă ai fi bolnav.

Pentru prima oară de cînd îl cunoștea, îl văzu rîzînd. Dar numaidecît, deveni iar serios.

— Pun pariu că ești tristă din cauza asta.

— Da.

— Ei bine, nu, spuse el scuturîndu-i mîna. Nu eşti tristă din cauza asta, dar ţi-e frică de mine. Zadarnic te amăgeşti cu gîndul că dintr-o clipă într-alta va trece poate cineva pe drum ; ştii, dacă vreau să ne înecăm împreună, am de patru ori mai mult timp decît e nevoie. Şi-atunci îmi spui că eşti tristă. N-am nevoie de tristeţea dumitale ; păstreaz-o pentru alţii !

Angèle simţi răsuflarea lui fierbinte şi întoarse puţin capul.

— Spune-mi că ţi-e scîrbă de mine, spuse el pe neaşteptate.

— Nu, nu, izbucni ea tremurînd. Dimpotrivă, dacă am plecat de la doamna Londe, din cauza dumitale am făcut-o. Vroiam să-ţi explic.

— Spune-mi că ţi-e scîrbă de mine, repetă el apăsat. Îţi ordon.

— Dar îţi spun că nu-i adevărat.

Guéret o îmbrînci, fără să-i dea drumul, şi-o făcu să cadă în genunchi.

— Spune aşa, dacă ţii la viaţă.

— Da, da, gemu ea înspăimîntată.

— Spune : mi-e scîrbă de dumneata.

— Da, îngăimă ea cu voce gîfîită, ei bine, mi-e... scîrbă de dumneata. Dă-mi drumul.

Cu braţul pe care-l avea liber, ea încercă să se agaţe de unul din arbuştii ce se înşiruiau de-a lungul Somnorosului, şi-ale căror vîrfuri se vedeau, din drum, peste taluz.

— Ce vrei să faci ? întrebă el.

— Să mă ridic, vezi bine doar.

Stătea în picioare în faţa ei, cu obrajii în flăcări. acoperindu-i cerul cu statura lui înaltă, cu umerii uriaşi. Un timp, o lăsă să se zbată fără a-i slăbi din strînsoare braţul ce se sucea şi se răsucea în pumnul lui. Angèle izbuti să se ridice în genunchi şi să pună o talpă pe pămînt. Ochii ei căutară privirea bărbatu-

lui, implorîndu-l parcă să-i îngăduie să profite de această victorie; el o îmbrînci numaidecît şi ea căzu din nou pe povîrnişul taluzului; uimirea şi groaza îi smulseră un ţipăt.

— Destul! porunci el, aplecat deasupra ei.

Dar Angèle nu se mai putea stăpîni: inima ei bătea prea repede; fără să-şi dea seama, din gîtlej îi ţîşnea un strigăt cumplit, un urlet de fiară prinsă în capcană, şi care nu mai vede alt mijloc de scăpare decît aceste răcnete de durere şi deznădejde. Spectacolul spaimei îl făcu pe Guéret să-şi iasă din fire. Întîi o pălmui, apoi, slobozindu-i mîna, o înşfăcă de păr şi-o izbi de cîteva ori cu capul de pămînt. Ea gîfîia, dar striga încă. Guéret îi astupă gura cu palma; ea îl muşca de palmă. În clipa aceea îl cuprinse un soi de beţie, o beţie de furie şi de suferinţă. Aruncă o privire în jur, cu ochii unui om care cade în mare. Începu să rotească bezmetic braţele, izbindu-le de crengile copacilor din preajmă şi, deodată, înhăţă una şi, cramponîndu-se de ea cu turbare, încercă s-o rupă; creanga se îndoi o dată sau de două ori, frîngîndu-se în cele din urmă cu un trosnet înfiorător şi dezvăluind imensa rană albă a trunchiului din care era smulsă.

Angèle se ridicase şi alerga de-a lungul Somnorosului; cînd fu la vreo douăzeci de paşi de Guéret încercă să escaladeze taluzul dar, unde se afla ea, acesta măsura doi metri peste nivelul rîului şi era mult prea abrupt. Puterile n-o ajutară. O apucă iar pe cărare, continuîndu-şi fuga.

El o ajunse în cîteva secunde şi-o apucă de cap. Părul bietei fete se desfăcu, greu şi negru, şiroind pe braţul bărbatului. Timp de-o secundă Guéret rămase împietrit simţind pe dosul mîinii răcoarea şi povara pletelor ei, apoi degetele sale se încleştară. Angèle strigă şi vru să se răsucească spre dînsul, dar el zvîrli creanga şi, apucînd cu ambele braţe trupul care

se zvîrcolea, se trînti la pămînt. Fata gîfîia, răzbită de oboseală şi de groază. În turbarea care-l făcea să-şi piardă orice stăpînire, Guéret simţi deodată un elan de tandreţe, văzînd albul cărnii cutremurate de răsuflarea icnită şi murmură numele Angèlei, dar ea îl privi printre şuviţele lungi de păr ce-i ascundeau jumătate din faţă şi începu să strige din nou, înnebunită de gîndul că bărbatul acela e pe cale s-o ucidă poate. Apucă să mai vadă cum mînia se întoarce iar în ochii lui, ca un val ce le schimba culoarea, şi strînse pleoapele. Guéret o ţinea de gît, sugrumîndu-i strigătele în gîtlej.

— Taci, repeta el cu o voce rugătoare şi furioasă totodată.

Şi cum ea încă mai încerca să se elibereze şi să strige, Guéret o lovi de cîteva ori în piept şi peste faţă. I se păru dintr-o dată că rîul, copacii, văzduhul, totul se învîrte în jur, şi-un răcnet nesfîrşit umple cerul. Pumnii se ridicau şi cădeau fără să-i mai poată stăpîni. Singurul lui gînd era să oprească urletele îngrozitoare ce ţîşneau din gura femeii, sunetul acela ascuţit ce-i străpungea creierii ca un pumnal şi-i sfîrtecau. O groază subită, groaza propriei sale victime îl cuprindea treptat. Nu mai ştia cum să scape de el însuşi, de crima lui, cum să-şi oprească mîinile, cum să-i înăbuşe strigătele. Ochii fetei nu-l mai priveau, erau întorşi peste cap, încercînd să fugă de imaginea bărbatului aplecat asupră-i, şi ea părea oarbă, nebună, începea să semene cu viziunea femeii asasinate care i se nălucise lui noaptea trecută.

Brusc, înhăţă creanga pe care o aruncase alături şi-o avea la îndemînă. Turbat de furie, înălţă această armă şi-o izbi pe Angèle drept în faţă, pe obraji, pe frunte pînă ce ea amuţi şi sîngele ascunse privirilor învingătorului priveliştea trăsăturilor pe care le adora.

XIII

Vîntul suflase toată ziua, plimbînd frunzele moarte dintr-o parte într-alta a şoselei, sau risipindu-le pe suprafaţa încremenită a Somnorosului. Pe malul fluviului, iarba deasă sclipea în soare şi se înclina adînc, tăvălită parcă de nişte trupuri istovite, dornice să soarbă răcoarea ce se înălţa din pămînt şi din apă. Cerul risipea o lumină egală şi nu era crenguţă să nu-şi răsfrîngă pe sol conturul desluşit şi schimbător pe care vîntul nu izbutea nicicum să-l şteargă. Nimic nu întrece farmecul primelor zile de toamnă, cînd văzduhul clătinat în ameţitoare vîltori pare o mare nevăzută ce-şi sfarmă valurile de copaci, în timp ce soarele, domnind peste această dezlănţuire şi acest tumult, îngăduie şi celei mai umile flori umbra pe care şi-o va roti în jurul tulpinei pînă seara. Din acest calm şi din această frenezie ia naştere o impresie în care forţa se contopeşte cu o gingăşie imposibil de exprimat în cuvinte omeneşti. E un repaos lipsit de lîncezeală, o însufleţire care nu istoveşte; sîngele curge mai voios şi mai sprinten, inima înflăcărată slăveşte viaţa care o îndeamnă să bată în piept. Acelora care nu ştiu ce-i fericirea, natura le-o aduce în dărnicia unor astfel de clipe, odată cu miresmele pădurii şi ţipătul păsărilor, cu cîntecele frunzişului şi toate cele în care mai freamătă copilăria.

Întreaga zi şi-o petrecuse umblînd de-a lungul rîului şi prin împrejurimile oraşului. Cîţiva oameni, care îl observaseră, l-au urmărit cu privirea. Speriat, grăbise pasul, dar întîlnea mereu alte feţe care se întorceau încet spre el şi ochi care cercetau cu aceeaşi atenţie şi uimire dezordinea veşmintelor sale. Către seară s-a întors la locul de care fugise cu cîteva ceasuri în urmă. Calmul ce domnea acum în inima lui dez-

minţea ceea ce-i spunea memoria ; neliniştea, oboseala pieriseră, se bucura de aerul răcoros, de ceasul acela cînd lumina pălea. Amintirea strigătelor, a înţepenelii ei subite îl obsedase atît de mult încît, dintr-o dată, nu mai putea crede că totul s-a petrecut aievea. Toate cele întîmplate nu semănau de loc cu restul vieţii sale pentru ca să poată fi adevărate şi nu se mai recunoştea în gesturile ce i se perindau necontenit prin faţa ochilor. Dacă cineva i-ar fi povestit lupta hidoasă de lîngă rîu, ar fi rîs, fără îndoială ; mergea pe malul Somnorosului ca să se încredinţeze că nimic nu s-a întîmplat într-adevăr, căuta locul pentru a-şi dovedi că nici nu există.

Îl găsi : văzuse aceleaşi crengi sfărîmate şi-n coşmarul său. Era oare cu putinţă să fi observat în nebunia lui atîtea amănunte, atîtea flori, şi arbori, şi reflexe ? Ceva rămăsese treaz în el în timp ce tot restul fiinţei sale era cufundat într-un fel de reverie hidoasă în care se făptuiau acţiuni de necrezut, crime şi pofte. Nu se mai putea amăgi. Toată realitatea îi apăru limpede : o omorîse şi oamenii veniţi s-o ducă de acolo s-au adunat în jurul ei, au privit cu luare aminte moarta şi faţa ei îngrozitor de stîlcită, apoi au aruncat o haină, un sac, ce s-a nimerit, ca să acopere capul nenorocitei care-i înfricoşa. Dar dacă n-a murit? Nu-şi mai putea aduce aminte dacă mai respira sau nu, îşi amintea numai că, dintr-o dată, cu cîteva minute mai tîrziu, a văzut rana pe care i-o făcuse pe obraz şi, înspăimîntat, a fugit.

Alergase de-a lungul rîului, apoi, escaladînd taluzul, s-a întors, fără să-şi dea seama, dorind s-o mai vadă o dată ; zăcea acolo, ţeapănă, întinsă de-a curmezişul cărării cu părul despletit. Atunci a rupt-o la fugă din nou, pentru ca ceva mai departe să se întoarcă iar ; de astă dată însă nu mai putea s-o vadă. A fost clipa cînd a simţit cea mai mare uşurare din

viața sa; va să zică nu se întîmplase nimic de vreme ce nu zărea nimic pe mal; și începu iar să alerge cît îl țineau picioarele, înfundîndu-se în pădure, de frică să nu fie din nou ispitit să se întoarcă pe cărare și s-o vadă.

Și-acum, că se afla iarăși în preajma fluviului, chiar pe locul unde se petrecuseră aceste lucruri, acum că poteca era pustie, totul i se părea la fel de real ca și cum s-ar fi aflat la picioarele sale trupul Angèlei. Făcu vreo cîțiva pași la dreapta și la stînga, nemaiștiind de ce rămîne acolo în loc să fugă. Faptul că stătea pe mal îi producea un soi de plăcere la care nu se simțea în stare să renunțe. Dacă ar pleca, s-ar întoarce numaidecît. Violența sa nu-i trezea nici o remușcare. Cu puțin înainte îl hăituia frica pentru fapta săvîrșită, fără să creadă totuși că ea s-a petrecut aievea; acum, cînd conștiința îi aducea dovada crimei, era calm. Examina iarba strivită, se apleca de parcă ar fi vrut să regăsească urma trupului care zăcuse acolo. Inima îi bătea cu putere, dar nu de spaimă ci din pricina unei emoții noi pe care nu și-o înfrîna, o curiozitate nestăpînită pentru tot ce dădea acestui loc un caracter propriu: mirosul rîului, răcoarea ce se înălța din pămînt și freamătul neîntrerupt al crengilor deasupra capului. „Aici s-a întîmplat", își tot repeta cu jumătate glas. Închise ochii o dată sau de două ori și respiră adînc; apoi smulse un smoc de iarbă pe care-l vîrî în buzunar și, deodată, împins de un elan neașteptat se aruncă la pămînt, se întinse pe locul unde se întinsese cu cîteva ceasuri în urmă. Și, întocmai ca de dimineață, auzi clipocitul apei la mal și murmurul frunzelor. Deschizînd ochii vedea rîul parcă deasupra capului, dar nu deslușea celălalt mal, n-avea în față decît firele de iarbă prin care lumina și umbra se jucau ca printr-o pădure, apoi malul înalt și drept ca un zid.

Stătea nemişcat, cu faţa în iarbă, şi simţea cum încet-încet i se destramă toate puterile; avea impresia că pierde conştiinţa propriei sale fiinţe şi-o forţă invizibilă pune stăpînire pe el, o emanaţie misterioasă venită de pretutindeni, din toată vegetaţia care-l pătrundea cu miresmele ei. Capul parcă-i plutea dintr-o dată şi-un fel de năuceală îi învălmăşea gîndurile. Braţele, picioarele, întregul trup se risipea, se contopea cu tot ce respira şi foşnea în preajma lui. Nu putea adormi, dar îl cuprinse o toropeală în care sufletul său uită cîtva timp că există.

Un zgomot de voci îl dezmetici; nişte oameni treceau pe drum şi discutau cu aprindere. O dată sau de două ori se opriră, părînd că se ceartă dacă e cazul să se întoarcă sau să-şi continue drumul. Deşi vorbeau fără grijă, în gura mare, Guéret nu izbuti să înţeleagă ce spun. Singurele cuvinte pe care le desluşi erau: „Mai departe", şi auzindu-le, îngheţă. Va să zică îl căutau. Era uşor să-l descopere; n-aveau decît să se aplece peste taluzul ce-l ascundea de ochii lor. Primul gînd care îi fulgeră atunci prin minte fu s-o rupă la fugă, dar renunţă numaidecît. Cel mai mic zgomot l-ar fi trădat. Mai bine să aştepte şi să-şi stăpînească groaza ce-i trimitea tot sîngele în coşul pieptului. Dacă-şi vor continua drumul, norocul lui; dacă vor coborî pe mal atunci se va arunca în apă.

Oamenii se depărtară. Vîntul îi aducea sunetul vocilor din ce în ce mai însufleţite în discuţie. Cîteva secunde mai tîrziu se tîrî în direcţia opusă celei pe care apucaseră ei, pînă se depărtă cu vreo douăzeci, treizeci de metri; apoi, după ce se odihni o clipă, trecu de cealaltă parte a taluzului şi se lungi în şănţuleţul de lîngă drum. Sprijinit în coate, putea să-i vadă. Erau trei şi mergeau agale, dar se aflau deja departe. Unul din ei, mic şi slab, semăna cu domnul Pinssot, şi

el era cel care apucîndu-şi însoţitorii de braţ, trăgea de ei ca să-i oprească şi gesticula apoi cu bastonul.

Guéret aşteptă pînă se mai depărtară vreo cîţiva paşi, după care, înspăimîntat la gîndul că s-ar putea întoarce, se ridică şi traversă drumul în goană. Locul pe care şi-l alesese era prielnic. În faţă, de cealaltă parte a drumului, se deschidea o străduţă ; se năpusti într-acolo şi, căznindu-se să n-alegre, o porni la pas pe trotuarul ce urca spre oraş.

Se întuneca repede ; peste un sfert de oră totul va fi cufundat în beznă şi partea aceea din Lorges nu era luminată noaptea ; prudenţa îl sfătui să rămînă locului şi să aştepte, dar cum să aştepte cînd picioarele sale nu mai puteau accepta starea de repaos ? Vrînd-nevrînd, cutreiera străduţa de la un cap la altul, ca şi cum orice oprire l-ar fi ameninţat cu o primejdie.

În neputinţa lui de-a se gîndi la ceva şi de-a se sfătui cu el însuşi, Guéret îşi continua această plimbare ce-ar fi putut stîrni bănuielile oricărui trecător, căci toate mişcările sale trădau o groază stăpînită cu mare greutate şi era limpede că îşi pierduse aproape orice stăpînire de sine. Din fericire, străduţa era pustie. Privind în jur, oprindu-se brusc, trădîndu-se cu fiecare gest, se pomeni pe-o stradă mai largă dar la fel de puţin umblată ca şi cea pe care o lăsa în urmă. Nici un copac, numai fire de iarbă printre pietrele din caldarîm. Îşi aminti că mai văzuse această stradă şi înfăţişarea ei sinistră îi tăiase pofta s-o apuce pe acolo. Acuma îl ispitea. Se afla între cele două rînduri de case sărăcăcioase cu ferestrele închise, alerga prin faţa lor, cuprins de-o groază ce-i paralizase orice iniţiativă şi-i dicta fiecare gest. Bocănitul propriilor paşi îl însoţea şi parcă se multiplica în tăcere, ca tropotul unei mulţimi ce sporeşte necontenit.

O dată ajuns în capul străzii, o va lua la dreapta sau la stînga ? Habar n-avea. O să meargă şi el unde-l vor putea duce picioarele. Nu se mai bizuia decît pe acea ultimă resursă a disperării care-i inspiraţia subită a hazardului. Totul era să fugă, în ciuda cumplitelor bătăi de inimă ce-i zguduiau coşul pieptului, în ciuda ameţelii ce-i împovăra capul şi-i învălmăşea totul în faţa ochilor. Prin gîtlejul contractat ţîşnea un horcăit neîntrerupt. Foarte departe, în urmă, auzi deschizîndu-se o fereastră şi alergă şi mai repede ; în clipa cînd, ajuns în capul străzii, o lua spre dreapta, căci spre stînga ar fi trebuit să urce şi nu-l mai ţineau puterile, văzu un om care stătea acolo, la numai cîţiva paşi, părînd că-l aşteaptă.

Era un bărbat într-un pardesiu negru, sprijinit într-un baston ; o şapcă pleoştită pe ochi îi accentua înfăţişarea de bătrîn invalid care a obţinut de la azil învoirea să se plimbe prin oraş ; era cocîrjat din cauza vîrstei şi avea ceva aproape milităresc în croiala hainelor.

O clipă se priviră, despărţiţi doar de lăţimea şoselei. Fugarul se opri brusc. Îşi închipuise că-i urmărit, nu prevăzuse că i-ar putea ieşi cineva înainte sau va întîlni un om pe drum. Era atît de uimit încît nu mai putea să acţioneze. Ce-o să facă individul din faţă în cazul că îşi va continua fuga ? Cu siguranţă că e prea slăbănog pentru a-l urmări, dar putea să strige şi să asmuţă asupră-i tot oraşul. Cine-i ? Oare ştie ceva ? De ce nu face nici o mişcare ?

Oboseala îi zdrobea coastele ; îşi duse mîinile la piept şi făcu un efort să respire. Bătrînul nu scotea o vorbă şi-i urmărea fiecare gest, nelăsîndu-l să bănuiască ce intenţii are. Trecură cîteva clipe de tăcere adîncă. Strada era îngustă şi lungă ; spre stînga urca, străbătînd şerpuitoare oraşul, spre dreapta cobora către fluviu, într-o pantă abruptă. Vîntul căzuse, ca şi

cum n-ar fi suflat pînă atunci decît pentru a izgoni orice urmă de zi din această parte a lumii ; din minut în minut, lumina scădea. Nici un zgomot nu spărgea tăcerea și viața părea suspendată, într-atît de adîncă era nemișcarea din jur. Guéret simți cum îl cuprinde încet-încet un fel de vrajă care-i răpește orice libertate. Desigur că nu trecuseră mai mult de două, trei secunde, dar acest răstimp atît de scurt îl apăsa și-l strivea. Cele cîteva ceasuri trăite din zori și pînă în clipa aceea i se păreau un fel de viață stranie în mijlocul propriei sale vieți, o viață îngrozitoare, plină de durere și sînge, nici scurtă, nici lungă, imposibil de măsurat în convenții omenești, dar întreagă prin ea însăși, intercalată în adevărata lui viață ca un vis în cele douăzeci și patru de ceasuri ale zilei, și tot atît de deosebită de ea precum nălucirile nopții de gesturile pe care le săvîrșim în plină zi. Curînd avea să ia sfîrșit, el avea să se trezească, să-și reia grijile obișnuite, plictisul de dimineață, plictisul de seară. Dar dacă se va trezi cu mîinile însîngerate, dacă toată grozăvia asta e adevărată ? Era cu putință oare ca acest coșmar să devină el însuși o realitate care să se amestece cu lucrurile zilnice ?

Strigă pe neașteptate :

— Ce te uiți la mine ?

— Vezi-ți, domnule, de treabă !

Vocea care-i răspundea era pițigăiată și obosită, o voce domoală ce nu izbutea să lege bine cuvintele.

— Dacă-ți închipui că mă sperii, spuse Guéret, cu groaza în suflet.

Așteptă și adăugă :

— ...cu bastonul ăla. Turnător bătrîn !

Bătrînul scutură din cap, roșu de mînie.

— Turnător, eu ? Nici nu te cunosc, eu mă plimb pe strada mea. Va să zică ai făcut o tîlhărie, că ți-e frică de oameni ?

— Frică ? repetă Guéret.

Tremura de furie. Făcu un gest violent, ca şi cum şi-ar fi smuls hainele de pe el şi, coborînd pe trotuar, înaintă un pas.

— Ce, crezi că mi-e frică de dumneata, nu ? întrebă.

Îl văzu pe bătrîn scuturînd iar din cap, cu gura căscată, şi brusc se năpusti asupra lui şi-i smulse bastonul. Se rostogoliră amîndoi pe şosea. Bătrînului îi sări şapca din cap, dînd la iveală o ţeastă pe care părul cărunt era tuns perie. Agresorul apucă şapca de jos şi încercă s-o îndese în gura bătrînului, care striga cu voce stinsă. O putere neobişnuită îl ajuta, o simţea furnicîndu-i muşchii asemenea unui curent electric, nerăbdătoare şi voioasă. Bătrînul se zvîrcoli puţin încercînd să se elibereze, apoi picioarele îi înţepeniră ; braţele captive nu se mai apărau. Spaima paraliza trupul ce se lăsase doborît ca un copăcel uscat ; doar faţa sa mai dădea unele semne de viaţă, o viaţă abia pîlpîind în înţelegerea înfricoşătoare a morţii, şi care se refugia nu în ochii cu privirea pustie şi deja fixă, ci în mişcările deznădăjduite ale fălcilor încleştîndu-se şi descleştîndu-se pe mîna criminală. Bastonul înălţat căzu din nou, întîi pe pieptul victimei, apoi, năprasnic, pe frunte şi pe tîmple, pînă ţîşni sînge.

Guéret se îndreptă dintr-o dată, văzînd firicelele negre ce se prelingeau şi se adunau laolaltă pe carnea gălbejită. Nici un singur strigăt nu-l prevenise că-i pe ducă şi moartea survenise în zgomotul sec al loviturilor de baston. În picioare îl examină gîfîind pe bătrînelul ucis. O clipă mai tîrziu se depărtă cîţiva paşi şi privi în jur. Era o adevărată minune că nu-l auzise şi nu-l văzuse nimeni. Mai ţinea în mînă bastonul ucigaş ; îi dădu drumul, apoi, ridicîndu-l de jos, îl aruncă într-o gură de canal aflată chiar în apropiere;

îl auzi izbindu-se de cîteva ori de pereții de piatră; acum plutea pe apa murdară spre fluviul ce-l va înghiți și-l va purta atît de departe încît nimeni n-o să-l mai găsească vreodată.

Coborî strada fără a se întoarce. Era aproape întuneric. O fereastră se lumină, apoi alta, chiar în clipa cînd trecea pe dedesubtul ei. Atunci, începu să alerge; coborîșul era atît de abrupt încît se poticni și fu cît pe ce să cadă. Picioarele i-o luară înainte fără voie; știa că aleargă prea repede și face mult prea mult zgomot. O dată ajuns pe bulevardul ce mărginea fluviul, încotro s-o ia? Începea să vadă teii profilîndu-se negri pe cerul stins. Mergea de-a lungul unui zid alb, de-o albeață ce lumina strada în dreptul său. Îl recunoscu din fugă și se grăbi să treacă mai departe, pentru a scăpa de lumina difuză ce-l trăda. Într-o secundă va ajunge la grila depozitului de cărbuni. Acolo, se va opri să-și tragă sufletul și să chibzuiască pe ce drum s-o apuce, pentru că fluviul se afla acum la cîțiva metri doar și Guéret nu îndrăznea să se mai aventureze o dată pe drumul acela, să fugă pe malul rîului căci amintirea acestui loc îl îngrozea. Deși era năucit, un gînd răzbea totuși la lumină și rămînea limpede: malurile Somnorosului, drumul, pădurea, întreaga zonă în care suferise de dimineață îi este interzisă în prezent, ca și strada pe care tocmai coborîse. O întoarcere era imposibilă, oricît de mult l-ar fi ispitit. Trebuie să meargă tot înainte, să poarte aiurea ciuma crimei sale, pe străzi ce nu l-au văzut de cînd începuse tot coșmarul.

Picioarele îi tremurau atît de tare încît se îndoi că-l vor mai ține pînă la imensa gaură de întunerec pe care o căsca intrarea în depozit pe albul zidului. Încercă să încetinească goana și să meargă la pas, dar o schimbare de ritm impunea un efort de care nu mai era capabil. Un om istovit nu se oprește din fugă

pentru a umbla normal, ci-şi urmează cursa pînă ce cade jos. Avu impresia că-i explodează coşul pieptului, incapabil să mai păstreze inima înnebunită ce se izbea de coaste şi răsuflarea ca o vîlvătaie care-l umplea şi-l mistuia.

Deodată se întrebă : „De ce mi-e frică ?" Într-adevăr, strada era pustie şi doar bocănitul propriilor săi paşi pe caldarîm rupea tăcerea ei ; şi timp de-o secundă spaima lui şovăi. În aceeaşi clipă, silueta unui bărbat se ivi în capul trotuarului, pe locul unde zidul făcea colţ cu bulevardul ; şi acesta avea un baston în mînă ; auzind că cineva aleargă spre el, se opri brusc şi strigă : „Care eşti acolo !" dar apelul său nu obţinu nici un răspuns şi, de altfel, bocănitul paşilor încetase. Omul mai aşteptă un moment, şi-o porni apoi în susul străzii, umblînd prevăzător pe mijlocul şoselei. După ce depăşi grila depozitului, nu îndrăzni să mai înainteze, se opri, scrută întunericul din jur şi, cuprins de bănuieli, apoi de spaimă, coborî în goană spre bulevard. Guéret dăduse buzna în curtea depozitului de cărbuni. Nenorocitul ar fi fost pierdut dacă grila nu era deschisă : s-ar fi dat pe mîna trecătorului îngrozit, ar fi răspuns : *asasinul*, ca să termine odată ; dar acum, stînd culcat în spatele grilei, trupul i se destindea şi sudoarea ce-i scălda membrele se zvînta în aerul răcoros al serii. Cu capul pe spate, cu ochii închişi, vedea un cer negru pe care se roteau aştrii.

Cînd deschise iar ochii, trecuse deja un sfert de ceas şi era noapte. Un zgomot de voci îl trezi încet-încet din aţipeală ; părea să vină dintr-o clădire ce ocupa colţul cel mai depărtat al curţii, şi Guéret înţelese că-i vorba de aprinsul felinarului de la grilă. Era prea obosit ca să se poată ridica, dar izbuti să se tîrască de-a lungul unei stive mari de lemne, căreia îi dădu ocol pentru a se culca în spatele ei.

Era atît de năucit încît nu mai încerca nici un fel de sentiment; asculta ca prin vis paşii ce traversau curtea în diagonală; în dreptul grilei, se opriră; auzi atunci un zgomót de bocanci cu ţinte căţărîndu-se pe una din bornele ce străjuiau intrarea. Apoi, cineva fluieră încet. O clipă mai tîrziu, acel cineva sări de pe bornă şi paşii traversară din nou curtea. O uşă se deschise şi se închise la loc.

Guéret aşteptă. Stăvilită de grămada de buşteni, lumina felinarului nu ajungea pînă la el, dar o ghicea deasupra capului. Un miros proaspăt şi greu de pămînt şi de lemne se înălţa jur împrejur şi Guéret îl aspiră cu lăcomie, ca şi cum asta i-ar fi redat puterile. Mîinile începură să-i sîngereze iar; îşi dădea seama ori de cîte ori îndoia degetele, dar nu-i mai venea să se ridice şi nici să fugă. Impresia de-a fi atins oarecum limita nefericirii sale îi dădea o linişte nouă. Chiar dacă l-ar descoperi în spatele grămezii de lemne şi l-ar aresta, tot nu va putea suferi mai mult decît suferise astăzi. Era istovit. În tăcerea care domnea, abia mai desluşea sunetul ritmic al propriei sale respiraţii, măsurînd, poate, ultimele minute de libertate ce-i mai rămîneau.

Un orologiu bătu undeva departe; la început nici nu-i trecu prin cap să afle cît e ora şi n-apucă să numere decît trei bătăi, dar trebuie să fi fost şapte, căci era întuneric beznă. În faţa lui, bulgării de cărbune captau reflexe felinarului şi străluceau ca sticla. Îi contemplă, cu ochii împovăraţi, apoi, lăsînd să-i cadă capul, după ce o clipă îl ridicase, adormi cu obrazul lipit de pămînt.

Somnul dură pînă spre miezul nopţii doar. Îl trezi ceva care trecea şi revenea apoi cu încăpăţînare atingîndu-i aproape obrajii. În visurile dezlînate, acel ceva luase forma unei mîini uriaşe care încerca să-l înhaţe de păr şi, căutînd să se ferească de acest contact, fă-

cea nişte mişcări convulsive, scuturînd din umeri. Nu era decît un şobolan dintr-aceia lucioşi şi ghiftuiţi, iscaţi parcă spontan din cărbune, ziua dormind şi noaptea hoinărind prin depozit, ca printr-o grădină de basm, cu miresme tari şi alei întortocheate.

Guéret se ridică în picioare şi se apropie cu paşi împleticiţi de zidul ce-l călăuzi pînă la grilă; era încuiată şi felinarul stins, dar luna revărsa o lumină crudă şi puternică, a cărei sclipire îl sili să se frece la ochi. Curtea avea forma unui dreptunghi. Un spaţiu de vreo cincisprezece metri despărţea colţul unde se afla grila de biroul de comenzi, o căsuţă cu un singur etaj, în dreapta căreia se deschidea o altă ieşire spre stradă. De-a lungul unui perete se întindea o streaşină uşor înclinată, lungă cît să adăpostească de ploaie un docar cu hulubele la pămînt şi-o stivă mare de vreascuri ridicată lîngă zidul casei.

În mijlocul depozitului se înălţau trei grămezi de cărbuni de mărime egală, separate între ele, în ciuda surpăturilor ce le bonteau vîrfurile şi tindeau să le apropie la bază. Toate trei răsfrîngeau cu putere lumina în care erau scăldate; un perete proaspăt tencuit n-ar fi părut mai alb decît laturile lor expuse în bătaia lunii, dar în timp ce tencuiala n-are luciu, faţetele diamantine ale mineralului străluceau ca o apă ce se vîltorează şi sclipeşte. Şuvoiul acela de lumini încremenite dădea grămezilor de huilă şi antracit o înfăţişare stranie; păreau să zvîcnească asemenea unor fiinţe cărora astrul magic le insufla, timp de cîteva ceasuri, o viaţă misterioasă şi înfricoşătoare. Una din ele avea în coastă o lungă spărtură orizontală ce forma o brazdă în care nu răzbea lumina, şi dunga aceea neagră te făcea să-ţi închipui un rînjet mut pe-o faţă de metal. În spate, umbrele lor se contopeau aproape, căscînd nişte hăuri triunghiulare din care păreau să se fi înălţat pînă la faţa pămîntului, ca dintr-un

iad. Aşezarea lor cu totul întîmplătoare le dădea aerul unor făpturi ciudate care stau la taifas, şi le înveşmînta într-o sinistră măreţie. Privite mai îndelung în tăcerea miezului de noapte, sub bolta neagră pe fundul căreia luna părea ţintuită pe vecie, deveneau tot atît de înspăimîntătoare ca nişte zei care asistă la o tragedie avînd drept subiect însăşi soarta creaţiunii.

Nici o adiere nu tulbura văzduhul. Ca pe un tărîm vrăjit, orice urmă de viaţă pierise dintre ziduri. Obiectele, transfigurate de iluminaţia orbitoare, nu mai aparţineau acestei lumi ci unui univers necunoscut omului, şi te-ai fi închipuit printre ruinele unei cetăţi, dar nu o cetate terestră, într-atît de tulburată ţi-era inima de toată măreţia şi dezolarea ce domneau acolo.

Guéret privi cîtva timp înaintea lui, neînţelegînd prea bine unde ia sfîrşit visul şi unde începe trezia. Cu cinci ore mai devreme, cînd dăduse buzna în depozit dorind să evite trecătorul care venea spre el, era prea obosit ca să reţină înfăţişarea locului unde se refugia ; cu creierul înceţoşat de năluciri, făcuse trei sau patru paşi, pînă la prima grămadă de cărbuni. Încă nu-l tulbura nici o amintire ; era ca un copil uluit de priveliştea piramidei scînteietoare la poala căreia se afla şi, aplecîndu-se, vîrî mîna ca într-un torent din care scoase o piatră neagră, cu crăpăturile fulgerate de scîntei jucăuşe.

O bucată de cărbune. O păstră o clipă în palmă, după care îi dădu drumul. Înconjură agale prima piramidă, trecu prin faţa celei de a doua şi ajunse în mijlocul curţii, păşind ca un somnambul. Se poticnea de pietrele pavajului ; privea pierdut în jur, recunoscînd încet-încet depozitul, deşi haosul din mintea sa rămînea acelaşi. Imagini dezlînate îi răsăreau dinaintea ochilor, fără să reuşească să le îmbine, să le dea o înfăţişare cît de cît reală.

Faptul că traversa curtea nu mai era vis. Vis era mîna care, adineaori, căuta să-l înhaţe de păr, dar paşii ce-l purtau spre casa de la capătul depozitului erau aievea. Le auzea bocănitul; îşi vedea umbra luîndu-i-o înainte, mică şi neagră, apoi mai lungă, şi mai lungă dintr-o secundă într-alta, ca şi cum se grăbea să ajungă mai repede şi-l trăgea de picior.

În faţa casei se opri. Trei trepte duceau spre o uşă căreia cineva îi scosese clanţa. Obloanele erau închise. Urcă cele trei trepte şi, cu spatele rezemat de uşă, examină întreaga întindere a depozitului. Cele trei piramide aliniate în diagonală, stiva de lemne în umbra căreia se culcase, grila închisă, creasta zidurilor albe, streaşina neagră, docarul cu hulubele la pămînt, ca şi cum ar fi dormit, înfăţişarea fantastică a întregului peisaj îl tulbură. Coborî treptele şi se îndreptă spre docar. Privind toate aceste lucruri de aproape, reuşea să le despoaie de învelişul halucinant pe care îl dobîndeau în luminile nopţii. De altfel, acum îşi amintea de acest depozit. A mers va să zică de-a lungul zidului şi-a pătruns pe grilă în acest loc pe care îl ştia de altfel dinainte, căci auzise despre el. Nu cumva chiar de aici provenea cărbunele pe care îl ardea acasă? N-avea rost să se mai sperie degeaba, trebuia să găsească un mijloc de-a evada din această închisoare. Poate că grila n-a fost încuiată? Sau va sări peste ea, simplu. A reuşit el să se caţere pînă la primul etaj al restaurantului Londe.

La această amintire se opri brusc, ca şi cum ar fi primit un pumn în obraz. Viaţa conştientă reîncepea, după ce, un timp, şovăise într-un soi de pîclă. Memoria se dezmeticea dintr-o dată; zadarnic a încercat să trişeze, era mai tare ca dînsul; numai somnul sau moartea puteau s-o răpună. Asta îl şi înfricoşa de altfel. Nu se mai putea amăgi, trebuia

să-şi urmeze viaţa în sensul pe care i-l dăduse din ajun.

Cu douăzeci şi patru de ore mai devreme, încă mai avea voie să acţioneze ca toată lumea, să stea acasă sau să iasă afară, să se întindă în pat sau să se plimbe pe cîmp, să discute cu oamenii întîlniţi întîmplător pe stradă sau să tacă; acuma nu mai putea face un pas cu alt scop decît acela de-a se feri de oameni, nici să se oprească fără a se ascunde numaidecît. Rămînînd în depozit, risca să fie descoperit; evadînd, risca să fie prins pe stradă, pe drum, în mijlocul cîmpului. Nu mai era liber. Ca şi cum viaţa sa în închisoare ar fi început deja. Primul trecător ivit în cale poate deveni temnicerul său; o femeie, un copil întîlniţi la un colţ de stradă pot deveni stăpînii libertăţii sale, exceptînd cazul cînd i-ar ucide aşa cum l-a ucis pe bătrîn, dar mîna lui n-ar mai fi în stare, îşi dădea seama. Forţa ucigaşă ce-i fusese hărăzită în ajun, ca un fel de dar, îi era luată acum înapoi. Se regăsea timid şi slab, cel de altădată, dar cu spiritul împovărat de amintiri pe care zadarnic încerca să le izgonească, şi-a căror grozăvie îl făcea să geamă. Avea fierbinţeli, sudoarea i se prelingea pe şira spinării şi-i lipea cămaşa de carne. De disperare îşi frîngea mîinile, apuca vesta, căuta pielea de pe piept ca s-o sfîşie parcă. O frică mîrşavă îl ţintuia în acest ungher al depozitului, frica să nu fie văzut în caz că ar ieşi din umbra pe care streaşina o arunca asupră-i. Cînd îl izbea lumina, avea impresia că ea urlă ca să-l denunţe şi-şi pierdea capul, în timp ce acolo, în întuneric, putea chibzui.

Primul lucru pe care trebuia să-l facă, o dată ieşit din depozit — şi oricum avea să iasă de acolo — era să se întoarcă acasă cît mai repede. Cheia o avea în buzunar. Va intra fără s-o trezească pe nevastă-sa şi va lua toţi banii de care dispunea. Apoi, va pleca

pe jos în oraşul vecin şi va sări în primul tren. Mai avea încă patru sau cinci ore pînă-n zori ; destul, cu condiţia să ia o hotărîre.

Făcu vreo cîţiva paşi pe lîngă stiva de vreascuri, în umbră, ca şi cum umbra aceea ar fi fost un refugiu pe buza prăpastiei de lumină. Laşitatea biruia chiar şi instinctul ce-l îndemna să fugă. Orice pretext era bun pentru a prelungi aceste primejdioase momente de şovăială. Trebuia să chibzuiască şi să răsufle un pic.

În proajma docarului, se izbi cu piciorul de un hîrdău aşezat între cele două hulube. În apa cu care fusese spălată trăsura, plutea un burete. Se uită la apă şi-i veni ideea să-şi spele mîinile, pentru a şterge petele suspecte ce l-ar fi putut trăda şi, cum se aplecă peste hîrdău, îl apucă deodată pofta să vadă cum arată. De-o zi şi-o noapte nu-şi văzuse faţa şi tocmai din acest motiv dorinţa lui era mai imperioasă. Ce înfăţişare avea acum, după ceea ce făptuise ? Vroia să ştie neapărat. O formă tulbure se ivi la suprafaţa apei, un fel de umbră din care nu desluşea decît conturul capului şi-al umerilor ; umbra aceea tremura la răsuflarea lui, pentru că îngenunchiase chiar lîngă hîrdău, şi nu-şi vedea de loc trăsăturile feţei, nici expresia ochilor.

Atunci, uitînd frica de lumină care-i interzicea să iasă de sub streaşină, înşfăcă hîrdăul de toarte şi-l cără în bătaia lunii. Gemea, ca şi cum această povară l-ar fi sleit de puteri. Din nou îngenunche şi se aplecă, dar nu se aşezase bine şi propria sa umbră îl împiedica să vadă. Dădu ocol hîrdăului, aruncă deoparte buretele şi aşteptă pînă ce suprafaţa apei se linişti.

Neaplecîndu-se prea tare, stînd aproape drept, reuşea să se vadă ; apa nu era limpede, dar luna o preschimba într-o oglindă ; încet-încet, creţurile ce-i brăz-

dau luciul se netezeau şi imaginea pe care o desluşea devenea din ce în ce mai clară; acum nu mai mişca: într-adevăr el era omul acela imobil.

Rămase neclintit cîteva minute. Îşi vedea părul vîlvoi, îmbrăcămintea răvăşită şi barba ce-i adumbrea obrajii. Se aştepta la asta şi nu se miră cîtuşi de puţin. Şi, totuşi, cum sta aşa, îngenunchiat, cu braţele atîrnînd de-a lungul trupului, părea victima unei fascinaţii şi nu făcea nici o mişcare. În propria sa imagine răsfrîntă percepea tremurul uşor ce-i agita tot trupul. Niciodată nu va reuşi să-şi dezlipească ochii de pe reflexul magic. Scăldat într-o lumină sinistră, acum nu se mai temea de lună ci de privirea care întîmpina privirea lui şi-l pironea acolo ca printr-o vrajă. Văzuse de prea multe ori privirea aceea pentru ca s-o bage în seamă; acuma, ea venea spre dînsul şi-l căuta, vorbind şi trăind, în sfîrşit, la fel ca şi gura aceea cu buzele tremurătoare, gata să se depărteze şi să răcnească. Şi faţa din fundul apei părea să urce, să se înalţe încet afară din hîrdău. O recunoscuse un moment, dar numaidecît ea se schimonosi de groază şi nu mai era aceeaşi. Dintr-o clipă într-alta avea să iasă din apă, să plutească prin aer înaintea lui şi să strige. Picioarele i se încordară brusc. Se ridică dintr-o zvîcnire şi răsturnă hîrdăul.

Tăcerea din jur îi vuia în urechi, dădea alarma, ca şi cum zgomotul hîrdăului ce se rostogolea pe pietre ar fi trezit noaptea. Cu pumnii la tîmple, Guéret alergă în spatele unei grămezi de cărbuni apoi se repezi spre grila pe care zadarnic încercă s-o deschidă răsucind cu furie mînerul cînd într-o parte, cînd în cealaltă, înnebunit de hîrşîitul pe care îl provoca astfel. Grila era încuiată. Se căţără pe bornă, ca individul care aprinsese adineaori felinarul, dar, odată sus, îşi dădu seama că orice încercare de-a atinge creasta zidului e zadarnică. Răbdarea, forţa, timpul

îi lipseau. Zorile erau aproape. Sări jos şi alergă spre casă. Ultimele sale puteri se istoveau repede; dacă nu fuge imediat e un om pierdut. Poate că dinadins fusese închis în depozit; ghiciseră probabil că se va refugia acolo şi Guéret avu senzaţia că cineva îl pîndeşte de după grămada de cărbuni şi se amuză de groaza lui. Urcă din nou cele trei trepte, încercă să deschidă uşiţa ce rezista cum rezistase şi grila.

Totul i se întuneca în faţa ochilor; genunchii îi tremurau. Lacrimi de frică i se prelingeau de-a lungul obrajilor. Zări docarul şi se urcă pe el, fără să-şi dea seama ce face; acesta basculă încet, ridicîndu-şi hulubele. Guéret vru să se tragă îndărăt, dar era prea tîrziu şi dîndu-şi seama că o să cadă, sări în vîrful stivei de vreascuri ce-l susţinu o clipă, după care simţi că-i fuge de sub picioare, dar acum creasta zidului îi era la îndemînă. N-avea decît să ridice braţele şi să se caţere ajutîndu-se cu genunchii, stîlcindu-şi trupul de piatră. De fapt, escalada zidul unei închisori.

Dedesubt, legăturile de vreascuri se rostogoleau cu un răpăit de grindină. Rămase o clipă pe creasta zidului, cu pieptul zdrobit de efort. Apoi, îmbrăţişă piatra şi se aruncă de cealaltă parte, bălăbănindu-şi picioarele deasupra străzii. Cîţi metri îl despărţeau de caldarîm? Habar n-avea, nu se mai putea gîndi. Degetele i se descleştau încet-încet. Trebuia să-şi dea drumul alunecînd pe lîngă zid. Să-şi dea drumul alunecînd? Cum anume? Deodată, scoase un strigăt şi căzu.

PARTEA A DOUA

I

— Urîtă vreme, doamnă Londe. O să zici că-i timpul să fie aşa. Totuşi, uneori, iarna mai întîrzie un pic. Oh ! Şi frigul ăsta... Dar dumitale nu ţi-e frig ?

— Tot friguroasă de cînd te ştiu, doamnă Couze. Mie la mîini să-mi fie cald şi la picioare, pricepi ? Cu încălzitorul şi mitenele mele, nici nu-mi pasă.

Doamna Couze scoase un chicot lipsit de veselie.

— Mitene, făcu ea. Mă şi vezi trebăluind la bucătărie cu mitene ? Noroc că la mine în bucătărie e mai cald decît aici.

Doamna Londe păstră o tăcere plină de demnitate.

— N-am zis cu răutate, zău aşa, reluă doamna Couze. Te rog să mă ierţi dacă te-am necăjit cumva.

— Aş, de unde, doamnă Couze. Menţin aici temperatura care-mi place mie, şi dacă sufăr din pricina asta, mă priveşte.

Rostise cuvintele cu o voce fermă şi calmă şi-şi privi interlocutoarea, vrînd parcă s-o provoace să obiecteze ceva la spusele sale, dar doamna Couze nici nu se gîndea la una ca asta : era uşor s-o pui cu botul pe labe pe această femeie sfrijită, care dîr-

dîia de frig şi-şi freca într-una mîinile, fără a îndrăzni să ridice ochii; munca istovitoare cu care se îndeletnicea îi uzase şi-i vlăguise trupul; îmbrăcată în veşnicul ei camizol de bumbac, şedea ghemuită pe scaun, ca un copil care se teme să nu ocupe loc prea mult. Cu ochii sclipitori, cu fruntea şi obrajii congestionaţi, părea veşnic luminată de flăcările plitei şi-ai fi spus că focul, jivina fioroasă pe care bucătăresele o stîrnesc mereu din bîrlog cu vătraiul, i-a sărit într-o zi drept în faţă, căci nu mai avea nici gene, nici sprîncene, iar pielea tăbăcită şi lucioasă păstra parcă un reflex de incendiu.

— O să cam trebuiască să plec şi eu îndată, spuse ea după vreo cîteva secunde. Uite că s-a şi întunecat.

Doamnei Londe nu-i plăcea singurătatea.

— Poţi să mai rămîi un pic, spuse pe un ton poruncitor.

— Păi mă aşteaptă cina, doamnă Londe. Şi p-ormă nu-mi place să umblu singură acum.

— Eh, asta-i! Va să zică, a intrat frica şi-n dumneata, ca-n toată lumea. De ce ţi-o fi frică?

— Eh, o femeie singură, pe stradă, poate oricînd s-o păţească.

— O femeie tînără, zic şi eu, dar dumneata eşti destul de bătrînă ca să te lase-n pace.

— Şi dacă-mi taie beregata ca să-mi fure punga, sau îmi crapă capul cu bîta, ca lui domnu' ăla săracu...

— Lasă, doamnă Couze, nu-ţi mai fă gînduri negre. De şase săptămîni toată lumea fierbe pentru un bătrîn amărît, ucis la un colţ de stradă. Ca şi cum lumea nu s-ar ucide peste tot. Ce-ai zice dumneata dacă ai locui la Paris, unde sînt căsăpiţi cel puţin zece oameni pe noapte?

— Taci, doamnă Londe. Mă şi sperii. Spui asta cu un calm...
— Nu văd de ce mi-aş face sînge rău pentru atîta lucru.
— Deunăzi domnul Grosgeorge îi zicea doamnei că pofta de-a ucide e molipsitoare ca gripa şi d-aia crimele se ţin întotdeauna lanţ.
— Şi doamna ce-a zis ?
— N-a zis nimic, ea nu zice niciodată nimic.
— Păi vezi că nici ea nu crede ?
— N-aş zice că-i aşa. Avea o înfăţişare foarte ciudată. Asta-i ca şi cu ziarul, de-o bucată de vreme...
— Cu ziarul ?
— Da, se repede la el.
— E firesc. Şi eu fac la fel, şi dumneata. Vrea să afle ce mai e nou.
— Dumneata n-ai văzut-o ca mine, doamnă Londe. Ce, dumitale îţi tremură mîinile cînd deschizi ziarul ? Nu, este ? Ei bine, ei îi tremură. Şi asta numai de cînd cu povestea aia cu domnişoara Angèle.
— Şi ce-i cu asta ?
— La naiba, îi e frică.
— Dacă i-ar fi frică, n-ar umbla nopţile.
— Adevărat, alaltăieri s-a dus să ia un pachet de la gară, după cină...
— Ştiu, un pachet de la Paris.
— Da p-asta de unde o mai ştii ?
— Tare curioasă mai eşti.
— Ba de loc, dar aşa i-a spus şi lui domnu', cînd s-a întors. Un pachet de la Paris, cu nişte cizmuliţe.
— Păi vezi...
— Zău că nici nu-ţi vine a crede cum le mai ghiceşti pe toate ! Înainte, aş fi priceput foarte bine că domnu' i-a spus domnişoarei Angèle şi domnişoara Angèle ţi-a povestit dumitale, dar cum domnu' nu se mai întîlneşte cu ea...

— Las-o pe Angèle în pace.

— Vai! iartă-mă, doamnă Londe. Ştiu că n-ar fi trebuit s-aduc vorba despre asta. Cred şi eu că eşti mîhnită. O fată aşa de drăguţă... Cu rana aia pe obraz... Ce om, ce bestie, doamnă, şi Guéret ăla! O piază rea pentru toate cunoştinţele lui, şi mai ales pentru nevastă-sa. Dar cu ea ce s-o fi întîmplat, ai idee?

Doamna Londe întîmpină aceste ultime cuvinte cu o strîmbătură: nu-i plăcea să spună *nu* la asemenea întrebări.

— Ştiu ce ştii şi dumneata, răspunse în cele din urmă. Ce-i sigur e că a plecat din oraş.

— Cică s-a întors acasă, în Bretagne. Camerista l-a auzit deunăzi pe domnu' că-i zicea doamnei că Guéret n-ar fi trebuit să se însoare cu o femeie ca doamna Guéret şi că de aici se trag toate.

— Da? Şi doamna ce-a răspuns?

— Nimic. Ţi-am spus doar că nu spune niciodată nimic. Dacă n-ar deschide gura ca să dea ordine, ai zice că-i mută. Dumnezeule, eu stau aici şi trăncănesc, şi uite că se face noapte. Acuma chiar că plec, zău aşa.

— Treaba dumitale.

— La revedere, doamnă Londe. O s-o iau repede pe mijlocul şoselei. Dacă auzi cumva nişte strigăte, să ştii că pe mine mă asasinează.

— N-are de ce să-ţi fie frică, doamnă Couze.

— Aşa zici dumneata întotdeauna. Norocul dumitale că rămîi acasă. Gata, am fugit. La revedere, doamnă Londe. Lasă, nu te mai ridica.

— La revedere.

„Să mă ridic, făcu doamna Londe cu jumătate glas, cînd fu singură. Asta-şi închipuie că de ea nu mai pot eu. Hai, fugi, băbătie fricoasă", adăugă aplecîndu-se pe fereastră.

Ultimele cuvinte fuseseră spuse cu un amestec de ciudă şi dispreţ şi atît de tare încît ea însăşi tresări. Privi stingherită în jur şi tuşi cum fac adeseori oamenii care vorbesc singuri, pentru a-i face să creadă pe cei care i-ar fi auzit că-şi dreg vocea şi zgomotul vorbelor e doar o tuse.

Totuşi, dacă faptul că mormăi şi exclami de unul singur face parte din micile neajunsuri ale bătrîneţii, doamna Londe avea toate scuzele, căci în ultimele luni vîrsta se purta foarte hain cu ea. Vederea îi scădea ; fără ajutorul lornionului, de curînd achiziţionat, vedea foarte prost, dar nu îndrăznea să-l folosească în public. La ce bun frumosul ei păr negru, care încă mai rezista, dacă-şi poceşte faţa cu asemenea instrument ridicol ? În definitiv, n-avea decît cincizeci şi cinci de ani. Clienţii şi-i recunoaşte şi fără lornion iar cînd o s-o apuce cheful de citit sau de cusut, o să se închidă în cameră. O supăra mult mai mult faptul că de la o vreme era din ce în ce mai tare de urechi ; la început pusese totul pe seama celor care îi vorbeau, socotind că au un defect de exprimare, dar pînă la urmă a trebuit să recunoască adevărul : unul cîte unul, toate simţurile sale o trădau. Singura persoană care se mai putea face auzită de ea era Angèle : tînăra femeie ştia exact la ce diapazon trebuie să-şi pună vocea, pentru a străpunge pîcla acestui început de surzenie.

Doamna Londe clătina din cap, gîndindu-se la aceste lucruri, aruncă o privire pe fereastră şi se ridică în picioare. O pelerină scurtă de lînă neagră îi ocrotea umerii de frig şi-i dădea ceva din înfăţişarea unui preot cu glugă. Cu paşi apăsaţi, făcu înconjurul camerei, frecîndu-şi mîinile şi, cum se îndrepta spre fotoliu, amintirea doamnei Couze îi reveni în minte : „Toate-s moarte de frică“, murmură ea iritată.

Panica ce cuprindea oraşul după asfinţitul soarelui o îngrijora. Dacă şi bărbaţii se vor molipsi de bicisnicia femeilor, atunci s-a zis cu restaurantul; căci pentru a ajunge pînă acolo trebuia să cobori cîteva străzi lungi şi prost iluminate, iar asemenea plimbare nu era de loc veselă iarna.

Acum se afla în faţa şemineului şi aprindea lampa de gaz: „Îi păstrez numai pentru că s-au obişnuit aici, îşi spuse aşezînd la loc abajurul pe manşonul de sticlă. Nu le plac schimbările. Ca să nu mai punem la socoteală că sînt singura din regiune cu preţuri atît de convenabile. Nu-i vorbă că le şi impun. Poate nu chiar ca altădată, pe vremea cînd Angèle mai ieşea cu ei..."

Gîndurile sale făcură un salt în generalităţi, vrînd parcă să scape de suferinţa unei amintiri prea exacte:

„Oare de ce toate supărările astea? spuse cu voce tare. De ce m-o fi lovind soarta aşa din senin? Acum trei luni mă credeam nefericită, dar eram fericită, da, fericită. Mîncam, dormeam fără grijă. Viaţa mea părea rînduită pentru totdeauna..."

Luă lampa şi traversă camera pentru a merge să deschidă dulapul.

„Am ajuns să-mi fie frică de ziua de mîine, continuă scotocind cu braţul printre rochii şi şaluri. De cîte ori aud că ciocăneşte cineva la uşă mi-e frică de Dumnezeu ştie ce. Nimeni. Bineînţeles că nu-i nimeni în dulap. Întîi şi-ntîi, cum să încapă aici? Ar trebui să aibă un metru şi douăzeci. Eh, babele astea cu poveştile lor... Nu-i vorbă, acum trei luni nici nu mă gîndeam să controlez prin cameră."

Închizînd dulapul, doamna Londe se îndreptă spre pat şi puse lampa pe lespezile pardoselii.

„Cred şi eu că doamnei Grosgeorge îi tremură mîna cînd deschide ziarul. Parcă mie nu? Mi-e groază

de sînge. Numai gîndul că m-ar putea atinge cineva cu vîrful cuţitului..."

Îngenunchie vrînd parcă să se roage la Hristosul care-şi ridica braţele asupra ei şi-a spaimelor sale, dar nu-l vedea.

„La vîrsta mea, gemu ea, să stau aşa în genunchi şi să mă uit sub pat! Ar fi grozav să şi găsesc pe careva. Dovadă că nu-s prea convinsă, deşi n-aş ieşi din cameră fără să mă asigur că nu-i nimeni ascuns aici."

Sprijinindu-se în palme, se aplecă înainte pînă atinse lespezile cu părul; sîngele îi coborî în cap, vîjîind.

„Nu văd nimic, suspină ea, ar fi trebuit să-mi pun lornionul. Lampa asta nu bate pînă-n fund. În fine, oricum nu cred că s-ar putea strecura cineva acolo, cît de subţire ar fi. Totuşi, parcă poţi şti! lumea-i dată dracului cînd e vorba să facă rău unor oameni cinstiţi."

Vocea i se pierdea sub pat. Ghemuită astfel şi gemînd, doamna Londe părea o dihanie mătăhăloasă care fornăie trist la poarta temniţei sale. În spatele ei, amurgul de iarnă lumina stins fereastra şi ea nu mai clintea, nu mai vorbea; privirile întunecate iscodeau în stînga şi-n dreapta; enormă şi sclipitoare în teaca-i de serj lucios, crupa împietrită a doamnei Londe părea să înjure ultimele raze ale zilei.

Seara, după ce încuiase uşa restaurantului şi vîrîse clanţa în buzunar, urcă în odaia Angèlei. Fata se culcase de mult şi stinsese lampa. Vizita doamnei Londe o miră şi-o făcu să se teamă de cine ştie ce întîmplare extraordinară.

— Ce s-a-ntîmplat? întrebă din fundul patului.

Doamna Londe răsuflă un pic şi puse lampa pe şemineu.

— Ce vrei să se întîmple ? răspunse cu o prefăcută voioşie. Am venit să-ţi spun noapte bună. Sper că nu dormeai.

Trase un scaun la piciorul patului şi se aşeză.

— Astă-seară, continuă, în timp ce eram jos, m-au apucat tot soiul de gînduri negre. Dar ce ai de te ascunzi acolo ? spuse pe neaşteptate, văzînd că fata ţine cearşaful în dreptul obrazului.

— Îmi bate lumina în ochi.

— Păi sigur, totdeauna mă întrerupi cînd încep să vorbesc.

Se ridică bodogănind şi puse lampa pe-o masă, într-alt colţ al odăii, în aşa fel încît patul Angèlei se află iar în întuneric.

— Îţi spuneam că m-au apucat tot soiul de gînduri negre. Da. M-am molipsit şi eu de tristeţea clienţilor mei. Nu mai discută ca pe vremuri. Asta-i sigur.

— Niciodată n-au fost prea vorbăreţi ; numai cînd se certau.

— Aş prefera să-i văd certîndu-se. Degeaba spui : tăcerea asta nu-i a bună. Niciodată de cînd îi cunosc n-au avut asemenea mutre.

— Ei şi ? N-ai decît să-i laşi în pace.

— Bravo ! Şi dacă pleacă ?

— Cine ţi-a spus că au de gînd să plece ?

— Nimeni. Dar dacă tac, înseamnă că-s nemulţumiţi, şi dacă-s nemulţumiţi, pot foarte bine să plece. Aşa-mi spune mie inima.

— Mie-mi spune că vor rămîne, pentru că aici e mai ieftin decît în altă parte.

— Şi confortul, fetiţo, spuse doamna Londe cu o însufleţire subită. Crezi că e chiar atît de plăcut să vii să cinezi la Lorges, cînd mulţi din ei locuiesc la Chanteilles, iar la Chanteilles e veselie, lume multă şi lumină ? În timp ce Lorges are o faimă sinistră şi

străzile nu-s luminate. Chiar şi cel mai calic dintre domnii ăştia ar da bucuros douăzeci şi cinci de centime în plus, ca să cineze într-un restaurant de unde se poate întoarce acasă fără să-i taie cineva beregata pe drum.

— Tanti, ce-mi spui mie toate astea? Mi-ai promis doar...

— Dar lasă-mă, dragă, reluă doamna Londe cu o iritare pe care nu şi-o mai putea stăpîni. Simt şi eu nevoia să vorbesc. Tu trebuie să mă asculţi. Toate astea mă apasă, pricepi? Adineaori, a trecut pe aici doamna Couze. Alta care moare de frică de cîte ori scoate nasul din casă. Asta mă scoate din sărite. Cînd oamenii încep să intre în panică, într-un orăşel ca Lorges, e rău pentru toată lumea. Nu vreau ca cineva să creadă că-şi riscă viaţa ca să cineze în restaurantul meu. Şi-a venit şi iarna. De la ora cinci e o beznă de-ţi bagi degetele în ochi. Haide, sper că n-ai de gînd să plîngi acum, nu-i aşa? Ai ajuns să-mi faci viaţa imposibilă cu crizele tale de lacrimi. Nu-i vorbă, nici înainte nu prea mai era vesel aici. Angèle! Mă auzi, Angèle?

— Da.

— În interesul tău, ca şi-ntr-al meu, am să-ţi pun o întrebare, o întrebare serioasă. Ştii numele celui care te-a atacat? Cine-i? Spune-mi!

Angèle se prăbuşi în fundul patului, cu capul ascuns între braţe. O clipă, din cauza lacrimilor, nici nu fu în stare să răspundă, apoi, dintr-o dată, strigă:

— Mi-ai promis doar că n-ai să-mi mai vorbeşti despre asta. Lasă-mă atunci!

Doamna Londe nu clinti, obişnuită probabil cu izbucnirile Angèlei.

— Am ajuns la capătul răbdării, spuse în cele din urmă cu voce scăzută. Sînt unii care pretind că ştii foarte bine numele acelui bărbat şi că-i de datoria ta

să ajuți justiția. Cum, tu nu pricepi că tăcînd stîrnești tot orașul împotriva noastră ? Dacă-n iarna asta va fi atacat cineva pe stradă, lumea o să spună precis că așa ceva nu s-ar fi întîmplat dacă l-ai fi denunțat pe agresorul tău. Și-atunci nu ne mai rămîne decît să ne luăm tălpășița de aici.

— Dar nu pot să-ți spun numele lui, de vreme ce nu-l știu.

— N-ai să mă convingi că nici nu l-ai văzut măcar. Ia spune, cum arăta ?

— Eram pe malul apei. El a venit pe la spate și m-a lovit în cap. Asta-i tot ce știu.

— Bine, dar ai fost văzută cu el pe drum, nefericito ! Doamna Koppe te-a văzut. Ceva mai departe, te-a văzut și femeia care închiriază scaune la biserica Saint-Jude.

— Atunci întreabă-le pe ele cu cine eram, dacă m-au văzut așa de bine.

Acest răspuns fu urmat de o lungă tăcere, întreruptă doar de suspinele înăbușite ale Angèlei și de răsuflarea zgomotoasă a doamnei Londe, care se străduia să se țină dreaptă în scaun, vrînd să pară desigur mai redutabilă și să-i impună astfel tinerei femei. Capul pe jumătate luminat de lampa așezată chiar în spatele ei, precum și profilul prelung i se detașau decupate într-un soi de haló. Reflectă astfel cîteva secunde ; după ochii strălucitori părea preocupată să caute o răutate cît mai usturătoare.

— Las'că vedem noi, spuse în cele din urmă, ce-ai să spui la tribunal.

Angèle se potolise.

— Mai că-mi vine să și rîd, răspunse ea calm. De ce să-mi fie frică de tribunal ?

— O să spună că ești complice, că ai primit bani ca să taci.

— Asta va trebui întîi şi-ntîi dovedit.

— Avocaţii dovedesc tot ce vor şi tu ai să intri frumuşel la închisoare.

— Mă iei drept un copil de doisprezece ani ca să încerci să mă înfricoşezi ? De cînd se bagă la închisoare victimele ?

Urmă o foarte scurtă pauză, după care doamna Londe reluă cu răbdarea şi ferocitatea unei insecte :

— Spun că cel care te-a atacat va fi pedepsit, dar şi tu ai să fii pedepsită pentru tăcerea ce-a împiedicat justiţia să pună mai repede mîna pe el şi, cine ştie ? ai să fii poate cauza altor crime şi mai groaznice, pentru că libertatea acestui individ e un pericol public, şi el e liber datorită tăcerii tale, drăguţă. Dacă în seara asta, de exemplu, i-ar trăsni prin cap să-mi taie beregata, îţi dai seama că vei fi trasă şi tu la răspundere ?

— Eu, tanti ? De unde şi pînă unde ?

— Pentru că refuzi să-mi spui numele lui.

— Îţi repet că nu-l cunosc. Nu ştiu nimic despre el. Nici n-aş putea spune cum arăta la faţă.

— Totuşi ai fost văzută stînd de vorbă cu el pe drum. Există martori.

— Martorii mint.

— Ai să explici asta la tribunal, fetiţo.

— Ah ! dar lasă-mă, tanti. De ce mă chinuieşti ?

— Spune-mi doar dacă-i domnul Guéret sau nu. Există unele bănuieli care apasă asupra lui. Dacă nu-i el, faci o faptă bună spunîndu-mi. Doar nu vrei să fie urmărit un nevinovat, nu-i aşa ? Şi-apoi e vorba şi de nevastă-sa. Gîndeşte-te la nevastă-sa. Ei hai, el este ? Nu trebuie să-mi spui decît da sau nu.

Angèle se ridică în capul oaselor.

— Nu răspund nimic, spuse apăsat. Lasă-mă !

— Nu răspunzi, repetă doamna Londe ridicîndu-se şi venind foarte aproape de ea. Şi ce-ai zice tu dacă mie, de exemplu, mi s-ar face pînă la urmă lehamite de tine? Dacă te-aş da afară din casă? Cînd te-au adus de acolo, nu te ţineai aşa de băţoasă.

Vocea i se ascuţi brusc şi începu să strige, aplecată asupra tinerei femei, a cărei formă albă se desluşea în fundul patului.

— De arestat, tot o să-l aresteze pînă la urmă pe banditul ăla, auzi? Şi-ai să-ţi primeşti şi tu partea. Eşti complice, ţi-a dat bani ca să taci. Toată lumea vorbeşte. Asta-i sigur.

— Nu-i adevărat, spuse Angèle agitîndu-se. Dacă îţi spun că nu-i adevărat! Înainte mă credeai. Vorbea ca un om care se înăbuşe. Doar ai văzut în ce hal eram; cum poţi să-ţi închipui că nu m-aş răzbuna, dacă aş cunoaşte numele lui? Îl urăsc mai mult decît îl urăşti tu. La ghilotină aş vrea să-l văd.

Răsuflă un pic şi se prăbuşi iar pe pernă. Doamna Londe se ridică şi păstră tăcere; se ţinea dreaptă în penumbră şi părea să chibzuiască.

Un moment mai tîrziu, se depărtă de pat, ducîndu-se să ia lampa de pe masă. Faţa ei apăru iluminată parcă de focurile unei rampe. În zbîrciturile adînci ce-i brăzdau obrajii, în ochii ei ficşi cu privirea din ce în ce mai încordată bătrîneţea triumfa, în sfîrşit. Nasul lung şi borcănat, sprîncenele stufoase îi dădeau înfăţişarea unui bărbat, şi fardul, aplicat de-o mînă tremurătoare, lupta zadarnic să mai dea un pic de prospeţime cărnii din care viaţa părea că începe să se retragă. Privi îndelung patul pe care abia îl vedea şi oftă. I se rupea inima. Deschizînd uşa, înălţă din umeri mai mult a ciudă, parcă decît a nepăsare.

— În sfîrşit, bună seara, spuse aproape cu regret.

Şi, fără să mai aştepte răspuns, ieşi.

II

În ciuda mobilierului urît și-a tapetelor hidoase, era greu să nu te simți bine în salonașul pe care și-l amenajase doamna Grosgeorge la etajul doi al vilei *Mon Idée*, și această impresie se datora desigur focului de buturugi care, în după-amiaza aceea geroasă, răspîndea o căldură deosebit de plăcută. Draperiile de catifea roșie, covorul vișiniu împodobit cu desene și figuri de culoare închisă, chiar și mobilele, canapeaua și fotoliile în stil turcesc, totul era îmbibat de temperatura blîndă a încăperii și respira o foarte pretențioasă obișnuință de confort. Desigur că o persoană de gust ar fi putut spune că prea sînt multe obiecte îngrămădite într-un spațiu restrîns ; ar fi condamnat deplorabila îmbinare a culorilor precum și numeroasele tablouri ce acopereau pereții, dar cineva sosit de afară și rebegit de rafalele lui decembrie ar fi poposit cu voluptate în această cameră.

Totuși, doamna Grosgeorge, care tocmai intrase, părea indiferentă la căldura îmbietoare din încăpere. Aruncă manșonul pe masă și, fără să-și scoată mantoul lung de lutru în care era înfofolită, se așeză lîngă foc, apoi se ridică aproape imediat și începu să se plimbe prin salon. Avea obrajii înlăcrămați, din cauza frigului de afară ; își smulse mînușile și-și șterse ochii cu dosul mîinilor înghețate.

Era foarte agitată și, timp de cîteva minute, se plimbă cu pași mari de la un cap la celălalt al încăperii. În cele din urmă, trecînd prin fața unei oglinzi agățate de perete, se văzu pe neașteptate și-și surprinse în ochi o privire ce trebuie să i se fi părut ciudată, căci se opri și se așeză pe canapea.

Acum își scotea toca de blană ce-i ascundea capul și, cu degetele-i prelungi, își netezea părul negru,

uşor încărunţit în jurul frunţii şi sub ureche. S-ar fi spus că îi este ruşine de agitaţia sa de adineaori şi încearcă să-şi recîştige calmul făcînd gesturi rezonabile. Se ridică, se duse să sune, după care îşi scoase mantoul.

— N-a venit nimeni cît am lipsit eu? o întrebă pe camerista care tocmai intra.

— Nimeni, doamnă.

— Foarte bine. Ia mantoul şi pălăria. Dacă mă caută cineva, nu spui că sînt acasă înainte de-a mă fi anunţat. Domnul a ieşit?

— Aproape imediat după doamna. A luat cabrioleta.

— Bine. Poţi să pleci.

„Ce-i de făcut?" murmură ea cînd fu singură. Chibzui o clipă şi se îndreptă spre fereastră. Vîntul zbuciuma crestele copacilor şi înălţa pe drumul ce se zărea dincolo de grilaj trîmbe de praf alb care pluteau la cîţiva metri de sol, părînd suspendate acolo pentru vecie. Nici o plantă nu mai rezista la frig. Cele două straturi de flori aşezate la extremităţile peluzei mari se transformaseră în două grămezi triste de pămînt negru. Numai răzoarele de gazon şi tufele alternate de dafin şi salbă-moale ce ascundeau zidurile grădinii mai puneau un pic de culoare în peisajul sărăcit.

Doamna Grosgeorge dădu drumul perdelei de tul şi se aşeză lîngă foc.

Erau momente cînd nu-şi putea închipui propria viaţă ca o succesiune de ani, ci ca pe-o fiinţă vie, un fel de dublură a ei pe care ea însăşi ar fi înzestrat-o cu un chip, gesturi şi voce omenească, şi-acest personaj misterios îşi făcea apariţia în ceasurile de mare singurătate sau după vreo emoţie puternică, asemenea celei trăite chiar în ziua aceea, îl simţea în preajma ei, vorbind cu o voce înăbuşită de apăsarea tăcerii din

jur. Parcă s-ar fi aflat în tovărăşia unei călătoare întoarse dintr-o ţară depărtată, care-i povestea cele văzute acolo, şi trebuia să facă un efort pentru a se smulge din amorţeala în care o afunda treptat această stranie reverie.

Exceptînd copilăria, niciodată n-a fost fericită. Nu i-au lipsit nici banii, nici sănătatea, şi natura s-a arătat darnică faţă de ea, dar poate că tocmai mulţimea darurilor pe care le primise a născut în această femeie melancolia ce i se citea în adîncul ochilor. Să fi fost oare tristeţea de-a nu putea dori nimic ? Încet-încet, se detaşase de toate, ajungînd să-l accepte drept soţ pe bărbatul egoist şi ridicol cu care trăia, să nu mai fie sensibilă nici chiar la urîciunea obiectelor ce-o înconjurau şi de care privirea ei se izbea veşnic. Dar, uneori, se producea într-însa ceva nedefinit, un fel de popas în scurgerea timpului, ca şi cum cineva ar fi vrut să-i dea prilejul să se trezească la realitate, şi să se vadă aşa cum este, să vadă propria sa viaţă.

Prin vinele ei curgea puţin sînge străin, căci, pentru a crea o femeie atît de ascunsă şi atît de violentă, era nevoie şi de altceva decît nepăsarea, altceva decît echilibrul şi raţiunea francezului. Oricît de rece şi gravă părea în ochii neatenţi ai lumii, ea nu era decît nelinişte şi ascundea o inimă răzvrătită sub aparenţele unei vieţi foarte ordonate. Neputînd să se ataşeze de nimic, ura tot ceea ce îi sărăcea şi-l urîţea existenţa, tot ceea ce-i spunea : „E prea tîrziu. De acum încolo poţi să prevezi tot ce se va mai întîmpla în anii următori ai vieţii tale, căci viitorul nu va mai schimba absolut nimic.“ Cu toate acestea, ura sa era vagă şi nu se lega de nici o fiinţă, de nici un lucru anume. Considera propria-i tinereţe şi toate evenimentele ce lăsaseră urme adînci în sufletul ei ca nişte partide jucate şi pierdute din nebăgare de seamă ; rămăsese doar amărăciunea omului care încearcă să afle prin ce ter-

tip viclean a fost jecmănit de un adversar fără scrupule.

Pentru că se lăsase furată de obişnuinţele mărunte ale unei vieţi mediocre şi pentru că toate resturile de energie păreau să se fi scurs dintr-însa pe nesimţite, la patruzeci şi cinci de ani se simţea mai bătrînă decît o femeie de şaizeci. Şi, chiar dacă o mai tulbura din cînd în cînd elanul unei revolte, raţiunea nu scăpa nici o ocazie ca să-i spună că e prea bătrînă pentru a mai visa libertatea. Pe ce şi-ar mai putea întemeia fericirea ? Frumuseţea şi-o pierduse de mult, iar averea nu mai era în mîinile ei. De altfel, îi lipsea şi forţa necesară. Cu zece ani în urmă, ar fi fugit, dar prevedea oare, cu zece ani în urmă, că se va scufunda într-un astfel de plictis, în scîrba de toate şi de ea însăşi, care-i otrăvea acuma fiecare ceas din zi ? „Oare cum trăiesc ceilalţi ? se întreba adeseori. Cum reuşesc să treacă dintr-o săptămînă într-alta, pînă la sfîrşitul unui an ?"

Această călătorie în timp, la care era silită, o irita. Încotro s-ar duce ? Spre ce bucurie ? Ce anume i-ar putea răscumpăra oboseala ? Credinţa n-a exercitat niciodată vreo putere asupra acestei femei căreia toate religiile i se păreau deopotrivă de mincinoase, de vreme ce nici una dintre ele nu-i explica de ce-i silită să trăiască şi de ce, fiindu-i dată această viaţă, trebuie să vină şi ziua cînd i se va lua îndărăt ? Ideea morţii îi provoca acea tulburare care-i un semn de tinereţe a inimii ; nu dragostea de viaţă îi lipsea, ci darul de-a accepta fără să crîcnească o viaţă deosebită de toate vieţile omeneşti, şi care îi era hărăzită.

Desigur, înţelegea foarte bine că nimic nu mai poate fi modificat. Totul o îndreptăţea să creadă că îşi va sfîrşi zilele în oraşul acela. Şi cea mai neînsemnată plimbare fusese dinainte prevăzută. Un fel de fatalitate îi ordona fiecare gest, fiecare gînd aproape.

Se îngropa de vie în propriul ei mormînt. Moartea va veni s-o caute chiar într-una din încăperile acestei case, moartea pe care nu şi-o dorea şi care o va smulge unei vieţi pe care n-a cerut-o niciodată.

Senzaţia de-a fi prada unei forţe capricioase n-o slăbea o clipă: e o simplă jucărie în puterea voinţei care stăpîneşte lumea şi libertatea e doar o bătaie de joc. La ce bun să geamă în taină pentru faptul că viaţa e urîtă şi monotonă? Ca să scape din această închisoare e nevoie de un suflet mai puternic decît al ei. Zadarnic afişează un aer poruncitor şi-şi sperie soţul cu duritatea ei; e slabă, mai slabă decît cei cărora le impune atît de mult.

Plictiseala, disperarea o făceau amară. Obişnuită să-şi înfrîngă orice elan firesc, nu reuşea decît să conserve şi mai bine otrava ce-i lucra de ani de zile în suflet. Violenţa, veşnic stăpînită, îi împietrise încet-încet inima, făcînd-o în cele din urmă indiferentă la suferinţele altora. Fără să fi comis vreodată cine ştie ce păcat, avea o conştiinţă mai încărcată decît cea mai înrăită criminală. Cînd îşi bătea fiul se desfăta cu lacrimile pe care le vedea tremurînd în ochii lui şi dorea ca o nouă poznă să-i ofere pretextul unor noi sancţiuni. Detesta acest copil care-i amintea de soţul ei; era un semn viu al sclaviei, pentru că se simţea incapabilă să-l abandoneze, să fugă de el, şi pentru că făcea parte din acea orînduire a lucrurilor ce i-a fost impusă fără să-şi fi dat consimţămîntul. Ori de cîte ori copilul se îmbolnăvea, îl îngrijea conştiincios, dar se simţea răvăşită de o teribilă bucurie; nici ea nu ştia ce speră.

Se împlineau curînd cincisprezece ani de cînd locuia în vila botezată *Mon Idée* de un proprietar ridicol, căci ridicolul era o caracteristică dominantă în viaţa acestei femei. Chiar şi numele soţului ei se preta la glume. Maniile lui stîrneau zîmbete şi mobilele cu

care îşi tixise casa îi dovedeau cu prisosinţă mediocritatea spiritului. Dar nu lupta împotriva acestei stări de lucruri; înlocuirea unui fotoliu cu altul nu i-ar fi adus mai multă fericire. Soarta hotărîse s-o doboare şi ea îi accepta, victimă furioasă dar pasivă, toate nedreptăţile. Era mîndră că păstrează cel puţin o înfăţişare demnă.

Se spune că, în Alpi, masele de zăpadă se îngrămădesc în coasta muntelui şi stau prinse acolo printr-un adevărat miracol echilibristic, pe care o simplă vibraţie a aerului îl poate distruge. E destul să răsune o voce omenească în vecinătate, pentru ca tot zidul să se năruie şi să se preschimbe în avalanşa ce striveşte un sat întreg. Ar fi vrut să scoată ea însăşi acest strigăt, acest apel care să dărîme edificiul zăpezilor imobile. Cînd l-a văzut prima oară pe preceptorul fiului său, a avut o impresie ciudată, care se înnoia ori de cîte ori îşi reamintea această întrevedere. Omul nu-i plăcea; comportarea lui timidă, servilismul lui stîngaci îi displăceau, dar, oricît de puţin intuitivă ar fi fost, de la prima vedere ghicise că aveau multe ranchiune şi iluzii comune. Fără îndoială că vîrsta şi-o anume exasperare proprie firii sale o împinseseră mult mai departe pe drumul renunţărilor silite, dar era destul să examineze înfăţişarea neliniştită a lui Guéret, stîngăciile lui, privirea aceea emoţionată şi plictisită, pentru a fi convinsă că se zbate în dificultăţi asemănătoare celor pe care le cunoscuse şi ea odinioară. Nici el nu ştia să-şi stăpînească viaţa şi asta se vedea limpede pe faţa lui, în timp ce ea fusese destul de vanitoasă şi de tare pentru a-şi ascunde neîndemînarea. Sigur că şi el, ca dînsa pe vremuri, nu-şi realiza greşelile decît o dată săvîrşite şi nu ştia să tragă nici o concluzie folositoare.

Altora, unor suflete mai supuse, le era hărăzit darul de-a profita de împrejurări. O mulţime de oameni in-

vaţă fericirea cum înveţi o meserie şi acceptă mediocritatea cu resemnare, pentru a evita ceva şi mai rău. Din această înţelepciune rezultau căsniciile fecunde, mesele de familie reunind trei generaţii satisfăcute. Dar ea se afla în faţa unui om căruia, ca şi ei, de altfel, această fericire nu i-a surîs. Probabil că niciodată nu va afla ce-i odihna. Soarta îl va lovi fără să-l înveţe ceva, nici măcar să se stăpînească, să imite înfăţişarea omului sigur pe ceea ce face. Îşi ignora pînă şi meseria aleasă : aşa cum era preceptor, putea fi foarte bine şi funcţionar de bancă, şi poştaş, şi grădinar : locul lui nu-i nicăieri.

Vedea foarte limpede acest lucru şi suferea, nu pentru el, ci pentru ea însăşi, căci Guéret personifica spectacolul propriei sale mizerii. Fără a-l dispreţui — cum să dispreţuieşti o fiinţă cu care semeni în atîtea privinţe ? — îl ura pentru faptul că venea în casa ei, dar, cu toate acestea, n-ar fi împiedicat sub nici un motiv vizitele astea. Îi era greu să-l vadă ; i-ar fi fost şi mai greu să se lipsească de prezenţa lui. Ardea să-l întrebe într-o zi despre viaţa lui, să afle : el cum procedează pentru a-şi rata viitorul.

Desigur, era un bărbat slab şi ei nu-i plăcea decît forţa ; îi recunoştea oricum o superioritate : nu era atît de răbdător ca dînsa. Într-o zi, dintr-o nechibzuinţă, cuprins de-o criză de furie, pe care ea în locul lui şi-ar stăpîni-o, va comite o prostie mai mare decît celelalte, va tulbura ordinea lucrurilor. Ceea ce ea n-a îndrăznit să facă niciodată, el o va face poate, căci norocul îi favorizează uneori pe imbecili.

Astfel, aflînd că în Lorges au fost comise două crime în aceeaşi seară şi cam în acelaşi loc, nici n-a fost nevoie să-i spună soţul ei asupra cui apasă bănuielile. Trăi, drept urmare, cîteva ore de satisfacţie deplină şi trebui să se retragă în camera ei, pentru a nu-şi trăda sentimentele ce-o agitau. Totuşi, ceva

condamna în ea această plăcere, amintirea unei educaţii austere în care faptele bune şi lectura cărţilor pioase jucaseră şi ele un rol. „Cît de rea sînt !" îşi spunea cu un surîs involuntar: dar ceea ce ştia despre ea însăşi nu-i micşora cîtuşi de puţin zelul cu care citea şi recitea în ziar relatarea amănunţită a groaznicei descoperiri. Privirea lacomă sărea cuvintele, rîndurile; chiar şi cu ajutorul lornietei abia izbuti să înţeleagă ce citeşte, într-atît de tulburată îi era vederea de emoţie. I se părea că ea însăşi a participat la această dublă fărădelege. La început respinse o idee atît de absurdă. Să-i fi spus lui Guéret vreun cuvînt care i-ar fi putut inspira asemenea crimă? Şi, în timp ce citea ziarul, se străduia să combată în sinea ei gîndurile stranii pe care i le provoca lectura, dar nu avea tăria să analizeze calm tot ce-i trecea prin minte. Mîna îi tremura. Din ce în ce mai limpede, şi în ciuda voinţei ei, vedea cum se stabileşte un misterios raport între ea şi crima făptuită de altul.

„Ah! nu, nici vorbă!" exclamă ridicîndu-se brusc. Şi aruncă ziarul la picioare. Era pusă în faţa unui fapt real şi brutal. Tot ce mai era cinstit şi convenţional într-însa protesta împotriva ideii unei complicităţi posibile cu asasinul. Şi-şi oferi timp de cîteva minute comedia virtuţii. Ce fericire să te simţi nevinovată în faţa unei crime atît de sălbatice! Apoi se calmă; se cunoştea prea bine că se bucura multă vreme de fericirea sa închipuită. Crima n-o îngrozea. O uimea, o interesa. La urma urmei, puţin îi păsa că asemenea violenţe sînt un atac împotriva societăţii. Nu simţea decît dispreţ şi ură pentru această societate bicisnică. S-a găsit un om care a simţit ceva mai multă ură, a avut ceva mai multă îndrăzneală. Cu ce drept l-ar condamna? Astfel de ipocrizii nu se mai potriveau cu vîrsta ei. Mai bine să se privească drept în faţă. Întotdeauna ajungea la această concluzie ce dobîndea

în mintea ei valoare de principiu, şi-i adormea ultimele regrete că nu-i o virtuoasă.

Şi-apoi, nu era de loc dezagreabil să simţi că ai un suflet niţel scelerat, cînd soarta te leagă de un soţ ca domnul Grosgeorge, în care înflorea toată falsa pudoare burgheză. În prezenţa lui se resemna uşor la gîndul că inima ei nu-i pură. Era destul, de exemplu, să vadă indignarea cu care acest bărbat făţarnic şi vicios comenta asasinarea domnului Sarcenas, pe care altcum l-ar fi lăsat să crape de foame, şi violul unei femei căreia, cu preţul cîtorva monede, i-a smuls de atîtea ori un trist consimţămînt. Iată aşadar unde ajungi cînd nu ştii să te cunoşti pe tine însuţi: la această ridicolă paradă a respectabilităţii.

Aşezată în faţa domnului Grosgeorge, îi ascultă, fără să-l întrerupă, discursul vehement. Dintr-un exces de indulgenţă, domnul Grosgeorge n-avea pretenţia ca Guéret să fie dus chiar la eşafod şi-i dăruia viaţa, dar cu condiţia să şi-o petrecă sub cerul crunt al Guyanei. Fiecare om are dreptul la viaţă. Considera această axiomă, pe care o emitea ca pe un rod al profundelor sale meditaţii, drept limita extremă a concesiilor posibile. Răscumpăra astfel severitatea pedepsei pe care ar fi cerut-o dacă ar fi fost el procurorul, admiţînd că justiţia l-ar fi arestat pe criminal. Numeroase motive, pe care nu-i dădea mîna să le mărturisească, explicau, justificau antipatia sa faţă de Guéret. Întîi şi-ntîi, îi fusese frică. Vestea crimei făptuite de preceptorul fiului său îi provocase un şoc teribil, ca şi cum însăşi moartea l-ar fi atins pe neaşteptate, şi două zile la rînd a trăit copleşit de-o spaimă jalnică, neîndrăznind să iasă din casă, verificîndu-şi pistoalele. Apoi, şi acesta era probabil marele său dinte împotriva lui Guéret, socotea că acesta a comis un abuz de încredere pătrunzînd în casa lui. În biata sa minte bătrînă şi zăpăcită de lectura ziarelor, ideile

nu erau prea limpezi. Un criminal dobîndea înfățișarea unui bolnav contagios, care n-are voie să-și poarte ciuma printre ceilalți. Cînd urzești proiecte de crimă, stai acasă, nu vii să bolovănești ochi buimatici prin saloanele oamenilor respectabili, căci domnul Grosgeorge și-amintea că în ultima dimineață cînd îl văzuse pe Guéret, acesta avea într-adevăr niște ochi buimaci ; va spune asta cînd își va face depoziția. Și mai era ceva, un lucru și mai penibil, ce gîndea Guéret despre el ! Ultima lor convorbire s-a învîrtit în jurul picturii și a iubirii. E clar că, în sinea lui, ticălosul acela și-a bătut joc de el și de toate explicațiile sale. Rîdea și acum probabil de tablourile pe care domnul Grosgeorge a avut gentilețea să i le arate. Insuportabil gînd ! Dacă ar fi știut, dacă ar fi bănuit o clipă ce canalie primește în casă, cu cîtă bucurie l-ar fi dat afară ! Și-acum, să ajungi să te disprețuiască chiar omul pe care l-ai fi putut pălmui și care-și rîde de tine în fundul unei celule ! În ochii domnului Grosgeorge, aceasta era adevărata crimă a lui Guéret. Violarea Angèlei și asasinarea unui bătrîn îi ofereau doar pretextul unei indignări ce-și avea originea în vanitatea sa grav rănită.

Cu toate acestea, ziarele vorbeau din ce în ce mai puțin despre crimă. Vinovatul era de negăsit. Numeroase persoane fuseseră arestate, interogate, apoi eliberate. Ancheta, efectuată cu multă rîvnă la început, părea să nu dea nici un rezultat. Dar spaima fusese prea mare pentru ca liniștea să revină chiar atît de repede la Lorges. Zăvoarele se trăgeau de cu vreme și doamna Londe nu era singura care se uita sub pat. Circulau tot soiul de zvonuri fioroase. Femeile nu îndrăzneau să se aventureze pe drumul ce mărginea Somnorosul și, odată cu căderea serii, toată vecinătatea depozitului de cărbuni părea blestemată, ca și cum asasinul urma să se întoarcă acolo, pentru a făptui noi

fărădelegi. Anumite colţuri de stradă erau evitate după asfinţitul soarelui şi, în afară de doamna Grosgeorge, nimeni nu prea avea curajul să iasă noaptea.

Ea ştia că n-are de ce să-i fie frică şi nu dădea crezare şoaptelor care puneau crimele lui Guéret pe seama unei bande de răufăcători. De cîtva timp, îi venea din ce în ce mai greu să stea acasă. De multe ori, poruncea să i se pregătească cabrioleta şi colinda fără ţintă cîmpia înconjurătoare. Deşi, mai des, făcea plimbări pe jos, ajungînd pînă prin împrejurimile oraşului Lorges. Vremea era friguroasă şi uscată, ea umbla repede şi se întorcea la vilă frîntă de-o oboseală reconfortantă, ce-i calma nervii şi-i îngăduia să doarmă. Adesea, fără a căuta un itinerar prea complicat, o pornea de-a lungul Somnorosului pînă la primele case din oraşul vecin, sau, cînd nu era prea frig, se aşeza pe mal şi urmărea cu privirea cursul fluviului.

După primul moment de surpriză, marele eveniment ce tulburase viaţa din Lorges îi lăsase o amintire asupra căreia zăbovea cu plăcere. Îşi amintea de emoţia primelor minute, de expresia şi vocea cu care domnul Grosgeorge îi anunţase descoperirea crimelor, apoi de bucuria pe care a trebuit să şi-o ascundă, de clipa de ruşine ce-a urmat şi de concluziile trase din sentimentele atît de amestecate şi de puternice care au stăpînit-o zile de-a rîndul. Îi plăcea să retrăiască imaginar toate fazele micii sale drame interioare dar, pentru acest gen de exerciţiu mental, avea nevoie de singurătate şi de aceea pleca de acasă şi hoinărea departe pe cîmp. Astfel, nimeni nu-i tulbura meditaţia.

Poate că şi anumite peisaje exercitau asupra ei o atracţie a cărei putere nici n-o bănuia. Oare dintr-un motiv anume, sau cu totul întîmplător obişnuia să se aşeze chiar pe malul rîului, foarte aproape de locul

unde fusese găsită Angèle? Ce curiozitate o îmboldea, ce spera de fapt? Avea o fire prea ascunsă, o educaţie severă pusese prea multe bariere între ea şi propria-i inimă pentru a putea judeca exact ceea ce face. Impulsuri nestăpînite îi dictau conduita şi nu-i plăcea să prevadă consecinţele posibile ale actelor sale viitoare. N-o interesa decît satisfacţia de-a regăsi într-un loc sau altul amintirile, emoţiile căutate acolo. Rătăcea, de exemplu, cu plăcere prin cartierul unde fusese descoperit cadavrul domnului Sarcenas. Ştia, totuşi, cît de istovită va fi după aceste plimbări solitare a doua zi cînd, după nesfîrşite ore de somn, se va trezi din nou la viaţa banală a dimineţilor sale iar delicioasa însufleţire din ajun se va fi risipit.

De obicei, dorinţa de a se mişca şi de-a simţi sub tălpi pavajul străzilor şi pămîntul bătătorit de pe şosea o apuca după amiază, şi, pînă seara, o exaltare, ce nu se trăda cîtuşi de puţin pe faţa sa, îi înfierbînta încet-încet spiritul. Călca atît de uşor încît paşii abia i se auzeau şi se întorcea acasă atît de obosită încît, uneori, spre sfîrşitul zilei, se prăbuşea îmbrăcată în pat, asemenea păsărilor rătăcitoare ce se rotesc pe cer pînă cînd un glonte ucigaş le întrerupe zborul buimac.

Trecură cîteva luni şi mai erau doar trei săptămîni pînă la Crăciun, cînd într-o după-amiază, se întoarse acasă mult mai devreme decît de obicei. Inima-i bătea cu putere. Alergase, nu că s-ar fi grăbit să se întoarcă în salonaşul unde se retrăgea de obicei, ci pentru că nu se mai stăpînea şi i se părea că şi trupul ei trebuie să participe la cumplita frămîntare a spiritului. Ceva mai devreme, umblînd de-a lungul căii ferate, ca să ajungă pe bulevardul Somnorosului, îl văzuse pe Guéret. Mergea grăbit şi se îndrepta spre Lorges; avea de gînd, fără îndoială, să treacă pasa-

rela. Doamna Grosgeorge se oprise. Bărbatul pe care îl căuta fără să-şi dea seama în toate plimbările ei se afla la cîţiva metri ; peste o clipă, cînd va fi pe pasarelă, o s-o vadă căci, pentru moment, se ţinea ceva mai în urma lui, de cealaltă parte a căii ferate. Atîtea idei îi trecură prin cap, încît nu făcu nimic şi rămase nemişcată. Să se ascundă ? De ce ? Dimpotrivă, vroia să-i vorbească. Să-l cheme ? Se va speria şi va fugi. Poate că nici nu-i el. Ba da. Hainele ponosite nu-l schimbau de loc. Chiar atunci cînd era corect îmbrăcat, avea ceva de vagabond ; se trădase de altfel şi prin gestul cu care şi-a ridicat la un moment dat gulerul hainei. Surpriza şi un fel de bucurie confuză o ţintuiră locului. Deodată, el se întoarse.

Poate că simţise privirea ce-l urmărea. Îşi scoase repede mîinile din buzunare şi se opri. Ea îşi dădu seama că o recunoscuse şi încearcă să-i ghicească intenţiile. Pentru a-l linişti, duse un deget la gură, apoi ridică braţul făcîndu-i semn să se apropie, dar el o privi şi, după cîteva secunde de ezitare, porni îndărăt şi întoarse capul.

Atunci, cum tocmai trecea prin faţa ei şi începuse să alerge, doamna Grosgeorge strigă cu voce înăbuşită :

— Opreşte ! Nu-ţi vreau răul.

El n-o ascultă, peste un minut va fi departe. Totuşi, ea nu-şi pierdu capul. Era inutil să-i spună să se întoarcă. Alergă vreo cîţiva paşi în aceeaşi direcţie şi-i strigă, pe neaşteptate, peste calea ferată :

— Vin aici mîine seară la ora şapte ! Nu trebuie să-ţi fie frică de nimic !

Şi-acuma, stînd aşezată în faţa focului de buturugi, scena aceea atît de scurtă dobîndea un aspect ciudat în mintea ei. Cu zece minute în urmă alerga pe drum strigînd ceva unui bărbat care fugea de ea şi nu

vroia s-o asculte. Să fi fost oare cu putinţă ? Parcă nu-i venea să creadă. Încă nu era ora trei şi jumătate. Probabil că aţipise toropită de căldura din mica încăpere şi visase doar. Botinele şi poalele fustei sale erau însă albe de praf şi-i mai tremurau picioarele de oboseală. Alergase din toate puterile. Îşi amintea zgomotul înăbuşit al pămîntului sub paşi, şi respiraţia gîfîită, şi strigătul, şi gestul ; îl revedea pe Guéret, hainele lui soioase, faţa speriată şi sălbatică cu care o privise la un moment dat. Înainte de-a o rupe la fugă ezitase o clipă ; se gîndise desigur : „Ce-o fi vrînd femeia asta ? Mă va trăda ? M-a recunoscut ?" Şi făcuse cale întoarsă, alergînd din ce în ce mai repede. Oare auzise ce i-a strigat, cînd a trecut prin faţa ei ? Ce caută la Lorges în plină zi ? Oare mîine seară se va întoarce ?

Întrebările pe care şi le punea o înnebuneau de nerăbdare. Ar fi trebuit să strige : diseară, şi nu mîine seară. Zadarnic se străduia să se stăpînească şi să rămînă nemişcată ; imobilitatea era o tortură pe care simţea că nu mai are curajul s-o îndure. Unde va găsi oare liniştea necesară pentru a rezista mai bine de-o zi încă ? Nu era făcută să aştepte. Precis că la noapte nu va dormi. Aveau să urmeze cîteva ceasuri interminabile şi va trebui să le suporte. Întîi sfîrşitul după-amiezii, apoi cina împreună cu soţul ei — dar nu va mai cina —, apoi întunericul, tăcerea din cameră, lampa pe care o va aprinde la fiecare sfert de ceas, orologiul pe care îl va auzi bătînd pînă în zori. Nu mai putu îndura acest gînd. Se ridică şi-şi duse pumnii la piept, ca şi cum s-ar fi temut să nu i se spargă inima.

„Nu mai pot, nu mai pot", repeta cu jumătate glas.

După cîteva secunde de gîndire, se îndreptă brusc spre uşă şi ieşi.

III

În aceeaşi zi, şi cam pe la aceeaşi oră, Férnande ciocănea la uşa odăii situate chiar deasupra restaurantului Londe.

— Tu eşti, Férnande? întrebă Angèle, care recunoscuse paşii fetiţei. Intră.

— Bună ziua. Nu ţi-e frig aici? Ar trebui să vii să te încălzeşti la soba din salon. Nu-i nimeni acolo. Doamna Londe a ieşit după treburi.

— Mă simt foarte bine, Férnande. Nu-ţi fă griji pentru mine.

Stătea într-un colţ al încăperii, chiar lîngă fereastră, cu scaunul lipit de perete. În clipa cînd intrase Férnande, Angèle pusese pe-o măsuţă rochia la care tocmai cosea ceva şi-şi ascunse faţa în şalul cenuşiu cu care era îmbrobodită.

— Uite, adăugă lipind dosul palmei de perete, nu-i nevoie să mai cobor eu lîngă sobă; vine ea la mine.

Într-adevăr, burlanul, care trecea prin perete, răspîndea un pic de căldură, scorojind tencuiala ce se zărea prin tapetul de hîrtie sfîşiat pe o lungă porţiune.

— Oricum, spuse Férnande aşezîndu-se pe marginea patului, la cîţiva paşi de Angèle, e mai plăcut jos şi doamna Londe a plecat.

— Da, dar se poate întoarce dintr-un moment într-altul, şi eu n-am nici un chef s-o văd.

— Chiar n-o să mai vorbiţi niciodată?

— Cît mai puţin dacă se poate, draga mea. De ce mă întrebi? Tu nu poţi pricepe cît rău mi-a făcut doamna Londe.

— Ce ştii tu? Îţi închipui că nu-s la curent pentru că am treisprezece ani şi jumătate? Te înşeli. Sînt fete mai mari ca mine, care nu ştiu ce ştiu eu.

Rostise aceste cuvinte cu un fel de mîndrie şi întinse faţa spre Angèle, care întorcea capul, stînjenită de ochii negri ce păreau să-i caute trăsăturile prin ochiurile şalului.

— Dacă nu mă crezi, continuă Fernande după cîteva clipe de tăcere, n-ai decît s-o întrebi pe doamna Londe. Dar tu nu vorbeşti cu ea, adăugă fata cu ipocrizie, uitasem.

— Te sfătuiesc să nu-ţi prea faci de lucru cu doamna Londe. Tot timpul te ţii de fustele ei, micuţo. Într-o zi ai să regreţi că ai ascultat-o.

— De ce ? Tu nici nu ştii ce discutăm noi. E foarte drăguţă cu mine. Îmi dă voie să fac ce vreau. Dacă ai şti cîtă încredere are în mine ! Mereu îmi spune că-s destul de mare acum ca să nu mai fiu dădăcită şi că n-am de dat nimănui socoteală de ce fac. Asta-mi place grozav.

— Şi maică-ta ?

— Maică-mea e încîntată. Ia jumătate din banii pe care-i cîştig aici la doamna Londe şi depune restul la casa de economii. Am pînă acum peste cincizeci de franci.

— Norocul tău, spuse Angèle pe un ton dintr-o dată blînd. O să-ţi prindă bine mai tîrziu.

— Sigur că da, aşa-mi spunea şi mămica, deunăzi. Ca să nu mai vorbim că doamna Londe mă învaţă să cos, să spăl vasele ; asta prinde foarte bine, îţi dai seama.

— Foarte. Şi ce te mai pune să faci, doamna Londe ?

— Oh! îi mătur camera, îi fac patul. Ce, tu nu ştiai? Eu fac curăţenie la ea în cameră, dimineaţa. Tot eu duc sus şi cărbunii. Nimeni afară de mine n-are voie să se atingă de încălzitorul ei ; i-l pregătesc zilnic, dimineaţa şi seara.

— Păi eşti o domnişoară în toată firea ! Pun pariu că te trimite să-i faci şi comisioanele.

— Bineînţeles. Suferă groaznic din cauza picioarelor ! Numai pe-o vreme dintr-asta mai poate ieşi din casă : rece şi uscat, aşa-i place ei.

— Grozav. Azi trebuie să fie mulţumită. Dar ia spune-mi tu, Férnande, ce fel de comisioane te pune să-i faci ?

— Păi să vezi. Uneori mă trimite pînă la mercerie, alteori la băcănie. Niciodată la ceilalţi furnizori pentru că se teme să nu mă înşele. Acum... Oh ! dar ăsta-i un secret şi m-a pus să-i promit că nu povestesc nimic.

— Mie poţi să-mi spui totul, micuţo. Ştii tu, de la mine nu află nimeni nimic.

— În sfîrşit, ţie, Angèle, o să-ţi povestesc, deşi sînt sigură că dacă ar afla că ţi-am spus, s-a terminat cu prietenia noastră.

— Fii pe pace.

— Ei bine, deunăzi m-a trimis la un bărbat.

— Ce vorbeşti ?

— Da, m-a trimis cu o scrisoare la domnul Domène, farmacistul din Chanteilles. Mi-a spus : „Oare eşti o fată destul de mare ca să te trimit la un bărbat ?" Eu am răspuns că da, fireşte. Atunci mi-a dat scrisoarea şi eu am dus-o domnului Domène.

— Şi ? Vorbeşte odată, haide.

— Ce-i cu tine ? Te-ai supărat ?

— Da de unde, draga mea Férnande. Povestea ta mă interesează ; sînt tare curioasă să aflu urmarea. Şi domnul Domène ce ţi-a spus ?

— A fost foarte drăguţ. Mi-a dat moşmoane şi o pungă cu gomine. M-a dus apoi cu el în odaia din dos. Acolo s-a apucat să-mi turuie verzi şi uscate. M-a întrebat dacă nu mi-e frig la picioare numai cu şosete în toiul iernii. Tu ştii că doamna Londe nu-mi dă voie să pun ciorapi. Zice că trebuie să mă călesc.

— Da, şi după asta ?

— După asta m-a întrebat dacă port tricou, un tricou ca lumea şi călduros. Eu am zis că da, dar el n-a vrut să creadă şi ţinea morţiş să-şi vîre degetele sub şorţul meu. Nu crezi ? Eu rîdeam pentru că mă gîdila şi-am scăpat din mînă punga cu gomine şi-n clipa aceea el a auzit că intră cineva în prăvălie. Mi-a dat atunci o monedă de doi franci şi mi-a spus că asta-i drept răsplată că i-am adus scrisoarea şi trebuie să-mi fi fost frig la picioare. Pe urmă, cînd am vrut să adun gominele de pe jos, mi-a zis că să le las şi mi-a dat altă pungă. După aia m-a condus afară, dar nu prin prăvălie ci printr-o uşiţă ce dădea într-un coridor. Mergi pînă la capăt şi te pomeneşti în stradă.

— Şi i-ai povestit toate astea doamnei Londe ?

— Oh ! dar nu i-am spus că m-a şi sărutat...

— Te-a sărutat ?

— Sigur că da, nu ţi-am spus ? Încolo i-am povestit totul doamnei Londe. I-am arătat şi moneda de doi franci. Mi-a zis că pot s-o păstrez şi n-am nevoie să-i pomenesc şi maică-mi de banii ăştia. Şi pe urmă cu scrisoarea, ştii ?

— Scrisoarea ?

— Sigur că da, scrisoarea domnului Domène, ce naiba.

— Şi ce-i cu ea ?

— Ei bine, nici nu s-a uitat măcar. A vîrît-o în buzunar, simplu; fără s-o citească măcar. Poftim de scrie-i scrisori unuia ca ăsta !

Ultimele cuvinte ale Férnandei fură urmate de cîteva secunde de tăcere, în timpul cărora Angèle rămase nemişcată, cu capul plecat şi cufundată, judecînd după toate aparenţele, într-o meditaţie din care înfăţişarea îngrijorată a Férnandei nu izbutea s-o scoată.

— În sfîrşit, spuse ea cu voce brusc schimbată, sper că ai să-i povesteşti şi maică-ti toate astea, nu-i aşa ?

— De ce ? Doamna Londe mi-a spus că nu-i nevoie.

— Iar eu îţi spun că-i foarte grav, dimpotrivă.

— Am făcut rău că ţi-am povestit, izbucni Férnande. Dar n-ai să afli niciodată ce-a spus doamna Couze despre tine şi iubitul tău.

— Ce ? exclamă Angèle ridicîndu-se deodată, doamna Couze a spus ceva...

— Da, am auzit-o eu, eram în odaia de alături şi coseam, iar ea vorbea cu doamna Londe. Dar nu-ţi spun ce-a zis.

— Férnande, n-ai dreptul să taci. Tu nu ştii că eu pot să mor. Trebuie să-mi spui totul. Te implor Férnande, auzi ?

— Jură mai întîi că n-ai să povesteşti nimănui întîmplarea cu domnul Domène.

— Da, da. Ţi-o jur.

Se aşeză lîngă fetiţă, pe pat, şi-i cuprinse o mînă între mîinile sale tremurătoare.

— Eram alături şi coseam, începu copilul care abia aştepta să-şi destăinuiască secretele. Doamna Londe mi-a spus să ies pentru că era şi doamna Couze şi nu-i place să fiu de faţă cînd are mosafiri.

— Da, ştiu asta.

— Doamna Couze a spus întîi că nu mai eşti de văzut şi că domnii din restaurant te regretă grozav, desigur. Atunci doamna Londa a răspuns : „Nu-i una, sînt o mie în locul ei". Nu păruse de loc încîntată cînd doamna Couze a izbucnit în rîs, şi s-a răstit la ea niţel, adăugînd : „De altfel, am eu în vedere pe cineva care s-o înlocuiască".

— A spus ea asta ?

— Da. Şi doamna Couze a rîs iar şi-a întrebat-o pe doamna Londe dacă pe mine mă are în vedere. Eu ! Îţi dai seama ce surpriză pe mine. În momentul acela doamna Londe s-a supărat şi i-a strigat să tacă din gură. Doamna Couze a tăcut o bucată de vreme, apoi a întrebat-o pe doamna Londe dacă crede că o să-l prindă pînă la urmă pe omul care l-a ucis pe domnul Sarcenas şi te-a atacat pe tine.

— Da, şi-atunci ?

— Nici asta nu prea părea să-i convină doamnei Londe. I-a zis doamnei Couze că-i o fricoasă şi numai ea cu trăncănelile ei e vinovată că toată lumea din Lorges moare de frică. Atunci, doamna Couze s-a zbîrlit şi i-a răspuns că nu-i singura din oraş care crede că asasinul este... Ghici cine ?

— Nu ştiu. Spune repede.

— Domnul Guéret, care a fost de două ori pe aici şi-a dispărut a doua zi după crimă.

— Doamne, Dumnezeule, ce tot îndrugi tu, Férnande ? Dar doamna Londe, ea ce-a răspuns ? Vorbeşte odată !

— A zis că nu-i adevărat şi toată lumea e sigură că-i vorba de o bandă de răufăcători care a făcut asta. Doamna Couze a zis că nu. Strigau amîndouă. Nici nu mai trebuia să stau cu urechea la gaura cheii ca să le aud.

— Şi ce spuneau ? Zi mai repede.

— Stai puţin, mai repede nu pot. Doamna Couze a zis aşa : „Toată lumea ştie că iubitul Angèlei e făptaşul, pentru că poliţia îl caută şi el nu mai îndrăzneşte să se arate în lume". Cînd a auzit doamna Londe una ca asta, i-a strigat : „Ieşi afară !" cu o voce care pe mine m-ar fi băgat în sperieţi, dar doamna Couze îi dădea înainte, ea care totuşi pare atît de sfioasă ; se bîlbîia şi doamna Londe răcnea aşa de tare că abia mai înţelegeam ce-şi tot spuneau. Şi-apoi, dintr-o

dată, doamna Couze a început să strige şi mai tare ca doamna Londe: „Cred şi eu că-i ţii partea", zicea ea. Şi-a mai zis ceva, ceva îngrozitor.

— Ce anume? spune repede, hai!

— A zis: „E limpede. Aici e ascuns!"

Angèle lăsă mîna fetiţei şi se depărtă fără o vorbă, dar tremura atît de tare încît Férnandei i se făcu milă de ea.

— Ce-ai păţit, Angèle. Dar asta nu-i adevărat. haide.

Vru s-o îmbrăţişeze dar tînăra femeie, cu un gest instinctiv, îşi trase iar şalul pe faţă. Trecură cîteva secunde fără ca Angèle să poată scoate un sunet: apoi se eliberă cu blîndeţe din strînsoarea Férnandei, şi întrebă în sfîrşit:

— A mai spus ceva?

— Nu, a plecat imediat. Ţi-e rău? Vrei să te întinzi puţin?

— Vreau să mă laşi singură, Férnande, şopti Angèle.

— Dacă aş fi ştiut, nici nu ţi-aş fi povestit toate astea. Mă şi gîndeam de altfel. Eram sigură că ai să suferi.

— Nu-i vina ta, micuţo. Dar să nu mai spui nimănui ce mi-ai povestit.

— Nu, bineînţeles.

Urmă o scurtă tăcere, apoi tînăra femeie spuse cu voce mai fermă:

— Férnande, sînt nefericită, tare nefericită. Dacă într-o zi o să am nevoie de tine, ai să m-ajuţi?

— Dar ştii bine că da, ce naiba.

— De trei luni încoace duc o viaţă îngrozitoare, Férnande. Nu mai văd pe nimeni. La început s-a crezut că rănile se vor vindeca în două săptămîni. Într-adevăr, s-au închis, dar urmele o să rămînă pentru totdeauna. Nu îndrăznesc să mă arăt în asemenea hal.

Va trebui totuşi să-mi reiau lucrul. Cînd te gîndeşti ce fericită eram la spălătorie şi eu habar n-aveam! Iţi aminteşti ce drăguţă am fost?

— Ce tot spui! Dar eşti încă.

Angèle scutură din cap.

— Nu m-ai văzut după aceea...

Se opri şi păru să chibzuiască.

— Ia spune-mi, micuţa mea Férnande, reluă o clipă mai tîrziu, tu mă iubeşti? Nu ţi-e frică de mine, aşa, un pic?

— Frică, Angèle?

— Da. Veşnic mă vezi îmbrobodită cu şalul ăsta. Trebuie să fie foarte trist. Uneori mi se pare că te uiţi la mine de parcă ai spera să-mi vezi faţa prin ochiurile şalului.

— Nu-i adevărat, spuse Férnande cu un aer surprins.

— Ba da, ba da, continuă Angèle cu voce blîndă. Niciodată n-aduc vorba despre asta, înţelegi. Prea mă doare să mă gîndesc că am ajuns o slută. În fiecare dimineaţă mă privesc în oglindă şi, cîteodată, îmi spun că merge spre bine. Şi-apoi, sînt zile cînd mi se pare că, dimpotrivă, e mult mai rău; cînd te vezi toată ziua şi nu te mai gîndeşti la altceva, ajungi să nu mai ştii cum arăţi de fapt.

— Nu trebuie să te mai gîndeşti atît, răspunse Férnande, neliniştită de tonul pe care fuseseră spuse aceste cuvinte.

— Uşor de vorbit. Vezi tu, aş avea nevoie de cineva care să-mi spună adevărul, cineva care să nu mă fi văzut la faţă în ultimele trei luni şi căruia să mă arăt.

— Doamna Londe ţi-ar spune imediat.

— Doamna Londe, repetă Angèle cu furie în glas. Ea ar fi foarte încîntată să vadă cît rău mi-a făcut.

Fetiţa păli.

— Dimpotrivă, spuse. Doamna Londe îmi zicea că speră să te vadă curînd vindecată, pentru ca să-ţi poţi relua slujba.

— Din cauza ei s-a întîmplat totul, Férnande. Dacă n-aş fi cunoscut-o pe femeia asta, şi-acum aş fi fost frumoasă ca pe vremuri.

O luă pe Férnande de mînă şi, ridicîndu-se brusc, se aşeză în faţa ei.

— Vreau să te rog ceva, îi spuse cu tărie. N-ai să mă refuzi, nu-i aşa ? Ai spus că ţii mult la mine. Ascultă ! Am să scot şalul. Tu ai să vii lîngă fereastră şi ai să te uiţi la mine. Vrei ? Spune, vrei ?

Férnande izbucni în plîns.

— Ce-ai păţit ? întrebă Angèle căzînd în genunchi în faţa ei. Ţi-e frică ? Ţi-e frică de mine ? Pe vremuri mă îmbrăţişai atît de tare, nu-ţi mai aduci aminte ? Îmi cuprindeai gîtul şi spuneai că nu vrei să mă laşi să plec. Iar acum, cînd sînt singură şi toată lumea mă urăşte, chiar şi tu eşti împotriva mea ? Micuţa mea Férnande, te implor, fii bună cu mine. Îţi jur că nu-i nimic ca să te sperii. Crezi că eu m-aş uita în oglindă în fiecare dimineaţă, dacă mi s-ar face frică din cauza asta ? Nu este decît o simplă cicatrice. Numai că mi-e ruşine cînd mi-aduc aminte că acum trei luni arătam mai bine decît acum.

Cuvintele Angèlei o liniştiră pe fetiţă, care îşi şterse lacrimile.

— Cînd ai să ieşi pe stradă ? întrebă ea.

— Cînd ? Mîine chiar, dacă-mi spui tu că nu m-am schimbat prea mult. Vezi că poţi să-mi fii de folos ? Haide.

Şi ridicîndu-se o trase blînd către fereastră.

— Uite, îi spuse aşezîndu-se în colţ, în aşa fel încît să existe între ea şi Férnande o distanţă de cîţiva paşi, prima impresie e cea mai importantă. Încearcă să uiţi faţa mea de altădată şi spune-mi drept dacă pot ieşi

mîine. Şi nu mai fă mutriţa asta, draga mea. Parcă ai să-l vezi acum pe dracul în persoană! Haide, nu vreau să fii tristă din cauza mea. Uite, închipuie-ţi că eşti la teatru. Se opri o clipă, apoi reluă pe tonul solemn al crainicului care anunţă un spectacol: „Doamnelor şi domnilor, reprezentaţia noastră începe, cortina se ridică. Priviţi!"

O tăcere grea urmă ultimului cuvînt pronunţat cu voce gîtuită. Apoi, copilul scoase un strigăt, ca şi cum, pe neaşteptate, i s-ar fi tăiat răsuflarea, căci se aştepta să vadă nişte răni hidoase pe un chip oarecum familiar, dar în faţa ei se afla o femeie pe care n-o cunoştea şi-ai cărei ochi măriţi de nelinişte mai păstrau, singuri, ceva din frumuseţea ce pierise pe vecie din carnea stîlcită. Totuşi, proporţia trăsăturilor nu se schimbase de loc şi minunata arhitectură a frunţii, a orbitelor şi-a nasului dăinuia încă, dar două răni adinci, două dîre late şi tivite cu alb brăzdau o faţă de-acum încolo jalnică; prima, pornind de la tîmpla dreaptă, scobea un obraz şi dunga buzele, pentru a le impune parcă tăcerea; cealaltă zdrobea o parte din maxilar şi bărbia, dispărînd sub ureche. Ai fi spus că, nemulţumită de opera sa, o mînă nemiloasă a vrut s-o anuleze, însemnînd cu două dîre groase de cretă cicatricile crunte ce-o condamnau.

— Haide, spuse în cele din urmă Angèle cu un suspin dureros, nu mai sta aşa fără să scoţi o vorbă, Fernande.

— Da, şopti fetiţa, rămînînd nemişcată.

— Vezi, reluă tînăra, m-am obişnuit cu gîndul că niciodată nu voi mai fi ca pe vremuri, dar cred, cu toate astea, că, într-o bună zi, lucrurile se vor mai îndrepta. Tu nu crezi? întrebă ea după o scurtă pauză.

— Sigur că da, Angèle.

Încercarea la care fusese nevoită să-şi supună vanitatea îi mai uşurase puţin inima, şi, departe de-a

înţelege zădărnicia tragică a reflecţiilor sale, îngrijorată poate de ceea ce urma să-i spună fetiţa, Angèle continuă să vorbească :

— La început, credeam că voi muri de ruşine văzîndu-mă astfel. Totul e să te obişnuieşti. Mi-am păstrat ochii, asta-i cel mai important. Oh ! Dacă s-ar putea să dispară şi semnele albe ! Am impresia că pielea a redevenit ceva mai roză jur împrejur. Am observat că în plină zi, în plin soare se vede mai puţin ; numai cînd mă întorc cu spatele la fereastră e foarte urît, dar şi-atunci n-am decît să plec capul, pricepi tu ?

Şi înclină capul, nelăsînd la vedere decît creştetul pe care părul negru şi greu era despărţit printr-o cărare. Fernande tăcea mai departe ; palidă, cu mîinile la spate, părea că se teme să facă vreo mişcare.

— Recunoaşte, spuse Angèle, că nu-i chiar atît de groaznic cum credeai. Ceea ce-i groaznic la vedere, e sîngele, nu-i aşa ? Dar o cicatrice... în sfîrşit, dacă m-ai întîlni pe stradă, ţi-ar fi frică ? Spune !

— Nu.

— Minunat ! Va să zică pot să ies ? Dacă ai şti ce senzaţie am avut aflîndu-mă înaintea ta fără să trebuiască să-mi acopăr faţa cu şalul ! Ajunsesem să-mi fie frică de mine însămi. Şi-a fost destul să-l dau jos, ca să mă simt grozav de bine ! Ştii, de mult nu m-am mai simţit aşa şi sînt fericită pentru tot ce mi-ai spus.

Pronunţase aceste cuvinte cu volubilitate şi izbucni deodată în rîs ; o bucurie subită îi aprinse privirea şi-i îmbujoră obrajii, ascunzînd albul cicatricelor. Ce speranţă o însufleţea, pentru ca într-o singură clipă să uite atîtea zile de suferinţă ? O apucă de mînă pe Fernande şi-o trase alături de ea, pe pat.

— Mi-ai promis că ai să fii sinceră cu mine, Fernande, reluă Angèle cu voce mai gravă. Ascultă-mă. Am o mulţime de planuri de viitor. Doar îţi dai seama că n-am de gînd să trăiesc aşa toată viaţa, ca într-o

închisoare. M-am săturat să tot spăl rufele doamnei Londe şi să-i cîrpesc lenjeria pe gratis. Mîine ies, aşa am hotărît. Acum vreau să-ţi pun o întrebare serioasă. Gîndeşte-te bine înainte de-a răspunde.

— Da.

— Tu eşti foarte tînără încă, dar mi-ai spus că ştii multe, nu ? Ei bine, uită-te la mine. Ce zici, dacă un bărbat m-ar vedea aşa cum sînt acum, ar zice că-s urîtă ?

— Urîtă ? Nici vorbă.

— Eşti convinsă că nu spui aşa numai ca să-mi faci plăcere ? Şi crezi că s-ar putea îndrăgosti de mine ?

— Da, Angèle.

— Şi s-ar apropia de mine şi mi-ar spune : „Domnişoară, te iubesc !". Dar după aceea ?

— După aceea ?

— Sigur că da, ce-ar face după aceea ? M-ar lua de mînă, nu-i aşa, şi m-ar săruta. Asta ai vrut să spui ?

— Da.

Angèle începu să rîdă.

— Spune-mi, continuă, crezi că domnul Domène m-ar fi sărutat dacă aş fi fost în locul tău, deunăzi ?

Fetiţa lăsă capul în jos.

— Ei bine, spuse Angèle ridicîndu-se brusc în faţa ei, sărută-mă tu !

Stătea în picioare, între fereastră şi Férnande, pîndind pe fetişoara din care fugise tot sîngele o expresie care s-o linişteascã pe deplin ; dar nu văzu decît o gură crispată şi nişte ochi ce se umpleau de lacrimi. Spectacolul acestei spaime îi puse un nod în gît. Nici o oglindă, oricît de limpede şi de crudă, n-ar fi putut arăta mai desluşit urîciunea sa, ca privirea înspăimîntată a Férnandei. Simţi că o lasă puterile şi i se taie genunchii. După ce oscilase luni de-a rîndul între speranţă şi desperare, se pomenea dintr-o dată în faţa unei certitudini hidoase : inspira oroare. Un copil re-

fuza s-o sărute. Îi întoarse brusc spatele şi, fără a rosti o vorbă, se îndreptă spre fereastră. Cîţiva trecători străbăteau mica piaţă, o bătrînă doamnă căreia numai anii îi stîlciseră faţa, un băieţaş cu pielea intactă. Oare ei bănuiau că ea se afla acolo cu inima sfîşiată de tristeţe?

„Probabil că Fernande n-a înţeles, gîndi ea. Am s-o mai rog o dată."

Se întoarse către fetiţa care nu îndrăznise să facă vreo mişcare şi-o privea în tăcere. Angèle deschise gura, dar de spaimă îi pierise glasul. Ea însăşi păru uimită de neputinţa de-a mai lega cuvintele pe care vroia să le rostească. Ce linişte cumplită domnea în încăpere! Ar fi vrut să răcnească, să răcnească pînă ce i s-ar tăia răsuflarea, pînă ce viaţa s-ar scurge dintr-însa, pentru că nu era chip să scape din iadul acesta decît prin moarte. Brusc, picioarele o trădară şi căzu în genunchi, cuprinse trupul Fernandei care se ridică pe jumătate, cutremurată de scîrbă la atingerea braţelor ei; şi, înfundîndu-şi capul în pieptul fetiţei, cu părul răsfirat pe şorţul ei de şcolăriţă, izbucni într-un plîns de nebună, cu urlete din care parcă răzbea un hohot de veselie drăcească.

IV

În salonul lung şi mohorît, cu vîrfurile degetelor încrucişate, cu picioarele pe încălzitor, doamna Londe îşi aştepta clienţii. Stătea nemişcată; o pelerină tricotată îi acoperea umerii puternici, din ce în ce mai aduşi în ultimul timp, şi ochii neclintiţi, cu privirile îndreptate, ca să zicem aşa, înăuntru, păreau fixaţi asupra unei viziuni interioare, a cărei melancolie se citea pe trăsăturile feţei. Mica vază de cositor din

față era goală ; o păstra totuși, din teama superstițioasă de a nu-și strica destinul modificînd măruntele tabieturi ale vieții zilnice. Puțin îi păsa că anotimpul îi refuză florile. Avea ea alte griji. Se întîmpla ceva foarte grav, ceva atît de grav, încît, pusă în fața unei situații fără precedent, doamnei Londe îi pierise tot curajul și nu mai era în stare de nimic, să cheme chelnerul, de exemplu. Unde erau vremurile cînd îi poruncea să aducă supa, pentru a sili astfel clienții să apară ? Acum nu mai îndrăznea. Pierduse încrederea în acest procedeu din zilele sale de glorie ; nu i-a fost dat oare, chiar săptămîna trecută, să vadă unsprezece farfurii pline cu supă, fumegînd și-apoi răcindu-se în așteptarea clienților întîrziați ?

Era ora șapte și douăzeci și cinci ; știa exact, numărase minutele secundă cu secundă, urmărind tic-tacul pendulei negre. Neliniștea, mînia îi picurau fiere în sînge și-i îngălbeneau obrajii sub stratul de pudră mov. Era singură cuc în salon. Cu toate acestea, chiar de-ar fi să moară la pupitrul ei, și tot va aștepta, gîndea ea, pînă ce ușa se va deschide și-o să apară careva.

În soba de lîngă masa comună, focul ardea, îi auzea murmurul care pe vremuri i se părea vesel și reconfortant. Acum căldura lui îmbietoare se risipea zadarnic în aerul rece. La tulburarea sufletească a doamnei Londe se adăuga și o indispoziție fizică ce-o făcea să se întrebe cu spaimă cum va reuși să stea nemișcată o oră și jumătate, poate chiar mai mult. De unde această nevoie chinuitoare să vomite ? Nu mîncase nimic la ora patru, îi fusese greață, și-acum simțea cum o cuprinde o sfîrșeală.

De ce atîta suferință ? gîndea ea. Ani întregi trăise în calmul unei vieți banale și lipsită de griji ; totul părea să fie rînduit pentru totdeauna, scularea, culcarea, mesele, ba chiar plăcerile și tristețile ; și din-

tr-o dată, un mare haos. Cele mai vechi tabieturi erau puse din nou sub semnul întrebării, însăşi fondul existenţei sale răsturnat. Fiecare ceas aducea o nouă emoţie, fiecare început de zi ameninţa cu un dezastru. Cineva apăruse şi, o dată cu el, nenorocirea. Acel cineva era Guéret. De cînd cinase în restaurant, totul mergea prost. Ar fi trebuit să-şi dea seama că mutra lui ursuză, muţenia lui nu prevestesc nimic bun. Din pricina lui, Angèle trebuia să se ascundă ca o leproasă ; din pricina lui, doamna Londe nu mai ştia ce se întîmplă prin Lorges şi ascendentul pe care îl dobîndise asupra clienţilor slăbea puţin cîte puţin ; tihna bătrîneţii compromisă, chinul curiozităţii nesatisfăcut, umilinţa, furia de-a simţi cum i se scurge printre degete tot ce credea că stăpîneşte pe vecie — un puhoi de belele se abătea asupră-i pe neaşteptate, cînd şi una singură din toate acestea i-ar fi fost mult prea de ajuns. Şi cine purta toată vina, dacă nu monstrul pe care îl mai şi poftise să vină la ea ? Ah ! dacă ar fi putut şti, dacă cerul milostiv ar fi putut s-o prevină ! Dar în ceasuri grele ca acestea, doamna Londe nu credea în religie. Nu se gîndea la cer decît atunci cînd era în toane bune ; de exemplu, pe vremea cînd Angèle îi aducea cîţiva gologani şi cîteva bîrfe mărunte pe seama unora şi-a altora, şi cînd la bucuria de-a strecura cinci franci într-un sertar şi de-a afla noutăţi, mai încerca nevoia să adauge şi-o altă satisfacţie : sentimentul că-i o femeie cinstită. Dar acum se considera trădată, trădată de oameni, de Dumnezeul despre care se spune că e drept şi care se distrase stricînd savanta maşinărie a vieţii sale burgheze. Dar ea nu va cere ajutorul nimănui pentru a-şi îmblînzi durerea, pentru a abate catastrofele ce nu vor întîrzia ; va rămîne singură, aşezată la pupitrul ei, ca o zeitate fulgerată pe ruinele propriului templu. Era ora şapte şi jumătate. Ar fi vrut să fie opt, nouă,

pentru ca dezastrul să fie deplin şi nedreptatea Providenţei dovedită o dată pentru totdeauna.

Şi, trecînd de la teamă excesivă pentru ziua de mîine la bucuria de a-şi imagina toate catastrofele posibile, se văzu părăsită de clienţi, ruinată, doborîtă de mizerie, în sfîrşit, la cheremul celor care o acuză că-l ascunde pe criminal sub acoperămîntul ei; pentru că acest zvon absurd, născut din frică, dobîndea din ce în ce mai multă crezare. Curînd, invidia şi ranchiuna ce mocneau de atîta timp în jurul ei aveau să izbucnească asemenea unei molime pustiitoare ce se declara abia după o incubaţie de cîţiva ani. Era destul de duşmănită pentru situaţia de care se bucura, pentru restaurantul al cărui faliment îl doreau cu toţii, pentru cei cîţiva gologani puşi deoparte pentru zile negre! Ce mai putea aştepta acum de la viaţă, ea, care crezuse în trăinicia, în veşnicia lucrurilor, în loialitatea viitorului, în propriile sale puteri. Era ora opt fără douăzeci şi cinci.

De-acum încolo, în starea la care ajunsese i se părea aproape indiferent dacă vor mai veni sau nu, dacă supa va fi mîncată sau va arde pe fundul cratiţelor. Dincolo de-o anumită limită, loviturile sbarţei nu mai au nici un efect. Astfel gîndea cînd uşa se deschise; mîinile sale făcură un gest involuntar de surpriză pe care şi-l reprimă numaidecît. Întîi au intrat trei, apoi unul, şi în cele din urmă încă trei. Parcă aşteptaseră afară, intenţionat, după copacii din piaţă, ca s-o sperie, să se răzbune astfel pentru toate jignirile îndurate. Cu toate acestea, inima doamnei Londe începuse să bată cu putere şi, cum toţi o salutau înainte de a se aşeza, ea le răspunse la salut cu un aer cît se poate de maiestuos, nu fără oarecare indiferenţă plătită cu mari eforturi.

Dacă ar fi acceptat să-şi pună o clipă lornionul, nefericita ar fi citit pe feţele clienţilor o siguranţă pe

care nu le-o știuse niciodată. Se uitau la ea fără să clipească. Oare, pentru că nu-i mai înfricoșa, sau ghiceau că nu prea mai vede bine și prin urmare n-o să observe aerele lor impertinente ? Cîteva minute mai tîrziu, toată lumea mînca, și-n ciuda cumplitei umiliri pricinuite de întîrzierea pe care a trebuit s-o accepte fără crîcnire, simțea că simpla lor prezență o trezește iar la viață. Desigur, nu veniseră toți ; chiar și ochii doamnei Londe deslușeau un mare gol în capul mesei, și totuși o bucurie timidă îi învia din nou în inimă. Nu era totul pierdut. După atîtea chinuri era minunat să constate că salonul își reia aspectul obișnuit. Chelnerii se învîrteau acum în jurul mesei, strîngînd farfuriile de supă cu gesturile lor repezite, de care nu vor izbuti niciodată să se dezbare. Se ivea însă o problemă ce trebuia grabnic rezolvată. Ce-i de făcut cu farfuriile celor absenți ? Să le lase, să le strîngă de pe masă ? Ce atitudine să ia ? Lăsîndu-le, mărturisea o speranță, ridicolă în cazul că va fi dezmințită ; dar poruncind să fie duse la bucătărie, nu însemna oare să recunoască o înfrîngere ?

Își simți obrajii în flăcări numai gîndindu-se la disprețul pe care îl vor stîrni, poate, cuvintele ei, căci, fără să-și vadă bine clienții și fără să audă clar discuția lor, ceva o avertiza că sînt porniți împotriva ei. De cîteva săptămîni nu mai știa nimic despre necazurile și distracțiile lor ; dispăreau în mister ca într-o beznă din ce în ce mai adîncă, pe care privirea slăbită n-o va mai străpunge niciodată. Și, pe măsură ce se depărtau și redeveneau niște necunoscuți imperiul ei se destrăma. Într-adevăr, cine era ea fără ochii, fără urechile Angèlei, și la ce bună intuiția cu care fusese înzestrată ? Ca să se chinuiască mai mult ? A mirosi doar prezența unui secret din care nu poți afla nici cel mai mic amănunt, nu-i oare mai greu de suportat decît ignoranța absolută a celui care nu bă-

nuieşte nimic ? Ea, dimpotrivă, bănuia totul, dar, Doamne, ce noapte nu e preferabilă acestei palide licăriri ? Şi, cu îndărătnicia bătrînelor maniace a căror minte se înceţoşează o dată cu vîrsta şi cu amărăciunile, îşi recapitula toate nenorocirile, atribuind o origine comună pînă şi celor mai mici necazuri. Dacă trebuie să rezolve acum problema spinoasă a celor trei farfurii de supă, asta din cauză că în ultima vreme clienţii au dobîndit năravul nesuferit de-a întîrzia. Şi de ce întîrzie ? Pentru că n-o mai respectă. Şi de ce n-o respectă ? Pentru că se simt la adăpost de curiozitatea ei şi-şi redobîndesc treptat independenţa. N-o mai avea pe Angèle care să-i linguşească şi să le smulgă micile secrete. Ce amar era gîndul că toată această situaţie se crease din vina ei ! Da, în definitiv, ea este singura vinovată, de vreme ce-l invitase atît de stăruitor pe ticălosul acela pe care s-ar fi cuvenit să-l alunge ca pe un ciumat. Poate că acolo la masa, chiar la picioarele ei, îşi rumegase crima ce-o ruina ; şi ea care n-a ştiut absolut nimic, care a dat ordin să fie servit, smintita ! Ah ! afară cu supa aia, mai bine vărsată în strachina cîinelui, aruncată pe stradă, decît s-o dea unor oameni !

Era pe punctul de-a porunci ca cele trei farfurii pline să fie duse la bucătărie, cînd uşa se deschise din nou în faţa domnului Goncelin (Goncelin ! întotdeauna primul, pe vremuri) şi a domnului Pariset. Intrară cu pălăria pe cap, plini de ifose. Doamna Londe fu cuprinsă de-o emoţie violentă. Ceva o să se întîmple, aceşti oameni o să-i facă un rău. Duse mîna la inimă, vrînd parcă să înăbuşe bătăile ce-i zguduiau coşul pieptului. Şi totuşi, nu. Iată că se întorc spre dînsa şi-o salută grav. Ea le răspunde ca un automat, cu faţa descompusă de groază, cu mîinile umede în mitenele negre. Îşi bat joc ? Ce tot dau din cap, privind spre uşă ? Şi ceilalţi, de ce rîd ? Ciulea

urechea şi nu prindea decît un murmur enervant. Deodată, tresări. Domnul Goncelin, care se afla între domnul Blondeau şi domnul Verdet, dar încă nu se aşezase, domnul Goncelin se uita la ea şi vorbea.

Ce tot spune ? Recunoştea timbrul niţel mai gros, accentul ţărănesc al vocii care suna ca printr-o pîclă, dar nimic precis n-ajungea la urechile ei, nu se desluşea nici un cuvînt. Poate că intenţionat nu articula mai clar. Doamna Londe simţi cum sudoarea îi broboneşte fruntea la rădăcina părului şi se prelinge apoi agale pe piele ; îşi trecu dosul palmei peste sprîncene şi încercă să salveze pudra şi rujul de pe obraji de şiroaiele ce ameninţau să le ia cu ele. Între timp, domnul Goncelin tăcuse şi toţi clienţii o priveau ţintă, aşteptînd fără îndoială un răspuns la întrebarea pusă cu cîteva clipe în urmă. Totul se înceţoşa în faţa ochilor ei ; i se părea că o lumină orbitoare inundă brusc salonul, exceptînd becul de gaz ce devenise complet negru. Veşmintele începeau să i se lipească de piele. Îi veni să răspundă la întîmplare : „Bine !“, cînd domnul Goncelin, ducînd mîinile pîlnie la gură, strigă cu voce tare şi sacadată :

— Pe domnul Lèon să nu-l mai aşteptaţi. Nu mai vine !

Ea răspunse : „Bine !“ pentru că acesta era singurul cuvînt care-i trecea prin cap, şi-l scăpase ca pe un strigăt de groază. O ameţeală dureroasă o sili să coboare pleoapele, dar mai apucă să-l zărească pe domnul Goncelin luînd loc şi despăturind şervetul, în mijlocul rîsetelor celorlalţi. Îşi dădea seama că decăzuse, că totul s-a sfîrşit ; şi lacrimile îndeplineau acum ceea ce sudoarea nu izbutise ; erau lacrimi de deznădejde ce-şi scobeau răbdător drumul prin fard, de la ochi pînă la colţurile gurii. Nimeni n-o mai băga în seamă. Putea să se lase în voia durerii, să se îmbuibe cu tristeţe. Printre picurii mari ce tremurau pe mar-

ginea genelor, vedea ca prin ceață mica vază de cositor și registrul negru ce-i aminteau atîtea. La ce bun să-și facă iluzii deșarte? Domnul Lèon nu mai vine. Mîine îl va urma altul, și peste o săptămînă va trebui să închidă restaurantul, să arunce dracului toate crătițele și poate chiar să plece din oraș. Căci își dădea perfect seama că toți o urăsc și au de gînd să-i facă zile fripte. Ar fi trebuit să bănuiască de altfel că o pîndește o nenorocire încă din ziua cînd domnul Lèon și-a achitat toată datoria, vreo patruzeci de franci; e limpede că împrumutase banii de la vreun prieten, de la patronul său și ea, care-și închipuia că-l are la mînă pentru totdeauna! Ca și cum ai vrea să ții apa-n loc!

Acum, că se resemnase în fața adevărului, înțelegea mai bine de ce sînt porniți acești oameni împotriva ei. O dușmăneau pentru că îi lipsea de Angèle. Timp de cîteva sătpămîni tot întrebaseră: „Cum se mai simte domnișoara Angèle? S-a făcut bine?“ Dar răspunsul era întotdeauna același: „Nu chiar așa de bine ca să poată ieși. Mai așteptați.“ Putea oare să-și îngăduie riscul de a-i scîrbi de Angèle înapoindu-le-o prea devreme? Sigur că de mult nu mai examinase fața nefericitei, pentru că tînăra femeie se ascundea și de ea ca de toată lumea, dar își amintea mult prea bine înfățișarea ei groaznică din ziua cînd fusese adusă acasă. Pe de altă parte, nu se încumeta să le explice clienților că frumusețea Angèlei este compromisă probabil, iar singura șansă de vindecare deplină cere timp. De aceea, se gîndea să iasă din încurcătură vorbind de o criză de nervi survenită în urma atentatului, dar această criză nervoasă dura de trei luni și domnii clienți se arătau din ce în ce mai neîncrezători.

Și-apoi, doamna Londe nu era singura care să-și fi văzut nepoata în halul în care o lăsase sălbatecul ei

agresor. Mai existau cîțiva martori și-ar fi însemnat să dovedească o proastă cunoaștere a firii omenești închipuindu-și că au tăcut din gură. Toată lumea spunea că Angèle nu se mai arată pentru că urma rănilor n-a dispărut, și-i atît de urîtă, încît se teme să nu sperie oamenii pe stradă. Degeaba susținea doamna Londe că nu-i adevărat; la început, determinase o oarecare ezitare a opiniei publice, căci nu de mult se bucura încă de-o mare autoritate, dar acum era foarte ușor să-i ghicești jocul. Biata bătrînă se temea pentru restaurantul ei, și îndruga tot soiul de baliverne cu speranța că va putea preveni un dezastru, dar se dovedise că averea, reputația, tot ce părea că posedă real și solid pe lumea asta se întemeiază pe lucrul cel mai nesigur și mai schimbător cu putință: gustul cîtorva bărbați pentru o femeie. Toată lumea cunoștea secretul acestei povești deochiate. Nimeni nu ignora faptul că, pînă-n ziua cînd a început doamna Londe s-o prostitueze pe Angèle, restaurantul Londe lîncezea fără vreo perspectivă. De atunci, cu siguranță, bătrîna paceaură trebuie să fi agonisit o sumă frumușică, dar se pare că justiția providențială n-o înălțase pe culmea unei situații atît de înfloritoare decît pentru a-i pregăti o prăbușire cu atît mai dureroasă și mai infamantă.

Biata femeie știa că lumea spune multe pe seama ei; totuși, era departe de a bănui cu cîtă asprime o judecată. Dar lumea greșea crezînd-o lacomă. La drept vorbind, sistemul de mese pe credit îi aducea mai multă pagubă decît cîștig, și dezordinea din registrul ei vădea un spirit în care visul covîrșea simțul realităților. Părea exactă, dar această exactitate se mărginea la însemnarea numărului de mese datorat de fiecare client, iar sfîrșitul lunii scotea întotdeauna la iveală un deficit de zece pînă la cincisprezece franci. O furau? Uita ea să-și noteze toate cheltuie-

lile ? Această pierdere ce-ar fi trebuit s-o îngrijoreze n-o alarma din cale afară. Ca proprietară a celui mai important restaurant din partea locului, o scoţi oricum la capăt, îşi spunea ea, şi o voce ţîşnită din acea zonă secretă a conştiinţei, în care se ascundeau multe lucruri nemărturisite, se grăbea să adauge : „Mai ales cînd poţi să oferi clienţilor o fată frumoasă ca Angèle".

Şi iată că, dintr-o dată, pierdea acest sprijin. Restaurantul se ducea de rîpă numai pentru că un smintit o desfigurase pe Angèle. Cît de adîncă era cîinoşenia soartei, cît de înverşunată împotriva liniştii oamenilor ! Ah ! dacă s-ar fi priceput şi ea să mormăie rugăciuni ca habotnicele de la Saint-Jude, ce i-ar mai fi auzit urechile acestui Dumnezeu care îngăduie asemenea grozăvii ! Cînd te gîndeşti că o fată frumoasă şi-n floarea vîrstei a fost desfigurată pentru totdeauna, poate, iar femeia de ispravă care a adăpostit-o în casa ei riscă să piardă totul, drept recunoştinţă, desigur, pentru milostenia sa. Poftim, asta-i ceea ce se numeşte Providenţă !

Bineînţeles că doamna Londe reflectase la toate mijloacele prin care să-şi salveze situaţia primejduită. Dar cum ? Convingîndu-şi clienţii să mai rabde pînă cînd Angèle se va restabili pe deplin şi-şi va redobîndi frumuseţea pierdută ? Sau, de vreme ce aveau nevoie de cineva, ce mare lucru să găseşti o persoană tînără şi drăguţă care să accepte rolul de înlocuitoare ? Căci ei simţeau nevoia să-şi dispute favorurile unei fete frumoase ; Angèle îi obişnuise cu această stare de rivalitate amoroasă şi micul război feroce pe care-l purtau între ei de atîta vreme le gîdila vanitatea. Îşi iubeau trădările şi vicleşugurile şi-şi cultivau gelozia. Şi-ntr-adevăr, ce voluptate poate fi mai violentă, mai ameţitoare în dragoste decît bucuria de a-ţi bate joc de un adversar ?

O persoană tînără şi drăguţă... Doamna Londe, căutase, făcuse anumite demersuri cu toată prudenţa necesară, dar fără speranţe prea mari: soarta nu-ţi trimite de două ori o orfană frumoasă ca lumina zilei şi nici una din neruşinatele alea din Chanteilles n-ar fi fost în stare s-o înlocuiască pe Angèle. În cele din urmă, doamna Londe îşi fixase alegerea; o alegere ciudată, ce putea să mire şi la care nu ajunsese dintr-o dată, deşi mocnea de multă vreme în mintea ei.

Dar momeala cu care avea să-şi atragă clienţii trebuia încercată întîi şi-ntîi; tocmai în acest scop fusese trimisă micuţa Férnande la domnul Domène, farmacistul din Chanteilles. Rezultatul obţinut era cît se poate de promiţător, după cum se ştie, şi, la succesul experienţei pregătitoare, doamna Londe simţi că se trezeşte din nou la viaţă; dar bucuria sa fu de scurtă durată: domnul Domène avea aproape şaizeci de ani şi la această vîrstă bărbaţii nu sînt prea mofturoşi, fapt pentru care, o femeie cu bun-simţ nu poate să tragă o concluzie valabilă. Această reflecţie îi trezi iar vechea nelinişte.

Şovăia s-o propună clienţilor pe Férnande. Ar părea fie caraghios fie teribil de suspect să-i întrebe dacă n-au nevoie de-o fetiţă cu care să iasă la plimbare. Unii din ei erau porniţi împotriva ei, domnul Goncelin, de exemplu, şi alţi doi trei zurbagii, care ar putea profita foarte bine de ocazie pentru a umple oraşul cu tot soiul de grozăvenii, ba chiar s-o şi denunţe. Şi-apoi, ce încredere să ai într-o aiurită ca Férnande? Şi-ar putea da seama cel puţin despre ce-i vorba?

În repetate rînduri, după vizita la domnul Domène, patroana trimisese copilul la cîţiva dintre clienţi, invocînd pretexte atît de cusute cu aţă albă încît ar fi putut să se lămurească imediat, dar nici unul nu părea să priceapă, sau poate că se temeau şi ei să nu

dea de vreun bucluc. Degeaba îmbrăca fetiţa cît mai cochet cu putinţă, o pieptăna ea însăşi, o învăţa să zîmbească ademenitor; pe de o parte, în ciuda unor aparenţe vioaie şi dezgheţate, se izbea de prea multă nevinovăţie, iar pe de altă parte de laşitate sau de indiferenţă.

Pe scurt afacerea era primejdioasă şi doamna Londe credea că-i preferabil să nu se încăpăţîneze; va lăsa lucrurile să-şi urmeze singure cursul. Cine ştie, poate că într-o zi, vreunuia din aceşti domni îi va veni de la sine ideea să se ocupe de Fémande; doamna Londe n-ar mai trebui decît să facă pe proasta şi să închidă ochii, aşa cum făcuse atunci cînd domnul Lèon a început să-i dea tîrcoale Angèlei.

Totuşi, timpul trecea. Dacă va fi nevoită să aştepte pînă se mai împlineşte Férnande, sau pînă îşi redobîndeşte Angèle frumosul chip de altădată, atunci restaurantul Londe poate da faliment, orice colaborare între patroană şi cele două fete devenind inutilă. Ah! de ce nu-i ea cu treizeci de ani mai tînără, cu cincisprezece ani mai tînără! Dacă ar fi cu cincisprezece ani mai tînără s-ar fi descurcat ea singură: ar fi avut exact patruzeci de ani. Cu ce plăcere s-ar fi descotorosit de mucoasa de Férnande şi de toanta aia de Angèle care se poate lăsa siluită şi desfigurată ziua în nămiaza mare! Singură ea, doamna Londe ar fi fost în stare să conducă două, trei restaurante ca acesta care-i dădea acum atîta bătaie de cap; îşi amintea mulţi ani frumoşi cînd nu era bărbat care să n-o vadă şi să nu-şi înăbuşe un oftat, căci avea pe vremuri nişte bucle negre şi groase ce-ai fi spus că se războiesc pentru fruntea şi tîmplele sale, o piele de catifea, faţa rumenă şi obrajii netezi; totul i se părea atît de aproape că nici nu-i venea să creadă în dispariţia atîtor lucruri minunate, şi, uneori, prezentul îi lăsa impresia unui coşmar ce va lua curînd sfîrşit,

dar rațiunea izgonea repede această speranță nesăbuită; coșmarul era adevărat, ea era bătrînă, urîtă, neputincioasă; fiecare pas îi smulgea un geamăt și-o strîmbătură de durere, dinții i se clătinau, vocea i se dogea în gîtlej, părul îi cădea smocuri; nu vedea bine, auzea prost, viața nu mai avea nevoie de ea.

Un hîrșîit asurzitor de scaune mutate din loc o smulse din aceste gînduri și tresări; clienții terminaseră cina, poate ultima lor cină aici. Timp de o jumătate de oră rămăsese așezată în fața lor, cu ochii pironiți la oamenii aceia pe care-i zărea ca printr-o pîclă, și nu băga de seamă nici măcar o singură dată ce fac, cum se desfășoară serviciul. Și iată-i ridicîndu-se brusc, pentru a-și plăti consumația, gata de plecare. Ar fi vrut să se ridice și ea în picioare, să dea din mîini, cu gesturi largi de actor de tragedie, și să răcnească o dată ca la sfîrșitul unei drame, pentru a izgoni astfel tristețea care-i mocnea în inimă de cîteva săptămîni încoace. Vroia să trăiască, să fie fericită. De ce o striveau cu disprețul lor, cînd propria sa conștiință nu-i reproșa nimic? De ce n-ar avea parte și ea de-o bătrînețe respectabilă ca oricare altul? Prea era totul nedrept. Și măruntele jigniri pe care a trebuit să le îndure, umilirile înghițite în tăcere, furiile, stăpînite de bine de rău, toată această drojdie de ranchiună părea să fi ales tocmai acest minut pentru a dospi și-a se umfla. Unul cîte unul, clienții îi treceau acum prin față și-i înmînau cei doi franci și cincizeci, costul cinei; pentru că toți plăteau în seara aceea; nu mai trebuia să examineze conturile, să discute cu ei; trebuia să stea doar nemișcată și să lase banii să se îngrămădească zornăind pe tejgheaua de marmură, între vaza goală și registrul închis.

Sîngele îi năvălea în obraji ca un val de mînie și-l simți zvîcnind sub piele, în gîtlej, în jurul urechilor, vrînd parcă s-o întărîte să înceapă odată bătălia și să

se apere. Cu toate acestea era mută şi nu clintea; privea monedele rostogolindu-se pe pupitru, fără ca mîna să fi fost în stare să mişte, gura să se descleşteze. Feţele lor viclene sau batjocoritoare se perindau pe sub ochii ei şi nici măcar nu le vedea; totul se amesteca, totul se cufunda într-un întuneric din ce în ce mai adînc, în care desluşea numai candelabrul dănţuind şi avea impresia că fiecare client zăboveşte un ceas încheiat în faţa pupitrului şi-şi rîde de ea.

Plecau; îi auzi strigîndu-i bună seara şi nu le răspunse.

Cum pendula bătea ora nouă, chiar deasupra ei, doamna Londe apucă registrul cu un gest maşinal şi-l vîrî în sertar. Chelnerul stingea luminile. Ea se ridică şi ieşi din salon cu pasul acela grijuliu cu care o învăţase bătrîneţea. Ajungînd la piciorul scării ce ducea spre camera ei, îşi puse lornionul şi începu să urce treptele ce trosneau rînd pe rînd sub tălpile-i late. Un bec de gaz aprins la ultimul etaj îi învăluia capul şi umerii într-o lumină tulbure, proiectînd pe perete o imensă umbră poznaşă ce părea să joace cu ea un joc sinistru.

Gîfîind un pic, păşind cu grijă pe treapta următoare, doamna Londe urca încet. Cînd ajunse la etajul întîi şi se pomeni în faţa uşii Angèlei, se opri lovită parcă de o inspiraţie neaşteptată şi cu pumnul strîns, bătu zdravăn în canat. Răspunsul nu veni chiar atît de repede pe cît ar fi vrut. Poate că Angèle adormise. Bătu din nou.

— Cine-i? întrebă o voce.

— Angèle, spuse doamna Londe, întredeschizînd uşa, eşti aici?

— Sigur că da.

— Se aranjează totul, drăguţă, urmă patroana cu o falsă veselie în glas. Clienţii noştri au hotărît să te ia aşa cum eşti. Mîine poţi să ieşi. M-auzi?

După o clipă de tăcere, vocea răspunse :
— Da, tanti.
— Ei, bună seara, făcu doamna Londe, somn uşor, drăguţă.
Închise uşa binişor şi-şi continuă urcuşul, agăţîndu-se de balustradă, încovoiată parcă sub povara unei cruci blestemate.

V

De aproape o oră, doamna Grosgeorge aştepta pe drum, gîndindu-se că ar fi timpul să plece şi nefiind în stare să se hotărască, deşi pierduse orice nădejde. Tremura în mantoul de lutru, iar mîinile înfundate în manşon îi erau ţepene de frig. Toată dimineaţa ninsese şi-n întunericul nopţii drumul alb părea fosforoscent.

Nu venise nimeni, dar acest fapt n-o mira de loc. Într-adevăr, încă de dimineaţă îşi repeta că n-are nici un rost să aştepte pe drum şi că un om urmărit de poliţie nu-şi va risca libertatea, poate şi viaţa de dragul unei femei pe care n-o iubeşte ; pentru că nu-şi făcea nici o iluzie cu privire la sentimentele pe care i le nutrea Guéret, îşi amintea foarte bine privirile furibunde surprinse în ochii lui, ştia că pentru acest suflet de sclav ea întruchipa bogăţia cu tot cortegiul de nedreptăţi. Cu toate acestea, va merge şi va aştepta la locul stabilit ; zadarnic încerca s-o convingă raţiunea că-şi va pierde timpul : care-i ajutorul raţiunii în momentele de răscruce ale vieţii ?

Şi-apoi, încă un ceas petrecut în casă şi-ar înnebuni ; ar înnebuni de plictiseală, de nerăbdare, de

scîrbă. Ideea că o anumită orînduire a lucrurilor, pe care ea n-o acceptase, i-a hotărît un loc între aceşti pereţi, printre aceste mobile şi bibelouri trezea într-însa o mînie cu atît mai violentă cu cît ştia zădărnicia oricărei revolte. Obişnuinţa nu avea nici un efect asupra ei, n-o domesticea. După atîţia ani de căsnicie, încă era ca o fiară căzută într-o capcană, şi care, neputîndu-se resemna, îşi vîra înnebunită capul printre zăbrelele cuştii, ca şi cum într-o bună zi ele ar trebui să se depărteze printr-un miracol.

În ajun, ieşise fără să ştie încotro s-o pornească, umblînd, alergînd pe cîmp, cînd agitată şi gata să izbucnească în lacrimi, cînd exaltată de ideea unei fericiri posibile, a unei minuni pe care poate că i-o rezerva ziua următoare. Credea cu o naivitate copilărească într-un viitor imediat, deşi, zilnic, viitorul îşi dezminţea promisiunile din ajun ; ierta totul — nu avea încotro — destinului responsabil de trecutul lipsit de bucurii, de prezentul hidos, cu condiţia să-i lase credinţa aceea furioasă pe care luni o moştenea de la duminică, marţi de la luni, şi aşa mai departe, pînă în ziua cînd o vor pironi într-o cutie neagră, pe ea şi toate extravaganţele bietei ei inimi.

Se întorsese acasă zdrobită de oboseală şi se trînti în pat, dar nu izbuti să adoarmă. Nervii încordaţi refuzau să aţipească. Tăcerea de miez de noapte era plină de foşnete, întunericul brăzdat de mari pete sclipitoare de care pleoapele strînse n-o puteau apăra. În cele din urmă, aprinse lampa şi se aşeză lîngă fereastră, sperînd că peste un minut cerul se va lumina dincolo de copacii din grădină ; se războia cu ea însăşi, pentru a mai amîna clipa cînd se va uita la ceas, pregătindu-şi astfel surpriza plăcută a unei ore mai înaintate decît şi-ar fi închipuit. Apoi, izgonită de frig de la postul ei de pîndă, se afunda iar în căldura patului, stingea lampa, număra pînă la două

sute şi scăpăra un chibrit, pentru a constata cu un oftat deznădăjduit că s-a înşelat cu mai bine de un ceas şi-o mai aşteaptă un timp infinit de suferinţă.

Zorile au surprins-o gata îmbrăcată, în picioare la fereastră, cu faţa răvăşită şi ochii înfundaţi în orbite. Asemenea nopţi o îmbătrîneau mai repede decît vestea unei mari nenorociri, dar acuma, cînd vedea stelele depărtîndu-se în adîncul cerului şi drumul iscîndu-se din întuneric, prindea iar curaj, puţin cîte puţin, ca şi cum în ea însăşi s-ar fi luminat de ziuă. I se părea că a străbătut cale lungă şi-a ajuns la capătul unei etape istovitoare. Mai avea de răzbit o dimineaţă şi-o după-amiază, dar drumul era mai uşor şi-o puzderie de preocupări mărunte îl vor scurta puţin. Totuşi, asemenea zile o făceau să simtă tot golul existenţei, căci după ce dădea ordinele cuvenite servitorilor, răsfoia o carte, descifra o partitură, resursele sale erau epuizate ; se prăbuşea din nou în acea plictiseală cruntă care-i un blestem pentru cei bogaţi. Prima speranţă a dimineţii pierea : acum, după ce dorise apariţia luminii ce creştea peste coroanele teilor, nu-şi mai găsea astîmpăr în aşteptarea nopţii care s-o înghită iar. Ce tortură să fie silită să urmeze călătoria nesfîrşită a orelor, cînd totul într-însa era elan şi dorinţă de fugă !

Dimineaţa se tîrî cu chiu cu vai. De cîteva ori, Eva Grosgeorge fu ispitită să facă o plimbare, dar ştia în ce hal s-ar întoarce, dacă ar ieşi din casă ; s-ar depărta prea mult, şi-ar irosi toate puterile necesare după-amiază, cînd va trebui să-şi stăpînească nerăbdarea şi să umble încet pe drum, întîi într-o direcţie, apoi în cealaltă, aşteptînd un bărbat care nu va veni. Pentru că era sigură că nu va veni şi, cu toate acestea, vroia ca faptele să-i demonstreze că-i îndreptăţită să nu spere nimic. După aceasta, va găsi probabil oarecare linişte chiar în gîndul că evenimentul atît

de mult dorit n-a avut loc; astfel, punea capăt agitației în care se afla de cînd îl revăzuse pe Guéret. Viața sa, dispersată o clipă, abătută o clipă din făgașul firesc, va reintra în albia urmată timp de douăzeci de ani, și-i mai bine așa; orice e mai bun decît spaima, palpitațiile, alternanța de bucurie și neliniște care o chinuie.

I-ar fi venit foarte greu să spună ce speră dintr-o convorbire posibilă cu Guéret și chiar se ferea să se gîndească prea mult la asta, din teama superstițioasă că anticipînd imaginar anumite lucruri, va împiedica astfel împlinirea lor. Observase în repetate rînduri că viitorul își schimbă întotdeauna fața cînd devine prezent fie pentru că dă mai puțin decît a promis, fie pentru că greșim noi în ceea ce privește calitatea fericirii scontate și obținem niște fleacuri în locul bucuriilor întrezărite de închipuirea noastră. Oare nu-i mai înțelept să taci în tine însuți și să accepți supus plictisul sau plăcerea adusă de scurgerea orelor, fără a cheltui anticipat plictisul sau plăcerea zilei de mîine?

Dar nu putea să accepte. Acceptarea însemna moarte. Îi era cu neputință să se resemneze, de exemplu, la chinul zilnic al meselor în compania soțului. Tot disprețul ei pentru oameni se datora acestui bărbat și ura pe care i-o purta îi formase inima, stăpînindu-i pînă și simțurile. Toate elanurile sale porneau din cap și concepea fals ispitele la care carnea sa n-a fost supusă niciodată. La patruzeci și cinci de ani, castitatea își dădea roadele și-i aducea darul înspăimîntător al unei iubiri tîrzii și inutile. În această femeie maltratată de propriul destin, creierul răzbuna restul.

Domnul Grosgeorge îi oferea spectacolul celei mai josnice forme de lăcomie omenească din cîte își putea închipui. Fiecare gest, fiecare inflexiune a vocii ațîța

şi hrănea într-însa o scîrbă ce sporea cu cel mai mic prilej; cînd îi vedea faţa lătăreaţă şi fericită, trupul voinic pe care boala nu-l chinuia niciodată, iar viaţa îl îmbuiba cu toate plăcerile, avea impresia că soarta îl folosea anume ca să-şi bată joc de ea, de ea şi de suferinţele ei, de ea şi de foamea ce-o întărîta şi-i dădea ameţeli.

Cînd se gîndea cum ar fi putut să trăiască, cînd îşi amintea că, nu mult după ce se măritase, un bărbat tînăr şi frumos s-a aruncat într-o zi la picioarele ei şi că, de frică şi dintr-un scrupul, l-a respins cu un hohot de rîs, se simţea în stare să-l ucidă pe omul care-i furase tinereţile şi-i răpise pentru totdeauna pînă şi gustul voluptăţii. Şi cum memoria îi înfăţişa toate amănuntele unei scene pe care n-o va uita niciodată, doamna Grosgeorge se întreba cu amărăciune, după douăzeci de ani, care din doi fusese mai ridicol, tînărul îngenunchiat la picioarele ei, ori ea refuzînd iubirea pe care o chema, acum, în pragul bătrîneţii.

De ce atîta nedreptate? Oare şi celelalte femei suferă la fel? Ce folos de bogăţie şi de frumuseţe, de vreme ce a fost lipsită de fericire? După ce a dispreţuit şi-a urît iubirea, descoperea, în sfîrşit, că ceea ce-şi dorise de fapt o viaţă întreagă a fost iubirea. Dacă ar fi ştiut, dacă i-ar fi spus cineva, dacă în destinul său ar fi existat măcar o umbră de milă pentru ea, ar fi putut fi fericită şi, în orice caz, mai bună. Îşi amintea fiecare gest, fiecare privire ce i-a împietrit sufletul treptat; cutare cuvînt o răvăşise mai mult decît brutalitatea de care îi era scîrbă. Şi-a detestat copilul, fructul violenţelor îndurate, încă din ceasul cînd l-a simţit zbătîndu-i-se în trup, i-a însoţit cu ură primii ani ai copilăriei, pedepsindu-l cu o plăcere ce răzbuna toate durerile naşterii, bruftuindu-l pînă a scos dintr-însul un mic sclav îngenunchiat de

spaime, cu inima deja plină de ranchiune. Era crudă şi ştia acest lucru, fără a fi totuşi capabilă să simtă remuşcarea pe care cunoaşterea de sine ar fi provocat-o, poate, la altcineva. Prea multe scuze se adunau ca s-o justifice în propriii ochi ; natura ei, pămînt sterp şi răzvrătit peste care cerul n-a revărsat binecuvîntarea ploilor, nu rodea nimic fără să amestece şi un strop de otravă ; sentimentele cele mai simple erau schilodite, orice bucurie era suspectă, orice afecţiune coruptă de la rădăcină. Desprinsă de toate bunurile lumeşti, nu din virtute, ci pentru că sărăcia sufletească o împiedica să se bucure de ele, străină totuşi de ideea unei fericiri în care simţurile ar fi lipsite de partea ce li se cuvine, îşi consuma puterile şi viaţa în mediocritate, şi căuta devorîndu-se o pace care i se refuza.

Există o ciudată satisfacţie în a atinge fundul desperării ; excesul nefericirii naşte un fel de securitate — liman salvator pentru sufletul naufragiat, care nu mai îndrăzneşte să creadă. O durere morală devine astfel cel mai sigur adăpost, o renunţare, odihna. Oare nu tocmai acesta era şi motivul pentru care se plimba pe drum, cu trupul îngheţat în ciuda blănurilor de pe ea, nerăbdătoare în aşteptarea clipei care s-o elibereze de nelinişte, readucînd-o la certitudinea soartei sale ?

Acum, cînd noaptea căzuse şi momentul se apropia, ce rost mai aveau lacrimile ce i se prelingeau pe obraji şi geamătul de durere pe care şi-l înăbuşea în manşon ? Era egoistă şi dură, dar cel puţin era vitează ; poate că o dobora doar oboseala acestor emoţii. În curînd se va întoarce acasă, va urca în salon ; acolo îşi va scoate calm mantoul şi va înteţi focul, apoi va citi ori se va amuza cîntînd la pian, pînă cînd va fi anunţată că-i gata cina ; era ora şapte şi zece, aproape şapte şi un sfert. Perfect. Nu va mai

veni, i-a fost frică, e firesc. Mai aşteptă două, trei minute, vrînd parcă să fie cu conştiinţa împăcată, după care se îndreptă spre vilă.

Aproape numaidecît auzi clopoţelul ce anunţa vizitatorii: cineva se afla la poartă şi tocmai sunase.

VI

— Dumneata! Ce faci aici, Angèle?

— Dumnezeule, doamna m-a speriat!

— Pe cine cauţi?

— Veneam să cer ceva de lucru de la doamna.

— Nu mai spune, va să zică ne-am hotărît să ne apucăm iar de treabă. Dar nu te mai ascunde aşa, fetiţo. Mi se pare că erai mai obraznică pe vremuri. Ce zici?

— Dar nu, doamnă.

— Ba da, doamnă. Şi ce fel de lucru cauţi?

— Orice, doamnă. Ceva de cusut.

— Va să zică nu vrei să te întorci la spălătorie? E adevărat că ţi-am văzut numele tipărit prin ziare şi după asemenea cinste nu te mai poţi înjosi cărînd rufe prin oraş, nu-i aşa?

— Doamnei ar trebui să-i fie milă de mine.

— Milă! N-ar mai lipsi decît să-mi vorbeşti acum despre morală! Îţi închipui cumva că nu ştiam ce se petrece aici, în casa mea?

Auzi vocea unui servitor care răspundea la apelul clopoţelului şi venea să deschidă, şi strigă cu vocea tăioasă:

— Inutil să deschizi, Jean. Îi spui domnului că mai întîrzii la cină vreo cîteva minute.

Pașii se opriră, apoi se depărtară. Se întoarse din nou către Angèle cu un fel de lăcomie, ca o fiară ce adulmecă prada. Energia îi renăștea brusc la vederea ființei pe care Guèret o dorise, o urmărise, o lovise. Ce satisfacție să-și descarce la rîndu-i mînia asupra acestei femei umilite, să se răzbune pe iubirea ce se trezise într-însa!

— Nu mai dau voie să intre oricine, înțelegi. Prea multă vreme am închis ochii la mîrșăviile ce se petreceau în casa mea. Și-acum ai să-mi faci plăcerea să ridici șalul sub care ți-ai ascuns fața și să te uiți în ochii mei.

— Nu pot, doamnă.

— Nu poți să te uiți în ochii mei? Asta nu mă miră. Oricum, ai să-ți descoperi fața, sau dacă nu, plec și dau ordin să ți se interzică să mai calci vreodată pragul acestei case.

— Rog pe doamna să mă asculte întîi o clipă. Tocmai pentru asta am și venit. Văzîndu-mă, doamna va înțelege că nu mai pot să mă arăt și de aceea vroiam s-o rog pe doamna...

— Hai spune o dată. Despre ce-i vorba?

— Aici nu mai pot trăi. Trebuie să plec din Lorges; am să mă duc oriunde, la Paris. Sînt prea nefericită.

— Ce idee! Dar toată lumea-i nefericită. Dacă ar fi s-o pornim la plimbare ori de cîte ori sîntem nefericiți, căile ferate ar face avere. Ești un copil, asta-i. Ia scoate șalul și obișnuiește-te de pe acum să te arăți pe stradă. Peste o săptămînă nici n-ai să te mai gîndești la asta.

— Știți, aș vrea să-i cer doamnei ceva foarte important.

— Ce anume? Grăbește-te.

— Dacă doamna ar vrea să-mi împrumute o mică sumă de bani.

— Bani? Şi ce să faci cu ei?
— Păi, ca să plec.
— Văd că asta-i o obsesie! Adineori spuneai că ai venit să ceri ceva de lucru. La cine ai venit aici, de fapt? La mine sau la domnul Grosgeorge? Te previn că ai tot interesul să spui adevărul.
— Doamna n-are să mă ierte.
— Va să zică pe domnul Grosgeorge îl căutai; bineînţeles, pentru ca să-i storci nişte bani... Eram sigură. Te-ai gîndit să-ţi încerci farmecele, ca pe vremuri, nu-i aşa?
— Dar vă jur, doamnă...
— Asta mă face să cred că ţi-a mai rămas ceva din frumuseţea de care erai aşa de mîndră. Ia să vedem şi noi.
— Pot spera cel puţin că doamna va binevoi să mă ajute?
— Un tîrg? Asta niciodată! Sau mă asculţi imediat şi scoţi şalul, sau ne despărţim chiar acum, şi-n acest caz îţi interzic să mai suni vreodată la această poartă. Cît despre ajutorul cerut, o să vedem; nu promit nimic.
— Sînt gata s-o ascult pe doamna.
— Foarte bine. Desfă şalul.
— Asta şi fac. Poftim.
— Nu văd nimic, absolut nimic. Haidem sub felinar.
— Dacă aş îndrăzni să-i pun doamnei o întrebare... De ce doreşte să-mi vadă faţa?
— Nu-s obişnuită cu interogatoriile, fetiţo.
— Nu, dar mă întreb dacă doamna n-are să se... sperie.
— Mă iei drept o femeiuşcă. Dacă toate nenorocirile mele s-ar mărgini la o lovitură de baston în obraz, aş fi încîntată de viaţă.

— Poate că doamna își aduce aminte că eu am fost întotdeauna mai rumenă la față și pe-o vreme ca-n seara asta cicatricele se văd mai mult.

— Uite că am ajuns. Stai acolo. Sus capul, haide.

— Apelez la bunătatea doamnei.

— Gata cu vorbăria și sus capul. Vrei să m-asculți, da sau nu? Te previn că nu-mi plac lacrimile. Haide, sus capul și uită-te spre felinar. Bun... Văd. Nu-i chiar așa de teribil pe cît credeam. Cum exagerează lumea! Fără îndoială, corecția a fost administrată cu o mînă sigură, dar nu s-ar putea spune că n-ai meritat-o. După atîția ani de destrăbălare, aveai și dumneata o poliță de achitat, drăguță.

— Doamna ce crede, cicatricele astea o să dispară pînă la urmă?

— Nu.

— Nu!

— Ce-ai pățit? Am impresia că ți-am dat lovitura de grație. Sperai că se vor șterge? Ascultă un sfat bun de la mine: nu spera nimic, nu spera niciodată. Nu de mult, am fost și eu o naivă ca dumneata. Acum, m-am lecuit.

— Doamna va înțelege totuși că nu mai pot să apar în Lorges, în halul ăsta.

— Dar de ce? Acoperă-te dacă vrei să nu răcești. Și hai să plecăm de aici. Trebuie să mă întorc acasă.

— Știți, nu-i vorba de-o sumă prea mare. Cel mult o sută de franci.

— Cu acest subiect am încheiat. Mai ai de cerut ceva?

— I-aș rămîne atît de recunoscătoare doamnei.

— N-am ce face cu recunoștința dumitale.

— Dacă doamna mi-ar îngădui măcar să cer de la domnul Grosgeorge.

— De la domnul! Asta-i culmea! Se vede că ți-ai pierdut capul de-a binelea. În primul rînd că domnul

nici nu s-ar uita la dumneata cu fața pe care o ai acum. Domnul nu știe ce-i mila.

— Domnul are un suflet bun.

— Ești o proastă! Îți închipui că îmi faci o plăcere spunînd asta? Domnul e tot atît de bun la inimă ca și poarta asta. Și dumneata l-ai făcut așa, dumneata și cele de teapa dumitale. Oh! nu spun că ești singura vinovată; pe vremea cînd a început, nici nu te născuseși. Și-acum, bună seara.

— Doamnă.

— Nu pune mîna pe mine, te rog.

— Rog pe doamna cu lacrimi în ochi să mă ierte. Știu, am jignit-o odinioară, dar dacă doamna nu vrea să mă ajute, eu mă omor.

— Păi sigur, vechiul cîntec al sufletelor nevolnice. Chiar ești atît de nefericită?

— Doamna nici nu poate să-și închipuie. De cîteva luni încoace am impresia c-o să înnebunesc.

— Mă întreb ce drept ai dumneata la mila mea. În sfîrșit, ca să-ți dovedesc că nu-s chiar atît de rea pe cît crede lumea, accept să reflectez la cazul dumitale. Am să văd. Mîine o s-aducă rufele. Îți trimit eu vorbă prin micuța Férnande.

— Oh! doamnă.

— Nu, lasă-mi mîna. Ți-am spus că nu vreau să mă atingi. Și-apoi, nu spera prea mult. Adu-ți aminte de sfatul meu.

— Da, doamnă.

Urmă un moment de tăcere, timp în care doamna Grosgeorge păru nehotărîtă; pe neașteptate, întrebă:

— Ah, da! de ce n-ai vrut să ajuți de loc poliția la cercetări? Te încăpățînezi să susții că nu Guéret te-a atacat, cînd numeroase persoane v-au văzut împreună pe drum. Răspunde. Dacă vrei să mă ocup de soarta dumitale, trebuie să-mi spui adevărul.

— N-a fost Guéret.

— Atunci, cine a fost?

— Nu ştiu, nu l-am văzut. M-a lovit pe la spate şi-am leşinat.

— Şi martorii?

— Martorii mint.

— Asta-i bună! Mai gîndeşte-te, fetiţo. Dacă-mi vei spune adevărul, te aşteaptă o bună recompensă. Dacă nu, ne despărţim imediat, şi poţi renunţa la orice speranţă de-a mă înduioşa sau de-a mai călca vreodată pragul acestei case. De ce n-ai vrut să-l denunţi pe agresorul dumitale?

— Pot spera că doamna nu va spune la nimeni?

— Drept cine mă iei? Par eu omul care trădează un secret?

— Ei bine, nu l-am denunţat pentru că mi-era frică de răzbunarea lui. Chiar dacă l-ar fi prins, mai există şi deţinuţi care evadează. Cine ştie dacă nu s-ar fi întors aci ca să mă strîngă de gît.

— Vai, vai, vai!

— Oh, Dumnezeule, doamna găseşte că asta-i de rîs?

— Rîd de frica dumitale, da. Cu asta nu creşti în ochii mei, şi văd că nu te deosebeşti de celelalte. Va să zică, într-adevăr Guéret a fost?

— Implor pe doamna să nu mai repete.

— Nu-ţi fie frică.

— Pot să sper că doamna îşi va aminti de mine şi voi primi o veste bună prin Fernande?

— Am să-mi ţin promisiunea.

— Doamna-i atît de bună!

— Doamna-i loială, atît şi nimic mai mult. Şi-acum, bună seara.

— Bună seara, doamnă.

VII

Angèle ascultă pașii doamnei Grosgeorge depărtîndu-se pe aleea principală și așteptă o clipă în fața porții, ca și cum ar fi sperat ca peste cîteva secunde această femeie dură și cinică să reapară cu un teanc de bancnote în mînă. Sufla un vînt tăios de iarnă; ea își înnodă capetele șalului negru sub bărbie și porni îndărăt pe drumul spre oraș.

„Nu l-am trădat, gîndi. De fapt, toată lumea îl bănuiește, și-apoi mi-a promis doar că nu va spune nimic."

Într-adevăr, oricît de mult o ura pe doamna Grosgeorge, Angèle își închipuia că deslușește în caracterul rece și violent al acestei femei o scîrbă de perfidie ce-o liniștea. Cu toate acestea, se felicită că nu i-a spus tot adevărul și-a trecut sub tăcere motivele pentru care nu și-a denunțat agresorul. Oare există cineva pe lume care s-o înțeleagă? Ce-i pasă ei că doamna Grosgeorge o consideră lașă? Este adevărat că această femeie bogată și trufașă o putea sili să-i răspundă amenințînd că nu-i va acorda nici un ajutor, dar, cu tot aurul ei, nu era în stare să-i smulgă taina pe care o păstra în adîncul sufletului. Și, în ciuda desperării, inima ei tresări de bucurie la sentimentul că și-a frustat dușmanca.

Bineînțeles că la domnul Grosgeorge vroia să apeleze; s-ar fi aruncat la picioarele lui, i-ar fi sărutat mîna scîrnavă. Orice umilință e bună cu condiția să-i stoarcă niște bani și să fugă. În seara aceea, n-a mai rezistat. Toată viața trăise la Lorges; acum nu mai avea puterea să rămînă o singură zi în acest oraș. Număra orele ca în ajunul unei plecări, și încetineala timpului o îngrijora. N-avea nici un rost să-și facă planuri de viitor, totul era să părăsească un loc unde

fiecare piatră, fiecare chip îi amintea nenorocirea. Ar fi fost în stare de orice, numai să plece. Îi promisese doamnei Londe că-şi va relua viaţa de altădată şi-ar fi îngenunchiat în faţa ei dacă ar fi obţinut astfel suma de care avea nevoie. Cele trei luni de singurătate în odaia ei îi adormiseră doar temerile ; cît trăise acolo, între pat şi fereastră, ca o schimnică, mai păstrase un dram de speranţă, dacă nu speranţa că se va vindeca pe deplin şi va constata că faţa ei redobîndeşte frumuseţea de altădată, cel puţin aceea că şi-a exagerat urîţenia, şi mai poate place încă. Şi astfel, în ciuda plictiselii ce-o rodea în acele zile pustii, amînase pînă la ultima limită momentul ieşirii din casă. Numai aşa putea să-şi păstreze iluzia de care avea nevoie pentru a trăi, şi pe care nu se putea hotărî s-o supună la încercarea unei plimbări în plină zi, căci oglinda n-o liniştea ; carnea stîlcită se închisese la loc, fără ca dîrele albe să fi dispărut şi, deşi trăsăturile feţei nu se schimbaseră, tot farmecul lor pierise fără urmă. Frumuseţea este o minune ce poate fi nimicită foarte uşor, şi n-ar trebui admirată decît de departe ; ea piere tot atît de inexplicabil ca însăşi prezenţa sa, iar mîna omului o pîngăreşte întotdeauna ; pierise de pe faţa Angèlei, ca dintr-un templu profanat.

Tînăra femeie întrezărise adevărul. Zadarnic îşi spunea că nasul, gura i-au rămas aceleaşi, că cicatricele nu-s adînci ; nu se mai recunoştea. Noua sa înfăţişare o înspăimînta ori de cîte ori îşi întîlnea în oglindă privirea neliniştită şi bătrînicioasă. Oare şi pe ceilalţi i-ar înfricoşa la fel ? La început îşi spuse că da, apoi, în slăbiciunea inimii, se mîngîie cu ideea stranie că s-a înşelat şi doar singurătatea o face să vadă anapoda. Cînd te priveşti prea mult, nu mai ştii cum arăţi de fapt, gîndea Angèle. Sigur, doamna Londe ar fi putut să-i spună adevărul, dar ar fi găsit ea destulă tărie ca să-i ceară unei duşmance să-i con-

state dezastrul frumuseţii ? Şi-apoi, nici doamna Londe nu ţinea să se atingă de teribilul şal negru ce ascundea chipul Angèlei ; i se părea că ar descoperi astfel faţa propriului destin. Ce lovitură în caz că răul este iremediabil ! Multă vreme, patroana preferase incertitudinea ; de aceea, faptul că o anunţase pe tînără că domnii clienţi sînt dispuşi să iasă totuşi cu dînsa, era semn că epuizase toate resursele speranţei.

Această veste nu făcuse cine ştie ce impresie asupra Angèlei. La început ghicea că-i vorba de-o minciună, apoi atitudinea micuţei Férnande, cînd îşi scosese şalul, spaima, tăcerea, lacrimile ei îi tăiaseră orice curaj. Citise în ochii copilului adevărul pe care oglinda nu mai ştia să i-l spună : provoca scîrbă ; îi cerea unei fetiţe s-o sărute şi aceasta dădea îndărăt în faţa ei. Nu-i mai rămînea decît să se deprindă cu gîndul că a pierdut totul. Începea o nouă viaţă, o viaţă de fată urîtă, dar în aşa fel urîtă, încît alunga iubirea, pentru că nu-şi închipuia că ar mai putea atrage un bărbat, după ce speriase un copil. Într-adevăr, fără să fie inteligentă, Angèle înţelegea că dorinţa ascultă de anumite legi oarecum generale, şi numai depravarea simţurilor poate îmboldi pe cineva să se îndrăgostească de un chip pe care furia unui asasin lăsase urme atît de vizibile şi atît de fioroase.

După prima criză de disperare, Angèle îşi redobîndi sîngele rece ; cîteva luni de luptă cu ea însăşi îi oţeliseră voinţa ; nepăsarea şi tinereţea făcuseră loc unei resemnări plină de amărăciune, ce-i îngăduia să îndure povara zilelor. Acum se cunoştea mai bine ; singurul lucru pe care-l cerea singurătăţii era s-o apere de adevăr ; dar, acum, nu mai rezista, şi de aceea i se arătase Férnandei, pentru ca să afle tot răul şi să alunge din inima sa ultimele iluzii. Era un fel de-a se elibera ; nimic mai chinuitor, nimic mai înrobitor decît speranţa într-o fericire pămîntească şi,

după nesfîrşite săptămîni pustii, cînd fiecare zi îi aducea aceleaşi tristeţi, ajunsese şi ea la această convingere. Lîngă fereastra înaltă din odaie, cu capul înfofolit în şalul pe care nu-l mai lepăda niciodată, învăţase să-şi îngenuncheze orgoliul şi să-şi dezamăgească aşteptarea. Mica piaţă pe care o pîndea odinioară cu ochii lacomi nu-i mai stîrnea acum nici cel mai mic elan de curiozitate, şi rareori se întîmpla să-şi arunce privirea asupră-i ; cunoştea pe dinafară copacii plantaţi în triunghi, pietrele inegale, băncile de lemn putregăit ; spaţiul acela restrîns o făcea să se gîndească la un teatru în care nimic nu se va mai petrece vreodată.

Tot cîrpind la rufăria pe care i-o încredinţa doamna Londe, îşi lăsa spiritul să hoinărească pe făgaşul lui firesc. În sufletul pustiit de regretul pentru ceea ce pierduse, o singură bucurie dăinuia încă, o bucurie stranie, ce-o cuprindea din cînd în cînd şi-o făcea să se cutremure de spaimă, bucuria de-a vedea cît de adîncă îi este decăderea ; uneori, găsea ceva ispititor, ba chiar plăcut în capriciul groaznic al soartei faţă de ea şi-n felul năprasnic în care o lovise nenorocirea ; se gîndea îndelung la schimbarea pe care o văzuse operîndu-se în viaţa sa şi compara melancolia unui prezent auster cu visurile senzuale de odinioară. Apoi, dintr-o dată, se dezmeticea şi durerea o inunda ca un val. Unde se află ? La ce se gîndeşte ? Cum de poate găsi că-i bine ceea ce-i îngrozitor de fapt ? Şi brusc i se părea că simte frigurile morţii cuprinzîndu-i umerii şi învăluind-o din toate părţile.

Alteori, o năpădea un noian de gînduri cu totul deosebite, ca un vînt ce umple casa cînd laşi fereastra deschisă. Printr-un joc al memoriei obosite să reia mereu aceleaşi lucruri, uita subit că-i desfigurată. Impresia dura cîteva secunde. Pofta de dragoste o tulbura din nou, vanitatea multă vreme umilită

se aprindea în priviri şi iluzia că-i frumoasă îi dădea sentimentul unei bogăţii şi-a unei forţe ce-o desprindeau de lume, făcînd-o să scape lucrul din mîini. În această stare de beţie, se vedea adorată de un bărbat în genunchi.

Bărbatul era Guéret şi arăta exact aşa cum îl văzuse prima oară, timid şi ruşinos, cu o voce pe care se străduia să şi-o îmblînzească. Ori de cîte ori îl privea, el cobora ochii, dar ea surprindea, în răstimpuri, o expresie sălbatică în trăsăturile lui, şi-atunci cînd ridica iar pleoapele, era uimită de focul ce-i sclipea în priviri; n-ar fi putut spune ce precumpănea în acest bărbat, blîndeţea sau ferocitatea, ştia doar că-l stăpîneşte şi că tremură în faţa ei.

Sfîrşitul acestei năluciri se producea întotdeauna brusc. Biata fată se pomenea din nou la ea în odaie, contemplînd cu oroare şervetul la care cîrpea, tivul şalului, tot ce-i reamintea prezentul şi-i răscolea suferinţa. Era cutremurată de aceste reverii în care o arunca durerea. Se căznea să reînvie amintirea urei şi-a groazei încercate în clipa cînd văzuse braţul lui Guéret ridicat deasupra obrazului ei. Aproape că leşinase încă înainte ca el s-o fi lovit, şi i se părea că strigătele ce-i ţîşneau din gîtlej sînt ale alteia, ale unei femei asasinate undeva alături de ea. Îi era imposibil să-şi închipuie că însăşi viaţa sa e în primejdie; nu pe dînsa o ameninţa moartea, ci pe cealaltă, femeia care striga, şi totuşi, ce furie o apucase simţindu-se ţintuită la pămînt sub pumnul bărbatului şi cîtă spaimă era în răcnetele acelea neîntrerupte! Prima lovitură i-a ars faţa de la ochiul stîng pînă la buză; sîngele a început să-i mustească în fundul gurii; şi-a pierdut cunoştinţa, iar cînd s-a trezit, ceva mai tîrziu, un gust sărat îi pişca limba. Cumplita suferinţă a cărnii a dezmeticit-o însă: şuvoaie de foc părea că-i scaldă faţa. Sîngele şiroia din cap, prelin-

gîndu-se pe braţe şi pe piept. Nici unul din curioşii atraşi acolo de urletele sale n-a îndrăznit s-o atingă şi-a trebuit să-i implore s-o ducă acasă.

Aceste amintiri îi sfîşiau inima ; îşi astupa urechile cu pumnii şi închidea ochii, încercînd parcă să izgonească din minte imaginea supliciului îndurat, dar memoria era neînduplecată : cele cîteva clipe de alinare pe care i le acorda uneori, trebuia să le plătească scump, făcînd apel la clipele fericirii sale trecute, iar aceste întoarceri în timp îi provocau lacrimi amare.

Îşi amintea o noapte stranie, pe care o trăise cu un sentiment de profundă bucurie. Era după cearta sa cu doamna Londe şi hotărîse ca în seara aceea să nu se mai întoarcă în odaia de la restaurant, ci să doarmă la o prietenă din Chanteilles. Pentru a-şi oferi iluzia unei adevărate evadări, nu spusese nimănui nimic. Să fugă, să fugă de doamna Londe, de clienţii care se certau pentru ea ! Această idee o obseda. Se revedea rezemată în coate pe pervazul unei ferestre ce dădea spre bulevardul Sprintenului. Era o noapte neagră şi bătea vîntul ; picuri de ploaie cădeau în răstimpuri pe braţele-i goale şi-n păr. În spate, odăiţa era plină de lumină ; patul, masa, cele două scaune nu-i aparţineau, nu-i aminteau nimic, în timp ce la ea în odaie totul evoca numai plictis şi apăsare ; aici era liberă, aerul ce-i biciuia obrajii era altul decît cel care învîrtejea frunze moarte în piaţa din faţa restaurantului Londe. Se simţea fericită, un bărbat o iubea ; fără să ştie unde se află şi ce face, era sigură că se gîndeşte la ea şi suferă ; se răsfăţa cu acest gînd aşa cum se răsfaţă iarba la căldura soarelui. Desigur, nu prea semăna el cu idealul visurilor ei, dar, pe de altă parte, îi venea greu să reziste la plăcerea de-a fi iubită, şi-şi dorea ca această plăcere să poată continua, ca bărbatul acela să nu afle nimic despre numeroa-

sele ei aventuri. Nu că ar fi avut de gînd să-i cedeze vreodată, dar începea să se deprindă cu tandrețea, cam brutală, e drept, pe care o ghicea într-însul și-și dădea foarte bine seama că atitudinea lui Guéret va fi cu totul alta din clipa cînd va descoperi ceea ce caută ea să-i ascundă. Adeseori vocea lui aspră și timidă îi răsună în memorie, îi auzea cuvintele chinuite, și-și amintea tot soiul de amănunte ce n-aveau nimic de-a face nici cu trupul său deșelat, nici cu fața sa lipsită de farmec, nici cu mîinile lui grosolane. Cînd îl întîlnea, nu se uita la el ; îl asculta vorbind și, fără să-și dea măcar seama, se lăsa furată de amintirea altor chipuri, întrezărite întîmplător pe stradă. Dar vocea și ardoarea iubirii sale violente și reținute o umpleau de-o bucurie nouă, de care încet-încet nu se mai putea lipsi. Chiar a doua zi, întorcîndu-se la ea în odaie, îl revăzuse pe marginea drumului și o tîrîse dincolo de pădurice, pînă pe malul rîului al cărui murmur îl mai auzea și acum în somnul zbuciumat al nopților. Cît de scump plătea fericirea scurtă și firavă la care visase ! Dacă ar fi știut, gîndea ea ; dar tocmai acest gînd o înfuria. Niciodată nu știi cînd anume viața te va trăda ; n-are rost să speri în ziua de mîine, nici chiar în ora ce urmează ; nimic nu-i sigur în afară de moarte.

Cam asta își spunea după ce ieșise Fernande din odaie, refuzîndu-i sărutarea ce i-ar fi adus pacea. La ce bun să plîngă ? S-ar sluți doar și mai mult, buhăindu-și obrajii. Și pentru a douăzecea oară, de dimineață, se privi îndelung și clătină din cap ; apoi, cuprinsă de-o furie năprasnică împotriva ei însăși și-a Dumnezeului care îngăduia astfel de nenorociri, aruncă oglinda pe lespezile din odaie și-o făcu zob sub călcii.

„Ce face un om cînd e așa de nefericit ca mine ?“ se întreba. Privi în jur mobilele, pereții între care su-

ferise atît şi i se păru că această lume de lemn şi de piatră prinde viaţă şi-i vorbeşte. De ce n-ar pleca ? După ce ani de-a rîndul rîvnise o mulţime de lucruri, acum toate i se păreau străine. Nici un gînd, nici o amintire n-o mai reţineau.

De aceea, cînd doamna Londe crăpase uşa ca s-o anunţe că domnii clienţi doresc s-o vadă a doua zi, a răspuns : „Da", numai pentru a nu stîrni o discuţie inutilă, dar planul ei era gata făcut : se va duce la domnul Grosgeorge să-i ceară nişte bani şi va părăsi cît mai grabnic oraşul. O clipă nu se îndoi de reuşită. Într-adevăr, prostia şi vanitatea bătrînului n-aveau margini, şi ea ştia din proprie experienţă ce folos poate să tragă de pe urma lor. Chiar rămînînd îmbrobodită, ar face în aşa fel încît s-o creadă frumoasă încă. Înghiţise el şi pînă atunci destule gogoşi ! Va lua refuzul ei de-a se arăta la faţă drept o cochetărie ; de altfel, cu siguranţă că domnul Grosgeorge ţine foarte mult să creadă în frumuseţea ei, aşa că nu-i va fi prea greu să-l tragă pe sfoară. Îşi aminti ce dorinţe aţîţa într-însul prin simpla-i prezenţă, dărnicia de care era capabil într-un moment de nerăbdare. În repetate rînduri, după nenorocirea întîmplată, a încercat s-o vadă, şi Angèle era sigură de puterea pe care o exercită asupra acestui babalîc libidinos şi trîndav. Oare simplul fapt că se duce la el după trei luni de absenţă, nu-i destul pentru a-l copleşi ? Îi va promite orice, numai să capete banii trebuincioşi fugii : nu pierdea nimic minţindu-l ; şi apoi, îl dispreţuia atît de mult şi-l socotea atît de scîrnav, încît nu vedea ce poate fi înjositor pentru ea în această escrocherie, ca şi cum josnicia bătrînului ticălos ar fi scutit-o de orice fel de cinste.

Un capriciu al hazardului nimicea frumosul ei proiect. Apariţia doamnei Grosgeorge, femeia aceea ursuză şi misterioasă pe care n-o văzuse decît o dată

sau de ori ori, la care nici nu se gîndea, a împiedicat-o să-şi ducă planul la bun sfîrşit. Prea semăna întîmplarea asta cu viaţa pentru ca Angèle să se mai mire. De fapt nici nu există hazard, nu există decît răutăţile soartei şi perfidiile ei, îndelung pregătite ; aparenţa lor întîmplătoare provine numai din faptul că dedesubturile ne scapă.

VIII

Oricum, avea promisiunea doamnei Grosgeorge că va reflecta la cazul ei. Slabă recoltă. Mult mai ademenitor era manşonul de lutru în care-şi ţinea mîinile, la căldură. Nu o dată în cursul convorbirii lor de pe stradă, Angèle fusese ispitită să-i smulgă preţiosul obiect. Cine putea şti dacă înăuntru nu se ascundea vreun portofel, iar în portofel... Ah ! Oare de ce bogaţii au întotdeauna inima atît de împietrită ? Ce schimbări putea provoca la vila *Mon Idée* o pomană de două sute de franci ? S-ar fi mîncat mai rău din cauza asta ? Sau ar fi fost mai frig în camerele acelea în care focul sclipeşte de dimineaţă şi pînă seara ? Cum de izbuteşte să adoarmă un bogătaş, cînd e împresurat de atîtea ranchiune şi de atîtea pofte ?

Îşi înnodă strîns capetele şalului sub bărbie şi grăbi pasul. Nu-i mai rămînea decît să se întoarcă acasă şi să se culce, pentru a-şi încălzi puţin trupul îngheţat ; această primă zi petrecută afară, după cîteva luni de sihăstrie, o istovise şi nu se mai simţea în stare să reflecteze la ceea ce are de făcut a doua zi. Îi trecuse chiar şi pofta de luptă ; treptat, o năpădea un fel de nepăsare faţă de fericire şi de nefericire. Îşi simţea

capul greu. În preajma unui foc, ar fi adormit numaidecît.

Mergea pe drum, cînd auzi la un moment dat pe cineva alergînd în urma ei. Cu un gest intrat în obișnuință, își trase șalul pe față și se întoarse, dar nu văzu nimic. Din loc în loc, becurile de gaz scăldau zăpada într-o lumină gălbuie ce nu izbutea să risipească întunericul. O apucă deodată frica ; pașii urmăritorului se auzeau atît de aproape încît ar fi trebuit să-l vadă. Primul gînd fu s-o ia la fugă ; tăcerea era totuși atît de adîncă, încît se întreba dacă nu cumva se înșelase. Oricum, nu prea avea de ce să-i fie frică ; pînă la primele case din oraș, mai erau cel mult o sută de metri. Știa însă că de cînd începuse iarna, locuitorii din Lorges nu mai ies din casă după apusul soarelui. Cum ar fi trebuit să strige, pentru a-i decide pe acești poltroni să-i sară în ajutor ? Și temerile, o clipă adormite, o cuprinseră și mai stăruitoare.

În aceeași clipă, cineva o chemă : nu mai apucă să răspundă : într-adevăr, aproape imediat, un bărbat răsări din marginea drumului, unde se ascunsese, și veni spre dînsa. După umeri și mai ales după mers, îl recunoscu pe Guéret și scoase un țipăt.

— Taci ! porunci el cu voce joasă. Îți jur că n-are de ce să-ți fie frică.

Se afla atît de aproape de Angèle, încît ea putea să-i deslușească vag trăsăturile feței. O groază nebună o țintui locului ; avea impresia că tot sîngele îi năvălește în inimă.

— Îmi risc viața ca să te revăd, continuă el. Dacă m-ar aresta, aș intra cel puțin la ocnă, dacă nu și mai rău. Tot ți-e frică de mine ? Răspunde.

— Nu, suflă Angèle, dînd un pas îndărăt.

— Am auzit și eu cîte ceva din ce-i spuneai adineaori doamnei Grosgeorge. Eram ascuns chiar lîngă poarta vilei. Ieri, hoinărind prin împrejurimi, am vă-

zut-o. Am fugit, dar ea a strigat să mă întorc mîine, la ora şapte ; adică în seara asta. Am venit, apoi în ultimul moment n-am mai avut încredere într-însa şi, cum tocmai sosea, m-am ascuns. Va să zică e adevărat că nu m-ai denunţat la poliţie ?

— Da.

— Şi nu mai tremura aşa. Îţi jur că n-am să mă ating de tine, decît dacă-mi dai tu voie. Angèle, ascultă-mă. Tu mă urăşti, nu ?

Ea nu îndrăzni să răspundă, temîndu-se că îi întinde o cursă. Şi totuşi, ce ură trezea într-însa această voce ! Aşa i-a vorbit şi-n ziua cînd a dus-o pe malul rîului. Ce slăbiciune o apucase atunci cînd i-a venit ideea să descurajeze eforturile poliţiei, negînd că el ar fi fost agresorul ?

— Oare ai să mă ierţi vreodată ? întrebă Guéret.

Niciodată. Nu-l va ierta. Ruşinea de-a se fi amăgit o clipă în ideea că iubeşte un bărbat atît de mediocru îi pricinuia mai multă suferinţă decît faptul că îşi pierduse frumuseţea. Singurele cuvinte de dragoste pe care le-a auzit vreodată fuseseră rostite de-o voce lipsită de tinereţe ; ura această voce.

— Lasă-mă să plec, spuse în cele din urmă.

— De vreme ce nu m-ai denunţat, înseamnă că m-ai iertat, reluă el. Nu numai de frică, aşa-i ?

Aşteptă un răspuns ce nu veni, apoi întrebă pe neaşteptate :

— De ce te-a dus doamna Grosgeorge la felinar ? Ce i-a venit să se uite la tine ? Angèle, nu-i cu putinţă să mai fi rămas vreun semn pe faţa ta. Spune, nu-i aşa ?

Ea şovăi o clipă, dar vanitatea fu mai tare decît ura.

— Nu, răspunse, n-a mai rămas nici un semn.

Şi adăugă imediat, imboldită de-o pornire irezistibilă :

— Fetele din Chantcilles au răspîndit zvonul ăsta, din gelozie.

El îi apucă mîna, vrînd să-i mulțumească parcă.

— Cum de-am putut face una ca asta? Trebuie să fi fost nebun în clipa aceea. Trei zile am fost convins că ai murit. Cînd am citit ziarul, mi s-a părut că mă trezesc iar la viață. Tot timpul m-am gîndit numai la tine. Singura mea dorință era să mă întorc.

Cum Angèle rămînea imobilă și nici nu-și trăgea mîna dintr-a lui, el îi spuse brusc:

— Te iubesc, înțelegi? Aș fi putut fugi în străinătate, dar am preferat să mă ascund la Paris și prin împrejurimi, ca să nu fiu prea departe de tine.

Ea îi simți răsuflarea fierbinte pe obraji și făcu un pas îndărăt, stăpînită de scîrba pe care i-o inspira acest bărbat. Nu îndrăznea să-și elibereze mîna, înspăimîntată de gîndul că i-ar putea dezlănțui astfel mînia, dar, cu toate acestea, vorbele lui de dragoste o mișcau. El continuă:

— Am ajuns să nu-mi mai pese de libertate. Doamna Grosgeorge trebuie să fi umplut orașul că m-a văzut ieri. Probabil că acum toată poliția e pe urmele mele. Și totuși, precum vezi, nu mi-e frică să mă plimb pe aici.

— Trebuie să fugi.

— Vrei să scapi de mine. Ai multe aventuri, Angèle? Ți-ai reluat viața de altădată?

Întrebările lui o tulburau mai mult decît tot ce-i spusese pînă atunci. Simțea o dorință pe care nu și-o putea explica: îl ura pe acest bărbat, dar nu putea să reziste la dorința de a-i place.

— Nu, răspunse ea, s-a terminat.

Își regretă cuvintele chiar din clipa în care le rostise. Avea impresia că însuși faptul că răspunde o angajează într-o aventură primejdioasă. În loc să fugă

imediat, cum îi poruncea instinctul, a rămas pe drum şi sta de vorbă cu acest bărbat; căzuse în cursă.

— De ce mă întrebi? făcu ea enervată. Dă-mi drumul şi lasă-mă să plec.

La fel vorbise şi acolo pe şoseaua de pe marginea Somnorosului; era ca şi cum aceeaşi scenă urmează să se producă din nou, şi-i fu frică de cuvintele ce-i ieşeau fără să vrea din gură. Tot timpul, Guéret o ţinuse atît de strîns de braţ, încît ea nici nu încercă să se elibereze.

— Şi dacă aş găsi bani, reluă pe neaşteptate, fără să dea vreo atenţie cuvintelor ei, ai accepta să mă urmezi?

Angèle rămase năucită; iată că i se oferea tocmai ceea ce îşi dorise din tot sufletul cu o clipă în urmă: posibilitatea de-a fugi; numai că soarta îi acorda în aşa fel acest dar încît nu-l putea accepta. Să fugă chiar cu omul pe care îl ura atît de mult! Şi ce va face acest om cînd o va vedea în plină zi? Totuşi, dintr-o superstiţie, hotărî să nu alunge un prilej ce putea fi preţios; o să se poată gîndi pe îndelete de îndată ce va fi singură; şi cum minciuna constituia însuşi fondul naturii sale, îşi explica sieşi că-i mai bine să accepte propunerea lui Guéret dacă, în felul acesta, va reuşi să-l depărteze de ea.

— Unde ai să găseşti bani? îl întrebă.

— Ce-ţi pasă? Eu îţi spun că-i voi avea, şi încă pînă mîine seară.

Degetele lui fierbinţi îi frămîntau încheietura mîinii sub mîneca bluzei; strînsoarea acestei mîini de ucigaş o umplu de-o asemenea groază încît îi clănţăneau dinţii. Se temu să nu stîrnească bănuielile lui Guéret consimţind prea repede şi întrebă:

— Unde vom pleca?

— În străinătate. Am nişte prieteni în Belgia. Peste cîteva luni, ne întoarcem iar în Franţa.

O luă în braţe.

— Vrei?

Ea îngăimă:

— Da, dacă mă laşi să plec. Dă-mi drumul.

— Adevărat că vrei? Adevărat că vrei să vii cu mine? întrebă el nebun de fericire.

— Da, dar lasă-mă, vreau.

Guéret îşi lipi buzele de mîinile ei.

— Doamna Grosgeorge mi-a promis un ajutor, reluă el. E bogată. O să mă duc la ea. Ştii la ce oră iese, şi pe unde se plimbă?

Angèle se gîndi: „Dacă se întîlneşte cu ea, totul e pierdut. Îl va trăda."

— După masă, răspunse, pe la ora trei de obicei; o întîlneam deseori pe lîngă Chanteilles, cînd căram rufe. Niciodată nu mă saluta, adăugă de parcă ar fi vorbit singură.

— Se plimbă pe jos?

— Da, cînd e vreme uscată. Altcum, ia cabrioleta.

— Singură?

— Întotdeauna singură.

— Ne întîlnim mîine seară aici, între al treilea şi al patrulea felinar, dinspre pasarelă. Cît o fi ora?

— Şapte şi jumătate.

— Atunci, la şapte şi jumătate. Mergem apoi pe jos pînă la Héricourt, unde nu ne cunoaşte nimeni. De acolo luăm trenul.

— Bine.

— Jură-mi că vei veni.

— Da, îţi jur.

— Altfel, ştiu eu unde să te găsesc, spuse el cu un rîs ameninţător.

— Voi veni. Lasă-mă să plec.

— Desfă şalul, sărută-mă, vrei?

— Nu, nu. Fii atent, uite că vine cineva.

El îi dădu brusc drumul și se aruncă în lături, privind în jurul său. Ea fugi. Cîteva secunde mai tîrziu, trecu în goană prin fața primelor case din Lorges.

Guéret îi ascultă pașii depărtîndu-se, fără a îndrăzni s-o urmărească. Nu venea nimeni pe drum, fusese doar un tertip pentru a-l sili să-i elibereze brațul, și totuși era sigur de întîlnirea lor de a doua zi; frica, dacă nu iubirea o va readuce în acest loc. Nu se hotăra să plece, umblînd de colo-colo, ca și cum plimbarea sa ar fi fost hotărnicită de niște ziduri nevăzute. O putere tainică îl lega de această zonă, unde urma s-o revadă; asemenea lui în clipa aceea, peste două zile va călca și ea pe acest pămînt; și scormoni cu vîrful ghetei noroiul și zăpada din mijlocul drumului, unde rămăseseră întipărite urmele Angèlei. Acum trei minute, se afla în fața lui, și el i-a dat drumul.

Peste alte cîteva minute, plecă și el. Frigul răzbea prin pardesiul subțire cu care era îmbrăcat. Degeaba căutau mîinile sale țepene un pic de căldură în fundul buzunarelor; avea senzația că stă gol în vîntul tăios ce se pornise înghețîndu-i lacrimile pe obraji, dar inima îi era plină de bucurie.

De trei luni și jumătate trăise într-o singurătate deplină, ascunzîndu-se prin crîngurile din împrejurimi, mîncînd pe apucate în satele unde se credea la adăpost. O barbă stufoasă îi năpădea obrajii și-l făcea aproape de nerecunoscut; numai ochii neliniștiți, umerii aduși l-ar fi trădat, dacă-și-ar fi dat cineva osteneala să-l privească mai atent, dar el se bizuia pe memoria scurtă a oamenilor. Într-o seară, se aventurase pînă la Lorges. Convins că nu va întîlni pe nimeni, urcă o stradă, apoi alta, pentru a ajunge în cele din urmă în piațeta din fața restaurantului Londe. Avea impresia că timpul o ia îndărăt și toată spaima și groaza din ultimele luni piere brusc. Poate că nici nu s-a întîmplat nimic, de vreme ce se află acolo, de

vreme ce casa, pietrele sînt aceleaşi. Dacă ar fi făptuit într-adevăr o crimă, s-ar mai fi aventurat astfel într-un loc unde toată lumea e gata să-l denunţe ? Propria lui nesăbuinţă îl liniştea. Trăind veşnic hărţuit de spaime, începea să se obişnuiască cu primejdia. Şi-apoi, nici ziarele nu mai pomeneau de el ; după emoţia primelor săptămîni, poliţia abandonase speranţa de a-l găsi şi încet-încet uitarea se aşternea peste o crimă redusă cu timpul la proporţiile unui fapt divers. Era ca şi cum societatea l-ar fi achitat.

Întîlnirea cu doamna Grosgeorge îl trezi iar la realitatea primejdiei. În ciuda bărbii şi-a hainelor sale zdrenţuite, femeia îl recunoscuse numaidecît. Oare îl va trăda ? Întrebarea era prost pusă ; altfel trebuia să se întrebe : de ce nu l-ar trăda în fond ? Sigur, pretindea că vrea să-l ajute, dar ce altceva ar fi spus ca să-l atragă într-o cursă ? De ce să-l ajute ? Amintirea privirii dispreţuitoare pe care o citise de atîtea ori în ochii ei îi dădea mari nelinişti. Ce capriciu ar putea stîrni din senin milostenia unei fiinţe atît de trufaşe, mai ales după ce-şi făcuse o adevărată plăcere umilindu-l ?

Totuşi, trebuia să acţioneze cît mai rapid şi s-o întîlnească pe Angèle, pînă nu se dă alarma, pentru că acesta era singurul motiv pentru care se întorsese. Dar cum s-o întîlnească şi unde ? Zadarnic a stat la pîndă pe drumul pe care apărea ea odinioară, cînd se întorcea seara de la Chanteilles ; într-adevăr, nu ştia că nu mai lucrează. Dezamăgit, se prezentă la locul fixat de doamna Grosgeorge şi aşteptă acolo, chinuit deopotrivă de teama să nu cadă într-o cursă şi de grija să nu piardă o şansă posibilă ; însă chiar în momentul cînd doamna Grosgeorge avea să apară, îl apucă o frică neaşteptată şi se ascunse în umbră, lîngă poarta vilei *Mon Idée*. De acolo, o văzu pe femeia de care se temuse întotdeauna plimbîndu-se pe drum, în

prada unei nerăbdări vădite. De cîteva ori trecuse chiar prin fața lui. Ce gînduri o munceau ? Cu capul pe spate, pășind grăbit și oprindu-se brusc, pentru a izbi pămîntul cu piciorul, privind în dreapta și-n stînga, doamna Grosgeorge îi redeștepta vechile impresii de pe vremea cînd îl medita pe micul André. Ce acord desăvîrșit între sufletul și gesturile acestei femei ! Dintr-o simplă atitudine a trupului, dintr-un anume fel de-a se întoarce și a ridica din umeri ieșea numaidecît la iveală toată uscăciunea și duritatea inimii sale. I se părea că-i aude vocea tăioasă aruncîndu-i de la obraz frazele cele mai insolente. Chiar și atunci cînd strigase : „Nu-ți vreau răul, nu-ți fie frică de nimic !" avusese intonația unei stăpîne care se răstește la o slugă. Și mai aștepta un gest de bunătate de la această ființă ! De ce nu s-ar duce să ceară ajutor chiar la primărie ?

Apariția Angèlei îl umplu de o bucurie pe care prudența îi dicta să și-o stăpînească. Nu era destul de aproape de cele două femei pentru a auzi convorbirea lor din fața porții, exceptînd momentele cînd ridicau glasul, ceea ce s-a întîmplat atunci cînd doamna Grosgeorge i-a poruncit Angèlei să-și descopere fața. Și, deși gelozia lui se trezi iar la amintirea scrisorii pe care, într-o zi, domnul Grosgeorge i-o dăduse s-o citească, Guéret binecuvîntă împrejurările ce-o aduceau pe Angèle la acest bătrîn.

Două femei știau acuma că se află în Lorges ; una îl disprețuia, cealaltă avea toate motivele să se teamă de el și să-l urască, și trebuia să fii nebun ca să-ți închipui că vor păstra secretul. Angèle avea la îndemînă o răzbunare foarte comodă : n-avea decît să anunțe la jandarmerie locul întîlnirii și-n felul acesta el cădea într-o cursă pe care într-un fel și-o pregătise cu bună-știință. Poate că jandarmii au și fost preveniți, în timp ce stă și face presupuneri deșarte în legătură cu

mila la care se poate aştepta din partea celor două dușmance.

Totuşi, nici nu se gîndea să fugă. Întrebarea dacă trebuie să rămînă liber sau să-şi încheie zilele la închisoare i se prezenta sub aspecte foarte diferite. Examinînd-o mai îndeaproape, i se părea absurd să ezite o secundă între închisoare şi libertate. Ca să nu-l prindă, se va ascunde vreo cîteva zile undeva într-un sat; un anume drum i se părea mai sigur decît altul, o anume oră preferabilă alteia. Dar erau momente cînd îşi dădea seama că partida se joacă de fapt cu totul altfel şi proiectele sale nu contează. Doar timpul mai putea să-l ajute, şi timpul nu-i în puterea oamenilor. După un anumit număr de zile sau de ani, destinul său va fi împlinit. Cauza lui era judecată şi sfîrşitul ştiut. Era asemenea unui copil care se joacă fără să ştie că timpul trece, şi a cărui mamă hotărăşte clipa cînd va fi trimis la culcare, făcînd în jurul său întunericul ce-l va da pradă somnului.

Îşi amintea că într-o seară, la Paris, pe o străduţă în care se ascunsese de un poliţist, i-a venit ideea să se predea de bunăvoie. O libertate plătită cu foame, frică, şi tristeţe poate fi tot atît de apăsătoare ca şi închisoarea. Poate că şi locul unde se afla atunci îi inspirase acest gînd. Era într-o seară de noiembrie şi noaptea sta să cadă, dar nu sclipea încă nici o lumină. Se înfundă în cel mai întunecos ungher din străduţa aceea, un soi de hrubă în masa înaltă şi lugubră a imobilelor ce mărgineau o parte a străzii Saint-Lazare. În pîcla neagră ce plutea printre ziduri, vedea pata albicioasă a răsuflării sale. Încet-încet, bătăile inimii se domoleau. Umbla pipăind piatra. O lumină palidă se strecura printre acoperişuri, fără să răzbească pînă la el. Şovăia la fiecare pas, ca un orb, picioarele îi mai tremurau încă de atîta alergătură. În imediată apropiere, rumoarea neîntreruptă a oraşului se înălţa

ca o imensă voce amenințătoare, și el se gîndi fără să vrea la o jivină uriașă care îl caută prin noapte împleticindu-se și mugind.

Acest sentiment de luptă inegală între el și-o forță misterioasă, confuză, îl stăpînea în fiecare ceas al zilei, ori de cîte ori, pe stradă, ochii vreunui trecător stăruiau pe fața lui sau cînd, în urmă, auzea un pas ceva mai grăbit decît al său ; o căldură subită îi străbătea trupul și sudoarea îi lipea pălăria de frunte. Hăituit dintr-o stradă într-alta de niște polițiști imaginari, căuta cartierele cele mai populate ale orașului, ocolind piețele pustii, nesfîrșitele bulevarde goale, și, totuși, cu cîtă spaimă se amesteca în mulțime ! Atîtea ziare îi dăduseră semnalmentele ! Era destul un capriciu de memorie pentru ca, văzîndu-l, un trecător să-și amintească subit descrierea citită cu săptămîni în urmă : talie înaltă, adus de spate (zadarnic încerca să se țină drept), tenul mat... Sigur, era ceva improbabil, dar cea mai banală viață e alcătuită din evenimente improbabile. În repetate rînduri, dorința de-a se ascunde în mulțime îl mînase în preajma marilor gări, unde s-a pomenit prins într-un puhoi de călători. Hainele jegoase, și mai ales neliniștea ce i se citea pe față îl făceau ușor de remarcat ; își imagina atunci că este recunoscut ; și toată lumea îl înghesuie anume, ca să-i împiedice fuga. De ce se uită la el așa ? Să-și croiască drum printre ei, ori s-aștepte pînă-l aruncă vîrtejul deoparte, eliberîndu-l astfel ? Avea impresia că orice atitudine ar părea suspectă și că însăși imobilitatea ar bate la ochi. Senzația de stînjeneală era urmată de-o spaimă ce-i contracta gîtlejul. Inutil să-și repete că bărbații și femeile din jur nu-l cunosc și că, fără îndoială, nici nu le trece prin cap să se uite la el, groaza de-a fi arestat îl bîntuia ca o furtună pe care nimic n-o putea liniști. În asemenea clipe de panică mentală, îi venea să facă gesturile cele mai stranii : să-i

ia la pumni pe oamenii aflaţi în preajma sa şi s-o rupă la fugă ca un criminal încolţit, sau să înceapă să urle şi să se denunţe singur, pentru a grăbi astfel un eveniment de care era sigur acum.

Nu mai putea s-o apuce pe-o stradă sau să intre într-o cameră fără să nu-şi pună imediat aceeaşi întrebare: „Oare aici am să fiu arestat? Trăiesc acuma ultimul minut de libertate?" Nici un hotel nu l-a văzut două nopţi de-a rîndul; rătăcea din cartier în cartier, ascultînd instinctul ce-l mîna de colo-colo, rînd pe rînd atras, apoi înfricoşat de alte străzi. Timp de cîteva săptămîni, fără vreun motiv anume, era cuprins de bănuieli ce-l izgoneau din anumite cartiere, uneori chiar din Paris, silindu-l să se refugieze prin împrejurimi. O perioadă de linişte sau de indiferenţă îl aducea îndărăt în capitală. Obosit să se tot zvîrcolească împotriva unui duşman a cărui prezenţă părea s-o simtă pretutindeni, lua hotărîrea să nu se mai gîndească la marile primejdii ce-l ameninţau şi să trăiască normal, ca sutele de oameni întîlniţi pe străzi. Intervenea atunci raţiunea, deosebit de generoasă cu încurajările. În fond, nici nu-i un mare criminal. Nu urmăreşte poliţia luni de-a rîndul un om, numai pentru că a violat o tîrfă şi-a ucis un babalîc la un colţ de stradă. După primele cercetări, sfîrşeşte prin a închide ochii, pentru a-şi îndrepta atenţia asupra unor răufăcători care merită într-adevăr osteneala.

Şi, pe neaşteptate, în toiul unei mese, îl apuca iar groaza, ca un acces de friguri, din nimic, pentru că răsturnase solniţa sau era fixat de vreun chelner. Presimţea că are să se întîmple ceva. Locul acesta poartă ghinion, desigur. Cineva a fluierat trecînd prin faţa restaurantului. Trebuia să se ridice, să plătească, să

plece şi s-o ia la goană, fără a întoarce capul. Dar apărea un gînd familiar ce-l liniştea: „N-o să fiu arestat acolo unde mă aştept". Şi, printr-una din acele contradicţii fireşti ale minţii omeneşti, afla o încurajare în însuşi faptul că e neliniştit.

Cu toate acestea, amintirea Angèlei îl obseda. Toate eforturile făcute pentru a rămîne liber, sau chiar pentru a-şi cîştiga existenţa i se păreau fără rost. La început, oroarea pentru crima făptuită încîlcise totul în mintea lui; scîrba de sîngele vărsat, de urletele, de lupta aceea hidoasă de pe malul fluviului, coşmarul în care memoria îl silea să se recunoască îl absorbise pe de-a-ntregul. Cum de era posibil să fi făcut una ca asta şi, mai ales, de ce-a făcut-o ? Toate motivele pe care şi le oferea, dorinţa, mînia, frica nu explicau cum anume, cum de-a fost cu putinţă ca timp de cîteva ore să se transforme atît de profund încît mîna lui să devină instrumentul crimei. Şi-acum, după săptămîni de gîndire, nu izbutea să stabilească în conştiinţa sa un raport între el şi asasin. I se părea că dacă ar fi fost prins, ar fi ispăşit crima altcuiva. Era ca şi cum şi-ar fi comis nelegiuirea într-o criză de somnambulism.

Din această cauză, nu simţea nici o remuşcare; acest cuvînt, atît de plin de înţeles pentru atîţia culpabili, nu corespundea sentimentelor ce-l frămîntau. Poate fi sufletul tras întotdeauna la răspundere pentru ceea ce făptuieşte braţul, pentru ceea ce rosteşte gura ? De ce n-ar exista şi momente cînd se produce un divorţ între actele omului şi voinţa sa ? Poate că uneori slujim unor forţe necunoscute nouă, care profită de faptul că sîntem orbiţi de furie şi ni se substituie pentru a ne dicta gesturile. În orice caz, ceea ce-l frapa îndeosebi, cînd reflecta la crima sa, era zădărnicia ei.

Dacă violînd-o pe tînăra femeie şi-ar fi putut sătura cel puţin pasiunea, eliberîndu-se astfel de ea, ar fi înţeles ceea ce l-a determinat să acţioneze, căci omul acesta, uzat şi ars de pofte, nu căuta atît iubirea cît pacea simţurilor. Nimeni nu ura mai mult sclavia dorinţei ca acest libertin, şi bucuria înfricoşată pe care o simţise făptuînd crima nu-l scîrbise de el însuşi. Se regăsea acelaşi dinainte, şi mai îndrăgostit, fără îndoială, de fiinţa pe care o desfigurase şi înspăimîntat să n-o fi pierdut pentru vecie.

Acest gînd covîrşea totul, pînă şi grija pentru libertatea sa, căci libertatea nu avea nici un sens dacă nu-i îngăduia fericirea. O pasiune ceva mai violentă conţine întotdeauna o doză de încăpăţînare; numai un temperament bicisnic se resemnează să nu posede nimic din ceea ce doreşte şi acceptă să vadă imperfecţiunile idolului său. Depăşise de mult epoca în care doreşti o fiinţă numai pentru frumuseţea ei; frumuseţea nu-i decît un punct de pornire; în prezent, nevoia lui de-a o avea pe Angèle se confunda cu însăşi instinctul ce-l împingea să trăiască: urîtă, şi tot ar fi dorit-o, sau moartă.

În această stare de spirit s-a întors la Lorges, profitînd de faptul că emoţia provocată de crimă se mai potolise puţin. Viaţa pe care o ducea la Paris devenea imposibilă; şi-apoi, întoarcerea sa chiar în regiunea unde avusese loc drama era un fel de-a forţa puţin mîna destinului, aşa cum reapariţia unui actor pe scenă provoacă deznodămîntul piesei. Trebuia să încheie odată această situaţie. Care certitudine nu era preferabilă veşnicelor spaime ce-l chinuiau? Convingerea că Angèle a plecat sau a încetat din viaţă era mai uşor de suportat decît teama că aşa ceva s-ar fi putut întîmpla, şi, în anumite zile, avea impresia că ar fi o uşurare pentru el să-l aresteze odată şi să-l

arunce în închisoare, căci există într-adevăr momente cînd nu dorim altceva mai bun decît să fim lipsiţi de libertate.

Dar, în prezent, că se afla pe drumul unde tocmai vorbise cu Angèle, Guéret simţea iminenţa sfîrşitului. Nu mai avea timp de pierdut; destinul accepta constrîngerea la care era supus şi, la dorinţa acestui om, se jucau acum ultimele scene. Era imposibil să plece fără s-o vadă pe Angèle. Va merge la întîlnirea fixată, chiar cu riscul vieţii sale. Pe de altă parte, admiţînd că ea ar avea intenţia să-l urmeze, nu-i putea propune să plece fără să aibă un ban asupra lui. Oricum, ultima lor întîlnire întrecuse cu mult speranţele sale. Îi intrase carte bună; trebuia neapărat să mizeze totul, dacă nu vroia să piardă totul.

Se opri. Purtat de gîndurile sale, depăşise fără să bage de seamă ultimele vile din Lorges. Unde mai avea de gînd să meargă în seara aceea? Înălţînd capul, privi în jur, ca şi cum vîntul ce-i şuiera în urechi ar fi trebuit să-i dea un răspuns la întrebare. Strînse pumnii înfundaţi în buzunare şi rămase nemişcat timp de cîteva secunde. Apoi, brusc, făcu cale întoarsă.

IX

Trecuse mai bine de un sfert de ceas de cînd domnul şi doamna Grosgeorge se ridicaseră de la masă, încheindu-şi seara, ca de obicei, în salonaşul de la parter. Era o încăpere admirabil adăpostită de vitregiile anotimpului, dar şi aici, ca pretutindeni în vila *Mon Idée*, bogăţia încurajase cele mai deplorabile veleităţi. O dată în plus, fusese adoptat stilul Ludovic

al XVI-lea şi, de la covorul portocaliu şi pînă la draperiile albastre cu flori albe de crin, totul mirosea a magazin scump şi a comandă lăsată pe seama unui decorator cam grăbit. Console cu caneluri şi mescioare inutile se înghesuiau printre scaunele cu o aparenţă prea firavă pentru a îndrăzni să te aşezi pe ele, dar în dreapta şi-n stînga şemineului în care ardeau vreo patru, cinci buturugi se aflau două berjere adînci şi confortabile ; într-una din aceste berjere, doamna Grosgeorge citea un ziar, în cealaltă visa soţul ei.

Domnul Grosgeorge îşi contempla cu încîntare reproducerile de tablouri ce împodobeau pereţii printre care un Fragonard [1] se învecina cu un Boucher [2]. Lumina crudă şi mohorîtă ce ploua dintr-un policandru îi trăda fără milă faţa bătrînă, cu obrajii bugezi, pe care nici pasiunea şi nici suferinţa n-o modelaseră vreodată ; era limpede că nici o flacără nu i-a însufleţit vreodată ochii placizi, fruntea pustie. Chiar şi emoţiile josnice ale plăcerii cumpărate îi erau aproape tot atît de indiferente pe cît de necesare, şi niciodată, poate, nu-şi dorise ceva cu patimă, niciodată viaţa nu-l refuzase. De aceea, ridurile ce subliniau conturul obrajilor săi căzuţi, toate zbîrciturile acestei măşti nu se datorau nici grijilor, nici efortului, ci păreau mai degrabă efectul lăcomiei şi-al vîrstei. Toropit de căldura din încăpere, cu pleoapele grele şi buza umedă, aţipea în răstimpuri, ca un om care se odihneşte un pic după o zi de muncă grea.

Intr-un tîrziu, doamna Grosgeorge împături ziarul şi-şi aţinti privirile spre buturugile ce se mistuiau. Cînd ultima din ele se va nărui în mormanul de jăratic, ea şi soţul ei vor părăsi salonul şi se vor retrage

[1] *Jean Honoré Fragonard* (1732—1806), pictor şi gravor francez. A înfăţişat în pînzele sale scene de familie, portrete, peisaje, compoziţii cu copii, scene galante.

[2] *François Boucher* (1703—1770), pictor şi decorator francez, cunoscut prin portrete de curte şi decoraţii de interior.

în camerele lor. Era semnalul pe care îl aşteptau amîndoi ; aşa se încheiau serile lor de iarnă. Şi, privind flăcările, se lăsa furată de o sumedenie de gînduri. În acest interior comic şi totodată sinistru, în care totul proclama meschinăria unei existenţe burgheze, focul părea o fiinţă pură şi viguroasă, dar care era ţinută la respect ca o jivină încolţită în fundul vizuinii sale, cu grătare, cleşti, vătraie, tot soiul de instrumente ridicole. Veşnic gata să se năpustească afară din temniţă, gata să devoreze covorul, mobilele, casa detestată, el trebuia supravegheat mereu şi niciodată lăsat singur în încăpere ; aşchiile aprinse, pe care le arunca uneori pe marmură, trebuiau respinse, scînteile ucigaşe zăgăzuite. Era şi ea asemenea acestui foc, năprasnic şi neputincios în fundul şemineului, agonizînd în faţa unor lucruri lipsite de frumuseţe şi-a unor laşi vigilenţi, pe care nu-i va putea lovi niciodată.

Pe neaşteptate, domnul Grosgeorge se trezi din toropeală :

— Ce ? Poftim ? făcu el. Ai spus ceva ?

— Nu, ai visat, răspunse ea cu o voce tăioasă în care răzbea dispreţul. Şi adăugă : Urc îndată.

— Ah ? Şi eu. Am şi adormit. Dă-mi lopăţica să acopăr buturugile.

Luă lopăţica de bronz pe care doamna Grosgeorge i-o întindea în tăcere şi adunînd cenuşa o presără peste flăcările ce se stinseră.

— Dă-mi şi apărătoarea.

Paravanul metalic fu aşezat în faţa şemineului cu aceeaşi grijă. Apoi domnul Grosgeorge se întinse.

— Să nu uit, spuse scotocind într-un buzunar interior al hainei, am primit adineaori ceva ce-ar putea să te intereseze.

— Despre ce-i vorba ?

— Despre fiul tău. A luat note foarte proaste la liceu. Ascultă aici.

Cu lornionul pe nas, despături o hîrtie şi începu să citească cu voce tare :

— Liceul Thiers. Certificat trimestrial al elevului Grosgeorge André.

Doamna Grosgeorge nu-şi putu stăpîni un gest de nerăbdare auzind acest nume.

— Spune mai repede ce catastrofă s-a mai întîmplat. L-au dat afară ?

— Dat afară, nu. Dar ce note ! Un dezastru. Să vedem... Grosgeorge André. Purtare şase. Aşadar la purtare, mediocru. Lucru manual, zero. Auzi ?

— Sigur că aud.

— Franceză, unu ; istorie, doi ; geografie, doi ; aritmetică... ia ghici cît a luat la aritmetică.

— Ce ştiu eu ? Zero, vezi bine.

— Nu ! Mai rău. Nici o notă. Cum nu există o notă sub zero, nici ei n-au ştiut în ce fel s-ar putea exprima fioroasa nulitate a fiului tău, şi-au lăsat spaţiu alb. Ei ? Ce zici ?

— Zic că ai avut o idee grozavă în ziua cînd l-ai dat pe mîna imbecililor de acolo.

— Ai fi preferat să-l las să trîndăvească aici ?

— Trebuia să-i găseşti un preceptor şi nu să-l trimiţi la Paris.

— Un preceptor ! După necazurile avute cu celălalt !

— Nu sînt toţi la fel. Am nimerit prost, asta-i tot. De altfel, nu vreau o nouă discuţie pe tema asta. Mai e şi altceva ?

— Mai sînt observaţiile pedagogului.

— Puţin îmi pasă mie de observaţiile pedagogului, dacă vrei să ştii !

— Ciudată mamă eşti tu ! spuse domnul Grosgeorge vîrînd hîrtia în portofel. Parcă nici n-ar fi copilul tău, zău aşa.

— Bietul băieţaş! exclamă ea cu un rîs scurt. Acum, urc la mine. Bună seara.

— Bună seara, răspunse domnul Grosgeorge ridicîndu-se şi el.

Ea făcu vreo cîţiva paşi spre uşă, apoi se opri brusc.

— Ai auzit? îl întrebă.

— Ce s-aud?

— Clopoţelul de la poartă. Ce, eşti surd? E cineva la poartă.

— Cineva la poartă? repetă el. La ora asta?

Ea traversă încăperea cu pas grăbit şi se îndreptă spre fereastră; îndepărtă o draperie, apoi, răzgîndindu-se imediat, se întoarse în mijlocul salonaşului.

— De ce nu s-o fi ducînd Maria să vadă cine-i? spuse enervată. Precis că a auzit. Pun pariu că toanta asta moare de frică.

— Ce te tot agiţi? făcu soţul ei. Dacă-ţi spun că n-a sunat nimeni.

Fără să dea vreo atenţie acestei asigurări, doamna Grosgeorge se îndreptă spre uşă, o deschise şi strigă în anticameră:

— Maria! Sună cineva. Du-te repede!

Trînti uşa, uitîndu-se furioasă la soţul ei.

— Ei bine? făcu acesta.

— Ei bine, dragul meu. Vrei să spui ceva?

— Absolut nimic. Dar văd că te uiţi la mine.

Ea ridică din umeri şi-şi reluă locul lîngă foc.

— Dacă-ţi închipui că de tine îmi arde mie acum... spuse. Aştept să meargă să deschidă.

Un zgomot de paşi pe pietrişul aleii îi înştiinţă că Maria s-a hotărît să asculte porunca stăpînei sale.

Aproape imediat, răsună din nou clopoţelul. Doamna Grosgeorge sări de pe locul ei şi alergă spre uşă.

— Acum am auzit şi eu, spuse domnul Grosgeorge. Dar ce nervoasă poţi fi!

— Du-te şi vezi ce este. Nu, nu te du, adăugă ea imediat cu voce schimbată, n-are rost.

— Ţi-e frică?

— Frică? Ai înnebunit?

— Doar n-ai să-ţi închipui acum că e cine ştie ce bandit? întrebă el brusc neliniştit.

— De cînd obişnuiesc bandiţii să sune la porţile vilelor?

Urmă o tăcere, apoi uşa salonului se deschise.

— Doamnă, spuse servitoarea gîgîind un pic, e un bărbat care ar vrea să vorbească cu doamna.

— Un bărbat? Cine? întrebă domnul Grosgeorge.

— Nu ştiu, domnule, nu l-am putut vedea.

— Bine, făcu doamna Grosgeorge luînd cheia de la poartă din mîna servitoarei, merg eu să văd. Poţi să te culci, Maria.

— Doar n-ai să te duci tu, spuse domnul Grosgeorge. Trimite să-l cheme în casă. Şi-n primul rînd, ce doreşte?

— I-am spus să intre, dar n-a vrut, răspunse Maria.

Fără să mai spună o vorbă, doamna Grosgeorge trecu printre ei şi ieşi.

— Eşti o imprudentă! strigă soţul ei, prefăcîndu-se că aleargă după dînsa.

Dar ea se afla deja pe peronul de la intrare şi se îndrepta cu pas grăbit spre poartă. De cîteva minute, inima îi zvîcnea ca în preajma unui mare eveniment, şi nici nu simţea frigul ce-o învăluia de pretutindeni, răzbind prin ţesătura subţire a bluzei. Ştia cine o aşteaptă la poarta grădinii şi se grăbea spre el, dorind să ajungă imediat şi temîndu-se în acelaşi timp să nu piardă prea repede clipa încîntătoare pe care o trăia. Nu-şi putea opri inima să spere, tot aşa cum nu-i putea potoli bătăile. Exista în această femeie, atît de dură cu ea însăşi şi cu ceilalţi, o anume pornire superstiţioasă ce-o făcea să identifice clinchetul banal

al unui clopoţel de aramă cu ceva misterios ca o chemare a destinului. Oricît de prevenită era împotriva vieţii, nu refuza să mizeze pe posibilitatea unei surprize, dacă-i posibilă împerecherea acestor noţiuni contradictorii, pe un acces de generozitate al destinului, care să-i dăruiască dintr-o dată ceea ce nu-şi îngăduia să implore.

Alerga de-a lungul aleii noroioase, cum alergi la o întîlnire. Noaptea era neagră, dar felinarele de pe drum încununau poarta cu un fel de aureolă şi ea văzu printre gratii silueta lui Guéret, umerii săi largi, capul niţel aplecat. Se opri.

— Doamna Grosgeorge ? întrebă el.

— Precum vezi, răspunse ea. Se căzni să-i vorbească pe un ton mai puţin tăios, dar nu izbuti : prea o scotea din sărite numele pe care îl pronunţase acest om. De ce n-ai venit aseară acolo unde ţi-am spus ?

Tăcere. Ea mai făcu vreo cîţiva paşi şi se apropie de poartă. Faţa lui Guéret apăru.

— Am să-ţi spun eu, continuă ea. Ţi-a fost frică.

Şi, cedînd subit unui elan în care se amestecau deopotrivă şi bucuria şi mînia, întinse braţul printre gratiile porţii şi-l puse brutal pe umărul lui.

— Am să deschid, îi spuse retrăgîndu-şi mîna imediat. Te ascunzi printre tufe şi peste trei sferturi de oră vin eu să te caut, ai înţeles ? Nu te teme de nimic. Vreau să te ajut. Am să-ţi dau şi bani, dacă ai nevoie.

Guéret intră, fără o vorbă, pe poarta întredeschisă.

— Iute, ascunde-te, îi spuse ea.

Apoi închise poarta şi, aplecîndu-se peste tufele de salbă-moale în dosul cărora dispăruse Guéret, şopti :

— Peste trei sferturi de oră.

— Ei bine ? întrebă domnul Grosgeorge.

Ea răspunse pe nerăsuflate :

— Un individ care cerea de pomană.

— Pomană, la ora nouă seara! Sper că i-ai spus să-şi caute de drum.

— Fireşte.

Îşi urară bună seara, urcînd fiecare în camera sa. Singură, doamna Grosgeorge se aşeză pe pat şi aşteptă. Nu mişca şi privea drept înainte fără să vadă ceva, pierdută într-o profundă meditaţie. I se părea că lucrurile de care era înconjurată dobîndeau altă înfăţişare decît cea obişnuită, fără să fi putut spune prin ce anume se deosebeşte această înfăţişare de aceea sub care le ştia dintotdeauna, şi avea un sentiment apropiat celui pe care-l încerci revenind acasă după o îndelungată absenţă, cînd obiectele revăzute în primele ore ale întoarcerii dobîndesc o faţă tainică şi totodată familiară. Nu rareori i se întîmpla să se simtă străină de lume, dar în seara aceea impresia era atît de desluşită şi atît de puternică încît o înspăimînta aproape, ca şi cum o forţă irezistibilă ar fi vrut s-o dezlipească de pămînt, de-ea însăşi.

„Ce-o fi cu mine? gîndea. Oare aşa-i cînd mori?"

Zgomote de paşi, de uşi închise o ţineau la curent cu mişcările domnului Grosgeorge şi-ale servitorilor. Toată această viaţă care pulsa în jurul ei era atît de departe de propria-i viaţă! Cîte prăpăstii între un suflet şi altul!

Stătea mai departe imobilă şi aştepta ca agitaţia din casă să se liniştească pe deplin, ca luminile să se stingă, dar nu era de loc tulburată de nerăbdare; dimpotrivă, ar fi fost fericită să prelungească momentul bizar pe care îl trăia. Se simţea ţintuită de un fel de toropeală. Nici un sunet nu mai ajungea pînă la ea. De ce nu făcea nici o mişcare?

Bătaia unei pendule sunînd ora nouă şi jumătate o smulse din visuri. Oftă ca o femeie care se trezeşte din somn şi se ridică fără grabă. Cu un gest calm şi sigur deschise şi închise uşa la loc, după ce suflase în

lampă, şi se pomeni pe scara pe care o coborî cu precauţia şi uşurinţa unei pisici. Apoi, mîna sa desfăcu lanţul şi răsuci cheia în broasca uşii de la intrare.

Din nou era afară, cu faţa biciuită de vînt. Pentru a nu fi auzită, o luă pe peluza cea mare dintre vilă şi poartă, şi ajunse imediat la tufele în care se ascundea Guéret. Auzind-o că se apropie, el se ridică.

— Ai încredere în mine ? îl întrebă, ca şi cum ghicea toate bănuielile ce treceau prin mintea lui.

— De ce vreţi să mă ajutaţi ?

— Asta nu te priveşte. Eşti hotărît să mă urmezi ?

— Unde mă duceţi ?

— La mine. Ai să rămîi aici peste noapte. Îţi dau eu haine, bani. Mîine la douăsprezece şi jumătate, cînd toată lumea se va afla la masă, ai să pleci. Cu ceea ce-ţi voi da, poţi ajunge pînă la frontieră. Gîndeşte-te.

— Şi dacă mă veţi trăda ?

Ea se îndreptă spre poartă şi, vîrînd cheia în broască, o deschise.

— Pleacă, îi spuse.

El rămase imobil şi tăcut, în picioare, la cîţiva paşi de locul unde se afla doamna Grosgeorge.

— Ce mai aştepţi ? îl întrebă. Trebuie să pleci dacă n-ai încredere în mine.

— Rămîn, spuse el după o clipă.

Fără un cuvînt de răspuns, închise din nou poarta şi trecu prin faţa lui, dar nu se opri ; el o urmă.

— Cînd ai să urci scara, şopti în timp ce traversau peluza, să te sprijini de perete ca să nu scîrţîie treptele. La etajul întîi, te iau de mînă : palierul e foarte lung.

— Mi-aduc aminte.

— Sînt acolo nişte mobile de care te-ai putea împiedica. Dacă ai ghinionul să ţi se-ntîmple aşa ceva, rămîi nemişcat.

Ajunşi la peron, urcară în tăcere treptele.

— Mai ai timp să te răzgîndeşti, şopti ea în pragul uşii de intrare. Poţi să fugi imediat, dacă vrei.

Erau atît de aproape unul de altul încît braţele li se atinseră şi ea se trase puţin îndărăt. În ciuda întunericului, desluşea conturul umerilor săi care o depăşeau, al capului, şi ghicea că privirea lui o fixează încercînd să-i observe trăsăturile feţei. Un vînt de gheaţă sufla în jurul lor.

— Am încredere în dumneavoastră, spuse el.

Urcară. În tăcerea nopţii, ea îi auzea răsuflarea şi zgomotul treptelor ce gemeau sub povara trupului său uriaş ; de cîteva ori se opri, punînd o mînă autoritară pe umărul lui Guéret, pentru a-i porunci să rămînă pe loc. Bătaia neaşteptată a unei pendule îi făcu pe amîndoi să tresară.

Cînd ajunse la etajul întîi, îl apucă strîns de mînă şi-l călăuzi pas cu pas printre credenţele, lăzile pentru lemne şi fotoliile îngrămădite pe palier de fantezia domnului Grosgeorge. Păşea ca prin vis, hotărîtă şi totodată îngrozită, dar pătrunsă de-o bucurie ce-ar fi susţinut-o chiar şi pe buza unei prăpăstii. Cu toate acestea, nu îndrăznea să se întrebe de ce-i atît de bine dispusă. Timpul o învăţase în sfîrşit pe această femeie încăpăţînată că, deseori, e îndeajuns să examinezi cauza fericirii pentru a-i simţi toată şubrezenia. Cunoştea preţul unei iluzii. Această plimbare pe întuneric îi aţîţa imaginaţia şi, în timp ce pipăia pereţii şi mobilele cu degetele răşchirate, se gîndea cu teamă la clipa cînd va trebui să aprindă lampa, să schimbe vorbe ce-o vor trezi din beţia sa.

Cîteva minute mai tîrziu, se aflau amîndoi în salonaşul în care petrecuse atîţia ani de plictis şi de singurătate. Închise uşa şi murmură :

— Eşti chiar deasupra camerei soţului meu. Umblă încet. Dacă bate cineva la uşă, nu răspunzi sub nici un motiv.

Şi adăugă :

— Am să aprind lumina. Rămîi unde eşti.

Guéret ghici că ea străbate încăperea, dar nu după zgomotul paşilor, căci doamna Grosgeorge părea că umblă întotdeauna plutind, ci după foşnetul fustei ; îl auzea cînd în dreapta, cînd în stînga, ocolindu-l, ca vocea unei persoane care caută pe cineva prin întuneric, şoptindu-i numele. Cînd auzi scăpăratul chibritului, Guéret tresări.

Doamna Grosgeorge se afla la doi paşi de el, cu profilul ei dur şi fin aplecat asupra unei lămpi pe care aşeza la loc abajurul. Curînd, toată faţa îi fu învăluită de lumină, exceptînd fruntea, a cărei greutate părea susţinută de sprîncenele prelungi şi negre, arcuite ca nişte bolţi. Trecură cîteva secunde, în timpul cărora această femeie în pragul bătrîneţii păru de-a dreptul frumoasă ; s-ar fi spus că ultimele puteri ale vieţii se adună într-însa pentru a-i lumina privirea şi a-i transfigura trăsăturile.

Ezită o clipă, după care se întoarse brusc spre Guéret, fără să-şi ridice ochii.

— Ai să te culci acolo, îi spuse, arătîndu-i canapeaua. Mă duc să-ţi caut nişte cuverturi.

O nouă ezitare, apoi se îndreptă spre uşă şi adăugă, cu o voce puţin gîtuită ca şi cum ar fi vorbit împotriva propriei sale voinţe :

— Precis că n-ai cinat. Ţi-aduc eu ceva de mîncare.

Era doar un pretext ca să iasă, pentru că i se părea cu neputinţă să rămînă în prezenţa acestui bărbat, acuma cînd lumina strălucea în încăpere.

Coborî iute la bucătărie şi puse pe-o tavă o carafă cu vin, pîine şi friptură rece. Mîinile îi tremurau ;

observă şi tulburarea sa crescu ; de cîteva ori îi veni să arunce tava pe scări. Ajunsă pe palierul etajului întîi, se aşeză pe-o ladă pentru lemne ca să-şi tragă răsuflarea, căci gîfîia de emoţie. Zgomotul propriei sale respiraţii o înspăimîntă : parcă vuia în tăcerea casei.

În clipa cînd intră în salonaş, îl găsi pe Guéret aşezat pe canapea, aproape aţipit de oboseală, şi fu izbită de înfăţişarea jalnică a hainelor sale. Încălţămintea şi manşetele pantalonilor erau pline de noroi, iar pardesiul, sfîşiat în cîteva locuri, vădea o îndelungată şi neîntreruptă folosinţă.

Se ridică imediat şi veni în întîmpinarea ei.

— De ce sînteţi atît de bună cu mine, doamnă Grosgeorge ?

Ea văzu ochii lui arzători aţintiţi într-ai săi, şi nu se simţi în stare să-i înfrunte privirea.

— Nu-mi mai spune doamnă Grosgeorge, îi răspunse destul de brutal. Ia tava asta. Pînă cinezi, mă duc să-ţi caut nişte cuverturi.

Toată energia o trăda. Ajunse cu chiu, cu vai la uşă şi ieşi ; se grăbea să se cufunde în întuneric, pentru a-şi ascunde roşeaţa din obraji şi se întreba dacă şi Guéret a observat neliniştea ei. Cum să facă să intre iar în salonaş şi să înfrunte curiozitatea acestui bărbat ? Ce-o să-şi închipuie despre ea ?

Ţinu lampa cu ambele mîini pentru a coborî la etajul întîi, unde se afla rufăria ; abia se ţinea pe picioare. Orbecăind, găsi dulapul cel mare în care se aflau cearşafurile şi cuverturile şi-l deschise fără zgomot ; dar cuverturile i se părură prea subţiri. Chibzui o clipă, apoi scoase dintr-alt dulap o haină grea de blană de-a domnului Grosgeorge. Urcă din nou, cu braţele încărcate, împleticindu-se la fiece pas aproape.

— Poftim, spuse, trîntind haina de blană în mijlocul camerei. Cu asta o să-ţi fie cald.

Apoi îşi îndreptă imediat privirile spre tavă, dar pîinea şi friptura erau neatinse iar carafa plină.

— N-ai mîncat nimic, spuse nemulţumită.

El scutură din cap.

— Nu pot, sînt prea neliniştit.

Ea vru să-i spună ceva pentru a-l linişti, dar nu-i trecu nimic prin minte ; deprinderea de-a se purta sever cu ea însăşi ca şi cu ceilalţi o împiedica să vorbească blînd. Suspină. De-o bucată de vreme avea ciudata impresie că ceea ce face o scade în propriii săi ochi ; nu că ar comite vreo faptă rea, ci, dimpotrivă, nu se mai recunoştea în fapta ei bună. Pentru prima oară în viaţa sa, poate, intui bucuria pe care o încearcă un suflet generos făcînd o faptă bună. Şi tristeţea se revărsa în inima ei ca marea peste prundişuri.

— Te las, îi spuse. Mîine dimineaţă voi da ordin să nu deschidă nimeni uşa asta pînă după amiază. Dacă bate cineva, nu răspunzi. Şi mai ales, să nu faci nici un zgomot. Eu mă întorc pe la ora nouă, după ce coboară toată lumea. Am să-ţi aduc banii şi hainele pe care ţi le-am promis.

El păru să ezite o secundă, apoi întrebă :

— Nu credeţi că ar fi mai prudent să plec chiar noaptea asta ?

— Ce vrei să spui ?

— Dacă mi-aţi da acum banii pe care aţi avut bunătatea să mi-i promiteţi...

— N-ai încredere în mine.

— Nu, doamnă, dar ziua risc să fiu văzut.

Ea nu găsi nici un răspuns şi simţi cum o cuprinde o mînie datorită căreia redevenea oarecum ea însăşi. Acest om o înfrunta ; cum de îndrăznea ?

— N-ai încredere în mine, repetă ea în cele din urmă.

— N-aş fi aici dacă n-aş avea încredere în dumneavoastră.

Respira gîfîit, ca un animal căzut într-o capcană. Îşi frîngea mîinile. Fără îndoială că n-ar fi trebuit să-i vorbească pe acest ton doamnei Grosgeorge ; ea îl privea în tăcere, cu faţa în umbră, cu o pată mare de lumină pe poala fustei, îl privea cu o expresie atît de dură încît Guéret plecă ochii şi-i văzu vîrful mic al botinei negre, ca o armă, şi fără voia lui îşi închipui acest picior lovind un cîine, strivind capul unei păsări.

— Adineaori puteai pleca, spuse ea. Ţi-am deschis poarta. De ce ai rămas ?

— Iertaţi-mă, doamnă. Am vorbit fără să mă gîndesc. Îmi încredinţez soarta în mîinile dumneavoastră.

Căldura din încăpere, oboseala îl siliră să ia loc. Ea îl examină o clipă, fără să rostească un cuvînt ; îl văzu înclinînd capul şi cuprinzîndu-şi faţa în palme, ca şi cum ar fi vrut să se ascundă.

— Eşti obosit, îi spuse, trebuie să dormi.

Cu un efort, adăugă :

— Nu te teme de nimic. Îţi vreau doar binele, ţi-o jur.

El ridică ochii spre ea, dar doamna Grosgeorge îi întorsese deja spatele şi ieşea din încăpere.

X

Se afla din nou în camera ei, aşezată în faţa unui mic birou la care tocmai trăsese un sertar. Trei sute de franci îi ajung oare ? N-avea decît această sumă,

ar fi vrut-o dublă, triplă, i-ar fi dăruit bucuros acestui mizerabil cinci, zece mii de franci, dar impulsul ei generos nu-i oferea nici o iluzie cu privire la ea însăşi ; ştia prea bine că dacă ar fi fost într-adevăr bună, i-ar fi dat imediat cei trei sute de franci bietului om, care desigur că nici nu va putea dormi de frică ; ar fi adăugat la suma asta şi un costum furat din garderoba soţului său, un pardesiu cît mai călduros, i-ar fi deschis poarta după ce-ar fi stat cu el de vorbă, i-ar fi strîns mîinile, ca să-l liniştească, şi l-ar fi ajutat să nu se simtă singur pe lume. Şi-n schimb, îl ţinea prizonier în casă şi-i propunea să fugă a doua zi în nămiaza mare, cînd o simplă privire distrată pe fereastră ar fi de ajuns pentru a fi zărit în timp ce străbate grădina. De ce proceda astfel ? Dintr-un simplu capriciu silea o fiinţă omenească să-şi rişte libertatea, poate chiar viaţa. Adineaori, cînd o rugase să-i dea voie să plece, nici nu ştiuse ce să-i răspundă.

Nu vroia să-i dea voie să plece ; îi plăcea să se ştie stăpînă pe soarta acestui bărbat, să joace oarecum rolul destinului. Astfel, dacă-l vrea liber şi fericit, n-are decît să urce în salonaş şi să-i dea banii ; dimpotrivă, dacă are chef să-l vadă arestat, nimic mai simplu decît să dea o fugă pînă la jandarmerie.

Toate aceste gînduri o tulburară adînc. Era aproape îngrozită pentru că niciodată nu deţinuse asemenea putere ; s-ar fi spus că se teme de cuvintele cumplite pe care gura ei poate să le rostească şi de gestul pe care mîna ei e liberă să-l împlinească oricînd. Ea însăşi avusese deseori sentimentul că fericirea ei depinde de cineva din afară, aşa cum fericirea lui Guéret va depinde de dînsa în următoarele zece sau douăsprezece ore ; acum era convinsă că şi în voinţa ei intră tot atîta slăbiciune, cruzime, şovăială ca şi-n voinţa ce stăpîneşte propria-i viaţă.

Putea ea totuşi să-şi închipuie, o singură clipă, că-l va trăda ? Nu era vorba să-l trădeze, ci să-l păstreze doar cît mai mult cu putinţă. Ştia că a doua zi va pleca pentru totdeauna, dar alunga acest gînd ; nu vroia să mediteze la evoluţia vieţii sale începînd cu după-amiaza zilei următoare. Cine ştie, poate că se va întîmpla ceva absolut neprevăzut, ceva care să-i schimbe cursul existenţei şi s-o smulgă din plictiseala cumplită a nesfîrşitelor sale zile pustii.

Oare noaptea, tăcerea îi inspirau asemenea gînduri ? Vîrî bancnotele într-un plic, ca şi cum s-ar fi bizuit pe un gest raţional care să-i redea echilibrul interior. Dar, de vreme ce doreşte atît de mult ca Guéret să rămînă peste noapte sub acelaşi acoperămînt cu dînsa, de ce nu urcă la el ?

La această întrebare izbucni în rîs şi se înfurie ! Parcă nu ea şi-o pusese ci altă persoană, impertinentă şi maliţioasă. Mai bine să-şi menţină conduita pe care şi-a impus-o şi să nu se mai lase furată de asemenea gînduri. Pînă una-alta, se va duce la culcare şi va dormi.

Se dezbrăcă încet, suflă în lampă şi se strecură în aşternut. Pe fereastra deschisă vîntul îngheţat pătrundea în cameră şi ajungea pînă la ea. Un tremur îi străbătu trupul ; patul era încă rece şi ea clănţănea din dinţi. Oare i-o fi destul de cald, acolo sus ? Poate c-o să-i treacă prin cap să mute divanul ce fusese împins între cele două ferestre. S-ar putea însă ca hîrşîitul mobilei pe parchet să-l trezească pe soţul ei. Fără îndoială că va închide măcar ferestrele. Părea frînt de oboseală cînd s-a trîntit pe divan ! S-o fi dezbrăcat cel puţin ?

Se răsuci, căutînd pe partea stîngă somnul ce-i era refuzat pe partea dreaptă, pentru că vroia neapărat să doarmă, dar întunericul era bîntuit de vedenii pe

care zadarnic le izgonea. În ciuda voinței sale, ceva o silea să retrăiască minut cu minut evenimentele din ultima oră, asemenea actorului care la repetiție este obligat să reia mereu o scenă prost jucată. Într-adevăr, ea modifica pe nesimțite gesturile pe care și le imagina din nou, și dorințele sale înlocuiau treptat amintirea precisă a gesturilor făptuite. De pildă, îi aducea lui Guéret o plapumă și-l ajuta să mute divanul.

După ce se războí un timp cu ea însăși, sfîrși prin a se abandona jocului propus de imaginație. Acum îi surîdea și-i vorbea cu blîndețe. Ce impuls drăgăstos o îndemna să-l ia de mînă? El se înclina supus și recunoscător, iar ea, covîrșită de bucuria de-a face o faptă bună, îi arăta tava încărcată cu bunătăți. Și el se mulțumea cu un pahar de vin, pe care-l deșerta dintr-o sorbire.

În vinul băut cu lăcomie, avusese grijă să toarne un somnifer puternic. Dar ce rost are să-l adoarmă pe Guéret? Ce-ar cîștiga, adormindu-l? Se ridică în capul oaselor; îi era prea cald sub cuverturi: picioarele, mîinile îi erau leoarcă de sudoare. Trebuia să se scoale neapărat și s-aprindă lampa, să închidă fereastra, de vreme ce nu putea adormi și nu putea să-și curme visele.

După o clipă de șovăială, zvîrli cuverturile de pe ea și alergă să închidă fereastra. Frigul îi cuprinse picioarele, pieptul și tremura toată. Cu oarecare greutate, găsi chibriturile. Cînd, în sfîrșit, lumina străluci din nou în cameră și văzu în jur mobilele familiare, ferestrele, draperiile, toate lucrurile ce-i povesteau viața și-i aminteau cine este, se rușină la amintirea gîndurilor sale și roși.

Ceasul bătu ora zece. O aștepta o noapte lungă ca un drum pe care va trebui să-l urmeze cu chiu, cu vai,

pentru a atinge zorile. Îşi închipuia că odată cu primele minute ale zilei, cînd cerul va albi dincolo de copacii din grădină şi-o geană de lumină se va strecura prin crăpătura obloanelor, va fi ceva mai liniştită şi mai curajoasă. Nu suporta nemişcarea la care o condamna noaptea. Ziua putea hoinări pe cîmp, şi-apoi, chiar şi acasă existau o sumedenie de treburi mărunte ce-i abăteau gîndurile : ordinele pe care trebuia să le dea servitorilor, supravegherea muncii lor. Şi-aminti că a doua zi are de primit rufăria curată de la spălătorie, va trebui să plătească aşadar. Cu ce bani, dacă-i dă lui Guéret cele trei bancnote ? Domnul Grosgeorge, de la care ar fi nevoită să ceară alţii, va pretinde explicaţii. Eh ! o să-i spună micuţei Férnande că plăteşte abia săptămîna viitoare.

Nu uită de asemeni, şi-acum îşi reamintea acest lucru, că-i promisese şi Angèlei un răspuns prin Férnande. Cîte plictiseli dintr-o dată. Şi fata asta tot bani vroia, dar dacă ar fi avut de ales între Angèle şi Guéret, doamna Grosgeorge n-ar fi ezitat nici o secundă măcar.

Acum, că se afla singură cu ea însăşi şi-şi sonda inima, această inimă misterioasă căreia viaţa nu-i îngăduise nici o bucurie, înţelegea ce-i displace atît de mult la Angèle. Văzînd la lumina felinarului faţa ei jalnică şi urmele de lovituri în carnea stîlcită, simţi cum o năpădeşte o bucurie surdă. Soarta o răzbuna, în sfîrşit ; frumuseţea fetei nu-i va mai pricinui nici un neajuns.

Se ridică din pat şi începu să umble prin cameră. Sigur că a înnebunit de-a binelea de vreme ce-şi închipuie asemenea lucruri ! Cum rămînea nemişcată o clipă, imaginaţia o lua razna. Mai făcu vreo cîţiva paşi, nehotărîtă, neliniştită, ca şi cum s-ar fi temut să nu se dezlănţuie cumva cine ştie ce eveniment fatal,

şi, brusc, duse mîinile la piept. Printr-un labirint obscur, ajunsese în sfîrşit la adevăr : ceea ce-şi imagina era adevărat ; o ura pe Angèle cum numai o femeie ştie să-şi urască rivala ; îl va împiedica pe Guéret să plece, pentru că se legase de el ca de-o pradă, şi-ar fi vrut într-adevăr să-l adoarmă, să-i verse un narcotic, să facă toate gesturile pe care le întrezărise adineaori în visurile sale. Luni de-a rîndul refuzase să înţeleagă ce se petrece în sufletul ei pentru că îi era frică ; întotdeauna îi fusese frică de viaţă ; dacă nu i-ar fi fost frică n-ar fi fost atît de dură cu ceilalţi, dar neîncrederea sa firească o îndemna să vadă nişte duşmani în toţi oamenii din preajmă, ba chiar şi-n ea însăşi. La patruzeci şi cinci de ani încă îşi mai putea închipui că poţi să te lepezi de pasiuni prin simplul fapt că nu te gîndeşti la ele, asemenea judecătorului care porunceşte întemniţarea unui criminal şi-apoi se duce la masă. În ce dezastru hidos se prăbuşea acum ! Închidea în casa ei un bărbat căruia, peste cîteva ore, va trebui să-i dea totuşi drumul. Dar cum va trăi mai departe ?

Claritatea întrebării pe care şi-o punea o linişti puţin. Desigur că viaţa ei nu se va schimba şi zilele ce vor urma vor fi asemenea zilelor trăite pînă acum ; orele de masă vor rămîne veşnic aceleaşi, totul va continua în acelaşi ritm, inevitabil de aici înainte. Şi va suferi ca de obicei, poate şi mai mult. Poate, dimpotrivă, vîrsta îi va aduce în sfîrşit pacea, dar nu despre asta era vorba, era vorba de ceea ce avea de făcut imediat. Trăia o oră deosebită de celelalte, o oră excepţională, care ocupa un loc aparte în anii ei de plictiseală ; trebuia să-şi dea seama de acest lucru şi să profite. În momentul acela se bucura de-o favoare a destinului care-i oferea ceva şi ea nu putea să accepte. Dar ce anume spera silindu-l pe Guéret

să rămînă peste noapte în vilă ? Se oprea la jumătatea unei intenţii pe care nu se încumeta să şi-o mărturisească şi desigur că se bizuise pe-o împrejurare extraordinară, ca şi cum faptul că-e în stare să ascundă un bărbat în salonaş n-ar fi fost mai extraordinar decît orişice.

Se gîndi o clipă să urce la acest bărbat, să-i dea banii şi să-l expedieze, aşa cum fusese ispitită să facă de la bun început. Prea era nefericită din cauza prezenţei lui Guéret în casă. El însuşi a vrut să plece. Îl va conduce aşadar pînă la poartă, îi va spune adio şi-şi va alina desperarea cel puţin cu gîndul că i-a oferit posibilitatea să fugă din ţară.

Nu era în stare ; sub aparenţa îndrăznelii şi-a fermităţii, această femeie era numai timiditate, numai slăbiciune. Brusc se simţi obosită, obosită de viaţă şi de lupta nesfîrşită din inimă. Bătu ora zece şi un sfert. Acum, precis că doarme adînc. Cum să meargă să-l trezească, să-i spună să plece ? Adineaori ar fi trebuit să i-o spună, să-i vorbească, să acţioneze. Era prea tîrziu, trecuse momentul.

Deschise iar fereastra, suflă în lampă şi se culcă. Dacă nu putea dormi, putea să stea cel puţin nemişcată, cu ochii închişi şi poate că somnul va veni totuşi, amăgit de această atitudine. Încerca să omoare astfel ceasurile pe care le aşteptase cu atîta deznădejde. O povară cumplită îi strivea pieptul şi-i tăia răsuflarea ; avu impresia că atinge ultima limită a suferinţei, că-i pe moarte. Întunericul era plin de zumzete. I se nălucea că aude pendula de la parter cum bate fără încetare. În vine, sîngele curgea prea repede şi vîntul de gheaţă îi biciuia obrajii fără să-i aducă răcoarea. Din nou trebui să se scoale, să închidă fereastra. Zorile o găsiră în sfîrşit adormită, în patul ei, lîngă lampa pe care, de astă dată, nu mai avusese curajul s-o stingă.

XI

Îmbrăcată într-un capot de molton, se uita din pat la servitoarea care aprindea focul. Mici flăcări jucăuşe zburdau sub buturugi şi-o mireasmă uşoară de lemn năpădea treptat camera.

— Cum e afară? întrebă doamna Grosgeorge.

— Mai frig decît ieri, doamnă.

— În sufragerie arde focul?

— Da, doamnă, de-o jumătate de oră.

— Foarte bine, cobor şi eu îndată. Cît timp lipsesc, faci curat aici în cameră.

— Doamna nu serveşte dejunul la pat?

— Nu. Du-te şi spune-i Louisei să mi-l aducă în sufragerie.

Se ridică şi traversă camera.

— Era să uit, înainte de-a intra în budoar, în dimineaţa asta nu-i nevoie să faci curat în salonaş.

— Poftim?

Servitoarea se întoarse către stăpîna sa şi părea mirată.

— Ce s-a întîmplat? Nu pricepi? Foarte simplu, după ce termini curăţenia la mine în cameră, poţi pleca, eşti liberă dimineaţa asta. De celelalte camere te ocupi după-masă.

Se încuie în budoar şi se aşeză în faţa toaletei. Două lungi şuviţe cărunte îi încadrau fruntea; de obicei, le ascundea în masa părului negru de îndată ce se trezea, pentru ca să nu le vadă mai tîrziu în oglindă, dar acum gusta o satisfacţie amară constatîndu-le prezenţa; o îmbătrîneau cu cel puţin cinci, şase ani, dar avea impresia că datorită lor faţa sa dobîndeşte o blîndeţe pe care n-a avut-o niciodată. Suspină şi se gîndi că această blîndeţe este desigur efectul descurajării pe care şi-o citea în adîncul

ochilor. Pînă la moarte va trebui să se scoale în fiecare dimineață și să-și reia viața exact din punctul în care o lăsase în ajun ; nu i se va ierta nici o singură zi. Noaptea și visurile bizare ce-o bîntuiau, uneori, sporeau monotonia orelor de veghe. Acum cinci minute dormea încă înecată în visuri pe care nu și le mai putea aminti și avea impresia că se întoarce dintr-o țară depărtată, unde nu se știe ce-i tristețea, o țară potrivnică drumurilor dureroase.

Se pieptănă, își spălă fața cu apă de trandafiri și coborî în sufragerie. Deși era aproape opt, soțul ei, pe care-l auzea umblînd încoace și încolo la etajul întîi, încă nu coborîse, și binecuvîntă acest fapt. Într-adevăr, în starea ei de spirit, orice convorbire cu domnul Grosgeorge i se părea un chin. Suferința o istovea precum febra istovește un bolnav. Mai avea doar atîta putere cît să-și ducă pînă la capăt planul stabilit și tremura ca nu cumva oamenii sau lucrurile să-i stea împotrivă și să îngreuneze și mai mult o misiune pe care o simțea oricum peste puterile sale.

După ce își bău cafeaua urcă din nou în cameră, unde găsi totul în ordine, și se îmbrăcă repede. După mai bine de un sfert de ceas îl auzi și pe domnul Grosgeorge coborînd cu pasul lui calm și apăsat pe care, în clipa aceea, îl ura mai mult decît orice pe lume. Inima ei bătea, gata parcă să-i spargă pieptul ; se temea de momentul cînd va trebui să acționeze, și știa că-i foarte aproape. Prudentă, se asigură că servitoarea e la bucătărie și urcă la ultimul etaj.

La ușa salonașului ciocăni, uitînd că ea însăși îi recomandase lui Guéret să nu răspundă în asemenea cazuri, dar, în aceeași clipă, aproape, vîrî cheia în broască și descuie.

La început nu desluși nimic, surprinsă de întunericul la care nu se aștepta; apoi îl văzu deodată pe Guéret, în picioare, în mijlocul încăperii.

— Am să deschid eu obloanele, spuse ea cu jumătate glas. Nu te apropia de fereastră. Poate să te vadă cineva din grădină.

Rostise aceste cuvinte dintr-o răsuflare, vrînd să ascundă parcă tulburarea ce o cuprindea şi, străbătînd salonul, se duse să deschidă obloanele. Guéret făcuse cîţiva paşi spre uşă şi-o privea în tăcere.

— Am dat ordin să nu intre nimeni aici în dimineaţa asta, adăugă, întorcîndu-se spre el. N-are de ce să-ţi fie frică.

Ea însăşi tremura de emoţie şi trebui să se aşeze ; tot sîngele îi fugise din obraji şi plecă ochii, incapabilă să susţină privirea pe care acest bărbat o aţintea asupră-i.

— Ia loc, îi spuse. Nu, nu lîngă fereastră. Acolo.

Şi-i arătă un fotoliu aflat în preajmă. El străbătu încăperea cu paşi împleticiţi, de orb, apoi, în picioare în faţa ei, o întrebă pe neaşteptate :

— Puteţi să-mi juraţi, doamnă, că nu aţi renunţat la hotărîrea dumneavoastră de ieri ?

Vocea lui era aspră şi-o făcu să tresară ; îşi stăpîni neliniştea şi spuse fără să clintească :

— Şi-acum ţi-e frică. Dacă aş fi vrut să fii arestat, trimiteam încă de aseară după jandarmi.

Îi auzi răsuflarea gîfîită şi, privindu-l cu coada ochiului, văzu că-şi ţine mîinile pe piept, ca un om care respiră anevoie. În ciuda spaimei sale, rămase imobilă. Peste o clipă, după ce se va calma puţin, se va ridica şi-l va părăsi pe acest bărbat pînă în momentul cînd va trebui să fugă.

— Iertaţi-mă, spuse el în cele din urmă. Nici nu vă închipuiţi ce noapte am petrecut.

— Cum aşa ? N-ai dormit ?

— M-am trezit puţin înainte de ora unsprezece şi n-am mai putut adormi. M-a trezi un zgomot de paşi.

— Visai.

— Multă vreme am crezut că într-adevăr e cineva pe palier, ba chiar două sau trei persoane care urcă scara. Apoi mi s-a părut că aud o bătaie la uşă, din minut în minut, toată noaptea.

— Ce copilării! Trebuia să te gîndeşti puţin, să încerci să dormi.

— Aveam friguri.

Doamna Grosgeorge îşi aminti cum îşi petrecuse ea însăşi noaptea şi la amintirea propriilor sale suferinţe o cuprinse mila pentru suferinţele acestui om. Ceva o împiedica să plece, cum avea de gînd. El continuă:

— Cînd trăieşti singur şi ascunzîndu-te mereu, cum am trăit eu timp de cîteva luni, ajungi să te sperii şi de propria ta umbră. Astă-noapte aş fi jurat, de pildă, că se plimbă cineva pe sub ferestrele mele, în grădină. M-am întrebat dacă nu m-o fi auzit vreun servitor intrînd, aseară, şi dacă nu-i împresurată casa.

Ea îl întrerupse cu o voce care îşi regăsea fermitatea obişnuită. Slăbiciunea acestui bărbat răzbuna într-un fel propria-i lipsă de curaj din ajun, răzbuna lacrimile sale.

— Şi nu roşeşti povestindu-mi spaimele dumitale, spuse ea. Ce urmăreşti, de fapt? Totuşi, eu nu te pot opri să tremuri de vreme ce eşti fricos.

— Vreau să plec, doamnă. Mi-a fost frică, da, şi-acum mi-e frică. Dar vreau să plec. Chiar de-ar fi să nu-mi daţi banii aceia...

Drept răspuns, ea se ridică şi scoase de la brîu plicul pregătit. Neliniştea vădită de Guéret îl scădea în ochii ei şi se felicită că nu şi-a trădat sentimentele pe care i le nutrea.

— Poftim, îi spuse întinzînd banii. Şi adăugă în sinea ei: „Ia-i, laşule!“

El o privi fără să atingă măcar plicul şi-o întrebă cu voce mai calmă:

— De ce faceţi asta ?
— Treaba mea. Hai, ia banii.
Guéret îi dădu ascultare şi vîrî plicul în buzunar ; apoi, regretînd parcă, întoarse privirea întrebătoare cu care o fixase şi murmură : „Mulţumesc".
— Mută-ţi gîndul că ai putea pleca acum, spuse ea aşezîndu-se. Trebuie să aştepţi pînă la douăsprezece şi jumătate.
— Bine, doamnă.
— Îţi dau drumul de îndată ce pleacă soţul meu, căci dacă la un moment dat l-ar apuca fantezia să intre aici...
— Ce-aţi face ?
— Linişteşte-te. N-aş deschide, dar aş fi cel puţin aici ca să-i răspund. Apropo, dacă bate cineva la uşă, cînd ai să fii singur, să nu răspunzi.
— Bine, doamnă.
Doamna Grosgeorge se ridică şi, trecînd prin faţa lui fără să-l privească, se postă la fereastră.
— De ce n-o fi ieşind ? murmură ea. Doar e frumos afară.
Nerăbdătoare să termine odată această afacere, zgîria cu unghiile pervazul ferestrei lîngă care se afla. Ghicea că Guéret o urmăreşte cu privirea şi nu pierde nici unul din gesturile sale. Vor trece anii şi ea îşi va reaminti aceste minute, şi grădina moartă, şi noroiul împietrit de frig pe alei, şi căldura încăperii în care se află acum, şi răsuflarea înfricoşată a acestui bărbat.
— Şi ce făceai la Paris ? îl întrebă fără să mişte. Din ce trăiai ?
— Aveam ceva bani la mine, în ziua cînd am fugit.
Ar fi vrut să-l întrebe de unde avea banii dar, cuprinsă dintr-o dată de sfială, tăcu. Sigur, vanitatea o îndemna să mimeze indiferenţa şi să păstreze pentru ea întrebările pe care ardea să i le pună acestui

bărbat, dar spaima de-a vedea cum zboară ora pe care viaţa nu i-o va mai oferi niciodată îi strîngea inima. Faptul că stătea nemişcată acolo, lîngă fereastră, era un semn de tărie sufletească sau de prostie ? Dar ce-i mai păsa ei dacă-i puternică sau slabă ? Suferea, şi-atîta tot. Dacă ar fi ieşit din salonaş cu vreo cîteva minute mai degrabă, ar fi evitat ispita crudă de-a vorbi cu Guéret. Acum, singura ei dorinţă era să-l vadă plecat. La ora douăsprezece şi jumătate totul va fi încheiat ; îşi va regăsi pacea în desperare, dar, pînă atunci, prezenţa lui Guéret acolo o înăbuşea. Adineaori, îl dispreţuia şi era fericită descoperind laşitatea acestui bărbat, pentru că această laşitate o elibera de el, gîndea doamna Grosgeorge ; acum nu mai ştia ce se întîmplă cu ea. I se părea cu neputinţă să mai rămînă în aceeaşi încăpere cu Guéret, dar, pe de altă parte, era ferm convinsă că nu s-ar da dusă de acolo decît cu sila. Scuza pe care i-o servise era doar un pretext neîndemînatic : îl vedea pe soţul ei traversînd grădina către ieşire, şi nu sufla o vorbă ; mai mult, spera că Guéret nu va auzi poarta deschizîndu-se şi închizîndu-se apoi în urma domnului Grosgeorge şi, chiar dacă ar auzi, era hotărîtă să-i spună că nu e soţul ei, ci un servitor.

— Zici că aveai nişte bani, repetă pentru a-i abate atenţia de la zgomotul de paşi pe pietrişul aleii.

Se întoarse către Guéret, iar acesta, închipuindu-şi că va fi supus unui interogatoriu, plecă capul.

— Vreo sută de franci, spuse el. După ce i-am cheltuit, mi-am vîndut ceasul, apoi un inel.

— Nu te-ai gîndit niciodată să furi ? întrebă ea aspru.

— Nu.

La capătul grădinii, domnul Grosgeorge deschidea poarta şi ieşea în stradă.

— Şi totuşi, ai asasinat un om. În definitiv, de ce n-ai fi furat ?

Rosti aceste cuvinte cu o violenţă pe care nu şi-o putea stăpîni şi, străbătînd încăperea, se apropie de locul unde se afla Guéret. Cu siguranţă că n-a auzit poarta închizîndu-se, îşi închipuie că domnul Grosgeorge e acasă încă ; putea deci să mai rămînă în cameră.

— Răspunde, îl îndemnă stingherită de fîstîceala lui.

El scutură din cap.

— N-am furat, răspunse, vă jur că niciodată n-am furat.

„Ce-mi pasă mie ? gîndi ea. Are să plece." Şi schimbîndu-şi brusc atitudinea, îl privi drept în faţă, silindu-l să coboare ochii.

— De ce ai făcut asta ? Pe bătrîn de ce l-ai ucis ?

Din nou gîndi : „Ce-mi pasă mie că l-a ucis ? Nu asta vreau să aflu." Îşi auzi propria voce atît de fermă şi-atît de aspră, şi fu uimită de tonul calm pe care vorbea, cînd o senzaţie de ameţeală o silea să se agaţe de colţul unei mobile.

— Nu l-am ucis, îngăimă el, îngălbenind.

— Dar fata, continuă ea, n-ai să-mi spui acum că n-ai... ucis-o aproape...

Îl văzu că se schimbă la faţă de parcă l-ar fi lovit cineva, dar nu primi nici un răspuns. Remarcase ea vreodată ridurile lui de sub pleoape şi la colţul ochilor, precum şi ciudata culoare roşietică a irişilor ? I se părea că niciodată pînă în ziua şi minutul acela nu-i văzuse trăsăturile şi se întreba cum de are puterea să stea în faţa lui şi să-l interogheze.

— De ce-mi puneţi toate aceste întrebări ? murmură el în cele din urmă cu un oftat.

Ea repetă în sinea ei : „Într-adevăr, de ce ?" şi, totuşi, continuă :

— Fata aia, Angèle... Ai chinuit-o, nu-i aşa? Acolo, pe malul apei. Aşa mi s-a povestit.

Doamna Grosgeorge avea impresia că în încăperea zăvorîtă în care se aflau, liniştea încearcă să înăbuşe zgomotul cuvintelor sale, căci avea o voce surdă, aproape nedesluşită. După privirea lui Guéret, îşi dădu seama că i-a ghicit tulburarea, şi de ruşine, roşi ; îi venea să urle.

— Păi da, urmă ea. Mi s-a povestit totul, ziarele au povestit totul. Ce-ai avut cu ea ? De ce ai maltratat-o în aşa hal ? Putea să moară. De ce-o urai ?

El scutură din cap.

— N-o uram.

Ea simţi cum o cuprinde o furie subită şi izbi cu pumnul în speteza fotoliului.

— N-o urai ? De ce mă minţi ? De ce ţi-e frică de mine ? Doar nu-s judecător de instrucţie. Vorbeşte !

— V-am spus adevărul. Eram furios pe ea, dar n-o uram, dimpotrivă, aş fi vrut...

Se opri apoi brusc şi duse mîna la piept. Ea se trase îndărăt şi făcu un gest, vrînd parcă să-l împiedice să vorbească. Îi era frică de ceea ce avea să spună şi-şi regretă întrebările, dar era prea tîrziu.

— Dacă poţi să urăşti o fiinţă pe care o adori... reluă el.

Doamna Grosgeorge îl întrerupse imediat :

— Nu se poate, bîlbîi. Ori una, ori alta.

— Eram gelos, ştiam că toată lumea îi dă bani, continuă Guéret ridicînd vocea, căci la un moment dat părea să fi uitat orice prudenţă. Eu n-aveam bani şi ea îşi bătea joc de mine. Într-o zi, am sustras de la nevastă-mea nişte bani pe care îi pusese deoparte şi mi-am spus că îi voi da Angèlei, şi-apoi, cînd am în-

tîlnit-o, atunci dimineața, parcă mi s-a întunecat mintea. Am lovit-o, am lovit-o...

— Da. Taci. Nu te-am întrebat...

Doamna Grosgeorge își împreunase mîinile și stătea nemișcată.

— Nici nu vă puteți da seama cît am suferit din cauza acestei femei, spuse el. Cît am putut, m-am ținut departe de ea. După două luni, însă, n-am mai rezistat și m-am întors aici.

La început, doamna Grosgeorge nu înțelese, apoi realiză brusc sensul frazei lui Guéret și i se păru că n-a auzit bine. Mîinile sale înghețate se încleștară una într-alta, ca și cum ar fi căutat un sprijin în strînsoarea lor.

— Pentru ea te-ai întors ?

— Da, sigur, v-am spus doar...

Ea simțea că se înăbușe și îngăimă :

— Credeam că ai venit să mă rogi să te ajut.

Regretă imediat cuvintele rostite ; i se păreau ridicole, dar dacă n-ar fi spus ceva, ar fi izbucnit în lacrimi. El îi văzu tulburarea.

— Nu îndrăzneam să sper în generozitatea dumneavoastră, spuse pe un ton schimbat, aproape slugarnic.

Ea scutură mîna, făcîndu-i semn să înceteze, și se îndreptă spre ușă, cu pași înceți și țepeni de robot. Cum trecea prin fața lui fără să întoarcă capul, Guéret fu gata să i se arunce la picioare și s-o implore să-l lase să plece, dar se temu că neîncrederea lui i-ar putea stîrni mînia. Bănuieli cumplite îl năpădiră brusc : femeia asta îl trădează.

— Doamnă...

Ea ajunse la ușă și întorcîndu-se spre el, îl privi țintă ; ochii îi păreau lipsiți de viață pe chipul palid, și Guéret avu impresia că nici nu-l vede.

— Trebuie să-ţi spun, făcu ea cu voce gîtuită. M-am întîlnit cu Angèle. Te urăşte.

Guéret tresări.

— Te urăşte, repetă doamna Grosgeorge cu un fel de entuziasm. Se teme de dumneata. Da, îi inspiri frică, frică.

— Nu-i adevărat, murmură el, eu ştiu.

Ea scutură convulsiv din cap, părînd că spune nu, şi ieşi. Guéret auzi cheia răsucindu-se în broască.

XII

Străbătu palierul ca o somnambulă şi se aşeză pe-o ladă pentru lemne ce ocupa spaţiul dintre două uşi. În toată casa domnea o tăcere adîncă. Bucătăreasa era plecată la piaţă desigur şi îşi aminti că învoise şi camerista. Prin geamlîcul ce lumina scara răzbea o lumină pe care o ştia bine, aşa cum ştia fiecare mobilă în parte, fiecare treaptă, umbra scaunelor pe pereţi, sclipirea vergelelor de aramă pe covorul roşu. Şi-n reveria dureroasă, în care se cufundase, i se părea că toate obiectele din jur alcătuiesc o lume din care fusese gata să fugă şi care o ţinea captivă. Adineaori, în preajma lui Guéret, totul arăta altcum decît ştia ; salonaşul se schimbase ca prin farmec şi timp de o jumătate de oră a avut impresia că nu se mai află acasă, printre mobilele văzute zilnic vreme de treizeci de ani. Era un sentiment familiar. În anumite momente de mare suferinţă sau numai de mare plictis, ideea că-i străină de lume era atît de covîrşitoare încît, timp de cîteva minute, obiectele pămînteşti îşi pierdeau brusc orice importanţă. O clipă,

lîngă fereastră, încercase același sentiment, apoi cuvintele lui Guéret o treziseră iar la realitate. Acum, se afla prinsă din nou în vîrtejul vieții.

„Cum poate cineva suferi atît de mult, cugeta ea, și să nu moară ?“ Cînd se gîndea la Guéret, o rușine cumplită îi ridica tot sîngele în obraji, căci avea certitudinea că s-a făcut de rîs în ochii acestui bărbat, și mai ales din cauza asta suferea. Ce întunecare a minții a făcut-o să-și închipuie că el a venit să-i ceară sprijin ? Numai o pasiune putea să-l arunce într-o aventură atît de primejdioasă ca o călătorie la Lorges, dar obiectul acestei pasiuni nu este ea ; ea n-are nici un amestec în iubirea imperioasă care-l mînă pe acest bărbat spre o femeie ; ea nu-i în toată această întîmplare decît o bătrînă doamnă, care se vîră în treburi care n-o privesc. Dar el ? Ce-o fi gîndind ? Îl ura, brusc, pentru gîndurile pe care putea să le aibă. Nu cumva își închipuie acum că-i îndrăgostită de el ? Și totuși, oare nu-i adevărat ? Își ascunse fața în mîini. Anumite fraze, anumite cuvinte pe care și le spunea, și care formulau iubirea ei, i se păreau de un ridicol insuportabil, deși admitea existența acestei iubiri ce-i ardea măruntaiele. Se temea de termenii exacți pe care ar fi trebuit să-i întrebuințeze pentru a-și descrie starea sufletească și prefera, în general, să alunge pasiunea care o mistuia în haosul lucrurilor nemărturisite, dar acum îi era cu neputință să se mai ascundă de realitatea vieții sale ; chiar în clipa în care stătea pe lada de lemne, pe scară, destinul ei se împlinea și doamna Grosgeorge o știa prea bine ; și-și repeta cu spaimă cumplită că, dincolo de ușa salonașului, Guéret i-ar putea ghici gîndurile : „Sînt îndrăgostită de acest bărbat, iar el iubește altă femeie, nu pe mine“.

Privirea ei ocolea ușa pe care o închisese cu cîteva clipe în urmă. Numai de n-ar bănui ceva ! Ce noroc

că nu i-a spus să coboare la ea, aseară, aşa cum se gîndise o clipă! Mai degrabă şi-ar fi zburat creierii cu un glonte de revolver, decît să supravieţuiască umilinţei cumplite a unui refuz; şi gîndul propriei sale morţi îi stoarse lacrimi pe care violenţa emoţiei trăite cu puţin în urmă nu izbutise să le descătuşeze.

Deodată se auzi chemată de-o voce copilărească şi, ştergîndu-şi ochii, se ridică şi coborî. Fernande o aştepta la parter, cu un coş mare de rufe la picioare. Doamna Grosgeorge uitase că avea să vină. Se poate oare ca în asemenea momente de mare durere să mai existe conturi de verificat la spălătoreasă?

Într-adevăr, asta-i viaţa — nepăsătoare cu rănile noastre — o obligă să examineze cămăşi şi batiste, în timp ce inima ei sîngerează. Se gîndi o clipă să trimită camerista să numere ea rufele, dar îşi aminti că o învoise. În definitiv, primirea rufăriei o va abate de la gîndurile sale şi astfel va scurta cu vreo cîteva minute această dimineaţă îngrozitoare.

— Bună ziua, doamnă.

— Bună ziua, micuţo. Pune coşul lîngă masă. Unde-i registrul?

Ce înfăţişare nevinovată avea fetiţa, cu picioarele ei roşii de frig, cu mîinile crăpate şi şalul ăsta hidos de lînă neagră ale cărui capete erau prinse pe piept cu nişte agrafe!

— Iată-l, doamnă.

— După ce terminăm, te duci la bucătărie şi ceri o ceaşcă de cafea cu lapte. Trebuie să-ţi fie frig, cu pulpele goale. Şi ce-i cu şalul ăsta pe tine? Ar trebui să-ţi cumpere maică-ta un paltonaş şi nişte mănuşi de lînă.

(De unde, brusc, această nevoie de tandreţe? O văzuse pe fetiţa asta de vreo douăzeci de ori fără să se sinchisească vreodată de îmbrăcămintea ei, şi-acum simţea vag dorinţa să-i sărute obrajii roşii şi să-i în-

călzească mîinile în mîinile ei. Îi tremurau genunchii și trebui să se așeze.)

— Astăzi n-o să mai număr rufele, Fernande. Îi spui tu doamnei Brod că dacă lipsește ceva însemnăm noi în registru săptămîna viitoare. Întreab-o pe bucătăreasă unde-i rufăria murdară.

— Bine, doamnă. Aveți o scrisoare în registru.

— O scrisoare ? Și de la cine ?

Scoase într-adevăr o scrisoare strecurată printre file, și citi :

„Implor pe doamna să-și aducă aminte că mi-a promis un ajutor. Dacă doamna ar fi atît de bună și mi-ar spune ce are de gînd cu mine, i-aș rămîne recunoscătoare. Doamna ar putea să-mi trimită un bilet prin Fernande. ANGÈLE“.

Angèle ! Doamna Grosgeorge lăsă să-i cadă scrisoarea la picioare și repetă în gînd numele pe care îl ura. Oare ce intenție ascund coincidențele vieții ? La drept vorbind, nu era de mirare că a primit acest bilet, dar, în starea de spirit în care se află, numele Angèlei părea că vine anume ca să-i ațîțe durerea. Rămase nemișcată, o clipă, după care desprinse o foaie albă și luă creionul vîrît în registru.

— Îi dai asta Angèlei, spuse cu o voce aspră și gîfîită.

Totuși, nu scrise nimic. Privirea i se oprise asupra fetiței.

— Asta-i șalul ei, spuse deodată. Îl recunosc.

— Da, doamnă. Mi l-a împrumutat Angèle.

„Mă întreb dacă el bănuiește că-i desfigurată, gîndi ea. Am să mă duc să-i spun.“

Făcu un gest violent cu mîna. Nu, nu se va duce să-i spună. Doar n-are să se războiască cu o tîrfă pentru acest bărbat. Indiferent de ceea ce gîndea în sin-

gurătate, acuma cînd în faţa ei se afla o ființă omenească şi-o privea, simţea cum renaşte într-însa tot orgoliul, tot dispreţul ei pentru lume, căci avea impresia că însăşi lumea o priveşte şi-i judecă purtarea prin ochii acestui copil. Îi era ruşine de ea însăşi. Cu ce drept dispreţuia omenirea ? Nu era şi ea la fel de slabă ca oricare altul ? Dacă cineva ar fi putut s-o vadă noaptea trecută şi să-i cerceteze inima în timp ce visa narcotice şi tot soiul de absurdităţi, desigur că n-ar fi recunoscut într-însa femeia arogantă şi rece de peste zi. Oricît de trufaşă părea, totuşi ea fusese cea refuzată de un bărbat, şi nu fetişcana pe care o dispreţuia.

— Ce s-a-ntîmplat, doamnă ? Nu vă simţiţi bine ?

Dar doamna Grosgeorge îndepărtă copilul care se apropia de ea. Tot sîngele îi fugea din obraji şi din mîini şi zvîcnete surde îi umpleau pieptul. Dacă în clipa aceea s-ar fi putut sfărîma ceva într-însa, moartea i s-ar fi părut o binefacere ; dar viaţa continua în trupul sfîşiat de suferinţa sufletului. Numai Dumnezeu ştie cum poate fi ucisă o ființă omenească.

— Să-i spui... Angèlei...

O cuprinse mînia la gîndul cumplitelor înfrîngeri pe care soarta i le hărăzise. Altele sînt fericite, ea nu va fi niciodată ; dacă-i adevărat că oamenii vin pe lume ca să se bucure de viaţă, atunci ea mai bine nu s-ar fi născut. O dorinţă smintită de răzbunare puse brusc stăpînire pe sufletul ei şi, timp de cîteva secunde, dori grozav s-o pălmuiască pe fetiţa care aproape că-i atingea mîinile cu faţa. Ar fi fost o uşurare să facă un rău la rîndu-i şi să provoace suferinţă, căci prea grea era povara ce-o apăsa. Viaţa sa era iremediabil pierdută, prefera să renunţe la ea. În această femeie torturată de ea însăşi, orice sentiment se vicia de la bun început şi chiar iubirea lua chipul urii. Îl ura pe bărbatul pe care hazardul i-l dădea

pe mînă, aşa cum o ura şi pe femeia rîvnită de el. Ispita de a-i încredinţa Angèlei soarta lui era prea mare, şi, asemenea unui sinucigaş, mîzgăli pe-o foaie albă următoarele cuvinte :

„Guéret este ascuns aici. Anunţă jandarmeria."

— Lasă coşul acolo, îi spuse apoi printre dinţi fetiţei, şi du-i Angèlei scrisoarea asta. E ceva foarte important.

XIII

De mai bine de o oră doamna Londe se instalase lîngă soba din salonul restaurantului. Tricota un şal de lînă neagră şi vorbea cu ea însăşi, dar ar fi trebuit un auz foarte ascuţit ca să prinzi ce-şi spune, căci buzele sale emiteau doar un sunet confuz, în care cuvintele se amestecau de-a valma. Pentru a nu fi văzută de trecătorii curioşi, fără îndoială, îşi aşezase fotoliul de trestie între sobă şi pupitru ; nevoia de-a fugi de privirile din afară se explica prin faptul că-şi pusese lornionul ; această bătrînă cu un picior în groapă mai păstra, într-adevăr, mici cochetării a căror zădărnicie avea ceva sinistru ; dacă, de obicei, cochetăria ascultă de dorinţa de-a place, cui oare puteau să-i mai placă cei cincizeci şi cinci de ani ai doamnei Londe ? Îmbrăcată în negru, enormă, adusă de spate, părea că dialoghează cu focul al cărui murmur răspundea la murmurul ei ; în răstimpuri, capul i se apleca făcînd acel semn de împotrivire prin care bătrînii par să refuze mormîntul. Mîinile i se aşezau încet pe genunchi şi şalul îi aluneca la picioare ; zgomotul an-

drelelor de os căzînd pe lespezi o smulgea atunci din ațipeală, și ea privea speriată în jur, își îndesa lornionul pe nasul mare și melancolic, apoi, cu un geamăt, se îndoia din șale și vîslea cu o mînă pînă-și găsea iar șalul.

Deodată, ușa restaurantului se deschise și cineva străbătu în goană salonul. Era Fernande. Nu o văzuse pe doamna Londe și tocmai voia să treacă prin fața ei, cînd patroana o opri strigînd :

— Încotro, drăguță ?

Copilul scoase un țipăt de spaimă.

— Nici nu știam că sînteți aici, doamnă Londe.

— În primul rînd, să-mi spui tanti. Și-apoi văd că ești foarte grăbită și te întreb încotro ai pornit-o. Vrei să răspunzi ? De ce te-ai întors așa devreme ? Unde ți-e coșul ?

— La doamna Grosgeorge.

— Ți-ai lăsat coșul la doamna Grosgeorge ? Ești nebună, sau ce ? Ia spune, ce-ai pățit ? Vino încoace și explică-mi.

O apucă de mînă și o trase lîngă ea.

— Dați-mi drumul, doamnă Londe.

— O să-ți dea ea doamna Londe una peste gură dacă nu-i spui tanti. Și p-ormă ia să nu-mi bîzîi. S-a întîmplat ceva ? Ce s-a întîmplat, spune.

Ținea fetița între genunchi și-o apucă strîns de coate.

— De ce te-ai întors în fuga mare, după ce că ți-ai lăsat coșul la doamna Grosgeorge ?

— Doamna Grosgeorge mi-a dat un comision pentru Angèle.

— Aha ! Și ce fel de comision ?

— Nu știu.

— Vrei să-ți trag o palmă ?

— Scrie pe-o hîrtie.

— Atunci, dă-ncoace hîrtia.

— Doamna Grosgeorge o să se supere. A zis că-i pentru Angèle.

— Lasă, nu te îngriji de asta. Unde-i hîrtia?

Fetița scoase hîrtia din sîn și-o dădu patroanei.

— Stai acolo, spuse aceasta dîndu-i drumul. Și-i arătă un scaun la oarecare distanță de pupitru.

După ce Fernande se depărtă, doamna Londe își puse iar lornionul și încruntă din sprîncene în fața hîrtiei despăturite, căci scrisul doamnei Grosgeorge părea o dîră de seismograf. Se căzni cîteva minute să descifreze primele cuvinte și nu-și putu stăpîni un strigăt.

— Nu se poate! exclamă agitîndu-se în fotoliu.

Un suflu de viață îi pompa sîngele în inimă, întețindu-i bătăile. Iată că justiția divină îi dădea pe mînă omul care-i pricinuise atîtea necazuri, care teroriza orașul și era o adevărată pacoste pentru restaurantul ei.

Nici nu se mai gîndi să citească sfîrșitul biletului pe care-l ținea strîns în palmă și, de emoție, timp de cîteva secunde nu fu în stare de nici un gest. Un singur gînd o însuflețea: să se grăbească, dar nu se urnea din loc; ceva o țintuia în fotoliu, dar înăuntrul ei toate bătrînele sale puteri se adunau pentru saltul ce avea s-o propulseze în stradă. Așteptă, cu gura întredeschisă, apoi, deodată, un strigăt țîșni dintre buzele ei:

— Fernande! Pălăria!

Nici un răspuns.

— Unde s-a dus? Dumnezeule, atîta pagubă, merg eu și fără pălărie, fără...

Și, brusc eliberată, se îndreptă din genunchi încordîndu-și toți mușchii și privi în jur, stînd în picioare, ca un om cuprins de amețeli. De bucurie și de surpriză, ochii i se holbară sub lentilele lornionului. Oftă din rărunchi.

— Atîta pagubă! repetă ea.

Căuta fără îndoială o haină, ceva, pe care să și-o pună pe umeri, căci era un ger tăios și-acel „atîta pagubă", rostit cu multă gravitate, suna eroic, ca și cuvintele unor soldați în preajma bătăliei : ar fi putut urca în cameră, să ia un palton, o pelerină, dar prefera să-și sacrifice confortul, să riște o congestie pe stradă, numai să răspundă cît mai grabnic hidoasei sale îndatoriri.

Împingînd fotoliul și urnindu-se către ușă, sperie un șobolan, care, izgonit de frig din beciul său natal, căuta acum, printre fustele bătrînei care habar n-avea de prezența lui, un pic de tihnă și de căldurică.

Între timp, însă, Férnande urcase în odaia Angèlei. În ciuda orei tîrzii, tînăra se afla încă în pat, cu fața la perete și cuverturile trase peste urechi ; poate că dormita cînd fetița împinse ușa.

— Angèle! chemă Férnande cu jumătate glas. Scoală-te!

— Tu ești, Férnande? De ce te-ai întors așa de repede?

— Am o veste foarte importantă pentru tine. Trebuie să te scoli și să te îmbraci, chiar acum.

— Dar nu pot. Toată noaptea n-am închis ochii, sînt bolnavă. Ce s-a întîmplat?

— Doamna Grosgeorge mi-a încredințat un comision pentru tine ; îmi dăduse un bilet, dar doamna Londe mi l-a luat, adineaori.

— Ce scria în bilet? Vorbește odată!

— L-am citit pe drum. Doamna Grosgeorge a scris : *„Guéret e ascuns aici. Anunță jandarmii."*

Angèle sări din pat și scoase un țipăt.

— Doamna Londe a văzut biletul? Ce-a spus?

— În timp ce urcam la tine, am auzit-o că strigă după mine : vroia să-i aduc pălăria.

— Ca să meargă la primărie! Trebuie s-o împiedicăm, Férnande. Fugi după ea, cheam-o, Dumnezeule!

— S-a dus. Am auzit uşa, adineaori. Trebuie să te scoli şi să dai fuga pînă la doamna Grosgeorge.

— N-o să mai am timp să mă îmbrac. Primăria e la doi paşi. Fugi la vilă şi spune că vrei să-l vezi pe Guéret.

— Precis că doamna Grosgeorge n-o să-mi dea voie.

— În ce cameră se află?

— Nu ştiu.

— Strigă-l din grădină. Spune-i să fugă. Aleargă iute, Férnande.

XIV

Cînd se pomeni încuiat în salonaşul doamnei Grosgeorge, prima idee a lui Guéret fu să găsească un mijloc de evadare din capcană, căci din clipa aceea era sigur de trădare şi peste cel mult o oră, cincisprezece minute poate, jandarmii vor pătrunde în vilă şi-l vor aresta. Curînd se va întîmpla un lucru care-l înfricoşa mai mult chiar decît moartea: va fi pus în cătuşe, dus la primărie şi de acolo, peste cîteva zile, la închisoarea din oraşul de reşedinţă. A jucat şi-a pierdut; a riscat totul, a pierdut totul, în primul rînd libertatea şi pe Angèle. Fericirea lui pe acest pămînt se încheiase; tot ce mai poate aştepta de la viaţă sînt anii înăbuşitori pe care şi-i va petrece în fundul unei celule sau traiul chinuit de ocnaş.

Cu riscul de-a fi zărit, deschise fereastra şi privi : pînă jos erau mai bine de opt metri. Cu neputinţă să-şi dea drumul lunecînd de-a lungul zidului căci piatra nu prezenta nici o ieşitură ; să sară însemna curată sinucidere.

Uşa rezista la efortul mîinilor sale puternice, deşi răsuci clanţa gata s-o dea peste cap. Cu un briceag se apucă să deşurubeze broasca, dar ambele lame se sfărîmară fără să fi putut clinti măcar un şurub din cele patru cîte erau. Eşecul îi spori tulburarea şi, încăpăţînîndu-se în ideea că pentru a deschide uşa trebuie să deşurubeze neapărat broasca, începu să scotocească prin cameră, în căutarea unui obiect care să-i îngăduie să-şi ducă planul la bun sfîrşit. O forfecuţă, descoperită în sertarul unui mic birou, se sfărîmă între degetele sale neîndemînatice : i-ar fi trebuit timp, dibăcie şi calm pentru a răsuci micile capete de fier pe care zadarnic le tot zgîndărea.

Renunţă subit la acest proiect şi, alergînd iar la fereastră, o deschise din nou. Cum se apleca în afară, vîntul îngheţat îi zbici sudoarea de pe frunte şi-i dădu noi puteri. Poate că agăţîndu-se cu mîinile de pervaz şi lăsînd trupul să atîrne de-a lungul zidului, ar micşora distanţa pînă la sol cît să poată sări ; era înalt ; cu braţele întinse, măsura doi metri ; dar cum să sari de la şase metri ? Ar trebui să-şi dea drumul pe spate ; căzînd, şi-ar frînge şalele. Dacă nu i-ar fi fost frică de moarte, ar fi acceptat şi această şansă de salvare, dar în clipa aceea era paralizat de spaimă.

Se depărtă de fereastră fără s-o închidă, ca şi cum contactul cu aerul ce năvălea în încăpere ar fi avut ceva liniştitor. Afară, foarte aproape, copacii se legănau în vînt şi huruitul îndepărtat al căruţelor de pe drum ajungea pînă la urechile prizonierului. Oamenii mergeau unde pofteau cu o indiferenţă absolută. Nimeni nu se interesa de spaima lui. Timp de cîteva

secunde fu parcă strivit de sentimentul unei singurătăţi depline. Îl apucă o dorinţă arzătoare de-a alerga spre mulţime şi de-a se alătura omenirii de care era silit să fugă.

În picioare, în mijlocul încăperii, aruncă o privire în toate părţile. Uşa era încuiată, fereastra se deschidea spre o moarte sigură. Mai rămînea şemineul. Citise o sumedenie de întîmplări cu evadaţi, în care eroii scăpau urcîndu-se pe acoperiş prin şemineu, dar ceea ce s-ar fi putut într-un oraş, unde casele sînt lipite una de alta, părea imposibil în cazul său : ce rost are să se plimbe la o înălţime de doisprezece metri, cînd opt sînt destul ca să-l înfricoşeze. Opt metri : unii acrobaţi sar în gol şi mai de sus.

Se aşeză şi chibzui. Poate că în momentul acela pierde cele mai preţioase minute din viaţa sa şi în loc să acţioneze stă acolo, muşcîndu-şi unghiile, în timp ce o femeie unelteşte arestarea lui. Adineaori, văzuse o servitoare ieşind ; unde se ducea ? Nu era bucătăreasa, pe care o cunoştea, ca pe toţi ai casei de altfel ; era camerista cu care vorbise în ajun, la poarta grădinii. Brusc se gîndi la o sumedenie de amănunte. Pe întuneric, femeia nu a putut să-i recunoască faţa, dar el cum de putea şti că ea este ? După voce ? Cine-i putea garanta că ea însăşi nu-l recunoscuse în acelaşi fel ? Înnebunit de spaimă, îşi împreună mîinile şi le simţi îngheţînd. În aceeaşi clipă poarta grădinii se deschise şi se închise la loc, dar n-o auzi; părea absent din lumea exterioară prin însăşi examinarea primejdiei ce-l ameninţa. Latura visătoare şi nehotărîtă a caracterului său învingea, în clipa aceea, nevoia de-a acţiona, efectul unei mari spaime ; dar, aproape instantaneu, îl cuprinse iar frica de-a fi închis pentru totdeauna într-o închisoare adevărată, fără ferestre deschise şi uşi ce pot fi forţate.

Din nou se repezi la uşă şi apucă vîrtos clanţa cu ambele mîini, vrînd parcă s-o smulgă dintr-o dată, cu tot cu broască. I se părea cu neputinţă ca acest mic asamblaj de bucăţele de fier să poată ţine captiv un bărbat cu forţa sa, şi, înfuriat, după ce luptase vreo cîteva minute, se năpusti cu umărul în canat.

Gîfîia de oboseală şi trebui să se oprească, ghemuit, cu spatele proptit de perete, bolovănind priviri pline de furie şi deznădejde. Înfăţişarea acestei încăperi trezea atîta ură într-însul, încît se gîndi la un moment dat să dea foc la draperii, dar era o copilărie să se războiască cu obiectele şi se gîndi iar la doamna Grosgeorge. Ce motiv are să-l trădeze? De ce vorbind despre Angèle pălea şi vocea îi devenea glacială? Precis că-i nebună; are mania să facă rău, să provoace suferinţă, se amuzase întărîtînd speranţele lui vane, pentru ca să-l dea apoi pe mîna poliţiei. Ar fi trebuit să-şi dea seama ce instinct o stăpîneşte încă din ziua cînd a văzut-o pălmuindu-şi copilul cu atîta sînge rece şi patimă în acelaşi timp.

O clipă se gîndi să spargă uşa şi încercă din nou s-o clintească dar era o uşă solidă de stejar şi canatul gros rezista la asalturile sale.

Simţi că, dacă mai rămîne un sfert de ceas închis acolo, va sări pe fereastră, nu ca să scape, ci să-şi curme definitiv suferinţele. De unde se afla, pămîntul părea foarte aproape; era doar o iluzie: de îndată ce mergea la fereastră şi se apleca, cei opt metri îl sfidau parcă să evadeze fără să-şi frîngă gîtul.

Totuşi, pentru a se mai asigura o dată că orice şansă de salvare este imposibilă pe acolo, se îndreptă spre fereastră, dar se opri la jumătate drum; tocmai ieşea cineva: era Fernande; putea s-o vadă alergînd pe drum, spre oraş. La început nu o recunoscu, apoi îşi aminti că o întîlnise într-o zi, cînd ieşea de la spălătorie împreună cu Angèle. Această amintire îi

smulse un geamăt de durere. Dacă ar fi putut şti, atunci, că a fi fericit înseamnă a nu fi închis !

Mîna lui atinse una din draperii şi brusc fu iluminat de o speranţă. Draperiile ! Cum de nu se gîndise ? Dar stofa groasă şi grea era bine prinsă de perete. Ar trebui timp, răbdare, pentru ca s-o desprindă, s-o înnoade, să-şi confecţioneze o frînghie. Dar de ce s-o agaţe ? Unde să găsească în feroneria complicată ce împodobea fereastra un spaţiu destul de larg pentru a trece o draperie printr-însul ?

Se întoarse la uşă şi izbi cu pumnul în canat. Aproape numaidecît auzi pe cineva urcînd în grabă scara şi dintr-un salt se retrase în fundul camerei.

Cheia se răsuci în broască şi doamna Grosgeorge intră. Guéret fu gata să dea buzna peste ea, pentru a ieşi, dar înfăţişarea femeii îl surprinse şi se opri locului ; era palidă şi avea privirea atît de dură şi de fixă încît părea o moartă căreia au uitat să-i închidă ochii.

— Am venit să-ţi cer ceva, murmură ea fără să-l privească.

— Ce ?

Ea închise uşa, rămînînd cu o mînă la spate.

— Mi-ai spus că te-ai întors la Lorges din cauza Angèlei. Crezi că te iubeşte ?

El ezită o clipă.

— Da, cred.

— În clipa asta e în joc însăşi soarta dumitale. Uită-te ce se întîmplă în grădină.

Guéret se repezi la fereastră şi se aplecă în afară. Ea profită de ocazie şi încuie uşa de două ori, după care, înainte ca el s-o fi putut împiedica, traversă încăperea şi zvîrli cheia pe fereastră. El scoase un strigăt.

— Ce-aţi făcut ?

— Ai văzut doar. Am aruncat cheia de la uşă pe fereastră. Spre amiază, soţul meu trebuie să se întoarcă acasă. Am să-l strig, el îmi va aduce cheia şi va deschide uşa. Pentru ca să nu te vadă cineva, te vei ascunde în dosul draperiilor şi-n timp ce noi vom prînzi, dumneata pleci.

— De ce-aţi aruncat cheia pe fereastră ?

Ea îşi întoarse privirile spre el :

— Angèle ştie că eşti aici. Nu trebuie să te sperii de vreme ce spui că te iubeşte. Dar dacă totuşi vor veni să te aresteze, înseamnă că a anunţat jandarmii. Vei avea atunci dovada că te urăşte.

Guéret rămase neimişcat, privind-o pe doamna Grosgeorge, încercînd parcă să citească pe faţa ei crispată înţelesul cuvintelor pe care le auzise cu o clipă în urmă.

— Dacă voi fi arestat... făcu el deodată. Dar este imposibil, doamnă. Doar n-o să mă trădaţi.

— Cine spune asta ? Dacă cineva te va trăda, Angèle va fi aceea.

— De unde ştie că sînt aici ?

— I-am trimis eu vorbă.

— De ce ?

— Asta nu te priveşte.

— Doamnă, daţi-mi drumul să plec. Chemaţi pe cineva să aducă cheia.

— Va să zică te temi că ar putea să te trădeze. Credeam că te iubeşte foarte mult.

— Vreau să ies de aici. Dacă nu chemaţi pe cineva, sparg uşa.

— Iar eu strig şi vei fi arestat. Sînt doi bărbaţi în casă : grădinarul şi valetul. De altfel, n-am nici o grijă. Dacă vrei, poţi să încerci, uşa-i solidă.

Guéret bătu din picior şi strigă :

— Şi ce-aţi spune dacă v-aş ucide ? Dacă v-aş strînge de gît ?

Umerii doamnei Grosgeorge tresăriră străbătuţi de un fior, dar nu-şi întoarse privirea de la bărbatul brusc înnebunit de furie.

— Nu mi-e frică de dumneata, spuse, aşezîndu-se, căci simţea că i se taie picioarele. Crezi că aş fi venit aici dacă mi-ar fi fost frică de dumneata ?

— Băgaţi de seamă, doamnă ! Vă jur că dacă vin să mă aresteze, întîi vă ucid eu pe dumneavoastră.

— Mai vedem noi. Nu mă tem de moarte.

Vorbea cu o voce atît de calmă încît Guéret se miră auzind-o, şi poate că în această oră de nelinişte insuportabilă pentru oricare alta, această femeie misterioasă afla o pace de care nu se bucurase niciodată. După cîteva secunde, timp în care păru să facă un efort pentru a-şi aduna puterile, se ridică şi străbătu încăperea, aşezîndu-se apoi la birouaşul aflat într-un colţ al camerei. Guéret, care nu o slăbea din ochi, o văzu trăgînd un sertar.

— Ce faceţi ? o întrebă.

— Caut un toc ca să scriu o scrisoare, răspunse ea închizînd sertarul.

— Cui ?

— Primului om care o va găsi.

El se postă în spatele ei şi puse mîna pe speteaza scaunului.

— Veţi merge la fereastră şi veţi chema un servitor, îi spuse cu o voce ameninţătoare. În cinci minute, această uşă trebuie să fie deschisă. Ridicaţi-vă.

— Nu.

— Vă previn că vă puneţi viaţa în primejdie.

— Nu obţii nimic dacă mă ucizi, spuse ea fără să clintească. Moartă nu pot face nimic pentru dumneata ; vie, pot porunci să se deschidă uşa, dacă vreau.

— Doamnă, fie-vă milă de mine. Vă implor, chemaţi pe cineva.

— Lasă-mă să scriu scrisoarea.

— Dar ce v-am făcut ? De ce mă urîţi ?

Nu primi nici un răspuns.

— De ce mă urîţi ? întrebă el din nou.

— Asta mă priveşte.

— V-am jignit vreodată fără să vreau ? De ce m-aţi închis aici ?

— Îţi spun să mă laşi să scriu.

— Nă vă daţi seama că-mi risc capul, dacă-s prins ?

Nu primi nici un răspuns. Guéret se aruncă la picioarele ei :

— Vă implor, doamnă. Gîndiţi-vă la remuşcările pe care le veţi avea mai tîrziu, dacă voi fi condamnat cumva la moarte. Doar nu vreţi să mă trimiteţi la eşafod...

Dar în faţa acestui chip, căruia nu reuşea să-i atragă privirea, el se îndoi că vorbele sale ar fi fost auzite, şi, ridicîndu-se dintr-un salt, strigă :

— N-aţi clinti un deget. Trebuia să-mi dau seama că mă veţi trăda. Chiar dacă propriul dumneavoastră copil ar fi decapitat. Nu sînteţi femeie, sînteţi un monstru şi dacă aţi venit aici, aţi făcut-o numai ca să vă bucuraţi de suferinţa mea. Mă urîţi, dar ura dumneavoastră nu înseamnă nimic pe lîngă ura pe care v-o port eu în clipa asta. Mă auziţi ? Aş vrea să nu aflaţi nici măcar un ceas de linişte pe lumea asta, să ajungeţi să suferiţi într-o zi tot ce sufăr eu acum.

Ea nu se clintea. Guéret o privi o clipă, şi fu ispitit s-o lovească, dar nu îndrăzni, atîta forţă respira imobilitatea acestei femei. Atunci, cu un gest de furie, se năpusti asupra uşii, încercînd s-o sfărîme.

Doamna Grosgeorge părea să fi aşteptat acest moment pentru a deschide iar sertarul şi a scoate de acolo nu un toc, ci un mic revolver de sidef şi oţel, pe care îl strecură sub centură, lîngă ceasul prins de-o panglică lungă.

O voce din grădină îi făcu pe amîndoi să tresară. Era Férnande care îl chema pe Guéret. El alergă la fereastră. Doamna Grosgeorge se ridică.

— Ce s-a-ntîmplat ? strigă Guéret cînd o văzu pe fetiţă.

— Fugiţi ! răspunse Férnande. Jandarmii au fost anunţaţi. O să vă aresteze.

Cuprins de spaimă, Guéret se întoarse spre doamna Grosgeorge.

— Te-ai convins şi dumneata că nu te iubeşte, spuse ea cu o voce sacadată.

O văzu depărtîndu-se cîţiva paşi spre fundul încăperii, ca o somnambulă, şi se aplecă din nou pe fereastră :

— Cheia ! îi strigă copilului. Ia cheia de jos şi adu-mi-o. E acolo pe alee. Caut-o în...

O detunătură bubui în spatele său. La început nu înţelese şi privi o secundă după copilul care fugea din grădină, apoi se repezi spre interiorul camerei, ca şi cum o mînă l-ar fi apucat de guler.

Doamna Grosgeorge era în genunchi pe covor, frîntă de mijloc şi cu braţul îndoit sub ea. Din geamătul ce-i scăpa printre buze Guéret deslusi cuvintele : „Omoară-mă. Nu vreau să trăiesc."

XV

— Ce tot spun acolo, Fernande? Vorbesc toate deodată. Mă duc pe scară o clipă, ca s-aud şi eu. Dă-mi fusta.

Fetiţa puse mîna pe braţul Angèlei.

— Stai cuminte, o imploră. E doamna Londe care povesteşte mereu acelaşi lucru. Pe scară-i frig şi tu eşti leoarcă de sudoare. Acoperă-te, Angèle.

Dar femeia se împotrivea tuturor încercărilor Fernandei care vroia s-o culce cu de-a sila; stătea pe pat în capul oaselor, aproape goală, fără să-i pese de frigul ce domnea în jur.

— Dacă vrei să nu mă scol, urmă ea cu aprindere, coboară şi crapă un pic uşa de la salon, s-aud şi eu ce tot vorbesc acolo.

— Şi-ai să te acoperi?

Pentru a obţine cît mai repede ascultarea copilului, Angèle se lungi în pat şi trase cuverturile pînă sub bărbie, dar în clipa cînd Fernande ieşi din odaie, se descoperi din nou, gîfîind din cauza febrei. Era lac de sudoare; brusc, exasperată de umezeala ce-i lipea cămaşa de piele, Angèle apucă o batistă şi-şi şterse gîtul, umerii şi pîntecele.

O clipă mai tîrziu, o auzi pe Fernande care, coborînd scara, tocmai deschidea precaut uşa de la salon, şi zgomotul vocilor ascuţite năvăli spre tînăra femeie, asemenea apei ce ţîşneşte printr-o ecluză.

— N-ai să-mi spui dumneata mie acum că n-a vrut s-o ucidă, spunea doamna Couzè.

— Ar fi spus ea singură, răspunse doamna Koppe, proprietara merceriei.

— Bineînţeles, aprobă doamna Londe, al cărei rol părea întotdeauna acela de-a potoli temerile doamnei

Couze și de-a o împiedica să stîrnească panică. Nu cumva vă închipuiți că i-o fi fost frică să le spună jandarmilor : „Acest individ a tras cu revolverul în mine“ ? Că, vorba aia, de arestat, tot l-au arestat...

— Păi, atunci, reluă cu încăpățînare bucătăreasa casei Grosgeorge, de ce nu spune că a vrut ea să se sinucidă ?

— N-a avut chef, și cu asta, basta, răspunse doamna Londe, căreia îi fusese adresată întrebarea și care nu părea în apele sale.

Urmă o clipă de tăcere ce ilustra respectul cu care fusese primită explicația patroanei. Totuși, doamna Couze trecu din nou la atac :

— Și de ce, mă rog, n-a avut chef să spună ?

— Chiar, de ce ? repetă doamna Pellatane, măcelăreasa, o femeie obraznică, pe care doamna Londe o primea în casă numai pentru că-i datora întotdeauna bani.

— Las' că știu eu de ce, spuse patroana.

Ezită pînă ce bătrîna ei minte obosită de evenimentele zilei fu în stare să născocească ceva.

— Individul, spuse ea în cele din urmă, sub impulsul unei inspirații subite, a vrut să atenteze la onoarea doamnei Grosgeorge.

Un hohot pițigăiat salută această frază ; era clar că doamna Couze și doamna Pellatane nu credeau o iotă din această versiune a dramei, dar vocea furioasă a doamnei Londe izbucni numaidecît :

— Ce-i de rîs aici ? întrebă. Știu eu ce spun. Gîndiți-vă cum s-a purtat cu Angèle.

Auzind aceste cuvinte, Angèle apucă mîna Fernandei care se întorsese lîngă ea.

— De ce vorbesc despre mine ? întreba ea. Ce spun, Fernande ?

— Nu știu. Vrei să merg să închid ușa la loc ?

— Da. Nu. Vreau să mai ascult un pic. Vorbesc aşa de tare, şi nu se înţelege mai nimic.

Intr-adevăr, nu se înţelegea prea bine, pentru că cele trei cumetre începuseră iar să vorbească laolaltă ; dar nu mai discutau despre Angèle, ci despre starea doamnei Grosgeorge.

— Iţi garantez eu că scapă, strigă doamna Koppe spre bucătăreasă.

— Cu un glonţ într-însa ? Ha ! Ha !

— O să-i scoată glonţul ăla, strigă doamna Londe exasperată, ca şi cum pe ea însăşi ar fi expediat-o doamna Couze pe lumea cealaltă. Numai proştii spun ; cum vezi că lucrurile merg spre bine, te şi înfurii.

Drept răspuns, doamna Couze, aşezată în faţa uşii crăpate de Férnande, strănută cu putere.

— E curent, gemu ea. Am răcit.

— Ai grijă, o avertiză feroce doamna Londe, fericită că o poate băga în sperieţi pe fricoasa doamnă Couzé, începi cu un strănut şi peste o săptămînă te duci la biserică cu mîinile pe piept.

Cineva se ridică şi închise uşa.

— Férnande, întrebă Angèle, de ce nu mai aud nimic ?

— Păi au închis uşa. Doamna Couze a strănutat ; zice că-i curent. Tu n-ai înţeles ce spuneau ?

Angèle nu răspunse. Sub imboldul febrei, gîndurile sale începuseră s-o ia razna. Se înnoptase de mai bine de o oră şi doar licărul felinarelor din piaţă lumina odaia, dar atît de stins că nu se desluşea decît aşternutul de pe pat.

— Férnande, spuse deodată, lasă-mă acum. Vreau să mă culc.

Nu era adevărat ; nu putea dormi, prea multe strigăte îi răsunau în urechi, prea mulţi aştri sclipeau

în întuneric pentru ca somnul să-i lipească pleoapele, dar vroia să fie singură ca să se scoale şi să se îmbrace. Un anume gînd, ce-şi croise încet drum în mintea ei încă de cu seară, dobîndise atîta putere încît voinţa i se supunea în sfîrşit. O viaţă stranie începea acum pentru ea, o viaţă ce nu era nici trezie şi nici vis, ci le amesteca pe amîndouă. Totul îşi schimba înţelesul în universul pe care îl ştia ; imposibilul se preschimba în adevăr şi timpul nu mai exercita nici o tiranie asupra acţiunilor omeneşti.

Acum era singură şi-şi căuta pe dibuite hainele, îmbrăcîndu-le pe rînd. Se apropia ora hotărîtă. Trebuia să se grăbească şi să profite de această clipă de libertate, să fugă din odaie, din casă, şi să ajungă pe drum. Se va strecura prin bucătărie şi, în caz că va fi văzută şi întrebată unde merge, va spune că se simte ceva mai bine, că ceaiul de muşeţel pe care îl băuse cu de-a sila adineaori a vindecat-o. Acestea şi multe altele şi le repeta izbindu-se de mobilele din odaie, ca o femeie care a băut şi nu mai nimereşte uşa.

Se mira ea însăşi de sfîrşeala ce-o silea să se sprijine de perete, căci simţea acum o mare nevoie de activitate, după ce cu puţin înainte abia se mişca şi trebuia să facă un efort ca să respire. I-ar fi plăcut să alerge, să coboare treptele sărind, ca pe vremuri.

În bucătărie se afla doar chelnerul care citea ziarul fumînd : o privi şi dădu să se scoale în picioare, dar ea trecu prin faţa lui scîrbită de mirosul şi de zăpuşeala ce domneau acolo şi ieşi.

Nici nu închisese bine uşa în urma ei, şi fu cît pe ce să se prăbuşească în prag ; aerul îngheţat îi pălmuia obrajii, şi-o pătrundea prin gura întredeschisă ; gîfîia, buimăcită, cu mîinile întinse, vrînd parcă să se apuce de ceva şi să se sprijine.

Umbla acum buimacă prin orașul pustiu și pasul șovăielnic o purta dintr-o stradă într-alta, spre șosea. Acolo vroia să ajungă, ascultînd porunca misterioasă pe care-o auzea în ea însăși de cîteva ore. Dacă fericirea există într-adevăr pe undeva, atunci, acolo, pe drum trebuie s-o caute și nu-în orașul din care pleca pentru vecie. În sfîrșit, după atîtea luni de spaimă, era fericită, avea să plece; n-o va mai vedea pe doamna Londe și nici pe hidoșii săi clienți din cauza cărora a suferit atît de mult. Cineva o așteaptă pe drum, cineva i-a promis s-o aștepte. Era atît de întuneric încît nu mai putea fi mult pînă la ora șapte și jumătate, și el a spus la ora șapte și jumătate, între al treilea și al patrulea felinar, dinspre pasarelă. Iată că a ajuns.

A adus-o lăptarul cu căruța; era cît pe ce să fie strivită sub copitele calului, pentru că zăcea nemișcată în mijlocul șoselei. Prima grijă a doamnei Londe fu s-o culce și să aprindă un mic foc de buturugi; pentru întîia oară flăcările străluceau în soba din odaia ei, dar toată osteneala doamnei Londe n-avea nici o importanță.

N-avea nici o importanță că-i întuneric sau lumină în odaie, că inima omenească poate fi împietrită sau milostivă. Lumea se destramă ca un vis urît; din toată această viață nu-i mai rămînea decît durerea ce mai stăruia în carne, dar și această durere asurzea treptat, ultimele legături se rupeau. Din tot haosul în care se învălmășeau acum toate cele pămîntești, doar sunetul vorbelor mai răzbea pînă la dînsa, dar nu le mai prindea înțelesul. Ochii ei începeau să se ațintească asupra viziunii pe care morții o contemplă veșnic.

ianuarie 1928 — ianuarie 1929

Catalogul alfabetic al colecției „Biblioteca pentru toți" (nr. 1 - 450)

(9 ianuarie 1960 — iunie 1968)

A

ABRAHAMS, PETER
În calea trăsnetului, *roman,* 1963, nr. 204.
AGÂRBICEANU, ION
Arhanghelii, *roman,* 2 vol., 1962, nr. 141—142.
ALECSANDRI, VASILE
Culegere de proză, 2 vol. (I. Călătorie în Africa, II Dridri), 1960, nr. 4—5.
Teatru, 2 vol. (I Chirița în Iași sau Două fete ș-o neneacă, II Fîntîna Blanduziei), 1961—1962, nr. 104—105.
Poezii, 2 vol. (I Doine și Lăcrămioare, II Ostășii noștri), 1967, nr. 385—386.
ALEXANDRESCU, GRIGORE
Poezii * Memorial de călătorie, 1961, nr. 97.
ANDERSEN, HANS CHRISTIAN
Crăiasa zăpezii, *basme și povestiri,* 1965, nr. 310.
ANGHEL, DIMITRIE
Poezii, 1968, nr. 445.
APULEIUS, LUCIUS
Măgarul de aur, 1968, nr. 440.
ARGHEZI, TUDOR
Versuri, 1960, nr. 20.
Cimitirul Buna-Vestire, *roman,* 1968, nr. 434.

ASTURIAS, M. A.
Domnul Președinte, *roman*, 1964, nr. 230.
ASZTALOS, ISTVÁN
Duminică cu dragoste, *povestiri și nuvele*, 1962, nr. 131.

B

BABEL, ISAAK
Armata de cavalerie * Povestiri din Odesa, 1967, nr. 406.
BACOVIA, G.
Plumb, *versuri*, 1965, nr. 288.
BALZAC, HONORÉ DE
César Birottéau, *roman*, 1961, nr. 99.
Moș Goriot, *roman*, 1964, nr. 214.
BANUȘ, MARIA
Poezii, 1961, nr. 98.
BARBU, EUGEN
Tereza, *nuvele*, 1961, nr. 66.
Groapa, *roman*, 1966, nr. 336.
BARBUSSE, HENRI
Focul, *roman*, 1960, nr. 47.
BART, JEAN
Europolis, *roman*, 1962, nr. 118.
BASSARABESCU, I. A.
Pe drezină, *nuvele, schițe, amintiri*, 1963, nr. 170.
BĂLCESCU, NICOLAE
Românii subt Mihai-Voievod Viteazul, 1960, nr. 18.
BEAUMARCHAIS
Bărbierul din Sevilla * Nunta lui Figaro, *comedii*, 1967, nr. 384.
BEECHER-STOWE, HARRIET
Coliba unchiului Tom, *roman*, 2 vol., 1967, nr. 374—375.
BENIUC, MIHAI
Poezii, 1960, nr. 13.

C

COOK, JAMES

În jurul lumii (Călătoriile căpitanului Cook), 2 vol., 1967, nr. 409—410 („Cultură generală").

COSTER, CHARLES DE

Ulenspiegel, 2 vol., 1964, nr. 223—224.

COSTIN, MIRON

Letopisețul Țării Moldovei * De neamul moldovenilor, 1961, nr. 86.

COȘBUC, G.

Fire de tort, 1960, nr. 15 ; ed. a II-a, Poezii, 2 vol. (I Fire de tort, II Cîntece de vitejie), 1966, nr. 15—15 bis.

CRANE, STEPHEN

Semnul roșu al curajului, *povestiri*, 1966, nr. 362.

CREANGĂ, ION

Amintiri, povești, povestiri, 1960, nr. 6 ; ed. a II-a, 1967.

D

DAICOVICIU, HADRIAN

Dacii, *sinteză istorică*, 1968, nr. 436 („Cultură generală").

DAUDET, ALPHONSE

Scrisori din moara mea * Povestiri de luni, 1964, nr. 256.

DAVILA, AL.

Vlaicu-vodă, *dramă*, 1960, nr. 19.

DEFOE, DANIEL

Robinson Crusoe, *roman*, 1964, nr. 240.

DELAVRANCEA, BARBU

Sultănica, *nuvele*, 1961, nr. 83.

Apus de soare, *teatru*, 1963, nr. 196.

DEMETRIUS, LUCIA

Album de familie, *nuvele*, 1967, nr. 398.

DICKENS, CHARLES

Marile speranțe, *roman*, 2 vol., 1962, nr. 115—116.

David Copperfield, *roman*, 3 vol., 1965, nr. 311—313.

DOSTOIEVSKI, F. M.
Amintiri din Casa morților, 1960, nr. 3.
Crimă și pedeapsă, *roman*, 2 vol., 1962, nr. 123—124.
Idiotul, *roman*, 2 vol., 1965, nr. 285—286.
DRDA, JAN
Orășelul de pe coline, *roman*, 1961, nr. 64.
DREISER, THEODORE
O tragedie americană, *roman*, 3 vol., 1965, nr. 282—284.
DUHAMEL, GEORGES
Viața și aventurile lui Salavin, *roman*, 3 vol., 1966, nr. 338—340.
DUMAS, ALEXANDRE (tatăl)
Cei trei mușchetari, *roman*, 2 vol., 1964, nr. 251—252.
DUMAS, ALEXANDRE (fiul)
Dama cu camelii, *roman*, 1966, nr. 329.
DÜRRENMATT, FR.
Romulus cel Mare, *teatru*, 1965, nr. 308.

E

EFTIMIU, VICTOR
Cocoșul negru, *teatru*, 1966, nr. 327.
EMINESCU, MIHAI
Poezii, 1960, nr. 1 ; ed. a II-a, 1962 ; ed. a III-a, 1965 ; ed. a IV-a, 1967.
ESCHIL
Perșii * Cei șapte contra Tebei, *tragedii*, 1960, nr. 35.
EURIPIDE
Bachantele (Alcesta, Medeea, Bachantele, Ciclopul), *teatru*, 1965, nr. 279.

F

FADEEV, A.
Înfrîngere, *roman*, 1960, nr. 48.

FAULKNER, W.

Ursul, *nuvele*, 1966, nr. 344.

FEDIN, KONSTANTIN

Fraţii, *roman*, 1961, nr. 87.

Oraşe şi ani, *roman*, 2 vol., 1962, nr. 113—114.

Sanatoriul Arkthur, *roman*, 1964, nr. 220.

FEUCHTWANGER, LION

Goya, sau Drumul spinos al cunoaşterii, *roman*, 2 vol., 1962, nr. 133—134.

Vulpile în vie, *roman*, 3 vol., 1966, nr. 322—324.

FIELDING, HENRY

Tom Jones. Povestea unui copil găsit, *roman*, 4 vol., 1967, nr. 414—417.

FILIMON, NICOLAE

Ciocoii vechi şi noi, *roman*, 1960, nr. 52 ; ed. a II-a, 1967.

FLAUBERT, GUSTAVE

Doamna Bovary, *roman*, 1962, nr. 153.

FRANCE, ANATOLE

Crima lui Sylvestre Bonnard, *roman*, 1960, nr. 17.

FUCIK, JULIUS

Reportaj cu ştreangul de gît, 1960, nr. 48.

FURMANOV, D.

Ceapaev, *roman*, 1961, nr. 96.

G

GALACTION, GALA

Lîngă apa Vodislavei, *nuvele*, 1961, nr. 71.

Roxana * Papucii lui Mahmud * Doctorul Taifun, *romane*, 1967, nr. 370.

GALAN, V. EM.

Zorii robilor, *roman*, 2 vol., 1961, nr. 80—81.

GALLEGOS, RÓMULO

Doña Barbara, *roman*, 1968, nr. 419.

GALSWORTHY, JOHN

Mărul în floare, *nuvele*, 1961, nr. 76.

GARDONY GÉZA

Stelele din Eger, *roman*, 2 vol., 1963, nr. 178—179.

GHICA, ION

Din vremea lui Caragea (Scrisori către V. Alecsandri), 1960, nr. 34.

GIRAUDOUX, JEAN

Război cu Troia nu se face, *teatru*, 1966, nr. 343.

GÎRLEANU, EMIL

Nucul lui Odobac, *schițe și nuvele*, 1964, nr. 267.

GLADKOV, FEODOR

Cimentul, *roman*, 1960, nr. 10.

GOETHE, J. W.

Suferințele tînărului Werther, *roman*, 1960, nr. 25.
Faust, 2 vol., 1962, nr. 144—145 ; ed. a II-a, 1968.
Din viața mea. Poezie și adevăr, 3 vol., 1967, nr. 387—389.

GOGA, OCTAVIAN

Poezii, 2 vol. (I Ne cheamă pămîntul, II Cîntece fără țară), 1965, nr. 280—281 ; ed. a II-a, 1967.

GOGOL, N. V.

Serile în cătunul de lîngă Dikanka, *povestiri*, 1961, nr. 79.
Mantaua, Povestiri din Petersburg, 1962, nr. 149.
Taras Bulba (Mirgorod), 1968, nr. 446.

GOLESCU, DINICU

Însemnare a călătoriii mele, 1964, nr. 263.

GONCEAROV, I. A.

Oblomov, *roman*, 2 vol., 1964, nr. 253—254.

GORBATOV, BORIS

Neînfrînții, *roman*, 1960, nr. 40.

GORKI, M.

Copilăria, 1960, nr. 21.
La stăpîn, 1960, nr. 22.
Universitățile mele, 1960, nr. 23.
Foma Gordeev, *roman*, 1963, nr. 171.
Mama, *roman*, 1964, nr. 218.
Doi vagabonzi, *nuvele și povestiri*, 1968, nr. 437.

GREEN, JULIEN
Leviathan, *roman*, 1968, nr. 450.
GRIMMELSHAUSEN, HANS JACOB CHRISTOFFEL VON
Aventurosul Simplicius Simplicissimus, *roman*, 2 vol., 1967, nr. 401—402.

H

HARDY, THOMAS
Tess d'Urberville, *roman*, 2 vol., 1964, nr. 212—213.
HASDEU, B. P.
Scrieri literare, 2 vol. (I Poezii, Micuța, Ursita, II Răzvan și Vidra, Trei crai de la Răsărit, Ioan-Vodă cel Cumplit), 1960, nr. 41—42.
HAŠEK, J.
Peripețiile bravului soldat Švejk, *roman*, 3 vol., 1964, nr. 257—259.
HEMINGWAY, ERNEST
Cîștigătorul nu ia nimic, *nuvele*, 1964, nr. 221.
HOGAȘ, CALISTRAT
Pe drumuri de munte, 1960, nr. 24 ; ed. a II-a, 2 vol. (I Pe drumuri de munte, II Amintiri), 1967, nr. 24—24 bis.
HOMER
Odiseea, 1963, nr. 164.
HUGO, VICTOR
Mizerabilii, *roman*, 5 vol., 1962, nr. 136—140.
HUXLEY, ALDOUS
Punct contrapunct, *roman*, 2 vol., 1967, nr. 358—359.

I

IBRĂILEANU, GARABET
Adela, fragment din jurnalul lui Emil Codrescu, 1963, nr. 165 ; ed. a II-a, 1966 (cuprinde în plus : Privind viața și Amintiri din copilărie și adolescență).
Scriitori români și străini, 2 vol., 1968, nr. 431—432 („Cultură generală").

IORGA, N.

Oameni cari au fost, 2 vol., 1966, nr. 368—369 („Cultură generală").

IOSIF, ST. O.

Versuri, 1960, nr. 11 ; ed. a II-a, 1965 ; ed. a III-a, 1968.

ISPIRESCU, PETRE

Basme, legende, snoave, 1960, nr. 9 ; ed. a II-a, 1966 (cu titlul : Zîna zînelor).

IUVENAL : vezi PERSIUS * IUVENAL * MARȚIAL.

J

JAMES, HENRY

Daisy Miller, *nuvele*, 1968, nr. 433.

JEBELEANU, EUGEN

Poezii și poeme, 1961, nr. 72.

JÓKAI MÓR

Omul de aur, *roman*, 2 vol., 1965, nr. 302—303.

K

KARASLAVOV, G.

Tango, *nuvele*. 1961, nr. 58.

KIPLING, RUDYARD

Cartea junglei * A doua carte a junglei, 2 vol., 1966, nr. 325—326.

KIVI, ALEKSIS

Cei șapte frați, *roman*, 1963, nr. 166.

KOGĂLNICEANU, MIHAIL

Tainele inimii, Scrieri alese, 1964, nr. 241.

KOJEKNIKOV, VADIM

Vi-l prezint pe Baluev, *roman*, 1961, nr. 92.

KONSTANTINOV, ALEKO

Bai Ganiu, *roman*, 1964, nr. 237.

KOROLENKO, V. G.
Fără grai, *nuvelă*, 1960, nr. 36.
KOVÁCS GYÖRGY
Cu ghearele şi cu dinţii, *roman*, 1960, nr. 33.

L

LABIŞ, NICOLAE
Moartea căprioarei, *versuri*, 1964, nr. 260.
LA BRUYERE
Caracterele, 2 vol., 1966, nr. 331—332; ed. a II-a, 1968.
LA FONTAINE
Fabule, 1963, nr. 160.
LAMPEDUSA: vezi TOMASI DI LAMPEDUSA.
LAXNESS, HALLDÒR
Clopotul din Islanda, *roman*, 1962, nr. 120.
LEONOV, LEONID
Bursucii, *roman*, 1961, nr. 84.
LERMONTOV, M. I.
Un erou al timpului nostru, *roman*, 1961, nr. 73.
LESAGE, A. R.
Gil Blas, *roman*, 3 vol., 1963, nr. 206—208.
LEVI, CARLO
Cristos s-a oprit la Eboli, *roman*, 1963, nr. 176.
LEWIS, SINCLAIR
Kingsblood, urmaşul regilor, *roman*, 2 vol., 1961, nr. 101—102.
Babbitt, *roman*, 1965, nr. 278.
LONDON, JACK
Călcîiul de fier, *roman*, 1960, nr. 46.
LONGFELLOW, H. G.
Cîntarea lui Haiavata, *poem epic*, 1967, nr. 395.

MILESCU-SPĂTARU, NICOLAE

Jurnal de călătorie în China, 1962, nr. 156.

MINULESCU, ION

Romanțe pentru mai tîrziu și alte poezii, 1967, nr. 418.

MOLIÈRE

Avarul, *comedii*, 1964, nr. 268.

MORAVIA, ALBERTO

Povestiri din Roma * Noi povestiri din Roma, 1962, nr. 150.

MORICZ ZSIGMOND

Un om fericit, *roman*, 1964, nr. 227.

MULTATULI (EDUARD DOUWES DEKKER)

Max Havelaar în Indiile Olandeze, *roman*, 1967, nr. 413.

MUNTEANU, FRANCISC

Lența, *nuvele*, 1961, nr. 88.

N

NAGY ISTVÁN

La cea mai înaltă tensiune, *roman*, 1961, nr. 95.

NECULCE, ION

O samă de cuvinte * Letopisețul Țării Moldovei, 1963, nr. 205.

NEGRUZZI, C.

Păcatele tinereților, Scrieri alese, 1963, nr. 160.

NEMCOVÁ BOŽENA

Bunicuța, *roman*, 1962, nr. 155.

NUȘICI, BRANISLAV

Un individ suspect, *comedii*, 1964, nr. 244.

O

ODOBESCU, AL. I.

Pseudo-cynegeticos sau Fals tractat de vînătorie * Scene istorice, 1961, nr. 91.

OSTROVSKI, N.

Născuți în furtună, *roman*, 1960, nr. 14.

Așa s-a călit oțelul, *roman*, 1962, nr. 143.

OVIDIU

Scrisori din exil, 1966, nr. 330.

P

PANN, ANTON

Nezdrăvăniile lui Nastratin Hogea * Fabule și istorioare, 1961, nr. 77.

Povestea vorbii, 2 vol., 1967, nr. 411—412.

PAPADAT-BENGESCU, HORTENSIA

Fecioarele despletite * Concert din muzică de Bach * Drumul ascuns, *romane*, 2 vol., 1966, nr. 349—350.

PARASCHIVESCU, MIRON RADU

Declarăția patetică * Cîntice țigănești * Laude și alte poeme, *versuri*, 1963, nr. 190.

PAVESE, CESARE

Luna și focurile * Femei singure, *romane*, 1966, nr. 360.

PELTZ, I.

Calea Văcărești, *roman*, 1966, nr. 334.

PERRAULT, CH.

Frumoasa din pădurea adormită, *basme și amintiri*, 1968, nr. 435.

PERSIUS * IUVENAL * MARȚIAL

Satire și epigrame, 1967, nr. 381.

PETRESCU, CAMIL

Un om între oameni, *roman*, 5 vol., 1962, nr. 125—129.

Teatru, 2 vol. (I Bălcescu, II Suflete tari), 1964, nr. 225—226.

Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război, *roman*, 2 vol., 1965, nr. 291—293 ; ed. a II-a, 1966.

PETRESCU, CEZAR

Întunecare, *roman*, 2 vol., 1962, nr. 106—107 ; ed. a II-a, 1965 ; ed. a III-a, 1966.

R

SAND, GEORGE

Tinerețea lui Étienne Depardieu, *roman*, 1966, nr. 348.

SCHILLER, FR.

Hoții * Don Carlos, *drame*, 1964, nr. 269.

SCOTT, WALTER

Ivanhoe, *roman*, 2 vol., 1963, nr. 181—182.

SEBASTIAN, MIHAIL

Jocul de-a vacanța, *teatru*, 1965, nr. 293.

Accidentul * Orașul cu salcîmi, *romane*, 1968, nr. 424—425.

SEGHERS, ANNA

Morții rămîn tineri, *roman*, 2 vol., 1964, nr. 242—243.

SENECA : vezi PETRONIUS * SENECA și TERENȚIU * SENECA

SHAKESPEARE, W.

Romeo și Julieta * Hamlet, 1962, nr. 130.

Richard al III-lea, 1964, nr. 229.

SHAW, BERNARD

Cezar și Cleopatra, *teatru*, 1963, nr. 195.

SHELLEY, P. B.

Prometeu descătușat, *poezii și poeme*, 1965, nr. 287.

SIENKIEWICZ, HENRYK

Nuvele, 1960, nr. 12.

SLAVICI, IOAN

Nuvele, 2 vol. (I Moara cu noroc, II Pădureanca), 1960, nr. 31—32 ; ed. a II-a, 1965.

Mara, *roman*, 1961, nr. 75.

SOFOCLE

Teatru, 2 vol. (I Electra, II Oedip-rege), 1965, nr. 306—307.

SORBUL, MIHAIL

Patima roșie, *teatru*, 1965, nr. 271.

STANCU, ZAHARIA

Desculț, *roman*, 2 vol., 1960, nr. 26—27.

Costandina, *episoade*, 1962, nr. 108.

Pădurea nebună, *roman*, 1966, nr. 341.

STĂNOIU, DAMIAN

Alegere de stareță, *nuvele și romane*, 1964, nr. 236.

STEINBECK, JOHN

Fructele mîniei, *roman*, 2 vol., 1963, nr. 193—194.

STENDHAL

Roșu și Negru, *roman*, 2 vol., 1961, nr. 93—94 ; ed. a II-a, 1963.

Mînăstirea din Parma, *roman*, 2 vol., 1965, nr. 276—277.

STORM, THEODOR

Iezerul albinelor, *nuvele*, 1961, nr. 85.

STRINDBERG, AUGUST

Întîmplări din arhipelag, *roman*, 1968, nr. 447.

SÜTÖ ANDRAS

Cireșe tomnatice, *schițe și povestiri*, 1963, nr. 189.

SWIFT, J.

Călătoriile lui Gulliver, 1967, nr. 400.

Ș

ȘALOM ALEHEM

Tevi lăptarul, *roman*, 1961, nr. 59.

ȘOLOHOV, MIHAIL

Pămînt desțelenit, *roman*, 2 vol., 1961, nr. 89—90.

Povestiri de pe Don * Soarta unui om, 1963, nr. 202.

T

TAGORE, RABINDRANATH

Ghirlanda dragostei, *povestiri*, 1961, nr. 70.

TEODOREANU, IONEL

La Medeleni, *roman*, 4 vol., 1967, nr. 377—380.

TERENȚIU * SENECA

Eunucul * Medeea, *teatru*, 1966, nr. 333.

THACKERAY, WILLIAM

Bîlciul deșertăciunilor, *roman*, 3 vol., 1963, nr. 167—169.

TEODORESCU, CICERONE

Poteca lunii, Versuri alese, 1964, nr. 222.

TOLSTOI, ALEXEI

Gobelinul reginei Marie-Antoinette, *povestiri*, 1961, nr. 56.

Calvarul, *roman*, 3 vol., 1963, nr. 173—175.

TOLSTOI, L. N.

După bal, *nuvele*, 1961, nr. 65.

Război şi pace, *roman*, 4 vol., 1963, nr. 197—200.

Învierea, *roman*, 2 vol., 1964, nr. 238—239.

TOMASI DI LAMPEDUSA, GIUSEPPE

Ghepardul * Povestiri, 1965, nr. 301.

TOPÎRCEANU, G.

Balade vesele şi triste, *versuri*, 1961, nr. 63; ed. a II-a, 1966.

TURGHENIEV, I. S.

În ajun, *roman*, 1960, nr. 128.

Părinţi şi copii, *roman*, 1962, nr. 119.

Povestirile unui vînător, 1966, nr. 347.

TWAIN, MARK

Un yankeu la curtea regelui Arthur, *roman*, 1961, nr. 55.

Bancnota de un milion de lire, *schiţe, nuvele, pamflete*, 1964, nr. 262.

V

VERGILIU

Eneida, 1964, nr. 255.

VERNE, JULES

De la Pămînt la Lună, *roman*, 1963, nr. 203.

VIANU, TUDOR

Arta prozatorilor români, 2 vol., 1967, nr. 363—364 („Cultură generală").

VITTORINI, ELIO

Călătorie în Sicilia * Oameni şi neoameni, *romane*, 1968, nr. 421.

VLAHUŢĂ, AL.

Iubire, *poezii*, 1965, nr. 305.

VOLTAIRE

Naivul, *romane filozofice*, 1962, nr. 151.

W

WAGNER, RICHARD

Olandezul zburător, 1968, nr. 423.

WELLS, H. G.

Omul invizibil * Primii oameni în Lună, *romane*, 1966, nr. 335.

WILDE, OSCAR

Portretul lui Dorian Gray * Crima lordului Artur Savile, 1967, nr. 365.

Z

ZAMFIRESCU, DUILIU

Scrieri alese, 2 vol. (I Spre mare, *nuvele și poezii*, II Viața la țară * Tănase Scatiu, *romane*), 1962, nr. 111—112.

ZAMFIRESCU, G. M.

Maidanul cu dragoste, *roman*, 2 vol., 1967, nr. 407—408.

ZEROMSKI, ST.

Ecourile pădurii, *nuvele*, 1964, nr. 261.

ZOLA, ÉMILE

Germinal, *roman*, 2 vol., 1960, nr. 50—51.

Culegeri, antologii, folclor

ALEXANDRIA * ESOPIA

1960, nr. 16 ; ed. a II-a, 1966.

ANTOLOGIA NUVELEI NEOGRECEȘTI

(Moartea palicarului), 1967, nr. 392.

ANTOLOGIA NUVELEI SOVIETICE

(1945—1965), 2 vol. (I Coliba din pădure, II Ruguri pe zăpadă), 1965, nr. 295—296.

ANTOLOGIA POEZIEI CHINEZE CLASICE
(Secolul al XI-lea î.e.n. — 1911), 1963, nr. 191.
ANTOLOGIE DE POEZIE BELGIANĂ
(de limbă franceză), 1968, nr. 428.
BALADE POPULARE ROMÂNEŞTI
2 vol. (I Toma Alimoş, II Meşterul Manole), 1967, nr. 366—367.
BASME AFRICANE
2 vol. (I Ntiy, învingătorul şarpelui boa, II Furt de cămile noaptea), 1967, nr. 371—372.
BASME POPULARE ROMÂNEŞTI
(Tinereţe fără bătrîneţe...), 1961, nr. 100; ed. a II-a, 2 vol. (I Tinereţe fără bătrîneţe..., II Făt-frumos cu părul de aur), 1967, nr. 100—100 bis.
CARTEA CELOR 1001 DE NOPŢI
vol. I: nopţile 1—24, 1966, nr. 356.
CĂRŢI POPULARE
(Viaţa lui Bertoldo ş.a.), 1968, nr. 448.
DRAMATURGIA ROMÂNĂ CONTEMPORANĂ
culegere, 2 vol., 1964, nr. 245—246.
FLORI ALESE DIN POEZIA POPULARĂ
Antologia poeziei lirice, 1960, nr. 49; ed. a II-a, 2 vol. (I Poezia lirică, II Poezia obiceiurilor tradiţionale), 1967, nr. 49—49 bis.
GHICITORI
(Cincl-Cincl), 1964, nr. 219.
LEGENDE POPULARE ROMÂNEŞTI
(De la Dragoş la Cuza Vodă), 1966, nr. 361.
NUVELA AMERICANĂ CONTEMPORANĂ
antologie, 2 vol., 1963, nr. 209—210.
NUVELA ROMANTICĂ GERMANĂ
2 vol., (I Undine, II Urciorul de aur), 1968, nr. 429—430.
NUVELA ROMÂNĂ CONTEMPORANĂ
culegere, 3 vol., 1964, nr. 247—249.

POEZIA GERMANĂ MODERNĂ
(de la Stefan George la Enzensberger), 2 vol., 1967, nr. 393—394.
POEZIA ROMÂNĂ CONTEMPORANĂ
culegere, 1964, nr. 250.
POEZIA ROMÂNĂ MODERNĂ
(de la G. Bacovia la Emil Botta), 2 vol., 1968, nr. 441—442.
PROVERBE ROMÂNEŞTI
(Apa trece, pietrele rămîn), 1966, nr. 342.
PROZA AUSTRIACĂ MODERNĂ
2 vol. (I Amurgul imperiului, II Imperiul demonilor), 1968, nr. 443—444.
PROZA PICARESCĂ SPANIOLĂ
(Isprăvile unor vîntură-lume), 1961, nr. 82.
PROZĂ UMORISTICĂ ENGLEZĂ
2 vol. (I Povestea butoiului, II Stafia familiei Canterville), 1965, nr. 314—315.
SNOAVE POPULARE
(De-ale lui Păcală), 1964, nr. 228.

In lunile următoare vor vedea lumina tiparului în „Biblioteca pentru toţi":

N. KAZANTZAKIS — Hristos răstignit a doua oară, *roman*, 2 vol.
E. FROMENTIN — Dominique, *roman*.
* * * — Povestea Dulcei Prietene (O mie şi una de nopţi, vol. II).
H. HESSE — Narziss şi Goldmund, *roman*.
ZAHARIA STANCU — Jocul cu moartea, *roman*.
EMILE ZOLA — „La Paradisul femeilor", *roman*, 2 vol.
GR. GREENE — Un caz de mutilare, *roman*.
VALMIKY — Ramayana, *epopee indiană, traducere în proză*, 2 vol.
A. CAMUS — Exilul şi împărăţia, *eseuri şi nuvele*.
A. CAMUS — Străinul * Ciuma, *romane*.
* * * — Poezia nordică modernă, 2 vol. (I Danemarca, Finlanda, Islanda, II Suedia, Norvegia).
AL. MACEDONSKI — Excelsior, *poezii*.
M. PROUST — În căutarea timpului pierdut, 4 vol. *(părţile I şi II:* Swann şi La umbra fetelor în floare).
H. SIENKIEWICZ — Potopul, *roman*, 5 vol.
D. BOLINTINEANU — Călătorii, 2 vol.

A. GIDE — Fructele pămîntului * Noile fructe.
FR. KAFKA — Castelul, *roman*.
PLAUT — Casa cu stafii, *comedii*.

Reeditări

CH. DICKENS — Marile speranțe, *roman*, 2 vol.
PANAIT CERNA — Floare și genune, *poezii*.

Citiți volumele apărute în „Biblioteca pentru toți" — cea mai populară colecție românească de literatură.

O garanție a valorii literare: „BIBLIOTECA PENTRU TOȚI"

Redactor responsabil : BIANCA DUMITRAŞCU
Tehnoredactor : TRAIAN ARGETOIANU

Dat la cules 20.01.1968. Bun de tipar 26.04.1968. Apărut 1968. Tiraj 80 175 ex. broşate. Hîrtie ziar de 50 g/m². Format 700×920/32. Coli ed. 15,13. Coli tipar 10,5. A. nr. 22 526/1967. C.Z. pentru bibliotecile mari şi mici 84—31=59

Tiparul executat sub comanda nr. 80.066 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti — Republica Socialistă România

julien green

„Identificîndu-se cu însăşi substanţa operei sale, Julien Green participă direct, intim, autobiografic (în sensul spiritual), fără detaşare obiectivă, la dramele eroilor săi. În existenţa acestora simţim reflexele unei existenţe arhetip, care-i aceea a creatorului însuşi. Scriitorul devine astfel propriul său erou multiplicat în ipostazele posibile ale personalităţii sale; eroii reprezintă figuraţia unui univers individual: al scriitorului; misiunea lor este să ilustreze fiinţa sa interioară. Repetatele, insistentele notaţii din *Jurnalul* ce însoţeşte şi întregeşte creaţia sa romanescă argumentează fără echivoc posibil consonanţa dintre om şi operă."

MODEST MORARIU

editura pentru literatură

biblioteca pentru toţi bpt